

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ
GRAFİK ANASANAT DALI

4-6 YAŞ ÇOCUKLARIN İLLÜSTRASYON STİLİ
EĞİLİMİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA VE RESİMLİ
ÇOCUK KİTABI ÖNERİSİ

BEYZA ÇOLAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

DOÇ. BEKİR KİRİŞCAN

ANTALYA- 2022

T. C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

13/09/2022

Beyza Çolak

İmzası

T. C.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Beyza Çolak tarafından hazırlanan “4-6 Yaş Çocukların İllüstrasyon Stili Eğilimi Üzerine Bir Araştırma ve Resimli Çocuk Kitabı Önerisi” başlıklı bu çalışma 15/09/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr. Öğr. Üyesi Sıdıka Benan
ÇELİKEL

Başkan

İmza

Doç. Bekir KİRİŞCAN

Üye

İmza

Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Ferruh
HAŞILOĞLU

Üye

İmza

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Lisans ve yüksek lisans sürecim boyunca birlikte çalışma imkânı bulduğum, araştırmamın her aşamasında bana yol gösteren, ilgisini ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Sayın Doç. Bekir KİRİŞCAN'a teşekkürlerimi sunarım. Sanat hayatım boyunca üzerimde emeği bulunan bütün değerli hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Araştırmamın yorucu olduğu kadar heyecanlı geçen süreci boyunca maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen, hayat boyu aldığım tüm kararlarımın arkasında durup beni cesaretlendiren annem ve babama, yenilikçi düşünceleri ile ufkumu açan, desteğini hep hissettiğim kardeşime teşekkür ederim.

Araştırmam için gerekli desteği sağlayan kurum yöneticilerine, araştırmama katılım sağlayan tüm çocuklara ve çocukları ile görüşme gerçekleştirmeme izin veren ailelerine teşekkürlerimi sunarım.

Beyza ÇOLAK

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Beyza Çolak
	Numarası	20195303001
	Anasanat Dalı	Grafik
	Danışmanı	Doç. Bekir KİRİŞCAN
Tezin Adı		4-6 Yaş Çocukların İllüstrasyon Stili Eğilimi Üzerine Bir Araştırma ve Resimli Çocuk Kitabı Önerisi

ÖZ

Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuklar için hazırlanmış olan resimli çocuk kitaplarının içerisinde bulunan az ögeli, orta ögeli veya çok ögeli illüstrasyonlardan hangi tür olanının çocukların ilgisini çektiğinin ve tercihlerini hangisinden yana kullandıklarının belirlenmesidir. “Çocuklar kendi yaş kategorilerine ait kitaplarda bulunan illüstrasyon stillerini tercih eder mi?” sorusundan yola çıkılarak yapılan bu araştırma, 4-6 yaş çocuklar için tercih edilmesi gereken illüstrasyon türünü belirlerken yol gösterici olması açısından önemlidir.

Araştırmada, illüstrasyon terimi ele alınarak başlangıcından günümüze kadar olan gelişim süreci hem dünyadaki hem de Türkiye’deki tarihçesine değinilerek

aktarılmıştır. Çocukluk kavramının ortaya çıkışından bahsedilerek, okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuğun gelişim süreçleri ve sanatsal faaliyetleri hakkında bilgi verilmiştir. Resimli çocuk kitabı kavramı, kısa tarihçesi açıklanmış ve araştırmanın konusunu içeren az ögeli, orta ögeli ve çok ögeli illüstrasyonlardan bahsedilmiştir.

Araştırma evrenini, Antalya ilindeki özel kreşlerde eğitim gören toplamda 50 katılımcının bulunduğu 4-6 yaş okul öncesi dönem çocuk oluşturmuştur. Araştırma kapsamında nitel araştırma yönteminin içerisinde bulunan yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmış ve veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme sorularından yararlanılmıştır. Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular ışığında katılımcılar tarafından tercih edilen çok ögeli illüstrasyon stilini barındıran bir resimli çocuk kitabı uygulaması tasarlanmıştır.

Anahtar kelimeler: İllüstrasyon, İllüstrasyon Stilleri, Resimli Çocuk Kitabı

T.R.

AKDENİZ UNIVERSITY
Institute of Fine Arts

Student's	Name Surname	Beyza Çolak
	Number	20195303001
	Department	Graphic
	Supervisor	Asst. Prof. Bekir KİRİŞCAN
Thesis Title		A Research Upon 4-6 Years Olds' Illustrations Tendencies and a Suggestion for Children's Book

ABSTRACT

The purpose of this research is to determine which type of illustrations with few elements, medium elements or many elements in the children's picture books prepared for preschool children aged 4-6 attract the attention of children and which they prefer. "Do children prefer the illustration styles found in books belonging to their age category?" This research, which is based on the question, is important in terms of being a guide when determining the type of illustration that should be preferred for children aged 4-6.

In the research, the concept of illustration is discussed and the development process from its beginning to the present has been conveyed by referring to its history both in the world and in Turkey. The information about the development processes

and artistic activities of the pre-school 4-6 year old child was given by mentioning the emergence of the concept of childhood. The concept of children's picture book and its brief history is explained, and illustrations with few, medium and many elements, which are the subject of the research, are mentioned.

The population of the research consisted of pre-school children aged 4-6, with a total of 50 participants studying in private kindergartens in Antalya. Within the scope of the research, semi-structured interview method, which is included in the qualitative research method, was used and semi-structured interview questions were used as data collection tool. In the light of the findings obtained as a result of the research, a children's picture book application, which includes the multi-item illustration style preferred by the participants, was designed.

Keywords: Illustration, Styles of Illustration, Children's Picture Book

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
TEZ KABUL FORMU	ii
TEŞEKKÜR	iii
ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xiii
GÖRSEL LİSTESİ	xiii
1. GİRİŞ	1
2. BÖLÜM: GÖRSEL İLETİŞİM ARACI OLARAK İLLÜSTRASYON	6
2.1. İllüstrasyonun İşlevleri	11
2.2. Dünyada İllüstrasyonu Tarihinin Gelişimi	12
2.2.1. Mağara Resimlerinden İllüstrasyonun Altın Çağına	12
2.2.2. İllüstrasyonun Altın Çağı	26
2.3. Türkiye’de İllüstrasyonun Tarihinin Gelişimi	38
2.3.1. Minyatür ile başlayan İllüstrasyon.....	38
2.3.2. Cumhuriyet’in İlanından Sonra İllüstrasyon Sanatında Yaşanan Gelişmeler	46
2.4. İllüstrasyon Türleri	56
2.5. İllüstrasyon Teknikleri	66
3. BÖLÜM: GEÇ KAZANILAN BİR KAVRAM: ÇOCUKLUK.....	87
3.1. Çocukların Çizgisel Gelişim Aşamaları	91
3.2. Okul Öncesi Dönemdeki Çocuk	97

3.3. 4-6 Yaş Grubu Çocuk Gelişim Özellikleri.....	98
4. BÖLÜM: RESİMLİ ÇOCUK KİTABI	102
4.1. Resimli Çocuk Kitaplarının Kısa Tarihi	106
4.1.1. Dünyada Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimi	106
4.1.2. Türkiye’de Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimi	118
4.2. Resimli Kitapların Okul Öncesi Dönemdeki Çocuklar Üzerindeki Etkisi ...	128
4.3. Resimli Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler	131
4.3.1. Biçimsel (Nesnel) ve Dış Yapı Özellikleri.....	131
4.3.2. İç Yapı Özellikleri	135
4.4. Resimli Çocuk Kitaplarında İllüstrasyon Kullanımı.....	138
4.4.1. Çocuk Kitaplarında Kullanılan Az Ögeli (Minimal) İllüstrasyonlar.....	147
4.4.2. Çocuk Kitaplarında Kullanılan Orta Ögeli İllüstrasyonlar	149
4.4.3. Çocuk Kitaplarında Kullanılan Çok Ögeli İllüstrasyonlar	150
5. YÖNTEM	152
5.1. Araştırma Modeli	152
5.2. Evren ve Örneklem	153
5.3. Araştırmanın Sınırlılıkları	153
5.4. Veri Toplama Aracı	154
5.5. Verilerin Analizi	156
6. BULGULAR VE YORUM	157
7. OKUL ÖNCESİ DÖNEM 4-6 YAŞ ÇOCUKLARINA YÖNELİK BİR RESİMLİ KİTAP UYGULAMASI	163
7.1. Resimli Kitap Uygulamasının Hikâyesi	163
7.2. Resimli Kitap Uygulamasının Dış Yapı Özellikleri	165
7.3. Resimli Kitap Uygulaması İçin Hazırlanan Karakter Tasarımları	166
7.4. Resimli Kitap Uygulaması İllüstrasyonları.....	168

8. SONUÇ VE ÖNERİLER	195
KAYNAKÇA	199
EKLER	213

KISALTMALAR

cm	Santimetre
Dr.	Doktor
mm	Milimetre
MÖ	Milattan Önce
PC	İngilizce: “Personal Computer” (Türkçe: Kişisel bilgisayar)
t.y.	Tarihi Bilinmeyen Eser
vb.	ve benzeri

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Örneklem İçerisinde Yer Alan Okul Öncesi Dönem 4-6 Yaş Çocukların Demografik Özellikleri.....	157
Tablo 2. Okul Öncesi Dönem 4-6 Yaş Çocukların İllüstrasyon Stili Seçimleri	158

GÖRSEL LİSTESİ

Görsel. 1: Lascaux mağarasında bulunan duvar resimleri..	14
Görsel. 2: Sulawesi mağarasındaki domuz figürü betimlemesi.....	16
Görsel. 3: Üzerinde çivi yazısının bulunduğu kil tabletler..	17
Görsel. 4: İnsan, hayvan ve objelerin betimlendiği Mısır dönemine ait hiyeroglif örneği	18
Görsel. 5: Mısır'ın Ölümler Kitabından Anubis'in yazıcı Ani'nin ruhunu tırttığı sahnelerinin betimlenmesi.	19
Görsel. 6: Diamond Sutra isimli rulo kitaptan bir betimleme.....	20
Görsel. 7: Vatikan Müzesinde bulunan M.S. 400 yapılan 225x200 mm boyutundaki Vatikan Virgil'i el yazması.....	21
Görsel. 8: Gutenberg'in bastığı ilk kitap olan 42 Satırlık İncil'in içindeki bir sayfa.	23
Görsel. 9: Utagawa Kuniyasu tarafından 1823'ye yapılan 'Hanetsuki oynayan üç kabuki oyuncusu' isimli resimli rulo	25
Görsel. 10: William Morris'in kendi evi için tasarladığı "Trellis" isimli duvar kâğıdı, 1864..	29
Görsel. 11: Jules Chéret'in Olympia reklam afişi, 1892.....	31
Görsel. 12: Alphonse Mucha'nın "Bières de la Meuse" için yapmış olduğu afiş tasarımı, 1897.....	33
Görsel. 13: James Montgomery Flagg'in "Uncle Sam" isimli savaş afişi, 1917.....	34

Görsel. 14: Arthur Saron Sarnoff'un guaj boya kullanarak hazırladığı illüstrasyon çalışması, 1955.....	35
Görsel. 15: Seymour Chwast'ın Visit Dante's Inferno. The End Place afişi, 1967..	36
Görsel. 16: Roy Lichtenstein'in "Ağlayan Kız" isimli çalışması, 1964..	37
Görsel. 17: Abdülmümin El Hoyi'nin "Varka vü Gülşah" kitabından alınan kabileler arasındaki savaşın betimlenme sahnesi.....	39
Görsel. 18: Süleymanname'de betimlenen Kanuni'nin Cülus Töreni sahneleri.....	41
Görsel. 19: Târîh-i Hindi'l Garbî isimli kitabın içinde bulunan gravür, 1730.....	43
Görsel. 20: Diyojen dergisinin kapağında bulunan fiçinin içindeki Diyojen illüstrasyonu.....	45
Görsel. 21: Cemal Nadir Güler'in yarattığı tipler.....	47
Görsel. 22: Ramiz Gökçe'nin 'Tombul Teyze- Sıska Dayı ve Çömez' tipleri.....	48
Görsel. 23: Münif Fehim'in resimlediği kitap kapaklarından bazıları.	49
Görsel. 24: İhap Hulusi Görey'in ilk siparişi İnci Diş Macunları için yapmış olduğu afiş çalışması, 1927.....	50
Görsel. 25: Atıf Tuna'nın 'Limon Likörü' için yapmış olduğu ilan, 1962.....	51
Görsel. 26: Gürbüz Doğan Ekşioğlu'nun 'The New Yorker' dergisi için yaptığı kapak illüstrasyonu, 1992.....	53
Görsel.27: Nazan Erkmen'e ait illüstrasyon çalışması.	54
Görsel. 28: Feridun Oral'ın 'Kırmızı Elma' isimli kitabına ait illüstrasyon çalışması.	55

Görsel. 29: Marachiara Di Giorgio'nun resimlediği 'Antonio Gibi Biri' isimli kitabında yer alan bir illüstrasyon çalışması.....	58
Görsel. 30: Haddon SundBlom'un Coca-Cola markası için yaptığı illüstrasyon çalışması.....	60
Görsel. 31: Dr. Levent Efe'nin resimlediği üst solunum anatomisi illüstrasyonu....	63
Görsel. 32: Jim Keen'in resimlediği mimari illüstrasyon.....	65
Görsel. 33: David Downton'ın resimlediği moda illüstrasyonu, 2015.	66
Görsel. 34: Brian Selznick'in karakalem tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması.	68
Görsel. 35: Mark Edward Geyer'im rapido tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması.	70
Görsel. 36: Katya Tikhova'nın kuru boya tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması.	71
Görsel. 37: Guillaume Sorel'in Alive kitabı için sulu boya tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması, 2015.....	73
Görsel. 38: Enid Blyton'ın mürekkep tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.	74
Görsel. 39: Rita Shatokhina'nın pastel boya tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.	75
Görsel. 40: Hyoju Park'ın guaj boya tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.....	77
Görsel. 41: Taylor Mirabito'nun akrilik boya tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.	78
Görsel. 42: Shaun Tan'ın "Rules of Summer" kitabı için yağlı boya tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması, 2012.....	79
Görsel. 43: Juamjo Jimenez'in marker tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.....	80

Görsel. 44: Syd Brak’ın püskürtme tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.....	81
Görsel. 45: Eric Carle’ın “The Very Hungry Caterpillar” kitabı için kolaj tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması, 1969.....	82
Görsel. 46: Jorsh Pena’nın vektör tabanlı illüstrasyon çalışması, 2018.	85
Görsel. 47: Beyza Çolak’ın piksel tabanlı illüstrasyon çalışması, 2021.....	86
Görsel. 48: Pieter Bruegel’in ‘Çocuk Oyunları’ tablosundan detay, 1560.....	89
Görsel. 49: 18. yüzyılda hazırlanmış olan ‘chapbook’ örnekleri.....	104
Görsel. 50: Toba Sōjō’nun ‘Scroll of Animals’ parşömeninde yer alan illüstrasyon.	107
Görsel. 51: Johann Amos Comenius’un ‘Orbis Sensualium Pictus’ isimli kitabından alınan günümüz ansiklopedisine benzer sayfa, 1658.....	109
Görsel. 52: Charles Pearault’un kitabındaki ‘Kırmızı Başlıklı Kız’ için gravür tekniği ile yapılmış olan illüstrasyon, 1967.	110
Görsel. 53: John Newbury’nin ‘A Little Pretty Pocket-Book’ kitabındaki tekerlemelere eşlik eden illüstrasyonlar, 1744.....	111
Görsel. 54: William Blake’in ‘Songs of Innocence’ kitabının kapak tasarımı ve iç sayfa illüstrasyonu, 1789.	112
Görsel. 55: Edward Lear’ın ‘A Book of Nonsense’ isimli kitabından alınan illüstrasyon, 1846.....	113
Görsel. 56: Heinrich Hoffmann’ın ‘Der Struwwelpeter’ isimli kitabından alınan parmağını emdiği gerekçesiyle cezalandırılan çocuk illüstrasyonu, 1845.	114
Görsel. 57: John Tanniel’in illüstrasyonlarını hazırladığı Lewis Carroll’ın ‘Alice’s Adventures in Wonderland’ isimli kitabı, 1865.....	115

Görsel. 58: Beatrix Potter'ın 'The Tale of Peter Rabbit' isimli kitabından alınan illüstrasyon, 1902.....	116
Görsel. 59: Ezra Jack Keats'in 'The Snowy Day' isimli kitabından alınan kolaj ve boyama tekniğinin kullanıldığı illüstrasyon, 1962.	117
Görsel. 60: Maurice Sendak'ın 'Where the Wild Things Are' isimli kitabından alınan illüstrasyon, 1963.....	118
Görsel. 61: Mehmed Emin tarafından çevrilen 'Beş Hafta Balon ile Seyahat' isimli kitap, 1888.	119
Görsel. 62: 'Çocuk Bahçesi' isimli çocuk dergisi.	121
Görsel. 63: Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan 'Sevimli Mecmua' isimli çocuk dergisi, 1925.....	123
Görsel. 64: Mustafa Eremektar'ın resimlediği 'Tenbel Karakağan' isimli çocuk kitabı, 1965.	124
Görsel. 65: Can Göknil'in yazıp resimlediği 'Kirpi Masalı' isimli çocuk kitabı, 1974.	125
Görsel. 66: Rasim Kaygusuz'un yazıp Selçuk Seğmen'in resimlediği 'Cin Ali' serisine ait kitap.	126
Görsel. 67: Ferit Avcı'nın yazıp resimlediği 'Kırmızı Fili Gördünüz Mü?' isimli kitap, 1995.	127
Görsel. 68: David Sierra Listón'un resimlediği 'Anna Kadabra' kitabından alınan canlı renklerden oluşan illüstrasyon örneği.	141
Görsel. 69: Carson Ellis'in resimlediği 'The Wildwood Chronicles' kitabından alınan siyah-beyaz illüstrasyon örneği.	142

Görsel. 70: Eva Eland'ın resimlediği 'Üzüntü Kapını Çaldığında' kitabından alınan üzüntü kavramını açıklayan illüstrasyon.	143
Görsel. 71: Benji Davies'in resimlediği 'Dedemin Adası' kitabında Sid ve dedesinin yolculuk ettikleri adanın illüstrasyonu.....	144
Görsel. 72: Svein Nyhus'un resimlediği 'Angry Man' kitabındaki baba figürünün öfkesinin boyutunu anlatan illüstrasyon.	145
Görsel. 73: Svein Nyhus'un resimlediği 'Angry Man' kitabındaki baba figürünün pişmanlık sahnesi.....	146
Görsel. 74: Oliver Jeffers'in 'The Hueys: The New Jumper' isimli kitabından alınan minimal illüstrasyon örneği.	149
Görsel. 75: Kim Smith'in 'The X Files: Earth Children Are Weird' isimli kitabından alınan orta ögeli illüstrasyon örneği.....	150
Görsel. 76: Sonja Danowski'nin 'Küçük Gece Kedisi' isimli kitabından alınan çok ögeli illüstrasyon örneği.....	151
Görsel. 77: Araştırmacı tarafından hazırlanan illüstrasyon kartları, 2021. (Soldan sağa az ögeli, orta ögeli, çok ögeli).....	154
Görsel. 78: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabı için hazırlanan Ayakkabıcı karakteri, 2021.	166
Görsel. 79: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabı için hazırlanan Ayakkabıcının Karısı karakteri, 2021.	166
Görsel. 80: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabı için hazırlanan Cüce karakteri, 2021....	167
Görsel. 81: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabı için hazırlanan Cüce karakteri, 2021....	167
Görsel. 82: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının kapak illüstrasyonu, 2022.....	168

Görsel. 83: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının ön kapak iç illüstrasyonu, 2022.....	169
Görsel. 84: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının ön kapak iç illüstrasyonu, 2022.....	170
Görsel. 85: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının künye sayfası, 2022.....	171
Görsel. 86: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının giriş sayfası, 2022.....	172
Görsel. 87: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	173
Görsel. 88: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	174
Görsel. 89: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	175
Görsel. 90: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	176
Görsel. 91: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	177
Görsel. 92: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	178
Görsel. 93: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	179
Görsel. 94: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	180
Görsel. 95: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	181
Görsel. 96: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	182
Görsel. 97: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	183
Görsel. 98: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	184
Görsel. 99: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	185
Görsel. 100: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	186
Görsel. 101: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.....	187

Görsel. 102: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.	188
Görsel. 103: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.	189
Görsel. 104: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.	190
Görsel. 105: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.	191
Görsel. 106: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.	192
Görsel. 107: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının arka kapak iç illüstrasyonu, 2022. .	193
Görsel. 108: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının arka kapak iç illüstrasyonu, 2022. .	194

1. GİRİŞ

İllüstrasyon, bilgi verme, açıklama, betimleme, süsleme, metni anlaşılır kılma amaçları ile yapılan ifade biçimidir. İllüstrasyon aynı zamanda hizmet ettiği amaca uygun şekilde, anlaşılabilir olma kaygısı ile hazırlanan anlatım dilidir. İllüstrasyonlar bir metnin uzantısıdır. Metindeki kelimeleri, fikirleri görselleştirerek aktarmak için illüstrasyonlardan yararlanılır. Zeegen'e (2005, s.86) göre; illüstrasyon bir kişiliği, bir bakış açısını yakalama gücünü temel alan akılda kalıcı bir sanat formudur.

İllüstrasyon günlük yaşantımızda her yerde karşımıza çıkmaktadır. Sokaktaki reklam panolarında, sosyal medyada, dergilerde, kitaplarda çeşitli illüstrasyonlara rastlamak mümkündür. Şüphesiz ki illüstrasyonların en çok kullanıldığı basılı mecralardan biri de çocuk kitaplarıdır. Resimli çocuk kitapları, içerisinde bulunan metinleri ya da hikâyeleri, görseller ile destekleyerek çocuğa keyifli bir okuma deneyimi yaşatmayı hedefleyen, sayfalarında bolca illüstrasyon bulunan kitaplardır. Kitaptaki illüstrasyonlar çocuğun içeriği anlamasında kolaylık sağlayan ve kitaba olan ilgisini arttıran estetik açıdan sağlam temellere dayanmalıdır. Çocuğun kitap ile ilk tanışması resimli kitaplar ile gerçekleşmektedir. Bu sebeple resimli çocuk kitapları, çocuğun okuma yazma eğitiminin temelini oluşturan bir araç olması açısından çok kıymetlidir.

Çocuğun gelişiminde en önemli rolü oynayan dönem okul öncesi dönemdir. Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi 0-6 yaşı kapsayan okul öncesi dönemde gerçekleşmeye başlar. Okul öncesi dönem çocukları öğrenmeye çok açıktırlar. Bu dönem çocukların ilk eğitimi evde ebeveynleri tarafından verilir. Henüz konuşma, okuma yazma becerileri gelişmemiş olan çocuğa ilk eğitim resimli çocuk kitapları aracılığıyla verilmektedir.

Okul öncesi döneme yönelik resimli kitaplarda kullanılan illüstrasyonlar, çocukların birçok alandaki gelişimini desteklemektedir. Bu yüzden resimli

çocuk kitapları için hazırlanan illüstrasyonların çocukların gelişimini destekleyecek nitelikte olması büyük önem taşımaktadır. Tüm çocuklar aynı kitapları sevmez. Çocuklar için yaşlarına uygun olan kitaplar seçilmeli ve seçilen kitaplardaki illüstrasyonların da çocukların ilgisini çekecek türden olması gerekmektedir. Gün geçtikçe piyasadaki resimli çocuk kitaplarının sayısının daha da arttığı görülmektedir. Artan çocuk kitabı sayısı beraberinde birçok farklı tarzda resimlemeyi karşımıza çıkarmaktadır. Bazı kitaplarda az ögeli (minimal) illüstrasyonlar yer alırken bazı kitaplarda ise çok ögeli illüstrasyonlar kullanıldığı görülmektedir. Araştırma konusu olarak, piyasadaki çocuk kitapları incelendiğinde sayıca fazla ve farklı çeşitlilikte çocuk kitapları olduğu görülmüştür. Aynı yaş grubu için hem çok ögeli illüstrasyonların olduğu kitaplar, hem de içerisinde daha az öge bulunan illüstrasyonların kullanıldığı, sayfaların daha boş olduğu kitaplar göze çarpmaktadır. Bu gözlem, piyasadaki bu kitaplardan hangi tür olanı çocukların ilgisini daha çok çekmektedir? sorusunu akla getirmektedir. Yapılan bu araştırma, okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuklara yönelik resimli kitaplarda minimal, orta ögeli ve çok ögeli illüstrasyon türlerinden hangisine çocuğun yöneldiği ve bu kitaplardan hangisini tercih ettiğini incelenmek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, görsel iletişim aracı olan illüstrasyon kavramının ne olduğundan bahsedilerek, işlevleri üzerinde durulmuştur. Mağara resimlemelerinden başlayan illüstrasyonun tarihsel sürecinin günümüze kadar hangi aşamalardan geçtiği ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Illüstrasyonun hem dünyadaki hem de Türkiye’deki gelişim süreci açıklanmıştır. Illüstrasyonun altın çağı olarak adlandırılan dönemde yaşanan gelişmeler aktararak, illüstrasyon türleri ve teknikleri detaylı bir şekilde anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, Ortaçağ’daki çocukluk kavramından bahsedilerek bu kavramın kazanım sürecine değinilmiştir. Çocukluk kavramının anlaşılmasıyla birlikte ortaya çıkan pedagoji kavramından bahsedilmiş ve çocukların sanatsal faaliyetlerini etkileyen çizgisel gelişim süreçleri hakkında

bilgi verilerek, çocuk resimlerini sınıflandırmak adına çalışmalar yapan araştırmacı ve psikologlardan bahsedilmiştir. Yapılan araştırma 4-6 yaş çocuklar ile sınırlandırıldığı için bu yaşları kapsayan okul öncesi dönem hakkında bilgi verilerek, 4-6 yaş çocuğun gelişim özellikleri başlığı altında psikomotor, dil, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimleri anlatılmıştır.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, çocuk edebiyatı kavramına değinilerek dünyada ve Türkiye’de çocuk edebiyatının başlangıcına dair yapılan ilk girişimlerden bahsedilmiştir. Bu bölümde çocuk edebiyatı ürünü olan resimli çocuk kitabının tanımı yapılmış ve resimli kitaptaki illüstrasyonların çocuklar açısından önemi aktarılmıştır. Resimli çocuk kitaplarının kısa tarihi üzerinde durularak, dünyadaki ve Türkiye’deki tarihçesi hakkında genel bilgiler verilmiştir. Resimli çocuk kitaplarındaki illüstrasyonların, okul öncesi dönem çocuklar üzerindeki etkisi irdelenmiştir. Kitaplarda bulunması gereken özellikler, dış yapı ve iç yapı özellikleri olarak iki başlık altında detaylıca anlatılmıştır. Farklı görüşleri olan araştırmacılar tarafından, resimli çocuk kitaplarındaki illüstrasyon kullanımı değerlendirilmiştir. Çocukların, soyut kavramları ve duyguları anlamlandırabilmesi için hazırlanan illüstrasyonların kullanım örnekleri, seçili hikâye kitaplarından alınan örnek görseller ile aktarılmıştır. Resimli çocuk kitapları hazırlanırken kullanılan, az ögeli (minimal), orta ögeli ve çok ögeli illüstrasyon yaklaşımları incelenmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde araştırmanın yönteminden bahsedilerek, araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırmanın sınırlılıkları, veri toplama aracı ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler aktarılmıştır.

Çalışmanın altıncı bölümünde araştırma sonucunda elde edilen bulgular tablo halinde sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Çalışmanın yedinci bölümünde ise toplanan verilerden çıkarılan sonuç ele alınarak, araştırmanın uygulaması için tasarlanan resimli çocuk kitabının hikâyesi, dış yapı özellikleri, karakter tasarımları ve fotoğrafları yer almaktadır.

Çalışmanın sekizinci bölümünde sonuç ve öneriler kısmı ele alınmıştır.

Araştırmanın Amacı

Çalışmanın amacı, okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuklara hitap eden kitaplarda az ögeli (minimal), orta ögeli ve çok ögeli illüstrasyon türlerinden hangisinin kullanımının çocuklar için ilgi çekici nitelikte olacağının ölçülmesidir.

Yapılan bu araştırmanın sonucunda ortaya çıkan veriler ile okul öncesi dönem 4-6 yaş çocukların hangi tür illüstrasyonlara (resimlemelere) yöneldiğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Ortaya çıkan verilere bakılarak ebeveynlerin çocukları için kitap seçimine yardımcı olması ve bu yaş grubu için çocuk kitabı resimleyen illüstratörlere yol gösterici nitelikte olması hedeflenmiştir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan veriler doğrultusunda çocukların beğeni düzeylerine yönelik, ilgi çekici nitelikte olan, dijital teknikler kullanılarak hazırlanan bir çocuk kitabı uygulaması yapılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın Önemi

İllüstrasyonun geçmişi çok eski zamanlara dayanmaktadır. Tarih boyunca insanlar kendilerini ifade edebilmek için illüstrasyonları (resimlemeleri) kullanmışlardır. Yıllar boyunca illüstrasyonun kullanım alanları da artmıştır. Sıklıkla kitaplarda karşılaştığımız illüstrasyonlar özellikle çocuklar yönelik kitaplarda büyük bir öneme sahiptir. Çocuk kitaplarının içeriği açısından resimlenmesinde kullanılan renkler, karakter tasarımları, çizilerek verilen mesajlar çok önemlidir. Çocuğun gelişiminde okunan metinler dışında, gördüğü görsellerle hayal gücünün gelişimi önem taşımaktadır. Kitaplarda kullanılan görseller çocuklar için bu kadar önem taşıırken, çocuklara kendi yaş kategorilerine ait kitaplar okutulsa da acaba gerçekten çocuklar o kategorideki çizimleri mi beğenmektedirler? Yapılan araştırma kapsamında bu sorudan yola

çıkılarak çocukların az ögeli (minimal), orta ögeli ve çok ögeli illüstrasyon türlerinden hangisi ile ilgilendikleri araştırılmıştır. Okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuklar için tercih edilmesi gereken illüstrasyon türünü belirlemeye yönelik yol gösterecek bir araştırma olması amaçlanmıştır.

Literatür taraması sürecinde dört tane ilgili araştırma ile karşılaşmıştır. Sofuoğlu (1979), “Anaokullarına Giden Beş ve Altı Yaş Çocukların Seçilmiş Resimli Kitaplar Hakkındaki Beğenilerinin İncelenmesi” isimli makalesinde, fiziksel ve resimleme yönünden iyi ve kötü özellikteki resimli kitaplar seçerek, beş ve altı yaş çocukların seçili resimli kitaplar hakkındaki beğenileri saptamıştır. Gönen (1989), ‘Beş ve Altı Yaş Anaokul Çocuklarının Resimli Çocuk Kitaplarındaki Değişik Resimleme Tarzlarına Tepkileri’ isimli makalesinde, beş ve altı yaş çocukların resimli kitaplardaki değişik illüstrasyon tarzlarına verdikleri tepkileri incelemiştir. Bloomer (1960), “Children’s Preference and Responses as Related to Styles and Themes of Illustration” isimli makalesinde, 10-11-12 yaşlarındaki öğrencilerin hangi illüstrasyon stilleri ve temalarını tercih ettiklerini araştırmıştır. Brookshire, Scharff ve Moses (2002)’ın, “The Influence of Illustrations on Children’s Book Preference and Comprehension” isimli makalesinde, çocukların illüstrasyon stili tercihleri ve hikâyeyi anlamlandırma üzerindeki etkisi incelenmiştir.

Yapılan literatür taraması sonucunda, az ögeli, orta ögeli ve çok ögeli illüstrasyon kategorilerinin beğenilme düzeyi ile ilgili bir araştırmaya ulaşılmamıştır. Ayrıca yakın tarihlerde resimli çocuk kitaplarındaki illüstrasyon stili üzerine yapılan araştırma olmadığı, incelenen araştırma tarihlerinin yakın tarihlerde yapılmadığı gözlemlenmiştir. Diğer araştırmalara kıyasla yapılan bu araştırmanın, geçmiş kuşak çocuklarının beğenisinden farklı olarak şu anki ‘Alfa kuşağı’ çocukları ile gerçekleştirilmesi, ortaya çıkan verilerin son dönemlerde resimli çocuk kitabı hazırlanırken faydalı olması açısından önemlidir.

2.BÖLÜM: GÖRSEL İLETİŞİM ARACI OLARAK İLLÜSTRASYON

Amerikalı grafik tasarımcı Milton Glaser (1929-2020), “Sanatçı dünyayı algılar ve bu algıyı izleyici ile paylaşır” diyerek tüm sanat formlarının iletişim fıkırinde birleştiklerini belirtir (Dağ, 2015, s.14)

“İletişim sözcüğü, Latince “communication” sözcüğünün karşılığıdır. Birbirlerine ortamlarındaki nesneler, olaylar, olgularla ilgili değişimleri haber veren, bunlara ilişkin bilgilerini birbirine aktaran, aynı olgular, nesneler, sorunlar karşısında benzer yaşam deneyimlerinden kaynaklanan, benzer duygular taşıyıp bunları birbirine ifade eden insanların oluşturduğu topluluk ya da toplum yaşamı içinde gerçekleştirilen tutum, yargı, düşünce, duygu bildirimlerine iletişim diyoruz” (Oskay, 1999, s.15).

İletişim hayatımızın sonuna kadar bizimle beraber olan bir kavramdır, sürekli çevremizdekilerle sözlü veya sözsüz fark etmeksizin iletişim halinde bulunuruz. İletişim kavramı en kısa şekilde “kişiler arasındaki bilgi aktarımı” olarak tanımlanırken, görsel iletişim kavramı ise bu bilgi aktarımının görsel öğeler sayesinde yapıldığı iletişim şeklidir. Görsel iletişim, içinde bulunulan ortamı tanımayı ve algılamayı sağlar. Görsellerle desteklenen mesajlar daha kolay algılanabilme özelliğine sahiptir. Görsel iletişim, metinleri ve görüntüleri estetik şekilde birleştirerek hedef kitleyi bilgilendirir veya yönlendirir. Bu noktada en önemli olan kısım gönderici ve alıcının aynı görsel dili konuşuyor olmasıdır. Bilgi alışverişinin görsellerle yapıldığı görsel iletişim aynı zamanda evrensel bir özelliğe sahiptir. Bazen yazının yetmediği anlarda görsellik devreye girer.

“Ketenci ve Bilgili’ye (2006) göre; zaman zaman sadece yazıyla kurulmak istenen iletişim yeterli olmamaktadır. Ancak yazıyı ilginç şekiller, simgeler veya resimlerle güçlendirerek, renklendirerek iletişimde daha etkili olması ihtiyacını hissediyoruz....Görsel malzemelerle süslenmiş televizyon haberi daha çok ilgimizi çeker. Görsel malzeme ile zenginleştirilmiş bir reklam, bir afiş daha çok

dikkatimizi çeker. Tüm bunlar görsel algının anlama ve anlatma boyutundaki önemli yerini ve gerekliliğini doğrulaması, göstermesi açısından önemli bir veridir” (Aktaran: Tanrıöver, 2013, s.43).

Görsel iletişimdeki temel amaç, kişilere görselleştirmeye dayanan iletişim araçlarıyla verilmek istenilen mesajı bir imgeye yükleyerek iletmesini sağlamaktır. Görme duyumuzla algılanan mesajlar, öğrenmeyi kolaylaştırdığı gibi aynı zamanda akılda kalıcı bir işleve de sahiptir.

“İngiliz filozof ve araştırmacı John Lock’e göre insan;
%1 deneyerek,
%2 dokunarak,
%4 koklayarak,
%10 duyarak,
%83 ise çevresini gözlemleyerek öğrenmektedir” (Uçar, 2019, s.134).

Lock’ın açıklamasından yola çıkılarak görme duyusunun insanlar için en önemli duyu olduğu söylenebilir. Keş’e (2001, s.17) göre; tüm bilgilerimizin %84 gibi büyük bir bölümünü görerek öğrendiğimiz bilgiler oluşturmaktadır. Çevremizde olan bitenlerin büyük bir çoğunluğunu görerek algılarız. Tarih boyunca insanlık, çeşitli işaretler ve simgeler sayesinde kendilerini ifade edip gördüklerini aktararak iletişim kurmuşlardır. M.Ö. 15 binli yıllarda o dönemde yaşayanlar, mağara duvarlarına yaptıkları resimlemelerde gördüklerini sembollere dönüştürerek görselleştirip, bu görselleştirme yoluyla iletişim kurmuşlardır. Bir durumun, kavramın görselleştirilme yoluyla aktarılması ve bu sayede iletişim kurma anlamına gelen görsel iletişim, geçmiş binlerce yıl ve günümüz arasında köprü kuran önemli bir araçtır (Uçar, 2019, s.14-22).

Geçmiş tarihteki mağara resimlerinden Sümerlerin kullandığı çivi yazısına, Mısırlıların kullandığı hiyerogliflerden Orta Çağ’daki el yazmalarına kadar görsel iletişimin örnekleriyle karşılaşmak mümkündür. Eski dönemlerde mesaj iletme işlevindeki görsel iletişiminin süreç ve problem çözümüne

odaklanması 20. yüzyıllara gelindiğinde ancak başlayabilmiştir (Evans ve Thomas, 2013, s.279). Teknolojinin ilerleyişi birçok alanda olduğu gibi sürekli gelişen görsel iletişimi de olumlu yönde etkilemiştir. Görselliğe dayanan çeşitli sosyal medya mecraları sayesinde görsel iletişiminin kapsama alanı daha da artmıştır. Kapsama alanı artan görsel iletişim, hayatımızın gelişiminin etkileyici bir görsel ögesi olmaya devam etmektedir. Görsel iletişim, dünyada oluşan gelişimlerin betimlenmesini sağlayıp daha sonra betimlenen bu gelişimlerin paylaşılıp, saklanarak geleceğe miras kalmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu gelişimlerin paylaşılmasında ortaya çıkan görsel problemleri çözebilecek çeşitli anlatım biçimleri kullanılmaktadır. Bu anlatım biçimlerinden biri de grafik tasarımın bir kolu olan illüstrasyondur (Akman, 2018, s.27). İllüstrasyon, son yıllarda grafik tasarımın alt dalı olarak görülmekten fazlası olup, kendi başına bir disiplin olarak var olmaya başlamıştır.

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte bilgiler hızlı bir şekilde yayılmaya başlamıştır. Yayılan bu bilgilerin anlaşılır ve akılda kalıcı olması önemlidir. Bilgilerin uzun süreli belleğimizde kalması için görsellerle destekleniyor olması önemlidir. Böylelikle görüntüler çoğu bilgi ve eğlence biçimine eşlik etmeye başlamıştır. İllüstrasyon sanatı da bu görüntülerin içinde en önemli yer tutan görsel öğelerden bir tanesidir. Grafik sanatlarının alt dalı olan illüstrasyon günümüzde adından çokça söz ettiren bir görsel iletişim aracıdır.

İllüstrasyon kelimesinin etimolojisine bakılacak olursa kökeni Latince'den gelmektedir. Latince kökenli sözcük olan 'lustrare' fiilinden türemiştir. 'Resimleme, örnekleme, bezeme' anlamına gelen bu sözcük İngilizceye 'illustration', Türkçeye ise 'illüstrasyon' olarak girmiştir ("İllüstrasyon", t.y.). İllüstrasyon her dilden, ırktan, kültürden insanların birbiriyle başka herhangi bir unsura ihtiyaç duymadan anlaşabilmesini sağlayan görsel bir dildir (Tuna, 1997, s.4).

Mark Wigan'ın (2012, s.9) 'Görsel İllüstrasyon Sözlüğü' kitabında "problemlerin çözümü, bilgilendirme, yorum yapma, süsleme, eğlendirme" olarak tanımlanan illüstrasyon kelimesi, bu tanımlara ek olarak sözel olan öğeleri resimleyerek betimleme anlamına gelmektedir. İllüstrasyon, yazılı olan bir metni, somut hâle getirerek, anlaşılır ve akılda kalıcı olmasını sağlar. İllüstrasyon, sözlerin resme dökülmüş hâlidir (Başbuğu, 2007, s.4). İzleyiciye metinden anladığından daha fazlasını gösterip anlatan, konuyu derinlemesine açıklayıp algılanmasına yardımcı olan illüstrasyon, farklı bir bakış açısı sunarak aynı zamanda izleyiciyi düşündürmelidir.

"1993'te kurulan Türkiye İllüstratörler Derneği'ne göre ise illüstrasyon: Metinlerin ve fikirlerin tasvir edilmesi ve açıklanması amacıyla uygulanan en yaygın 'resimleme' türüdür. Tanıtım, reklam ve tasarım medyalarında görsel çözümler üreten en önemli etmenlerdendir. İllüstrasyon, ilintili olduğu metni tamamlar, değişik anlam ve boyutlarda yeniden algılanmasına yardımcı olur. İllüstrasyon, içerdiği resimsel değer biribirinden farklı yorumuyla, sanatçının özgün karakteriyle kaynaşarak, okuyucuda/seyircide estetik bir haz uyandırır. Bu estetik haz, sanat katına çıkan illüstrasyonun; yaşam yansıtan, sevdiren ve dönüşümüne katkı sağlayan gücüyle gerçekleşir." (Aktaran: İşli ve Durmaz, 2016).

İllüstrasyon, toplumun ihtiyaçları doğrultusunda görsel öğeleri kullanarak mesaj iletme gereksinimlerini karşılayan bir tasarım ögesidir. İllüstratörün bir fikre veya metne bağlı olmak dışında sınırsız özgürlük kullanarak oluşturabildiği bir tasarım elemanı olan illüstrasyon, kullanılan görselin desteğiyle birlikte fikir veya metnin anlatım gücünü artırır. Hedef kitleye anlatılmak istenilen düşüncenin içeriğiyle, hazırlanan illüstrasyonun estetik değeri birleşerek ortaya daha kolay kavranabilme özelliği olan görsel bir dil çıkarılabilir. Görsel iletişimin önemli bir elemanı olan illüstrasyon, açıklaması gereken düşünce veya yazıyı yeni ve farklı bir yorumla ele alıp, illüstratörün özgün hayal gücünün de devreye girmesiyle beraber oluşturduğu en etkili anlatım aracıdır.

İllüstrasyon, fotoğrafın henüz icat edilmediği dönemlerde görsel bilgi aktarımını gerçekleştirmek için kullanılan en önemli yöntem olmuştur. İllüstratör iletmesi gereken bilgiyi direkt olarak sunmanın çok ötesinde olaylara kendi gözünden bakıp yorumlayarak görsel elemanların da yardımıyla eşsiz bir bilgi aktarımı gerçekleştirir. Evans ve Thomas (2013, s.14), illüstrasyon sanatını ilginçleştiren ve popüler hale getiren özelliğın hayal gücünü, yaratıcılığın ve beceriyi birleştirerek yeni dünyalar yaratıp görsel bir hikâye anlatmak olduğunu belirtmişlerdir.

Görsel bir hikâye yaratmak ya da düşüncelerin görselleştirilmesi bakımından düşünüldüğünde illüstrasyon ve resim kavramları birbirinden ayırt edilemeyerek birlikte anılabilirler. Ancak biçimsel olarak benzeyen bu iki sanatın birbirinden ayrılmasını sağlayan temel bir fark vardır. Bir görsele illüstrasyon diyebilmek için bir metni veya düşüncüyü açıklayabiliyor olması gerekmektedir. Resim sanatına bakıldığında ise bir mesaj iletme kaygısı olmadan özgür bir şekilde eser üretilebilir. Gönüllü'ye (2017, s. 913-914) göre; bir anlamda algı yaratma çabası olarak adlandırdığı illüstrasyon, zihinsel uzamda bir düzleme bağlıdır. Resim sanatı kadar özgür olmasa da illüstrasyon sanatı da öznel ve özgündür ancak tek fark bağlı olduğu metinsel düzleme göre şekil almasıdır. Resmin taşıdığı tüm görsel ve biçimsel özelliklere sahip olduğu için 'her illüstrasyon aslında bir resimdir' denilebilir. Yazılı metin ortadan kaldırılsa kalan görsel 'resim' olarak sergilenebilir. Ancak 'her resim bir illüstrasyon' değildir.

Resim sanatından farklı olarak illüstrasyon sanatının kendine yüklenen sorumlulukları bulunmaktadır. Tanrıöver (2013, s.40), illüstrasyon yardımıyla bir konuyu görsel dil oluşturarak anlatmanın illüstrasyonun işlevi olduğunu söylemiştir. İllüstratör konuyu görselleştirip anlatırken öncelikli olarak konuyu aktardığı hedef kitlesini bilgilendirmelidir. Hazırladığı illüstrasyonunun ilgi çekici, estetik bir yapı içinde olması gerekmektedir. İllüstrasyonu oluştururken

her ne kadar sınırsız imkanlara sahip olsa da ortaya koyacağı illüstrasyonda aranan en önemli özelliğin anlaşılabilir olması olduğunu belirtmiştir.

2.1. İllüstrasyonun İşlevleri

Ortaya çıktığı andan bugüne illüstrasyonların farklı işlevlerinin olduğu görülmektedir. İlk illüstrasyon örnekleri metinlerin yanında veya etrafında dekoratif amaçla kullanılmıştır. Daha sonra kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte illüstrasyonlar, bilgilendirme ve yorumlama amacıyla da kullanılmaya başlanmıştır. Böylece illüstrasyonlar işlevleri bakımından üç ana başlık altında incelenebilir: Dekoratif işlev, Bilgilendirme işlevi ve Yorumlama işlevi.

Dekoratif İşlev: İllüstrasyonun dekoratif işlevinde, metni açıklama kaygısı bulunmayan, süsleme amacıyla yapılan, ilgi çekici görseller kullanılmaktadır. Genellikle sayfaya hareket vermek için metinlerin etrafında çerçeve oluşturacak şekilde ya da metin çevresinde çiçek motifleri ve çeşitli geometrik şekiller ile süslemeler yapılmaktadır. Bu işlevdeki illüstrasyonlar metin içinde bir düzen oluşturup kompozisyon şekli alabilir ya da bir alanı bölüp tipografinin yoğunluğunu azaltabilir. Dekoratif işlevli illüstrasyon çalışmaları tarihte ilk olarak el yazmalarının ve dini kitapların süslemelerinde karşımıza çıkmaktadır. Johannes Gutenberg'in bastığı ilk kitap olan 42 Satırlık İncil'in bazı sayfalarında metinlerin yanına süsleme amacıyla yapılan çiçek motifleri göze çarpmaktadır (Akman, 2018, s.28). İllüstrasyonu süsleme amacıyla kullanan bir diğer önemli isim de Arts and Crafts hareketinin önderi olan William Morris'tir. Morris kitap sayfalarını tasarlarken kullandığı dekoratif motiflerle hem karmaşık hem de estetik gözüken tasarımlar ortaya çıkarmıştır. Böylelikle kitap tasarımları artık daha sanatsal bir yapıya bürünmüştür.

Bilgilendirme İşlevi: İllüstrasyon sanatının tarihine bakılacak olursa ortaya çıkışının en önemli amacı mesaj iletmektir. Bilgilendirme işlevindeki illüstrasyonlar bir konuyu, metni görsel ile destekleyerek tamamlayıp hedef kitleye anlatma amacı taşımaktadır. Yazının anlatım gücünün yetersiz kaldığı

durumlarda kitap, dergi ve gazetelerde illüstrasyon kullanılarak metnin açıklayıcı olması, kolay ve net bir şekilde anlaşılması sağlanabilmektedir. Bilgilendirici illüstrasyonlar, iletideki karmaşık öğeleri sadeleştirip net bir şekilde aktarmalıdır. Bu yönüyle bilgilendirme işlevli illüstrasyonların en çok bilimsel ve teknik illüstrasyon alanında kullanıldığı görülmektedir.

Yorumlama İşlevi: Sözcükler bazı durumlarda duygu ve düşünceleri açıklamaya yetmeyebilir. Böyle durumlarda illüstratör, kendi duygu ve düşüncelerini, fikirlerini yorumlayarak görselleştirir. İllüstratörün kişisel kanılarını ön planda tutarak eleştirici ya da destekleyici bir şekilde yorumlarını aktardığı çalışmalar işlev bakımından bu kategoriye dahildir. Yorumlayıcı işlevdeki illüstrasyonların orijinal fikre sahip, güçlü ve etkili kavramları olan bir yaklaşım içinde olması gerekmektedir.

2.2. Dünyada İllüstrasyon Tarihinin Gelişimi

2.2.1. Mağara resimlerinden İllüstrasyonun Altın Çağına

İllüstrasyonun ilk örneklerini tarih öncesinde yapılmış olan duvar resimlerine dayandırmak mümkündür. İnsanoğlu binlerce yıldır iletişim kurma ihtiyacı duymuştur. İlk insanların mağara duvarlarına ya da kayalara çizimler yaparak düşüncelerini ve yaşadıklarını aktardıkları bilinmektedir. Bu çizimlerin ilk örnekleri Fransa'daki Lascaux, Chauvet ve İspanya'daki Altamira mağaralarıdır. Lascaux mağarasındaki duvar resimlemelerinin günümüzden 17.000 yıl öncesi Paleolitik dönemde yapıldığı tahmin edilmektedir. 1940 yılında dört çocuğun tesadüfen keşfettiği bu mağaranın içinde çokça betimlemelerin bulunduğu çeşitli kompleksler yer almaktadır. Mağara komplekslerinin duvar resimlerinde çevrede bulunan boğa, at, yaban öküzü, geyik, mamut, bizon gibi hayvanların tasvirleri bulunmaktadır. Hayvan tasvirlerinin yanı sıra insan figürleri ve el izleri de bulunmaktadır. Bu tasvirlerden en görkemli olanları “Boğaların Büyük Salonu” isimli komplekste yer alan av sahneleri ve hayvan çizimleridir. Orijinal adı “Hall of Bulls” olan

mağaranın içinde en çok at, boğa, sığır ve geyik hayvanlarının tasvirleri resmedilmiştir. Birçok hayvan, insan figürü çizimleri ve soyut şekillerin mağaranın her iki tarafını da boydan boya kapladığı söylenebilir. Çizimlerde genellikle hayvan figürlerinin duruşları yandan gösterilirken, boynuzları önden görünen bir açıyla çizildiği ve bahsedilen figürlerin gerçekçi bir şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Duvarlara çizilen hayvan betimlemelerinin kimisi sadece çizgisel iken kimisi ise içleri boyalı olarak resmedilmiştir. Her ne kadar bu çizimler 17.000 yıl öncesinden kalmış olsa da günümüze kadar fazla bozulmadan gelebilmiştir. Duvarlardaki resimlemeler odunkömürü, “okr” olarak adlandırılan kırmızı aşı boyası, çeşitli mineraller ve bitkilerden elde edilen pigmentler kullanılarak yapılmışlardır. Kullanılan pigmentler genellikle kırmızı, kahverengi, siyah ve beyaz renklerden oluşmaktadır (Hodge, 2021, s.12-50). Duvarlara bu pigmentleri sürmek için sopaların ucuna takılan hayvan kürklerinden yararlanıldığı düşünülmektedir. Ayrıca mağarada bulunan içi boş olan ve üzerlerinde renkli lekelerin bulunduğu kemiklere bakılarak, el izleri gibi şekilleri oluştururken ya da ana hatların içini doldururken bu kemiklerin içine boyayı koyup üfleyerek boyama işleminin gerçekleştiği söylenebilir. Mağara gibi doğal ışığın olmadığı karanlık bir ortamda böyle başarılı betimlemelerin yapılması çok zordur. Araştırmacılara göre bu betimlemeler, meşale ve hayvansal yağ ile doldurulmuş taş kandillerin yardımıyla yapılmıştır (Tedecso, 2000).

Görsel. 1: Lascaux mağarasında bulunan duvar resimleri.
(<https://www.sacredland.org/lascaux-cave/> Erişim Tarihi: 28.02.2021).

Gombrich'in (2020, s.42) varsayımına göre ilkel avcılar, Lascaux mağarasının duvarlarına avlayabildikleri hayvanları resmettikleri takdirde gerçek hayvanlara karşı güç gösterisinde bulunup, hayvanların kendilerine boyun eğecekleri inancı içindeydiler. Bir başka varsayım da Lascaux mağarasının duvarlarındaki resimlerin dini ritüel amacıyla yapıldığıdır. İnsan figürlerine çok az sayıda yer verilip özensiz bir betimleme yapılırken, hayvan figürlerinin sayıca fazla ve vücut yapılarının detaylı şekilde betimlenmesi, kendilerinden çok avın zenginleşmesi için yapılan ayinleri önemsediklerinin göstergesi olduğu düşünülmektedir. Araştırmacılara göre o dönemde yaşayan insanların mağaranın derin kısımlarında toplanarak ayinler gerçekleştirdikleri düşünülmektedir. Av bereketini arttırmak amacıyla yapıldığı düşünülen bu ayinlerin aynı zamanda av hayvanını daha kolay avlayabilmek ve avın tehlikelerinden korunmak için yapıldığı tahmin edilmektedir. Mağara duvarlarında görülen hayvan betimlemelerinin yanı sıra geometrik çizimler ve noktasal işaretler de bulunmaktadır. (Özbudun ve Uysal, 2012, s.67).

Yakın tarihte bilinen en eski duvar resimleri Lascaux mağarası betimlemeleriyle, 2017 yılında Endonezya'daki Sulawesi adasında belki de dünya tarihini değiştirecek daha eski tarihli betimlemeler bulunmuştur. Bilinen en eski mağara sanatını barındıran Endonezya'daki mağarada daha önce de aynı ekip tarafından en az 43.900 yıl önce yapılmış olduğu düşünülen memelileri avlayan bir grup yarı insan ve yarı hayvan figürünü içeren kaya resmi ortaya çıkarılmıştır. Araştırmacıların 2021 yılında yayımladıkları makalede yaptıkları tarihlendirme araştırmaları sonucuna göre Leang Tedongnge'de keşfedilen mağara resimlerindeki domuz figürünün yaşının en az 45,5 bin yıl olduğunu göstermektedir. Leang Tedongnge'deki mağaranın arka duvarında yer alan kısa bacaklı domuz tasviri, resimsel ana hatları oluşturulup gövdenin içerisinde tire desenleri kullanılarak çizilmiştir. Aynı bölgede en az 2-3 farklı domuz figürü tasviri de bulunmuştur ancak mağara duvarındaki döküntü sebebiyle bu figürlerin yıprandıkları belirtilmiştir. Bulunan domuz figürleri yüz yüze bakan ve etkileşim içinde oldukları düşünülen bir kompozisyon içinde sahnelenmiştir (Brumm vd. 2021). Bulunan resimlemelerin hangi amaçla yapıldığı her ne kadar şu an için açıklanmamış olsa da belki de yakın zamanda yapılacak olan araştırmaların sonucunda illüstrasyonun en eski örnekleri olarak Lascaux mağarası resimleri değil de Sulawesi'deki mağara resimleri anılabilir.

Görsel. 2: Sulawesi mağarasındaki domuz figürü betimlemesi.
(<https://www.nytimes.com/2021/01/13/science/cave-painting-indonesia.html> Erişim tarihi: 06.07.2021).

Daha önceden de belirtildiği gibi bilinen en eski duvar resimleri bir amaç doğrultusunda yapılmıştır. Bu amaçlardan biri ritüelken bir diğer amaç da bildiklerini kendilerinden sonraki kuşaklara aktarıp onları da aydınlatmaktır (Dağ, 2015, s.12). Bu yönden mağara resimlerini, illüstrasyonun açıklama işleviyle bağdaştırıp ortaya çıkan bu resimlemeleri illüstrasyon tarihinin başlangıcı olarak kabul etmemiz mümkündür. “Ancak kimi sanat tarihçileri ise illüstrasyonun tarihinin başlangıcı olarak resimli kitapların ilk ortaya çıktığı tarihle özdeşleştirirler” (Kaptan, 1996, s.56). Dördüncü bölümde değinilecek olan resimli kitapların tarihine geçmeden önce illüstrasyon tarihiyle ilişkili olan yazının keşfine de değinmek gerekmektedir. Yazının başlangıcı, düşünce ve ifadelerin kilden oluşan tabletlere yalın bir şekilde tasvir edilmesine dayanmaktadır (Akman, 2018, s.40). M.Ö. 3500’lü yıllarda yüksek uygarlık geliştiren Sümerlerin (Uhlig, 2020, s.9) Mezopotamya şehir devletinde bulunan Zigguratlardaki rahipler, tapınak ve depolardaki eşyaları kayıt altında tutma ihtiyacı hissetmişlerdir. Bu ihtiyaç doğrultusunda yumuşak kil çamur tabletine sağ üst köşeden başlayarak dikey sütunlar halinde kamış kalemi yardımıyla

çeşitli piktografik işaretler kullanarak iz bırakmışlardır. Daha sonra küçük kil tabletleri güneşte kurutarak ya da fırında pişirerek sağlam küçük kil etiketleri oluşturmuşlardır. Böylelikle kil tabletlerdeki piktografik işaretler sayesinde mal ve eşya kayıtlarının zamanla unutulması engellenmiş aynı zamanda da düşünce ve ifadeler kalıcı hâle getirilmiştir. Birkaç yüzyıl boyunca piktografik yazı sisteminde değişiklikler olmuştur. İlk başlarda kullanılan keskin uçlu kamış yerini artık yazma hızını daha da arttıran üçgen uçlu bir kamışa bırakmıştır. Kil tablet üzerindeki işaretler artık çizgi şeklinde olmak yerine bir dizi kama şeklinde oluşturulmaya başlanmıştır. Ortaya çıkan bu işaretlere ‘çivi yazısı’ adı verilmiştir (Meggs ve Purvis, 2012, s.9).

Görsel. 3: Üzerinde çivi yazısının bulunduğu kil tabletler.
(<https://www.felsefetası.org/civi-yazisi-bulunusu-ve-cozulmesi/> Erişim tarihi: 02.08.2021).

Çivi yazısı terimi, bir kamış yardımıyla yumuşak kil tablet üzerine bırakılan izlerin ortaya çıkardığı görünümü ifade etmektedir. Kil tabletlerin hazırlanması her ne kadar uzun süren bir iş olsa da düşük maliyetli olması ve yumuşak kilin üzerine çeşitli formların kolaylıkla yazılabilmesi sebebiyle Sümerler tarafından sıkça kullanılmıştır. Ancak kilin farklı dezavantajları da bulunmaktadır. Kil tablet üzerinde yazılacak olan metnin uzunluğunun önceden bilinmesi gerekmektedir çünkü kurutulan tabletin üzerinde sonradan ekleme ve düzeltme yapabilme imkânı bulunmamaktaydı. Ayrıca tablet üzerine yazılan

metin uzadıkça tabletin büyüklüğü de artmaktaydı ve böylece kurutulduktan sonra ortaya çıkan tabletler daha ağır olmaktaydı (Charpin, 2010, s.7).

Mağara duvarlarındaki resimlemelerle başlayan süreçten sonra çivi yazısı kullanılmaya başlanmıştır. Bu gelişmelerin ardından resimsel bir dil kullanılmaya devam edilmiştir. Bu resimsel dilin kullanımının ilk örneklerinden biri Mısır sanatındaki hiyerogliflerdir. Mezopotamya’da bulunan çivi yazısından sonra M.Ö. 3200’lü yıllarda Mısır’da hiyeroglif adı verilen yeni bir yazı çeşidi sayılan piktografik yazı ortaya çıkmıştır. Hiyerogliflerde insan betimlemeleri kullanılarak gündelik yaşamdan sahnelere yer verilmiş aynı zamanda da devlet işleri için çeşitli semboller kullanılmıştır. Hiyerogliflerdeki insan figürleri, bedeninin en iyi görüldüğü açıyla betimlenmiştir. Figürlerin baş ve ayak kısımları yandan, gövdeleri ise önden resmedilmiştir (Aktaran: Tez, 2018, s.45).

Görsel. 4: İnsan, hayvan ve objelerin betimlendiği Mısır dönemine ait hiyeroglif örneği. (<https://www.egypttoday.com/Article/4/106413/Foreign-site-sheds-light-on-hieroglyphics-Used-until-4th-century> Erişim tarihi: 16.08.2021)

Bu betimlemelerin oluşturduğu hiyeroglifler Mısır’ın kültürel tarihini yansıtarak kendinden sonraki kuşaklara aktarılmasını sağlamıştır. Bu aktarım hiyerogliflerin görselliği ile gerçekleştiği için hiyerogliflerin illüstrasyon

tarihine katkısı olduğu söylenebilir. Aynı zamanda Mısır’da hiyeroglifler dışında illüstrasyon tarihi için önemli olan el yazmaları da bulunmaktadır. M.Ö. 1900’lü yıllarda yapılan “Ramessum Papyrus” ve “The Egyptian Book of the Dead (Mısır’ın Ölüler Kitabı)” isimli rulo şeklindeki illüstrasyonlu el yazmaları bunlar içindeki en önemli örneklerdendir (Pamuklu, 2014, s.8). Manastırda hazırlanan “Mısır’ın Ölüler Kitabı” isimli el yazmasının illüstrasyonun bilgilendirme amacıyla kullanıldığı ilk yer olduğu söylenebilir. Ölümün ve ölümden sonra yaşanacak olayların resimlendiği bu el yazmasında dinsel konular, kullanılan görseller sayesinde anlaşılır bir şekilde aktarılmıştır (Ekşioğlu, 2017, s.4).

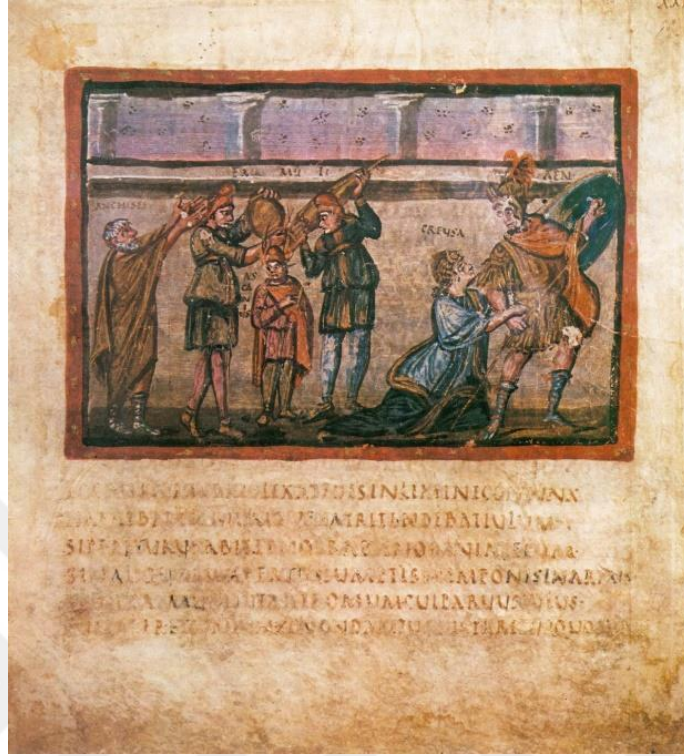
Görsel. 5: Mısır’ın Ölüler Kitabından Anubis’in yazıcı Ani’nin ruhunu tarttığı sahnesinin betimlenmesi. (<https://www.britannica.com/topic/Book-of-the-Dead-ancient-Egyptian-text> Erişim tarihi: 17.10.2021)

Mısır sanatı dışında illüstrasyon tarihindeki bir diğer önemli eser de basılan ilk kitap olarak bilinen, 868 yılında Wang Chieh tarafından ağaç baskı tekniğiyle hazırlanan ve Buda’nın öğretilerini içeren “Diamond Sutra (Elmas Sutra)” isimli rulo kitaptır. İlk sayfasında Buda’nın ve birçok figürün bulunduğu karmaşık illüstrasyon ve metinden oluşan kitap, 1990 yılında bir papaz tarafından mağarada bulunmuştur. Batı’da “Block Book (Tahta baskı kitap)” olarak literatüre geçmiştir (Aktaran: Yöntem, 2017, s.4).

Görsel. 6: Diamond Sutra isimli rulo kitaptan bir betimleme.
(<https://www.thedailyzen.org/2015/05/18/zen-story-the-diamond-sutra/> Erişim tarihi:
08.11.2020)

Günümüze ulaşan bir diğer eser de M.S. 400 yılında Roma’da yapılan Vatikan Virgil’i isimli el yazmasıdır. 76 sayfadan oluşan bu el yazması Roma’nın en büyük şairi Publius Vergilius Maro’nun iki büyük eserini içermektedir. El yazmasının sayfalarında alt ya da üste yerleştirilen büyük harfle yazılmış metinler ve çevresi genellikle kırmızı bantla çerçevelenmiş şekilde illüstrasyonlar bulunmaktadır (Meggs ve Purvis, 2012, s.47).

Görsel. 7: Vatikan Müzesinde bulunan M.S. 400 yapılan 225x200 mm boyutundaki Vatikan Virgil'i el yazması. (<https://www.wga.hu/frames-e.html?/html/zgothic/miniatur/0351-400/vergili5.html> Erişim tarihi: 10.10.2021)

Orta Çağ (5.-13. yy)'a gelindiğinde dinsel olayların illüstrasyon sanatı üzerinde etki sağladığı görülmektedir. Bu dönemde “manuscript” adı verilen el yazmaları ortaya çıkarak resimleme geleneğinin sürdürülmesi devam etmiştir (Becer, 2018, s.91). Manastırdaki rahipler tarafından hazırlanan el yazmaları ve dinsel kitaplardaki illüstrasyonlar sadece süsleme amacıyla değil, halkın her kesimine özellikle de okuma yazma bilmeyenlere hitap edebilmek için metinleri açıklama amacıyla yapılmışlardır. Metnin ve resimlemelerin bir arada kullanıldığı bu el yazmalarının ortaya çıkışındaki en önemli etken, halkı Hristiyanlık dini hakkında bilgilendirmek ve Hristiyanlığı yaymak olmuştur (Arda, 2019, s.28). El yazmalarının hazırlanmasında kullanılan, Mısır'da üretilen papirüslerin dayanıksız olmasından dolayı kalın boyayı taşıyamaması sebebiyle daha dayanıklı bir yapısı olan parşömen kullanılmaya başlanmıştır. Parşömen üzerine renkli boyaların uygulandığı el yazmaları, çoğaltılmasının

zahmetli ve pahalı olması nedeniyle halkın her kesimine ulaştırılamamış ancak varlıklı kişilerden siparişler alınıp, el yazmaları hazırlanmıştır (Kara, 2004, s.24).

15. yy'ın başında Floransa'da başladığı kabul edilen Rönesans'tan önce 14.yy'da Siena'da birçok yenilikçi sanatçı ortaya koydukları farklı fikirleri sayesinde Erken Rönesans (1400-1490) düşüncesini oluşturmuşlardır. Erken Rönesans'ta klasik eserlere ilgi artmış, ticaret gelişmiş, yeni kıtalar keşfedilmiş ve yeni buluşlar ortaya çıkmaya başlamıştır (Hodge, 2021, s.16). Bu dönemde tarihsel açıdan en önemli değer taşıyan buluşlardan biri de matbaanın bulunması olmuştur. Matbaanın bulunmasından bahsetmeden önce Gutenberg'in matbaayı icat ederken esinlendiği ksilografiden de biraz bahsetmek gerekmektedir. Ksilografi, ana malzemesi ağaç olan ahşap levhaların oyulması ile hazırlanan yüksek baskı tekniğidir. Bu baskı tekniğinde hazırlanan kalıbın oyulan kısımlarına mürekkep temas etmez sadece yüksekte kalan kısımlara mürekkep sürülür (Kara, 2004, s.26). Ağaç levhalar ilk önce kumaşlar üzerine baskı yapabilmek için hazırlansa da daha sonra kitaplardaki metinlerde ve resimlemelerde sıklıkla kullanılan bir teknik olmuştur. 14. yy'ın sonuna gelindiğinde bu tekniğin yaygınlaşmasıyla ve kitapların boyutlarının küçülmesiyle birlikte kitaplar ucuzlamaya başlamıştır. Klasik felsefe ve edebiyat metinleri tekrar basılıp geniş kitlelere yayılmış, böylelikle toplum okuryazarlığında artış yaşanmaya başlamıştır (Basalla, 2013, s. 265). Mainzli Johannes Gensfleisch zur Laden zum Gutenberg (1400-1468), 8. yy'da Çin'de bulunan ksilografi tekniğinden etkilenecek 1450 yılında farklı bir baskı sistemi geliştirmiştir. 'Textura' yazısındaki harf karakterlerini hazırladığı kurşun alaşımları kullanarak eşit yükseklikteki kalıplara dökmüş ve böylece her harf için blok kalıplar elde etmiştir (Becer, 2018, s.92-93). Böylelikle kalıplar deforme olmadan uzun süre boyunca kullanılabilinmiş ve kısa sürede yüksek sayıda baskı elde etme imkânı sağlanmıştır. Gutenberg 1454-55'te matbaasında hazırladığı metal harfler ve hareketli basım tekniğini kullanarak iki ciltten oluşan 1282 sayfalık '42 Satırlık İncil' isimli kitabı basmıştır. Yaklaşık üç yüz farklı

harf biçimi dökerek yüksek baskıyla basılan bu kitap, sanatsal nitelik taşıyan bir eserdir (Garfield, 2018, s.36). Adını sütunlarındaki satır sayılarından alan bu kitabın sayfa kenarlarındaki geniş boşluklarında süsleme amaçlı illüstrasyonlar bulunmaktadır. Aynı zamanda tipo baskı ile basılan metinlerin ilk harfleri özel olarak tasarlanmış ve bu bölümler baskı aşamasının ardından el ile resimlenmiştir.

Görsel. 8: Gutenberg'in bastığı ilk kitap olan 42 Satırlık İncil'in içindeki bir sayfa. (<https://www.time.com/3987590/gutenberg-bible-page/> Erişim tarihi: 03.12.2020)

Matbaa sayesinde kitabın mekanik yollarla çoğaltılması bilimsel bilginin yaygınlaşmasına da olanak sağlamıştır. Aynı zamanda kitabın ulaşılabilir hâle gelmesi okuyucu bir toplum yaratmıştır (McLuhan, 2019, s.122). Baskının gelişim sürecinde görsel anlatımlarda da çeşitli gelişmeler yaşanmaya başlamıştır. Bu dönemde Almanya'da ksilografi ve tipografik baskı tekniğinin iş birliği ile resimli kitapların basımında artış yaşanmıştır. 1461 yılında Bamberg'li

matbaacı Albrecht Pfister (1420-1466) tarafından ağaç baskı tekniği kullanarak hazırladığı beş tahta blokla “Böhmen’li Çiftçi (Der Ackreman aus Böhmen)” isimli ilk kitap basılmıştır (Meggs ve Purvis, 2012, s.81).

15. yy’ın başından itibaren Avrupa’da Kuzey Rönesans’ı düşüncesi ortaya çıkmıştır. Kuzey Rönesans’ının Almanya’daki en önemli sanatçılarından biri olan Albrecht Dürer (1471-1528), İtalyan Rönesans’ının kuramlarını benimseyerek İtalyan perspektifini, orantısını ve anatomisini ortaya çıkardığı eserlerinde kullanmaya başlamıştır (Hodge, 2021, s.17). Dürer, ressamlığının yanı sıra baskı sanatlarıyla da yakından ilgilenerek usta bir baskı sanatçısı olmuştur. Gutenberg’in basım tekniğini geliştirip çeşitli kitaplar için illüstrasyonlu baskılar hazırlamıştır. Kitapları ağaç baskı ve gravür baskı tekniği ile hazırlayan Dürer, eserlerinde ayrıntılara önem vererek kitap resmini yüksek bir seviyeye taşımıştır. Ağaç baskının sonucunda ortaya çıkan çizgilerin basit ve sade olmasıyla ayrıntıların istenilen şekilde işlenememesi durumu, eserlerinde detay kullanımının hâkim olduğu Dürer’i daha çok gravür baskı tekniğini kullanmaya itmiştir (Kara, 2004, s.26). Gravür, metalin üzerine sivri uçlu bir araç yardımıyla farklı kalınlıktaki çizgilerin oyulmasıyla hazırlanan kalıp ile basılan bir çukur baskı çeşididir. Bu teknik metalin üzerine sürülen boyanın çukur kısımlarını doldurup, yüksek kısımlarda kalan boyanın temizlenmesiyle kâğıda pres yardımıyla geçirilmesi temeline dayanmaktadır (Kâhya, Kazmaoğlu, Mazlum, Saner, Soysal ve Tanyeli, 1997, s.1413).

1600’lü yıllara gelindiğinde Japonya’da (Edo döneminin başkenti Tokyo’da) illüstrasyon tarihine katkı sağlayan bir resimleme türü ortaya çıkmıştır. Ahşap baskı kullanılarak yapılan bu resimleme türüne ‘yüzen dünyanın resimleri’ anlamına gelen “Ukiyo-e” adı verilmiştir. Ukiyo-e’de, resim ruloları üzerine geleneksel dekoratif öğeler kullanılarak gerçekçi tarzda betimlemelere yer verilmiştir. Günlük yaşamdan sahnelerin yer aldığı çalışmaların başlıca konuları güzel manzaralar, kadınlar, tarihsel sahneler ve Kabuki tiyatrosu olmuştur. Ukiyo-e’ler hazırlanırken önce fırça ve mürekkep

yardımıyla çizimler kâğıda aktarılmaktaydı. Her renk için farklı ahşap blok kalıplar hazırlanıp, bloğun üzerine aktarılan çizimler keskin bir araç yardımıyla oyulmaktaydı. Baskı esnasında su bazlı mürekkep kullanılarak kalıbın kâğıda aktarılması gerçekleştirilirdi (Meggs ve Purvis, 2012, s.196-197).

Görsel. 9: Utagawa Kuniyasu tarafından 1823’ye yapılan ‘Hanetsuki oynayan üç kabuki oyuncusu’ isimli resimli rulo. (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/63358> Erişim tarihi: 01.10.2021)

Japon baskılarından sonra ortaya çıkan litografi (taş baskı) tekniği ile görseller daha önceki baskı tekniklerine göre daha kolay üretilir hâle gelmiştir. 1796 yılında Aloysius Senefelder (1771-1834) tarafından keşfedilen litografi sayesinde özellikle afiş tasarımlarındaki görsellerin ön planda oluşu arttırılmıştır. Litografi tekniğinde basılacak olan görüntü, doğrudan kireçtaşından bir levhaya aktarılmasının ardından su, kireçtaşı, arap zıncı ve asit karışımından oluşan solüsyon yağlı kısımlara etki etmezken, yağsız alanlara mürekkep dolardı. Görüntüyü basmak için taşın üzerine kâğıt konulup baskı uygulanarak görüntünün kâğıda aktarılması sağlanırdı (Craig ve Barton, 1987, s.110). Litografi tekniği, hazırlanacak görüntü için herhangi bir oyma ya da kesme gibi zahmetli işlemlere gerek olmaması nedeniyle diğer baskı tekniklerine göre daha avantajlıydı. Sadece mürekkebi tutan boyanın kullanılması yeterli oluyordu. Litografi tekniği ile oluşturulan görsellerin fotografik etkileri yansıtan yapısı sayesinde kullanıldığı dönemin çalışmalarında çok renkli baskılar oluşturulmuş ve yeni bir görsel dil ortaya çıkmıştır. Kireç taşının üzerine kalem,

fırça ucu gibi farklı araçlarla yapılan uygulamalar sonucunda noktasal veya çizgisel etkili farklı dokular meydana getirilmiştir. Litografinin bir diğer avantajı ise baskı esnasında kâğıdın ezilip deforme olmaması sebebiyle üst üste baskı yapmaya imkân sağlamasıdır. Bu avantajlar litografinin yaygınlaşmasında önemli rol oynamıştır. İleride de bahsedileceği gibi özellikle detaylı işleri ve afişleri oluştururken sıklıkla tercih edilen bir teknik olmuştur (Uçar, 2019, s.184). Aynı zamanda litografi tekniğinin, bugün hâlâ kullanılmakta olan ofset baskının da temeli olması açısından önemi büyüktür.

2.2.2. İllüstrasyonun Altın Çağı

1880-1920 yıllarını kapsayan ve illüstrasyonun altın çağı olarak adlandırılan dönem, illüstrasyonun bu zamana kadar en çok talep gördüğü ve başarı yakaladığı dönem olmuştur. Avrupa’da ortaya çıkan Victoria stili, Arts and Crafts ve Art Nouveau hareketlerini de içinde barındıran bu dönemde baskı teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte afiş, dergi ve resimli kitapların basımlarının hızlanması ve sayıca artış göstermesi illüstrasyonun yükselişe geçmesine olanak sağlamıştır.

1760 yılında ilk olarak İngiltere’de başlayan Endüstri (Sanayi) Devrimi sonrasında üretimi etkileyecek yeni buluşların ve buhar makinesinin üretilmesiyle endüstri toplumu ortaya çıkmıştır. Endüstri Devrimindeki gelişmeler sanat alanını da etkilemiştir. Litografi ve matbaanın gelişmesiyle birlikte içinde görsellik barındıran öğelerin daha hızlı ve daha ucuz şekilde çoğaltılmaya başlanmasından bahsetmiştik. Kitap ve dergilerin daha ulaşılabilir hale gelmesi basılı mecralarda kullanılacak etkili görüntülerin aranmasıyla birlikte illüstrasyonun yükselişine olanak sağlamıştır. Tüm bu gelişmeler doğrultusunda illüstrasyon altın çağını yaşamaya başlamıştır. İngiltere kraliçesi I. Victoria Dönemini (1837-1901) de kapsayan bu dönemde İngiltere’deki illüstrasyonlarda toplumun sanayileşmeye karşı estetik bir tepki verdiği görülmektedir. Victoria stili illüstrasyonların ana teması zengin hayatlar, sosyal

statüyü gösterecek süsleme ve dekorasyonlar olmuştur. Victoria stilineki aşırı süslemecilik zaman içinde “Arts and Crafts” adı verilen akıma dönüşmüştür (Ekşioğlu, 2017, s.5-6). 1861’de William Morris (1834-1896) tarafından İngiltere’de başlayan ‘Sanat ve El Sanatları’ anlamına gelen Arts and Crafts hareketi, endüstri devrimindeki makineleşmeye bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Morris, ucuz ve kalitesiz seri üretim işlerin türemesine karşı çıkarak elle oluşturulan tasarımlara tekrar dönülmesi gerektiğini söylemiştir (Akman, 2018, s.18).

“Hareketin felsefesine ilham kaynağı olan yazar ve sanatçı John Ruskin (1819-1900), 1849’da yazdığı ‘Seven Lamps of Architecture’da (Mimarlığın Yedi Lambası) sanatçının, sanatını Tanrıya adanması gerektiğini, bunun da ancak sanatı kendi elleriyle yaratmasıyla mümkün olabileceğini ve eliyle biçimlendirdiği zaman yaptığı işten haz duyabileceğini söyleyerek, benimsediği Ortaçağ anlayışıyla, el sanatlarını teşvik etmiş, ticaret ekonomisini reddederek, sanat ve uygulamanın, tıpkı Ortaçağ Gotik katedralinin tasarım ve yapımında olduğu gibi, toplum hizmetinde birleşmesini gerekli görmüştür.” (Bektaş, 1992, s.14).

Ruskin’in düşüncelerini Arts and Crafts’ta uygulamaya başlayan Morris, sanatçı ve zanaatçı ayrımını ortadan kaldırma isteğiyle toplu üretime karşı çıkmış, sanayileşmenin yerine ilham kaynağının doğa olduğu tekstil, mobilya, seramik, dekoratif el sanatları gibi ürünlerin üretilmesi gerektiğini savunmuştur (Weill, 2019, s.15). William Morris, Rafael öncesi İtalyan Orta Çağ resim geleneğini benimseyerek dönemin romantik resimlerinden etkilenip “Pre-Rafaelit” kardeşliğine katılmıştır. Morris çalışmalarında bitki ve kuş motiflerini Avrupa’nın folklorik öğelerini, doğuyu ve uzak doğuyu ilham alan oryantalist bir eğilimle aktarmıştır (Dağ, 2015, s. 150). Botanik formlardan ilham aldığı iç içe geçmiş yapraklar, farklı çiçek ve kuş türleri Morris’in duvar kâğıtlarını oluştururken en çok kullandığı motifler olmuştur. Her bir motifi incelikte betimleyip çizgiler yardımıyla yön vererek tasarımlarında kullanmıştır. Duvar kâğıdı dışında mobilya, vitray ve duvar halıları da tasarlayan Morris tüm bunların yanı sıra kitap tasarımlarıyla da ilgilenmiştir. Kitaplardaki süslü

tipografik sayfalara, elle hazırlanmış tahta baskı çizimlere hayranlık duymuş ve bu hayranlığı sonucunda matbaacılık ile ilgili adımlar atmıştır.

Nicolas Jenson (1420-1480) tarafından 1470 ile 1476 yılları arasında tasarlanan Venedik Romen harf karakterini inceleyip, örnek olarak tekrar tekrar deneyerek yazı karakterini kopyalamadan özünü benimseyerek “Golden” isimli ilk yazı karakteri tasarımını ortaya çıkarmıştır. Matbaanın deposunda bulduğu eski bir el presini yazlık ev olarak satın aldığı Hammersmith’teki evine getirerek, evini Kelmscott ismini verdiği basımevine dönüştürmüştür. 1890’da bu basımevinde Golden yazı karakterinin dökümünü gerçekleştirmiştir. Golden’e ek olarak 2 farklı yazı karakteri daha hazırlamıştır. Morris’in yazı karakterleri Avrupa ve Amerika’da büyük bir ilgi yaratarak benzer tasarımların gerçekleşmesine yol açmıştır. Kelmscott’ta basılan kitap sayfalarındaki yazı karakterleri, stilistik baş harfleri ve okunaklık açısından önemli olan tipografik sayfalar yeni nesil kitapçılar için ilham verici nitelikte olmuştur. William Morris’in geleneksel el sanatlarına dönme isteği ironiktir ki geldiği son noktada sanat ve endüstrinin birleştiği ticari kitap tasarımlarını yeniden canlandırmıştır (Bektaş, 1992, s.14-17).

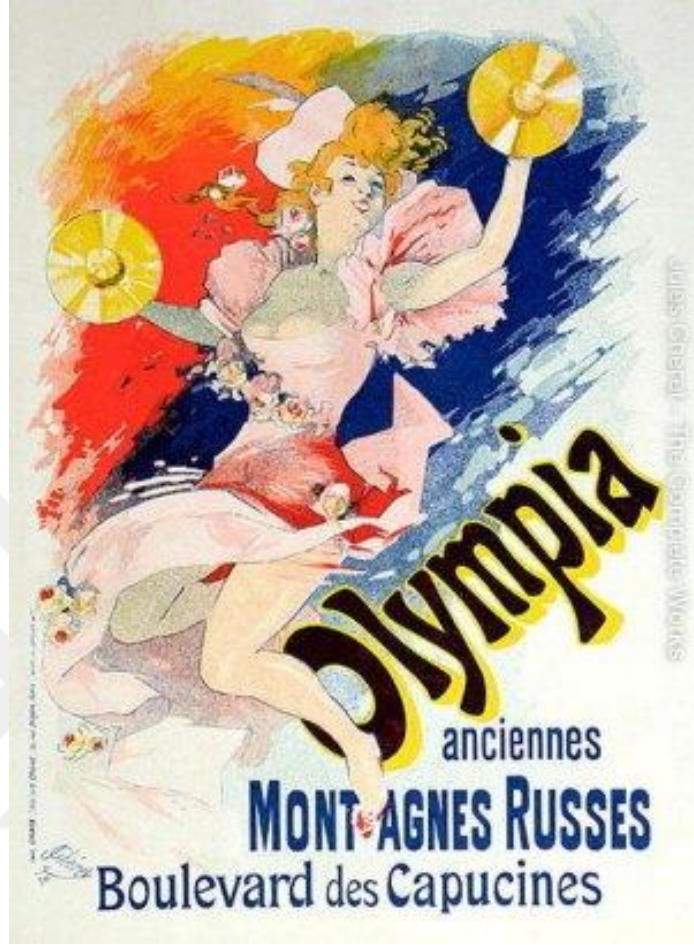
Görsel. 10: William Morris'in kendi evi için tasarladığı "Trellis" isimli duvar kâğıdı, 1864. (<https://www.metmuseum.org/art/collection/search/384020> Erişim tarihi: 06.11.2021).

William Morris'in elde ettiği gelişmeler başka dekoratif sanat akımlarına da öncülük etmiştir. Bunlardan birisi de Arts and Crafts hareketinden etkilenip benzer amaçlar sayesinde gelişen "Art Nouveau" akımıdır. Art Nouveau Fransızca'da "yeni sanat" anlamına gelen 1890-1910 yılları arasında devamlılığını sürdüren dekoratif bir üsluptur (Aşkaroğlu, 2019, s.10). 19. yüzyılda tasarıma egemen olmuş Art Nouveau, terimsel olarak ilk kez 1895 yılında Salon de l'Art Nouveau isimli galeride ortaya çıkmıştır (Meggs ve Purvis, 2012, s.200). Çeşitli ülkelerde değişik isimlerle adlandırılan bu üslup Fransa'da "Art Nouveau", Almanya'da "Jugendstil" Avusturya'da "Secessionstil" gibi farklı isimler almıştır (Başoğlu, 2011, s.25-26). Süslemeci bir yaklaşımla oluşturulan üslupta mimari ürünler, dekoratif objeler ve reklam afişleri gibi grafik ürünler ortaya çıkarılmıştır. Arts and Crafts'a benzer şekilde

doğadan ilham alan çiçek motifleri, kadın figürleri, akıcı çizgiler veya şekillerden oluşan örüntüler üslupta sıklıkla kullanılan karakteristik öğeler olmuştur.

Art Nouveau Arts and Crafts'ın dışında Keltik süslemeleri, Japon baskıları, Rokoko akımı ve Pre-Rafaelit resimlerden etkilenmiştir (Kara, 2004, s.53). Taşımacılık ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemenin artışıyla birlikte Uzakdoğu ve Avrupa arasındaki ticaret canlanmış ve sanatsal ürünler Avrupa'ya taşınmaya başlanmıştır. Böylelikle farklı ülkelerin sanatçılarının birbirleriyle iletişimde oluşan artış aynı zamanda kültürlerinin de çeşitlenmesine önayak olmuştur.

Jules Chéret (1836-1933) ve Eugène Grasset'in (1841-1917) Fransız Art Nouveau hareketinde rolleri büyüktür. 1881'de basın özgürlüğü yasası sayesinde sansürlerin kaldırılmasıyla birlikte artık belirli yerlere değil her yere afiş asılmasına izin verilmiştir. Bu yasayla birlikte afişlerin önemi artmış ve sokaklar sanat eseri sayılabilecek reklam afişleriyle süslenmeye başlamıştır. Modern afişin babası olarak kabul edilen Chéret litografik afişler konusunda âdeta bir ustadır. Sokaklardaki tipografik afişlerin yerini resimli afişlerin alacağını düşünmüştür ve renkli litografi konusunda kendini geliştirmiştir (Kaptan, 1996, s.6). Düşüncelerini uygulayıp resimli afişler hazırlamaya başlayan Chéret, reklam afişlerindeki değişimi başlatmıştır. Ürünlerin birbiriyle rekabet ettiği reklam dünyasında, tıpkı çağdaş reklamlardaki gibi kadın figürünü öne çıkararak ürünlere değer kazandıran afişler oluşturmuştur (Weill, 2019, s.19).

Görsel. 11: Jules Chéret’in Olympia reklam afişi, 1892. (<https://www.jules-cheret.org/Poster-Advertising-Olympia-Boulevard-Des-Capucines-1892.html> Erişim tarihi: 08.11.2021).

Jules Chéret’in resimli afişin öncülüğünü yaptığı ilk işi “La biche au bois” tiyatro oyunu için Viktoria döneminin özelliklerini barındıran bir yaklaşımla yapmış olduğu tasarımıdır. 1870’lerde Viktoria döneminin karmaşıklığını bir kenara bırakarak tasarımlarını basitleştirip, figür ve yazıların boyutunu daha büyük bir hâle getirmiştir. 1880’lerde renk kullanımı olarak ana renkler ve siyah çizgiye yönelip, nokta ve çizgi gibi tasarım elemanlarını da işin içine dahil ederek grafiksel çalışmalar ortaya çıkarmıştır. İşlerinin merkezinde hareket halinde figür, arka planda ise çeşitli renkler ve asıl figürün önüne geçmeyen ama aynı zamanda onu destekleyici başka figürler kullanmıştır. Afişlerindeki hareketliliği yansıtır nitelikte kullandığı kalın harfler de afişlerde göze çarpan

tasarım unsuru olmuştur. Hazırladığı bu afişler Paris'in duvarlarında sergilenip halk tarafından hayranlıkla izlenmiştir. Chéret'e rakip olan ilk tasarımcı Eugène Grasset olmuştur. Orta çağ işlerine hayran olan Grasset Fransa duvarlarında sergilenen ilk posterinde Boticelli'nin figürlerini andıran ve Orta çağ kıyafetleri taşıyan bir figüre yer vermiştir. Arts and Crafts akımı hakkında her şeyi bilen Grasset'in aynı zamanda geleneğe bağlı duruşuna rağmen afişlerindeki organik çiçek motifleri ve akıcı çizgi kullanımı onu Fransız Art Nouveau sınırları içine dahil etmiştir. (Meggs ve Purvis, 2012, s. 205).

Paris'teki eğlence mekanları için afişler yapan Henri de Toulouse- Lautrec (1864-1901) oluşturduğu sayfa düzeni, kullandığı renkler ve gece hayatındaki anları birebir afişlerinde yansıtmaları ile izleyiciye samimi geldiği için insanlar tarafından sıcak karşılanmıştır (Dursun, 2013, s.62). Japon baskılarından esinlendiği afişlerini litografi kullanarak ortaya koyan Lautrec, Fransa Art Nouveau'sunda öne çıkan bir sanatçı olmuştur. Bir diğer önemli sanatçı ise hazırladığı tiyatro afişiyle ün kazanan Alphonse Mucha (1860-1939)'dır. Mucha akımın diğer sanatçılarına benzer şekilde uzun saçlı kadın figürleri, onu çevreleyen bitki motifleri ve grafiksel işaretlerden oluşan işler hazırlayarak Art Nouveau'ya en geniş kapsamlı ifadeyi kazandırmıştır.

Görsel. 12: Alphonse Mucha'nın "Bières de la Meuse" için yapmış olduğu afiş tasarımı, 1897. (<https://mymodernmet.com/alphonse-mucha-art-nouveau-posters/> Erişim tarihi: 09.11.2021).

İllüstrasyonun Avrupa'daki altın çağından bahsettikten sonra bir de Amerika'daki altın çağından bahsetmek gerekmektedir. Neredeyse aynı tarihler içinde yer alan ve dünya savaşlarını da içinde barındıran bu dönemde savaş propagandaları dönemin illüstrasyonu için öne çıkan konu olmuştur. Afişteki görsel imge olarak illüstrasyon kullanımının yaygın olduğu bu çağda, ulusun ortak fikir benimsemesini sağlayıp Amerikan ordusuna katılmaları için teşvik edici görseller kullanılıp, Amerikalıların vatanseverlik imajını öne çıkaracak afişler hazırlanmıştır. Savaş afişleri genellikle realistik insan figürleri kullanılarak oluşturulmuştur. James Montgomery Flagg (1877-1960) tarafından hazırlanan "Uncle Sam (Sam Amca)" dönemin en akılda kalıcı afişidir.

Görsel. 13: James Montgomery Flagg’ın “Uncle Sam” isimli savaş afişi, 1917.
(<https://blogs.scientificamerican.com/illusion-chasers/an-illusion-to-celebrate-uncle-sams-birthday/> Erişim tarihi: 24.11.2021).

1940’lı yıllardan 1970’lere kadar devam eden modernizm, Amerika’daki görsel dili de etkilemiştir. Yayıncılık endüstrisinin büyümesiyle birlikte önemli bir kitle iletişim aracı olan dergilerin sayısında artış yaşanmıştır. “Saturday Evening Post, Look” gibi dergilerde yayımlanan aile hayatını konu alan yazılar sayesinde dergilerin hedef kitlesi kadınlar olmuştur. Döneme ait illüstrasyonlarda kadın figürlerinin ve günlük hayatı anlatan betimlemelerin sıklıkla kullanımı bu şekilde açıklanabilir (Ekşioğlu, 2017, s.12). Figürler fotoğrafa yakın gerçeklikte kusursuz bir anatomi ile ayrıntılı olarak çizilip dergi kapakları, reklam afişleri gibi birçok yerde kullanılmış ve Amerika’nın simgesi haline gelen illüstrasyon stilini oluşturmuşlardır.

Görsel. 14: Arthur Saron Sarnoff'un guaj boya kullanarak hazırladığı illüstrasyon çalışması, 1955. ([https:// largesizepaintings.blogspot.com/2010/10/arthur-saron-sarnoff-1955.html](https://largesizepaintings.blogspot.com/2010/10/arthur-saron-sarnoff-1955.html) / Erişim tarihi: 25.11.2021).

1950-1960'lı yıllarda geleneksel, betimleyici illüstrasyon, yerini kavramsal imgenin gücünü öne çıkaran anlatım biçimine bırakmıştır. Tasarımcılar gelenekselden sıyrılıp kişisel fikirlerini, mizahlarını, sembollerini çalışmalarına yansıtarak kendilerini ifade etme imkânı bulmuşlardır. Bu yeni anlayış ilk olarak Almanya, Polonya, Küba, Amerika ve Fransa'da etkili olmaya başlamıştır (Akman, 2018, s.23). Sosyal konuların yoğun olduğu yıllarda tasarımcılar duygu ve düşüncelerinin ön planda olduğu kişisel aktarımlarını eserlerine yansıtmışlardır. Sanatçı için asıl amaç iletişim kurmak değil kendini öznel bir şekilde ifade edebilmek olmuştur (Becer, 2018, s.111).

Görsel. 15: Seymour Chwast'ın Visit Dante's Inferno. The End Place afişi, 1967.
(<https://www.chisholm-poster.com/posters/CL62141.html/> Erişim tarihi: 25.11.2021).

Avrupa ve Amerika'daki gelişmeler uluslararası tasarım biçimine yön vermiş olsa da 1960'lı yılların sonunda özellikle Vietnam savaşına karşı ortaya çıkan sorgulayıcı duruş ve özgürlük arayışıyla birlikte dönemdeki bazı durumlarda değişimler yaşanmaya başlamıştır. Bu değişen durumların arasında tasarım da kendi yerini almıştır. Oluşan karşıt kültürün tasarım alanını etkilemesiyle birlikte dönemin özgürlükçü yaklaşımlarının sergilendiği psikodelik afişler ortaya çıkmış ve çeşitli müzik grupları için görselliğin ön planda olduğu tasarımlar oluşturulmuştur. Dönemin en ikonik tasarımlarından bir tanesi Milton Glaser'in Bob Dylan için hazırladığı afiştir (Dursun, 2013, s.92).

Amerika'daki tüketim ekonomisinin etkisiyle İngiltere'de "Pop Art" adı altında yeni bir sanat akımı ortaya çıkmıştır. Bu akım İngiltere'yi fazla etkisi altına alamasa da Amerika'da popülerleşip geniş kitlelere yayılmıştır (Aşkaroğlu, 2019, s.18). Canlı renk kullanımı, figürlerin dış hatlarındaki siyah

renkli kontur ve görsele eklenen nokta veya çizgiler pop art akımının ayırt edici özelliği olmuştur. Akımın önemli sanatçısı Roy Lichtenstein (1923-1997) genel konuları canlı ana renkler ve belirgin grafiksel betimlemeyle ortaya koyup eserlerini oluşturmuştur. Çizgi romanlardaki görselleri tekrar ele alıp onlara sanatsal nitelik kazandırmıştır. Bir diğer önemli sanatçı olan Andy Warhol (1928-1987) da günlük hayatta kullanılan objeleri sanat eserine dönüştürmüştür. “The Velvet Underground” isimli müzik grubu için hazırlamış olduğu muz görseli, seri üretim ürünü olan Cambells’in çorba konserveleri bu objelere örnek olarak gösterilebilir. Aynı zamanda Elvis Presley, Marilyn Monroe, Audrey Hepburn ve Ingrid Bergman gibi dönemin ikonlarına da serigrafi tekniğiyle dikkat çekici renklerde oluşturduğu çalışmalarında yer vermiştir.

Görsel. 16: Roy Lichtenstein’in “Ağlayan Kız” isimli çalışması, 1964.
(<https://www.wikiart.org/en/roy-lichtenstein> Erişim tarihi: 25.11.2021).

Dönemlerin toplumsal, kültürel, siyasi değişiklikleri illüstrasyon alanında değişimler yaratıp farklı yaklaşımlar ortaya çıkarmıştır. Süslemeciliğin öne çıktığı akımlar daha sonra yerini savaşın etkilerini barındıran realistik tarzdaki illüstrasyonlara bırakmıştır. Ardından gelenekselin gerçekçi figürlerini

yansıtmak istemeyen sanatçılar kavramların hâkim olduğu anlayışı benimseyerek canlı renklerin öne çıktığı işlerini ortaya koymuşlardır. Yakın dönemdeki illüstrasyonlarda 1990’larda başlayıp günümüze kadar yükselişini yaşayamaya devam eden Dijital Çağ’ın etkileri göze çarpmaktadır. Dijital teknolojilerdeki gelişmeler illüstrasyonlarda pek çok farklı yaklaşımın çıkmasına yardımcı olmaya devam etmektedir.

2.3. Türkiye’de İllüstrasyon Tarihinin Gelişimi

2.3.1. Minyatür ile Başlayan İllüstrasyon

8. ve 9. yüzyılda Orta Asya’daki Uygur Türkleri Döneminde yapılmış olan duvar resimlemeleri ve kitap minyatürleri Türk illüstrasyon sanatının ilk örnekleri olarak kabul edilmektedir. Uygurların benimsedikleri Mani dininin ve Budizm’in öğretilerini içeren resimli kitapları hazırlamaya ağırlık vermeleriyle birlikte Türk minyatür sanatı şekillenmeye başlamıştır (Saçan, 1998, s.2). Latince “kırmızı ile boyamak” anlamındaki “miniare” kelimesinden türetilen minyatür, çok ince işçilik ile küçük boyutta hazırlanan resimleme sanatına verilen isimdir (Balaban, 2017, s.3). Tıpkı illüstrasyonun ortaya çıkışı gibi minyatür sanatı da bilgi verme, süsleme ve yaşanmış olayları gelecek nesillere aktarmayı kolaylaştırma amaçlarıyla ortaya çıkması sebebiyle illüstrasyonun atası olarak kabul edilir.

Türkler, İslamiyeti kabul ettikten sonra plastik sanatlar alanında ilerleme gösterememişlerdir. İslam dininde canlı varlıkların resmedilmesinin yasak olması sebebiyle resimlemeler sadece el yazması kitaplar için hazırlanmış ancak bu resimlemelerde de figüratif betimlemeler yapılamayıp onun yerine geometrik süslemeler, organik bitki formları kullanılmıştır. Daha sonra ortaya çıkan İslam sanatı minyatürlerinde sanatçıların tasvir yasağına alternatif üreterek oluşturdukları çalışmalarında, figürleri herhangi bir karakteristik özellik vurgulamadan birbirine benzer şekilde ve kuşbakışı bir görünümde resmettikleri,

mekân oluştururken perspektif kullanmadıkları ve renklendirirken ışık gölgeye yer verilmediği görülmektedir.

Anadolu Selçukluların, Uygurların figür tipleri ve kompozisyonlarını içeren minyatür üslubunu Anadolu'ya taşımasıyla Selçuklu minyatürlerinin oluşumuna zemin hazırlanmaya başlanmıştır (Kızılsağak, 2014, s. 164). Selçuklu minyatürlerinin gelişiminde önemli bir rol oynayan olay, Selçukluların Bağdat'ta ilk İslam minyatür mektebini açmaları olmuştur. Selçuklu sultanları, yetenekli Doğulu minyatür sanatçıları bu mektebe getirmişlerdir. Mektepte hazırlanan minyatürler Uygurlu sanatçılar tarafından hazırlandıkları için Selçuklu minyatür sanatında Uygur minyatür sanatının izleri öne çıkmaktadır (Berber, 2019, s.63). 12. ve 13. yüzyılda yükselişini yaşayan minyatür sanatının en önemli eserlerinden biri 13.yüzyılın başında Abdülmümin El Hoyi tarafından Konya'da hazırlanan “Varka vü Gülşah” isimli el yazmasıdır. Türkler tarafından Anadolu'da yapıldığı bilinen bu en eski el yazması, Farsça yazılan bir aşk hikayesini konu almaktadır ve içerisinde 71 minyatür bulunmaktadır (Boztepe, 2015, s.35).

Görsel. 17: Abdülmümin El Hoyi'nin “Varka vü Gülşah” kitabından alınan kabileler arasındaki savaşın betimlenme sahnesi. (<https://www.sirazduvari.com/varka-ile-gulsah-fars-edebiyatinda-bir-ask-hikayesi/> Erişim tarihi:29.01.2022).

13. yüzyılda kurulan Osmanlı Devleti daha sonra Anadolu'nun diğer bölgelerine yayılarak büyüme göstermiştir ve 15.yüzyılda imparatorluk haline gelmiştir. 15. ve 16. yüzyılda bilim, teknik ve sanat alanında gelişmeler gösteren Osmanlı İmparatorluğunda Selçuklu döneminin ardından minyatürlü kitapların hazırlanmasına devam edilmiştir. Fatih Sultan Mehmet (1432-1444)'in İstanbul'u fethinden sonra Türk minyatür sanatı yeni bir biçim kazanmaya başlamıştır. Fatih Döneminde saray nakkaşlarına ilgi gösterilmiş, Doğu ve Batı geleneğini harmanlayan çalışmalar ortaya çıkmıştır. Sultan II. Bayezid (1481-1512) ve Kanuni Sultan Süleyman (1494-1566) dönemlerinde ise Doğu bölgelerinden sanatçılar getirilerek minyatür sanatına ilgi duyulmaya devam edilmiştir (Aktaran: Tez, 2018, s.91). Kanuni'nin döneminde tarihi konulu eserlere “Şahname” ismi verilmekteydi. Ünlü nakkaş Matrakçı Nasuh (1480-1564), Kanuni Sultan Süleyman için şahnameler yazıp resimlemiştir. Ayrıca Sultan Süleyman'ın hayatını anlatan “Süleymanname” de bu dönemde resimlenen önemli bir şahnamelerden biridir. Dönem minyatürlerinin konularını genellikle Kanuni'nin tahta çıkışı, av sahneleri, elçi kabulleri ve ordunun kazandığı zaferler oluşturmaktadır (Boztepe, 2015, s.36).

Görsel. 18: Süleymanname’de betimlenen Kanuni’nin Cülus Töreni sahneleri. (<https://www.anadolutarih.com/suleymanname-arifi-kanuninin-culus-toreni-ve-divan-humayun-sahneleri/> Erişim tarihi: 29.01.2022).

Başbuğu’ya (2007, s.37) göre; Osmanlı minyatürü II. Selim (1524-1574) ve III. Murat (1546-1595) döneminde en verimli günlerini yaşamıştır. Bu dönemde yeni şahname eserleri ortaya çıkmış ve tarih konulu olaylar minyatürler ile desteklenerek belgelenmiştir. Diğer İslam minyatürlerinde kullanılan süsleyici anlayış Osmanlı minyatürlerinde bir kenara bırakılmış, gerçekçi ve yalın anlatım dilinin kullanılmaya başlanmasıyla Klasik Osmanlı minyatür üslubu doğmuştur. Bu üslubun doğmasında etkili olan sanatçı ise Nakkaş Osman olmuştur. Nakkaş Osman bu dönemin bir diğer yeniliği olan padişahların portrelerini içeren el yazmaları hazırlamıştır. Nakkaş Osman dışında minyatür sanatına yön veren diğer önemli sanatçılar da şunlardır: Mehmed Siyahkalem, Nakkaş Hasan, Levnî (Abdülcelil Çelebi), Ahmed Nakşî.

Osmanlı Devleti’nin eski gücünü yitirmeye başlayıp, yüzünü Batı’ya dönmesi ve Avrupa’ya bağımlı hale gelmesiyle İstanbul’a gelen Avrupalı

ressamların burada ortaya koydukları çalışmalar öne çıkmış ve minyatür sanatının üzerinde olan ilgi Batılı tarzdaki resimlere kaymaya başlamıştır. Minyatürler resimlenen kitaplar yavaş yavaş yerini Batılı tarzda resimlenen baskı kitaplara bırakmaya başlamıştır. Bu durumun oluşumundakini bir diğer etken de 1727’de İbrahim Müteferrika (1674-1745) ve Said Çelebi’nin ilk basımevini açması olmuştur. Yurtdışından makine ve kalıplar getirilmiş, Yalova’da kâğıt fabrikası açılmış ve ardından 1729’da basımevinde Kitab-ı Lügat-ı Vankulu isimli iki ciltten oluşan Arapça- Türkçe sözlük basılmıştır.

“1730’da içinde dünyayı evrenin merkezi olarak gösteren bir gök haritası ve bu haritayla birlikte 13 resim bulunan Târîh-i Hindî’l Garbî basılır. Bu resimli kitap, Türk basımcılık tarihinin ilk resimli kitabıdır ve Türk illüstrasyon tarihi açısından büyük önem taşır. İbrahim Müteferrika tarafından basılan ve Türk illüstrasyon tarihi açısından önem taşıyan eserlerden bir diğeri Cihânnüma’dır. Kitabın değişik nüshalarındaki illüstrasyon ve haritaların sayısı 40’ı bulur. Bu illüstrasyonların ve haritaların sonradan renklendirilmiş olan nüshaları da vardır.” (Saçan, 1998, s.21-22).

Görsel. 19: Târîh-i Hindi'l Garbî isimli kitabın içinde bulunan gravür, 1730.
(<https://www.blogs.princeton.edu/cotsen/tag/tarih-i-hindi-i-garbi/> Erişim tarihi: 29.01.2022).

Müteferrika sayesinde matbaanın ülkeye girişiyle klasik resimleme türü yerini yeni bir türe bırakmış ve bugünkü grafik tasarımın ülkemizde ortaya çıkışı gerçekleşmiştir. 1745 yılında İbrahim Müteferrika'nın ölümünden sonra basımevi faaliyetlerine ara vermek zorunda kalmıştır. Aradan 1 yıl geçtikten sonra I. Mahmud (1696-1754)'un fermanıyla daha önce Müteferrika'dan matbaa eğitimi alan Rumeli kadılarından İbrahim Efendi ve Anadolu kadılarından Ahmet Efendi basımevinin sorumluluğunu üstlenmişler ancak bu sürede basımevi faaliyet göstermemiş ve herhangi bir kitap basımı gerçekleşmemiştir. İbrahim Efendi'nin ölümüyle basımevi tekrar kapanmış ve 1783 yılına kadar da açılmamıştır. Dönemin padişahı, Mehmed Râşid Efendi ve Ahmet Vâsîf Efendiyi basımevini tekrar açmaları ve faaliyete devam ettirmeleri için görevlendirilmiştir (Başbuğu, 2007, s.93). Basımevi artık canlanmış, birçok kitap basılmaya başlanmıştır. Basılan kitaplardan bazıları illüstrasyonlarla desteklenmesi açısından önemli yer tutmaktadır. Bunlardan biri de 1793-94

tarihli ‘Fenn-i Lağım’ isimli içinde savaş tekniklerini açıklayan çizimlerin bulunduğu kitaptır.

Tanzimat dönemiyle (1839-1876) başlayan modernleşme ve reform hareketleri askeri, ekonomi, eğitim, kültür ve sanat gibi birçok alanda etkisini göstermiştir. Devam eden matbaa faaliyetlerinde Tanzimat Fermanı’nın ilan edilmesiyle birlikte artış yaşanmaya başlanmış, dergi ve gazetelerin basımı çoğalmıştır. Devletin desteğiyle 1 Kasım 1831’de ilk Türkçe gazete olan ‘Takvim-i Vekayi’ yayımlanmaya başlamıştır. Aradan geçen uzun yıllardan sonra gazeteler artık gerçek amacıyla halka hitap etmek için yayımlanmaya başlar. 21 Ekim 1860’ta Şinasi (1826-1870) ve Âgâh Efendi (1832-1885) tarafından ilk özel gazete olan Tercüman-ı Ahvâl yayımlanır. Gazetede resmi haberler, ülkenin sorunları, edebi yazılar gibi konular ele alınarak konularla ilgili küçük resimlemeler ve resimli ilanlar kullanılmıştır. Bu dönem yayımlanan gazetelerdeki resimleme kullanımlarının yanı sıra illüstrasyon tarihi açısından önemli olan resimli dergilere de değinmek gerekmektedir. 1870 yılında Teodor Kasap (1835-1897) tarafından ‘Diyojen’ isimli ilk mizah dergisi çıkarılmıştır. İçerisinde Namık Kemal (1840-1888)’in yazılarının da yayımlandığı dergide karikatür kavramı ilk kez ele alınmıştır ancak politik mizah yaptığı için derginin kapatılmasına karar verilmiştir.

Görsel. 20: Diyojen dergisinin kapağında bulunan fiçinin içindeki Diyojen illüstrasyonu. Altında Osmanlı Türkçesi ile “Gölge etme başka ihsan istemem” sloganı yazmaktadır. (<https://www.sessiztarih.net/2020/05/osmanlida-yayimlanan-ilk-mizah-dergisi.html> Erişim tarihi: 30.01.2022).

Daha önceki yıllarda yurtdışına kaçanlar 1908 yılında II. Meşrutiyetin ilan edilmesiyle gelen basın özgürlüğünü fırsat bilerek ülkeye geri dönüp burada gazete ve dergi çıkarmaya başlamışlardır. Gazete ve dergi sayısında yaşanan artışla birlikte yayımlanan duyuru ve ilanlar da artmaya başlamıştır (Akın, 1994, s.69). Böylelikle reklam sektörü başarı yakalayan bir alana dönüşmüş ve reklamların ilgi çekici olup öne çıkması için dergi ve gazetelerde illüstrasyonların kullanımları arttırılmıştır. Renkli yayıncılıkta yaşanan gelişmelerin de yaygınlaşmasıyla illüstrasyon artık önü alınamaz derecede ilerleme yaşamıştır. Farklı teknikler kullanarak özgün illüstrasyonlar yapılmış, resimli kitapların basımı çoğaltılmıştır. Bu dönemde çocuklar için de resimli kitaplar ve dergiler hazırlanmıştır.

“1904 yılında yayınlanan ‘Çocuk Bahçesi’ ise, ilk illüstrasyonlu çocuk dergisidir. Bunun dışında; 1913 yılından yayınlanan ‘Talebe Defteri’ yine aynı tarihte haftalık yayınlanan ‘Çocuk Yurdu’ ve ‘Çocuk Bahçesi’, 1914 yılında

Tevfik Nureddin tarafından yayınlanan ‘Çocuk Dostu’ ve ‘Çocuk Dünyası’ illüstrasyonun yoğun bir şekilde kullanıldığı çocuk dergilerden birkaçıdır. Yine 1914 yılında ‘Çocuk Duygusu’ dergisi ilk kez ‘resimli roman’ yayınlamasıyla dikkat çekmiştir.” (Berber, 2019, s.142).

2.3.2. Cumhuriyet’in İlanından Sonra İllüstrasyon Sanatında Yaşanan Gelişmeler

1923’te Cumhuriyetin ilan edilmesiyle henüz yeni bir yönetime geçen Türkiye zorlu bir savaşı yeni atlatmıştı. Devlet, benimsenen bu yeni yönetim sonrası halkını bilinçlendirmek için basılı medya aracı olan afişleri yaygın olarak kullanmaya başlamıştır. Ardından 1928’teki harf devriminin, grafik tasarım ve illüstrasyon alanlarındaki gelişmelere büyük bir etkisi olmuştur. Yeni alfabenin okuryazarlık oranını düşürmesi, basılı medyadaki görselliğin artmasını da beraberinde getirmiştir. Böylelikle gazete ve dergilerde illüstrasyon kullanma ihtiyacı artmıştır. Ortaya çıkan gelişmeler ile illüstrasyona olan ihtiyacın artması yeni ve özgün sanatçıların ortaya çıkmasına yol açmıştır (Kızılsafak, 2014, s.170). Bu sanatçılardan ilk bahsedilmesi gereken kişiler Cemal Nadir Güler (1902-1947) ve Ramiz Gökçe (1900-1953)’dir. Hem Cumhuriyet dönemi öncesinde hem de sonrasında ilgi çekici karikatürlere imza atan sanatçılar özellikle dergiler için çizdikleri illüstrasyonlar ile büyük beğeni toplamışlardır. Cemal Nadir’in Amcabey isimli tiplemesinin yer aldığı karikatürler çok tutulunca yine aynı ismi verdiği dergiyi yayımlamaya başlamıştır. Günlük gazeteler için karikatürler hazırlayan Cemal Nadir’in en popüler karakterleri ‘Amcabey, Dalkavuk, Salomon, Yeni Zengin, Ak’la Kara ve Dede ile Torun’dur.

Görsel. 21: Cemal Nadir Güler'in yarattığı tipler.
(<https://www.mahaledebiyat.com/cemal-nadir-guler/> Erişim tarihi: 01.02.2022).

İlk karikatürü 1918'de 'Şeytan' dergisinde yayımlanan Ramiz Gökçe, daha sonra birçok dergide görev almıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra Akbaba, Zümrüdüanka, Kelebek, Karagöz, Karikatür, Yenigün dergileri ve farklı gazeteler için çizimler yapmıştır. Akbaba dergisi için 1924'te çizdiği 'Bobi'nin Marifetleri' isimli resimli öyküsü çok beğenilmiştir. Ayrıca 'Tombul Teyze-Sıksa Dayı ve Çömez' yarattığı en ünlü tiplerdir (Coşgun, t.y.).

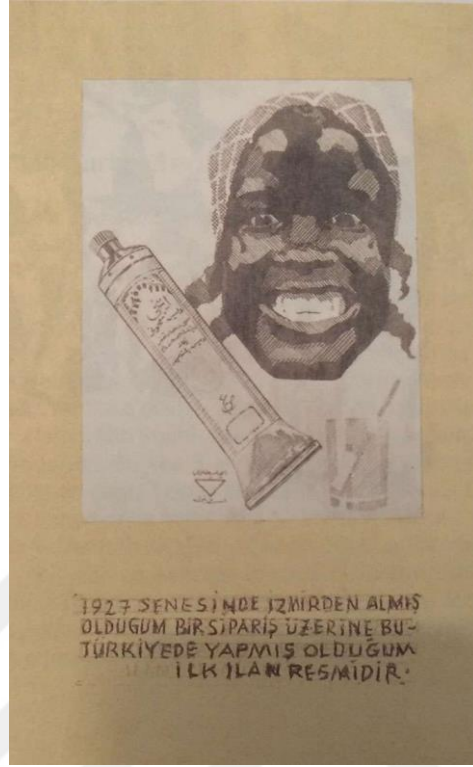
Görsel. 22: Ramiz Gökçe'nin 'Tombul Teyze- Sıksa Dayı ve Çömez' tipleri.
(<https://www.karikaturculerderneği.com/unculerimiz/ramiz-gokce/> Erişim tarihi:
01.02.2022).

Yine Cumhuriyet öncesinde yaptığı işlerle tanınan bir diğer önemli sanatçımız Münif Fehim Özarman (1899-1983)'dır. Münif Fehim sulu boya, guaj boya gibi teknikler kullanarak illüstrasyonlu afişler üretmiş, kitaplar için kapaklar ve iç sayfa resimlemeleri yapmıştır. Ayrıca 'Ümit, Kelebek, Aydede, Akbaba, Ayda Bir, İkdâm, Vakit, Son Posta, Yedigün, Yirminci Asır, Mizah' isimli dergiler için çalışmıştır. O günlerde ressam olarak tanınan Münif Fehim'in işlerinde kullandığı teatral figürler, uyumlu renk kullanımı, siyah beyaz taramaları ve özgün çizgileri O'nu oryantalizmin temsilcisi yapmıştı ("Geçiş dönemi tasarımcısı", t.y.).

Görsel. 23: Münif Fehim'in resimlediği kitap kapaklarından bazıları.
(<https://www.karikaturculerdernegi.com/unculerimiz/munif-fehim-ozarman/> Erişim tarihi: 01.02.2022).

Cumhuriyet'in ilanından sonra afiş sanatının Türkiye'ye girmesindeki öncü isim şüphesiz ki İhap Hulusi Görey (1898-1986)'dir. Almanya'da aldığı resim eğitiminden sonra 1925'te Türkiye'ye dönen İhap Hulusi ilk başlarda Münif Fehim ve Ramiz Gökçe ile birlikte Akbaba dergisinde çalışmıştır. Akbaba dergisinde çizgilerinin görülmesiyle beraber tanınmaya başlamış ve ilk siparişi olarak 1926'da diş macununun tanıtımı için ondan bir afiş çalışması yapması istenmiştir. Böylelikle afiş tasarımları üretmeye başlayan İhap Hulusi, asıl işlevi reklam aracı olan afişleri farklı bir noktaya taşıyarak onlara sanatsal bir boyut kazandırmıştır. Ender Merter, İhap Hulusi'yi anlattığı 'Cumhuriyet'i Afişleyen Adam' isimli kitabında İhap Hulusi'den şu cümlelerle bahsetmiştir: "Grafik tasarımın öncüsü İhap Hulusi Görey, yazı ve çizginin yeni birlikteliğini Türkiye'ye ilk taşıyandı. Bugüne özgü tanıtım renkliliği, ilk kez onun yaratıcı fırçasıyla kâğıda damlamıştır" (Merter, 2008, s. 9). Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1975'lere kadar 'Kulüp Rakısı etiketi, Birinci Sigaraları, Yeşilay, Kızılay, bugünkü adıyla Milli Piyango İdaresi, Tekel İdaresi, Bayer, Kodak, Pirelli' gibi kurumlar için afişler üretmiştir. Çalıştığı önemli kurumlar sonrası namı iyice yayılan İhap Hulusi'nin işleri, Mustafa Kemal Atatürk'ün de dikkatini çekmiştir. Atatürk Latin harfleriyle yazılan ilk Alfabe'nin kapağında kendisi ve manevi kızı Ülkü'nün olmasını ve bu kapağı da İhap Hulusi'nin hazırlamasını istemiştir.

Görsel. 24: İhap Hulusi Görey’in ilk siparişi İnci Diş Macunları için yapmış olduğu afiş çalışması, 1927. (Görsel Ender Merter’in Cumhuriyeti Afişleyen Adam kitabından alınmıştır.)

Afişlerindeki illüstrasyonlarda kullandığı figürler güler yüzlü, dinamik insanlar olarak gözlemlenmektedir. Son eşi Naşide Görey “...Modellerini seçme şekli çok ilginçti. Köylü dayılarını sokaklardaki vatandaşlardan, yakın dostlarından veya akrabalarından seçerdi. Ona modellik etmek zordu. Kafasında geliştirdiği kompozisyonunun hakkını verecek atmosferi veya tipi bulmadan tatmin olmazdı...” (Merter, 2008, s.50) diyerek İhap Hulusi’nin figürlerinin büyük kısmının halktan insanlar olduğunu belirtmiştir. Halkın içinden seçtiği figürleri çalışmalarına ekleyerek tekrar halka ileten sanatçı, yeni rejimin düşüncelerinin halka ulaşmasında etkili bir isim olmuş ve eserleri sayesinde Cumhuriyet Türkiye’sini en iyi şekilde görselleştirip kendinden sonraki nesillere de aktarmıştır.

1940-1960'lı yıllarda Atıf Tuna, Mithat Özer, Kenan Temizan ve 1949 yılında Türkiye'nin ilk kadın illüstratörü olarak kabul edilen Sabiha Rüştü Bozcalı grafik tarihi ve illüstrasyon adına önemli eserler vermişlerdir. Bu sanatçılar çeşitli markalar için illüstrasyonlu afiş çalışmaları yapmışlardır. Bozcalı ise daha çok 1950'lerden sonra gazeteler için yaptığı resimlemelerle adından söz ettirmiştir.

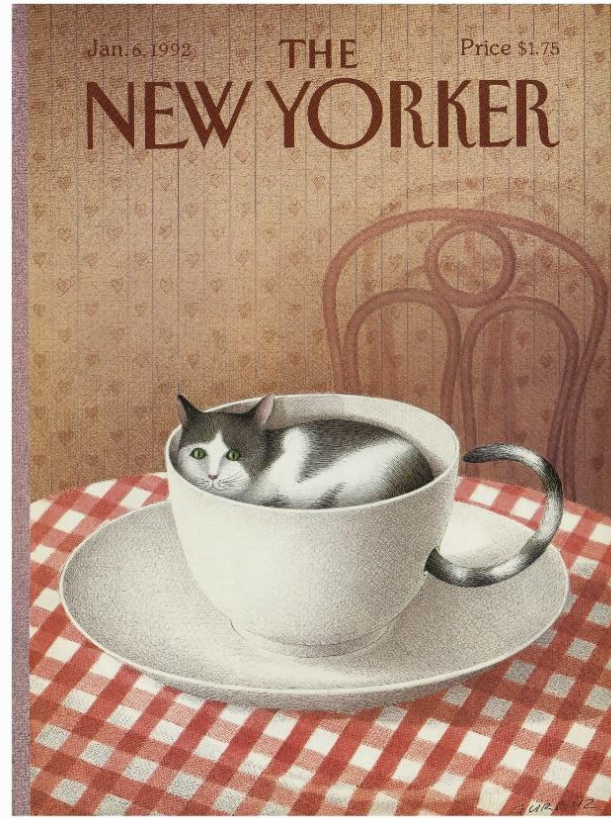

Görsel. 25: Atıf Tuna'nın 'Limon Likörü' için yapmış olduğu ilan, 1962. (<https://www.tr.pinterest.com/pin/401664860498443251/> Erişim tarihi: 03.02.2022).

1960'lardan sonra matbaacılık alanındaki gelişmeler ve tipo baskıdan ofset baskıya geçiş illüstrasyondaki ilerlemeleri hızlandırmıştır. Kitaplardaki baskı kalitesinin artması, kitap kapakları ve iç sayfa çizimleri yapan sanatçıların sayısının çoğalmaya başlamasını sağlamıştır. Grafik tasarımda illüstratif yaklaşımlar sergileyen Yurdaer Altıntaş, Sait Maden, Mengü Ertel ve Bülent

Erkmen gibi sanatçılar tiyatrolar için afiş çalışmaları ve kitap kapakları tasarlamışlardır.

1980’li yıllardan sonra Gürbüz Doğan Ekşioğlu, Nazan Erkmen, Feridun Oral gibi illüstratörler öne çıkan isimler olmuştur. Gürbüz Doğan Ekşioğlu, öğrencilik yıllarında karikatür yaparak birçok ödül kazanmıştır. Milton Glaser’in desteğiyle yurtdışına çıkan Ekşioğlu’nun illüstrasyonları ‘The New Yorker, Forbes’ gibi ünlü dergilerde kapak olmuş, UNICEF’in kartpostallarında kullanılmıştır. Ekşioğlu’nun yalın ama verilmek istenen mesajı net bir şekilde ileten illüstrasyonlarının her biri âdeta bir hikâye anlatıyor gibidir. Gerçekçi objeleri kendine has tekniğiyle pastel renklerle resimleyen sanatçı için kedi, çalışmalarında sıkça kullandığı figür olma özelliği taşımaktadır. Sekiz kez The New Yorker dergisi için kapak illüstrasyonu yapan Ekşioğlu dergi için çizdiği dört kapakta da kedi figürünü kullanmıştır. Ayrıca yine kedi illüstrasyonlarının bulunduğu “Benim Kedilerim” isimli sergisi de bulunmaktadır.

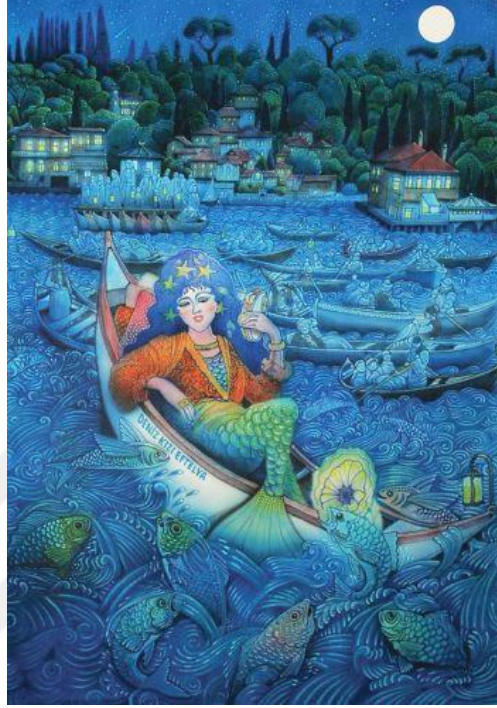

Görsel. 26: Gürbüz Doğan Ekşioğlu'nun 'The New Yorker' dergisi için yaptığı kapak illüstrasyonu, 1992. (<https://www.illustratorsplatform.net/tr/onursal-illustratorler/gurbuz-dogan-eksioglu/> Erişim tarihi: 04.02.2022).

Çocuk kitabı illüstratörlerinin önemli ismi olan Nazan Erkmen (1945-2017) sayıca çok fazla çocuk kitabı resimleyip afiş çalışmaları yapmış aynı zamanda hem yurtiçinde hem de yurtdışında birçok ödül kazanmıştır. İllüstrasyonlarında sıklıkla kadın, çocuk, hayvan ve mitolojik karakterleri kullanan Erkmen'in işlerinde geleneksel sanatların çizgileri öne çıkmaktadır. Özellikle mitolojiden ve Sümer, Akad, Asur gibi eski uygarlıklardan ilham alan Erkmen, bu ilhamı kendi eserlerine en usta şekilde aktarmıştır. Karaata'ya (2018, s.34) göre:

“Günümüz sanatçılarının geçmiş uygarlıklara ait sanatları ve geleneksel sanatları eserlerinde yeniden yorumlamaları, bu sanatlara yer vermeleri sanatçının geçmişle arasında bir bağ kurmasını, ayakları yere basan eserler üretmesini

sağlamaktadır. Nazan Erkmen illüstrasyonlarının bu kadar etkileyici ve akılda kalıcı olmasının nedenlerinden en önemlisi bu bağı koparmamış olmasıdır.”

Görsel. 27: Nazan Erkmen’e ait illüstrasyon çalışması.
(<https://www.kanalkultur.blogspot.com/2015/10/nazan-erkmeden-dusler-efsaneler.html>
Erişim tarihi: 04.02.2022).

Türkiye’yi temsil eden bir diğer önemli çocuk kitabı illüstratörümüz de Feridun Oral’dır. 1986 yılından bu zamana kadar yurtiçi ve yurtdışındaki birçok sergi, bienal ve yarışmaya katılmış, birçok yıl Bologna Çocuk Kitabı Fuarı’nda illüstrasyonları sergilenmiş, Padova’da Dünya Pinokyo Resimleme Sergisi’ne katılmıştır. 1992’de Japonya’da UNESCO tarafından düzenlenen yarışmada “Runner-up” ödülünü almış, yine 2001’de Japonya’da Avrupalı İllüstratörler Bienali tarafından verilen onur ödülünün sahibi olmuştur (Yöntem, 2017, s.25). Sanatçı kendi yazıp resimlediği çocuk kitaplarına bakan kişinin hemen Feridun Oral’a ait olduğunu anlayabileceği ustalıkla renk kullanımına ve kendine has çizgi üslubuna sahiptir.

Görsel. 28: Feridun Oral'ın 'Kırmızı Elma' isimli kitabına ait illüstrasyon çalışması. (<https://www.tr.pinterest.com/pin/44613852539399118/> Erişim tarihi: 04.02.2022).

Tüm bu sanatçılar ve daha niceleri Türkiye'deki illüstrasyon sanatının gelişmesinde ve popüler olmasında rol oynayan öncü isimler olmuşlardır. Tabii ki illüstrasyonun özellikle son yıllarda popüler hale gelmesindeki önemli etken sürekli büyük bir hızla gelişen ve gelişmeye devam eden dijitalleşme hareketleridir. İçinde bulunduğumuz teknoloji çağının sağladığı kolaylıklar her alana etki ettiği gibi illüstrasyon alanında da kendini göstermektedir. Geleneksel ifadeler artık yerini farklı teknolojik yeniliklere bırakmaya başlamıştır. Bilgisayar yazılımlarının çeşitlenmesi, kullanımı kolay dijital araçların ortaya çıkması ve dijital ortamlarda üretilen çalışmaların sağladığı avantajlar illüstrasyonu yeni rollere bürünmeye itmiştir.

2.4. İllüstrasyon Türleri

İllüstrasyon, metinsel bilgiyi görsel ile temsil edip anlatma sanatıdır (Salisbury ve Styles, 2012, s.7). İllüstrasyon son yıllarda sanat olarak değerlendirilmeye başlanmış olsa da ortaya çıkışının en önemli işlevlerinden biri bilgilendirme amaçlıdır. Bu nedenle temel görevi, yazılı bir metni veya konuyu hedef kitleye en doğru şekilde açıklayabiliyor olmasıdır. Bu tarz açıklayıcı illüstrasyonlar, asıl anlatılmak istenen konuya odaklanıp gereksiz detaylardan arındırılmış, önemli noktaları açık bir biçimde betimleyerek anlatan resimlemelerdir (Selçuk, 2018, s.40).

İllüstrasyonun ilk örneklerinin ortaya çıkışı fotoğrafın icadından eskidir. Fotoğrafın icadından önceki dönemlerde metinleri görselleştirmek için illüstrasyonlar kullanılırken daha sonra fotoğrafın bulunması ve ulaşılabilirlik düzeyinin artmasıyla görselleştirme işini çekilen fotoğraflar devralmaya başlamıştır. Tüm bunlara rağmen bazı durumlarda fotoğrafın anlatım gücünün yetmediği zamanlar olmaktadır. Örneğin tıp bilminde fotoğraflardan faydalanmanın zor olması nedeniyle uzun yıllardır illüstrasyonlar sayesinde bilgi aktarımı yapılmaktadır. Tıp bilmindeki anatomi betimlemelerinde illüstrasyonun açıklayıcılığını başka herhangi bir şekilde sağlamak mümkün değildir (Aktaran: Aşkaroğlu, 2019, s.32).

İllüstrasyon türleri dört ana başlık altında ele alınabilir: Basın ve yayın illüstrasyonları, reklam illüstrasyonları, bilimsel ve teknik illüstrasyonlar ve moda illüstrasyonları. İllüstrasyon, kendi içerisinde çok çeşit barındırması sebebiyle sınıflandırılması zor bir alandır. Bu ana başlıktaki türlere ek olarak; fantastik illüstrasyon, kavramsal illüstrasyon, kültürel illüstrasyon, bilgi ve istatistik illüstrasyonlar vb. gibi alt türler de alt başlık olarak eklenebilir (Akman, 2018, s.32).

Basın ve Yayın İllüstrasyonları: Basın ve yayın (editorial) illüstrasyonları, metinlerin açıklamalarına ve yorumlamalarına eşlik eden

gazete, dergi, kitap, ansiklopedi gibi mecralarda kullanılan türlerdir. Bu tarz illüstrasyonları oluşturan illüstratörler, metnin duygu ve düşüncesini resmedilmek için metnin içeriği hakkında yeterli bilgi donanımına sahip olmalıdır (Becer, 2018, s.210). Aynı zamanda metindeki öğeleri kavrayıp, bu öğeleri en iyi şekilde yorumlama gücüne sahip olmaları gerekmektedir.

Gazeteler yayımlandıkları ilk yıllarda sadece yazılardan oluşuyorken daha sonra bu yazılara ek olarak gazetelere elle çizilmiş resimler ve grafikler de eklenmeye başlanmıştır. Gazetelerde kullanılan illüstrasyonlar metin hakkında bilgi verip, metnin anlatımını destekleyici olduğu gibi metni süsleme amacıyla da kullanılabilir. Bodur'a (2002, s.125) göre gazetelerde bulunan grafik ve illüstrasyonlar, renklendirici, bilgilendirici ve eğlendirici amaçlarla kullanılabilir.

“Editoryal illüstrasyon, rafine bir süzgeçten geçmiş yorumu gerektirir. Dolayısıyla olaylar ve olgular arasında kavramsal bir bağlantı kurulmalıdır. Fotoğraflar, çizimler sırasında referans olarak kullanılabilse bile, birebir bir fotoğraftan illüstrasyon üretilmesi pek tercih edilen bir durum değildir. Daha çok çizerin görsel yorumunu da yansıtan, zaman zaman da metaforlar içeren çizimler, bu alan için uygun olmaktadır. Haberde ya da makalede konunun aynen çizilmesinden, illüstratörün metinde çok vurgulanmayan bir noktayı vurgulaması, ya da metni görsel olarak farklı bir akışla okutması basın ve yayın illüstrasyonlarını daha değerli kılar” (Dağ, 2012, s.264).

Görsel. 29: Marachiara Di Giorgio'nun resimlediği 'Antonio Gibi Biri' isimli kitabında yer alan bir illüstrasyon çalışması. (<https://www.frizzifrizzi.it/2018/06/29/uno-come-antonio/> Erişim Tarihi: 31.05.2021)

En eski el yazmalarından günümüze kadar gelen kitap resimlemeleri sanat eseri olarak izlenebilmektedir (Salisbury ve Styles, 2012, s.50). Günümüzde kitap resimlemelerinin en çok karşımıza çıktığı alan, basın ve yayın illüstrasyonlarının içerisinde bulunan tür olan çocuk kitaplarıdır. Resimli çocuk kitabı, çocukların bir yandan içeriği kavramalarını sağlarken bir yandan da hayal güçlerini harekete geçiren, on sekiz yaş altındaki çeşitli yaş gruplarına hitap eden kitaplara verilen isimdir. Çocuk kitaplarında edebiyat klasikleri, kurgusal hikayeler, masallar, halk hikayeleri, fabllar gibi çeşitli konular işlenebilir.

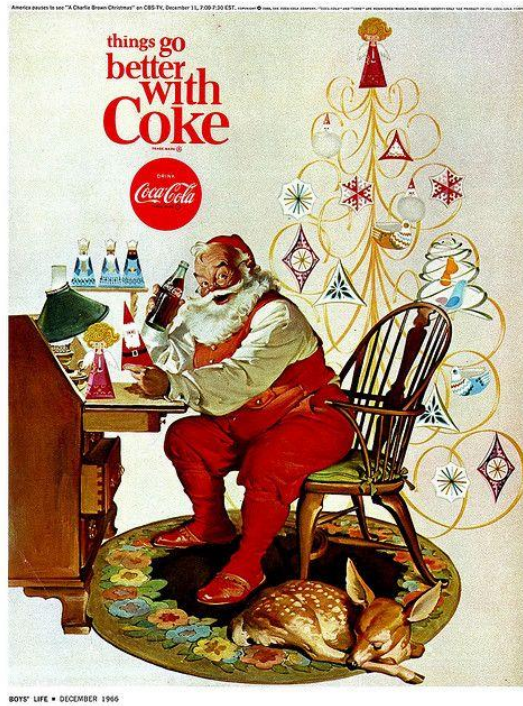
Çocuk kitaplarındaki metinler kadar illüstrasyonlar da çocuklar için önem taşımaktadır. "Çocuklar için kitaplardaki resimler, henüz tam olarak deneyimlemeye başlamadıkları dünyayı anlamlandırmanın ilk yoludur" (Salisbury, 2004, s.6). Çocuk kitaplarındaki illüstrasyonlar, metinleri açıklayan resimlerden çok daha fazlasıdır. Bazı durumlarda metinlerin anlatamadıklarını anlatırlar. Henüz okuma yazma bilmeyen çocuklar metinleri okuyamadıkları için resimlere bakarak olayları kavramaya çalışırlar (Dağ, 2015, s.50). Bu yüzden çocuk kitabı illüstratörlerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Kitapları

resimlerken dünyayı bir çocuğun gözünden görüp, hikâyesinin atmosferine ve çocuğa uygun dikkat çekici renkler kullanıp, çocukların izlemekten keyif alacakları özgün dünyalar yaratmalılardır.

Reklam İllüstrasyonları: Reklam, bir ürün, fikir veya hizmeti, gazete, dergi, televizyon, internet gibi medya araçlarıyla hedef kitleye tanıtip dikkatini çekerek ortaya konulan görsel, işitsel, yazınsal duyurudur. Reklamlar, hedef kitleye ulaşmak için mesaj aktarmada en çok kullanılan görsel iletişim öğelerinden biri olan illüstrasyonlardan yararlanır. Reklamlarda kullanılan illüstrasyonlar sayesinde gerçekdışı imajlar oluşturulup, fotoğrafın anlatım gücünün yetmediği atmosferler yaratılmaktadır. Aynı zamanda oluşturulan bu görsel imaj ve atmosferler hedef kitlenin dikkatini çeker ve üzerlerinde etkiler bırakıp, reklamın akılda kalıcılığını arttırabilir. Reklam illüstrasyonları ortaya çıktığı dönemlerde ilk olarak kitap, dergi, gazete gibi basılı mecralarda kullanılıyorken daha sonra her alanda karşımıza çıkmaya başlamıştır. Reklam illüstrasyonlarının uygulama alanları içerisinde ilanlar, ambalaj tasarımları, etiketler, konser ve gösteri afişleri gibi birçok öge bulunmaktadır.

Birçok firma reklamlarında illüstrasyonu tasarım merkezlerine ekleyerek ilgi çekici işler üretip, kendilerini tüketiciye fark ettirme gücüne sahip olmuşlardır. Bazı reklamcılar iyi yapılmış illüstrasyonun insanlar üzerinde bıraktığı etkinin fotoğrafın etkisine kıyasla çok daha iyi olduğunu düşündürmektedirler. Başarılı bir illüstrasyon bazı durumlarda ürünün ve markanın önüne geçebilir (Gürsözlü, 2006, s.151-157). Örneğin Coca-Cola markasının reklamlarında kullandığı Noel Baba figürü markayla özdeşleşmiştir. Noel Baba imajı ilk olarak karikatürist Thomast Nast (1840-1902) tarafından elfe benzeyen küçük bir figür olarak çizilmiştir. Daha sonra Coca-Cola'nın siparişi üzerine İsveçli ressam olan Haddon SundBlom (1899-1976) 1930'larda diğer Noel Baba figürlerinden farklı olarak neşeli, tombul, sevecen bir Noel Baba imajı oluşturmuştur. Tarihsel olarak bakılacak olursa Noel Baba figürünü reklamlarında kullanan ilk marka Coca-Cola değildir. White Rock Beverages

isimli marka, 1915'te maden suyu ve zencefilli gazoz reklamları için Noel Baba figürünü kullanmıştır. Fakat Coca-Cola'nın Noel Baba karakterinde oluşturduğu imajın dikkat çekici olması ve reklam kampanyalarının başarısı sayesinde akılda kalan marka White Rock Beverages değil de 1930'lu yıllardan beri Noel kampanyalarında Noel Babayı kullanan ve hâlâ da kullanmaya devam eden Coca-Cola'dır ("Culinary Lore", 2014).

Görsel. 30: Haddon SundBlom'un Coca-Cola markası için yaptığı illüstrasyon çalışması. (<https://abduzeedo.com/node/77977>, Erişim Tarihi: 31.05.2021)

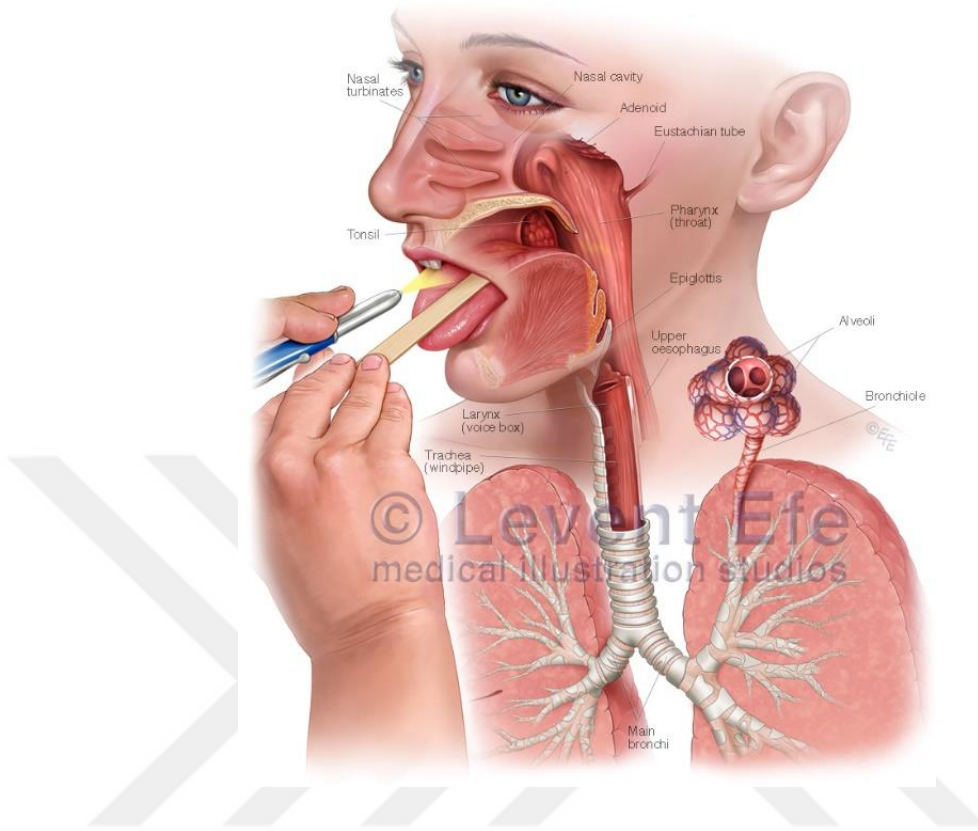
Bilimsel ve Teknik İllüstrasyonlar: Tıp, botanik, mekanik, zooloji, jeoloji, tarihi, mimari, teknik çizim gibi alanlar için öğretici amaçla yapılan illüstrasyonlar bilimsel ve teknik illüstrasyonlar adı altında toplanabilir (Becer, 2018, s. 211). Bu alandaki illüstrasyonlar gerçeği en doğru şekilde yansıtmalıdır. Asıl amacı bilgi iletme olan bu tür illüstrasyonlar, ayrıntılara önem veren anlaşılır ve açıklayıcı şekilde resmedilmelidir. Öğretici ve açıklayıcı olma işlevi sayesinde bilimsel ve teknik illüstrasyonlar, eğitim ve araştırma alanlarındaki bilgilerin görselleştirildiği bilimsel kitaplar, dergileri, ansiklopediler ve ders

kitabı gibi araçlarda karşımıza çıkmaktadır (Tanrıöver, 2013, s.48). Bilimsel ve teknik illüstrasyonların içinde bulunan en önemli alanlardan biri olan tıbbi illüstrasyonlar, cerrahi operasyonları, canlıların anatomik yapılarını, iç organlarını, sinir sistemlerini vb. gösteren, tıp alanında uzmanlık bilgisi gerektiren illüstrasyon türüdür. Orta Çağ el yazmalarında da karşılaşılan tıbbi illüstrasyonlar ilk önce gözleme dayanarak oluşturulmaktaydı. Bu durum Andreas Vesalius (1514-1564)'un 1592 yılında anatomik tahta baskılarını yayımlamasıyla değişim göstermeye başlamıştır (Wigan, 2012, s.245). Klasik ekol temeliyle başlayan tıbbi illüstrasyonlar, gözleme dayalı şekilde karakalem tekniğiyle çizilirken, ilerleyen yıllarda mikroskobun icadıyla birlikte mikroskobik canlıların da resmedilmeye başlamasıyla ilerleme göstermeye başlamıştır (Aktaran: Kafa, 2019, s.28). Tıbbi illüstrasyon alanında en önemli çizimlere sahip kişilerden biri şüphesiz ki Leonardo Da Vinci (1452-1519)'dir. Da Vinci, Floransa'daki hastane morglarında bulunan vücutların üzerinde çalışıp anatomi, kemik ve kas yapısı, kan dolaşım merkezi ile ilgili zamanın çok ötesinde çizimler yapmıştır.

Fotoğrafın aktaramadığı etkileri illüstrasyonun aktarabilmesi sebebiyle uzun yıllardır tıp alanında illüstrasyonlardan faydalanılmıştır. Günümüzde hızla artan teknolojik gelişmeler sayesinde canlıların anatomisi her ne kadar iyi görüntülenebilecek imkânda olsa da tıp alanında hâlâ illüstrasyon kullanılmaya devam edilmektedir. Tıbbi illüstrasyonlar sayesinde canlı anatomisinin karmaşık sistemlerinin hepsini görüntülemeye gerek kalmadan sadece açıklanmak istenen bölümünü sadeleştirilebilmesi ya da ayrıntılarının aktarılabilmesi sağlanabilmektedir (Tanrıöver, 2013, s.49). Tıbbi illüstrasyonlar hayati bilgiler barındırdığı için bu alanda iş üreten illüstratörlerin tıp alanında belli bir bilgi birikimine sahip olmaları gerekir. Aksi takdirde yanlış anlaşılmalara sebep olabilecek işler ortaya koyup, insanları yanlış yönlendirebilirler (Akman, 2018, s.40).

Tıbbi illüstratör Dr. Levent Efe, katılmış olduğu söyleşide illüstrasyonlarını oluştururken hedef kitlesini göz önüne aldığından bahsetmiştir. Uzman doktorlar için yaptığı illüstrasyonlar ile cerrahi bilgisi olmayan kişiler için yaptığı illüstrasyonlar farklılık göstermektedir. Uzman doktorlar için hazırladığı illüstrasyonlarda hedef kitlesi açıklanan konuya hâkim olduğu için ayrıntılara daha çok yer vermektedir. Cerrahi açıdan daha az bilgi sahibi olan halkı bilgilendirmek için yaptığı illüstrasyonlar ise didaktik bir anlatımı basitleştirici öykü haline getirip kolay anlaşılabilir bir şekilde oluşturduğunu belirtmiştir. İllüstrasyonlarını oluştururken amacının yalınlaştırmak ve sadeleştirmek olduğunu, gerekmeden hiçbir organ veya dokuyu çizmediğini belirtmiştir. Ortaya çıkardığı illüstrasyonların bu kadar beğenilmesinin sebebinin de medikal olayları klasik planlardan ziyade daha önce denenmemiş, farklı açılarda resmetmesine bağlamıştır.¹

¹ Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Tasarım Bölümü tarafından düzenlenen HungraTalks etkinliği kapsamında 12.04.2021 tarihinde zoom üzerinden gerçekleştirilen ‘Medikal İllüstrasyon’ söyleşisinden alınmış olan Dr. Levent Efe’nin görüşlerinin derlemesidir.

Görsel. 31: Dr. Levent Efe'nin resimlediği üst solunum anatomisi illüstrasyonu.
(<https://www.leventefe.com.au/portfolio/>, Erişim Tarihi: 15.05.2021)

Botanik İllüstrasyonlar, bitkilerin tanıtılması, türlerinin sınıflandırılması ve kayıt altına alınması amacıyla yapılan illüstrasyonlardır. Botanik illüstrasyonun tarihine bakılacak olursa altıncı yüzyılda el boyaması ot resimleriyle başlamış, bitkilerin özelliklerini anlatmak ve hangi türlerinin yenilip hangilerinin yenilemeyeceğini açıklamak amacıyla ortaya çıkmıştır (Wigan, 2012, s.52). Kew Kraliyet Botanik Bahçesinin yayımladığı rapora göre dünyada bilinen 391 bin bitki türünün bulunmakta ve her geçen yıl ise yaklaşık 2 bin tane yeni bitki türü keşfedilmektedir (Dasgupta, 2016). Keşfedilen bu bitkilerin, türlerini ve tıbbi niteliklerini tanıtmak, ayrıntılarını aktarmak amacıyla botanik illüstrasyonlu kitaplar hazırlanmaktadır.

Zoooloji biliminin geçmişi tıpkı botanik bilimi gibi çok eskilere dayanmaktadır. Rönesans döneminin başarılı sanatçısı Leonardo Da Vinci, insan anatomisi üzerine yaptığı çizimlerin yanı sıra hayvanları da resmetmiş ve

hayvanların anatomileri üzerine de çalışmalar ortaya koymuştur. Tıbbi illüstrasyondaki gibi uzmanlık bilgisi isteyen bu alan için yapılan illüstrasyonlar, tıpkı botanik illüstrasyonlar gibi türleri sınıflandırmak ve bilgi verme amaçlı yapılmaktadır. Zoolojik illüstrasyonların entomoloji (böcekbilimi), ornitoloji (kuşbilimi) gibi alt dalları bulunmaktadır. Birçok canlının türlerinin tanımlanmasının fotoğraflanması zor olduğu için bu alanda genellikle illüstrasyon kullanımı tercih edilmektedir.

Tarihi illüstrasyonlar, tarihin önemli kişilerini ve olaylarını dönemsel özelliklerine bağlı olarak aktaran illüstrasyonlardır. Bu illüstrasyonlar geçmiş belgeleme niteliği taşıdığı için bilgileri eksiksiz ve doğru bir şekilde aktarmalıdır. Tarihi illüstrasyonlara yakın bir illüstrasyon türü olan arkeolojik illüstrasyonlar bir kazıda bulunan eski uygarlıklara ait eşyalar, heykeller gibi tarihi eserleri kayıt altına almak ve raporlamak için çizilirler. Aynı zamanda geçmişteki uygarlıkların yaşadıkları yerlere ve kullandıkları eşyalara dair bilgi verici özellik taşırlar.

Mimari illüstrasyonlar, tasarlanan mimari yapının yerleşim planının, dış mekanının veya iç dekorasyonunun kâğıt üzerinde görülmesini sağlayan, mimarlar ve şehir planlayıcılarına yardımcı olmak amaçlı çizilen teknik bilgi içeren illüstrasyonlardır (Wigan, 2012, s.168). Teknolojinin getirdiği imkânlar sayesinde çeşitli programları kullanarak mimari illüstrasyonları hazırlamak mümkündür.

Görsel. 32: Jim Keen'in resimlediği mimari illüstrasyon.
(<https://jimkeenillustrations.com/portfolio>, Erişim Tarihi: 15.05.2021)

Teknik illüstrasyonlar bilim, mühendislik gibi alanlar için yapılan makine, mekanik aletler vb. nesnelerin niteliklerini, kullanımını betimleyip hedef kitlenin bilgilendirilmesini sağlayan çizimlerdir. Bu illüstrasyonlar açıklayıcı ve öğretici işleve sahip olduğu için betimlenen nesnenin oranlarının gerçeğe uygun olarak görselleştirilmesi gerekmektedir. Nesnelerin kullanım kılavuzlarında yer alan bilgi verici çizimler, tablolar, diyagramlar, haritacılık, ayrıntılı plan çizimleri teknik illüstrasyonların içinde yer almaktadır (Wigan, 2012, s.238).

Moda illüstrasyonları: Moda illüstrasyonları, giyim ve aksesuar gibi ürünlerin üretimden önce nasıl görüneceğini görmek için kâğıda dökmek veya bu ürünleri tanıtmak ve pazarlamak amacıyla yapılan illüstrasyonlardır. Moda illüstrasyonları açıklayıcı olması nedeniyle desinatör, satış ekibi, yöneticiler arasındaki iletişimi kolaylaştırma işlevine sahiptir (Hagen, 2011, s. xi).

“Modanın çizgi ve renklerle anlatımı olarak tanımlanan moda illüstrasyonları, bir giysi modelinin, tamamlayıcı öğeleriyle birlikte çağdaş moda anlayışına uygun olarak çizgi ve renklerle anlatımıdır. Moda illüstratörü, tüketici

estetik kaygılarla yarattığı giysiyi figür üzerinde canlandırarak izleyiciye sunmaktadır” (Aktaran: Selçuk, 2018, s.44). Moda illüstratörleri uzun yapılı, gerçek dışı ölçülerde figürler çizerler. Abartılı figürleri stilize edebilmek için öncelikle insan vücudunun anatomik yapısını çok iyi biliyor olmak gerekmektedir. Aynı zamanda vücut yapılarına göre ideal kıyafetlerin seçimlerini, hangi kumaşın uygun olup olmayacağını bilmeleri ve popüler stilleri takip ediyor olmaları gerekmektedir. İllüstratörler moda illüstrasyonlarını oluştururken suluboya, kuru boya, marker ve dijital tekniği kullanarak dikkat çekici renk paletleri ve desenler ortaya çıkarırlar.

Görsel. 33: David Downton’ın resimlediği moda illüstrasyonu, 2015.
(<https://www.daviddownton.com/couture/>, Erişim Tarihi: 15.05.2021)

2.5. İllüstrasyon Teknikleri

İllüstrasyon ortaya çıktığı zamanlardan beri gelişen ve sürekli gelişmeye devam eden bir sanattır. 13. yüzyılda ortaya çıkan kitapların maliyeti pahalı olduğu için kitaplarda tek renkli, sade illüstrasyonlar kullanılmıştır. 14.-15. yüzyıllarda kitabın maliyetini ucuzlatmak için illüstrasyon tekniği olarak ağaç

baskı kullanılmaya başlanmıştır. Daha sonra 17. yüzyılda ağaç baskı yerine bakır gravür baskının kullanıldığı kitaplar yer almıştır. Bakır gravür baskıdan sonra çelik, çinko gibi metalleri asitle eritip oarak yeni bir baskı stili ortaya atılmıştır. Çelik, çinko baskının üzerine yapılan kazımanın zorluğu yerini taş üzerine yapılan resmetmelere bırakmıştır. Böylelikle taş baskının kullanımı çoğalmıştır. Taş baskı sayesinde aynı zamanda renkli baskılar ortaya koymak da mümkündür. Böylelikle ortaya çıkan illüstrasyonlar renk ile zenginleşmiş olmuştur (Tuna, 1997, s.13-14).

Günümüzde illüstrasyon sanatının gelişiminden bu yana artan teknolojiler sayesinde ortaya çıkan illüstrasyonları hazırlamak için birçok teknik kullanılmaya başlanmıştır. İllüstratörler kendi tarzlarını oluştururken illüstrasyon fikirlerini uygulamak için düşünceyi en iyi şekilde ortaya koyabilecek teknikleri seçmektedirler. İllüstrasyonun amacına ve ortamına göre kullanılacak teknikler değişkenlik gösterebilir.

İllüstrasyon yaratım sürecinde kullanılan teknikleri geleneksel illüstrasyon teknikleri ve dijital illüstrasyon teknikleri adı altında iki grupta inceleyebiliriz.

Geleneksel İllüstrasyon Teknikleri

Geleneksel illüstrasyon oluşturulurken birçok farklı teknik kullanılmaktadır. Bu teknikler tek başına kullanılabilirler gibi birkaç tekniği birleştirip bir arada da kullanılabilirler. Bu teknikleri şu şekilde sıralayabiliriz: Karakalem/kurşunkalem, rapido, kuru boya, sulu boya, mürekkep ve lavi, pastel boya, guaj boya, akrilik boya, yağlı boya, keçeli kalem ve marker, püskürtme, kolaj tekniği.

Karakalem/Kurşun kalem Tekniği: Tüm illüstrasyonlar bir fikir ve çizgiyle başlar. İllüstratörler, illüstrasyonlarını ortaya çıkarırken iyi bir görselleştirme yeteneği ile var ederler. İllüstrasyonun en önemli bileşenleri

katmanlı ve çok yönlü görüntülerin oluşturulmasını sağlayacak olan tekniklerdir. Ancak bu tekniklerin en başında karakalem tekniği gelmektedir.

Dijital araçların yaygın olmadığı zamanlarda illüstratörler, illüstrasyonlarını oluşturmaya başlarken, eskiz defterlerine kurşunkalem ile çizimler yaparlardı. Eskiz, tasarımcının fikrinin düşünce sürecinden sonraki aşama olan görselleştirilmesinde ve kaydedilmesinde kullanılan tasarımın temel unsurlarından biridir. Ortaya çıkan fikirler, eskiz sayesinde karalanabilir, atılabilir, iyileştirilebilir ve yenilenebilir olmaktadır. Teknoloji sayesinde elektronik ortamlarda eskizler oluşturulabiliyor olsa da eskiz hâlâ ilk taslakların hazırlanmasında kullanılan değerli bir araçtır (Harris ve Ambrose, 2017, s.94). Kurşun kalem sadece bir eskiz aracı olarak kullanılmasının dışında aynı zamanda bazı illüstratörler için temel bir teknik olarak kullanılmaktadır. Tonlama yapmaya elverişli olması ve kolayca silinebilmesi kurşun kalemin yaygın kullanılmasında önemli bir etken olmuştur.

Görsel. 34: Brian Selznick'in karakalem tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması.
(<https://www.thebrianselznick.com/harrypotter.htm>, Erişim Tarihi: 15.05.2021)

1564 tarihinde İngiltere'de büyük bir granit madeninin bulunmasıyla grafitin bıraktığı iz keşfedilmiştir. İlk önceleri koyun derisiyle kaplanıp kullanılan grafit çubuklar daha sonra içi boşaltılan tahta çubukların içine yerleştirilip kullanılmıştır. Nicolas-Jacques Conté (1755-1805), 1795 tarihinde toz haline getirilen graniti kille karıştırıp ahşap parçalarının içine doldurarak şu an kullanılan kurşun kalemi icat etmiştir (Hodge, 2021, s.188). Grafit madeninden üretilen kurşun kalem en yaygın olan, kolay ulaşılabilen ve ucuz bir çizim aracıdır. "Grafit bir çubuktan oluşan kalemler, kâğıt üzerinde iz bırakmak

için kullanılırlar. Bu izin kuvveti, kullanılan grafitin sertliği ve yumuşaklığına bağlıdır.” (Harris ve Ambrose, 2017, s.152). Karakalem tekniğinde kullanılan kurşun kalemler ucunun sivriltilmesiyle illüstratör için çok geniş vurgu olanakları sağlayan bir araca dönüşebilir (Wigan, 2021, s.157). Kuşun kalemlerin üzerinde H, HB, B gibi kurşun kalemin derecelerini temsil eden harfler bulunur. Kurşun kalemler yumuşak, orta ve sert gibi değerlere sahiptir. HB değeri kurşun kalemler için en temel değerdir. Genellikle çizim yaparken en çok HB değerindeki kurşun kalemler tercih edilmektedir. H serisindekiler sert uçlu kalemlerdir. H serisindeki kalemler genellikle teknik çizimlerde kullanılmaktadır. Ayrıntı ve kontur çizimleri için uygundur (Becer, 2018, s.212). B serisindeki kurşun kalemler yumuşak uçludur. B değeri arttıkça tonlar daha koyu ve yumuşak bir etki vermeye başlar. Çizimlerde tonlama yapmak için B serisindeki kalemler tercih edilir.

Piyasada farklı çizimlerde kullanmak için üretilmiş kurşun kalem çeşitleri mevcuttur. Desen çalışmalarında kullanmak için kurşun kalemlere kıyasla ucu daha kalın olan füzen isimli kalemler bulunmaktadır (Dönmez, 2010, s.33).

Rapido Tekniği: Rapidolar, 0.1 mm’den 2.00 mm’ye kadar iğne kalınlıkları bulunan ve ana maddesi mürekkep olan kalemlerdir (Becer, 2018, s.214). İki tür rapido kalem çeşidi bulunmaktadır: Doldurulabilir rapido kalemler ve doldurulamaz rapido kalemler. Doldurulabilir olanlar küçük tüpler halinde mürekkep konulduğunda uzun süre kullanıma uygundur. Doldurulamaz olanlar ise tek kullanımlık kalemlerdir.

Görsel. 35: Mark Edward Geyer'im rapido tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması. (<http://www.markedwardgeyer.com/illustrations.html>, Erişim Tarihi: 15.05.2021)

Çeşitli kalınlık ve incelikte uçları bulunan rapido kalemlemlerle ayrıntı işlemler yapıp çizimler detaylandırılabilir. Bu sebeple rapido kalemlemler, teknik çizim yapanların ve karikatüristlerin çokça kullandığı bir malzemedir. Rapido tekniği tek başına kullanımı dışında diğer illüstrasyon teknikleriyle bir arada kullanılabilir. Sulu boya, mürekkep gibi tekniklerle beraber tarama yapılarak kullanıldığında çocuk kitabı illüstrasyonları için güzel bir etki yaratır.

Kuru Boya Tekniği: Kuru boyalar grafit kalemlemlerden farklı olarak çeşitli pigmentler içeren renkli boya kalemlemleridir. Tıpkı kurşun kalemlemler gibi kolayca silinebilen yapısı vardır. Detay gerektiren illüstrasyonlarda, düz veya çapraz taramalar ya da tonlama yaparak kullanılabilir. Pratik kullanımı ve çeşitli sonuçlar veren görselleştirme tekniği sayesinde çocuk kitabı resimlemelerinde sıklıkla kullanılan bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Görsel. 36: Katya Tikhova'nın kuru boya tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması.
(<https://www.behance.net/gallery/53507997/Illustrations-to-Limericks-by-Edward-Lear>,
Erişim Tarihi: 15.05.2021)

Kuru boya tekniği ile yapılan çalışmalarda tonlama yaparken ilk olarak en açık tonlar kullanılmalıdır. İstenilen ton elde edilene kadar aynı yüzey üzerine işlem uygulanabilir. Böylelikle yoğun bir renk tonu elde edilmiş olur. Ayrıca kuru boya tekniği uygulanırken birden fazla renk tonunu karıştırarak kullanmak mümkündür (Becer, 2018, s.213). Kuru boyalar tek olarak, ana renkleri içeren setler ya da çeşitli tona ait setler halinde satılmaktadırlar. Kuru boyaların 'Aquarel boya' adı verilen su bazlı kalemleri de mevcuttur. Aquarel boya ile tonlama yaptıktan sonra üzerine fırça yardımıyla az miktarda su sürülerek sulu boyaya benzer bir etki oluşturulabilir. Bu tekniğe tam olarak sulu boya tekniği denilmesine de kuru sulu teknik diye adlandırmak mümkündür.

Sulu Boya Tekniği:

"Suluboya tekniğinin orijinal hali arap zıncı ve pigmentlerden ibarettir. Su ile çözülen zıncı renge açıklık ve parlaklık vererek hafif bir cila etkisi göstermektedir ve günümüz suluboya yapımında su içerisinde; şeker, şurup ve gliserin gibi farklı maddeler de eklenmektedir. Şurup, resmi daha yumuşak ve pürüzsüz hale getirirken, gliserin; resme fazladan bir parlaklık vererek sıcak havada boyanın geç kurumasını sağlamaktadır" (Aktaran: Selçuk, 2018, s.30).

Sulu boyalar toz halinde tabletlerde set olarak ya da ayrı ayrı satılan malzemedir. Fırça yardımı ile su ile açılarak kullanılır (Dağ, 2015, s.82). Sulu boya tekniğinde koyu ton üzerine açık ton uygulanmaz. Bu yüzden boyama yaparken öncelikle açık tonlardan başlanılır. Daha sonra renk tonları fırça yardımı ile üst üste katmanlar oluşturacak şekilde uygulandığında koyulaşan, canlı renk değerleri elde edilir. Sulu boya hassas yapısından dolayı titiz çalışma gerektiren bir tekniktir. Sulu boya tekniği kullanılırken ileri bir planlama yapılması gerekmektedir.

Sulu boya yapmaya başlarken ilk olarak karıştırma paletinde istenilen renk ayarlanıp daha sonra ıslak kâğıt üzerine renk uygulaması yapılır. Şeffaflık sulu boya tekniğinin en önemli özelliğidir. Palette eklenen su miktarı ne kadar artarsa o kadar soluk ve şeffaf bir ton elde edilir (Salisbury, 2004, s.42). Uygulanan renk yoğunluğu kâğıdın beyaz ton derecesine göre kendini gösterir. İyi bir sonuç almak için sulu boya yaparken kullanılacak malzemeler çok önemlidir. Birçok farklı malzemedен üretilen sulu boya fırçaları mevcuttur. Kaliteli samur fırça kullanımı kâğıtta fırça izi bırakmasının önüne geçer. Sulu boya kâğıdı olarak da pamuktan yapılmış olan, üzerine uygulanacak suyu ve boyayı kaldıracak kalın grenli bir kâğıt tercih edilmelidir.

Sulu boya yoğun su ile kullanılan bir teknik olduğu için kullanılan kâğıt bir süre sonra kıvrılmaya başlar. Bu yüzden çalışmaya başlamadan önce kâğıdı kullanılacak zemin üzerine koyup etrafını maskeleme bandı yardımıyla sabitlemek gerekmektedir. Daha sonra kâğıdı fırça ile ıslatılıp kâğıt yüzeyine fazla gelen su, sünger veya peçete gibi yumuşak bir malzeme yardımıyla alınmalıdır. Böylelikle kâğıdın kabarıp, kıvrılmasının önüne geçilmesi mümkündür (Becer, 2018, s.216).

Görsel. 37: Guillaume Sorel'in Alive kitabı için sulu boya tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması, 2015. (https://www.rtb.be/culture/article/detail_alice-au-pays-des-merveilles?id=8948087, Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Asya sanatında binlerce yıldır suda çözünen boya türleri kullanılsa da modern tarzdaki sulu boyalar 18.yüzyılın sonlarında İngiltere’de kullanılmaya başlanmıştır. Önceleri Batı’daki sanatçılar bu tekniği eskiz yapmak için kullanıyorken, 1750 yılından itibaren sulu boyaları manzara tasvirlerini oluştururken kullanmaya başlamışlardır. Sulu boya o dönemlerden beri önemli bir sanat tekniği hâline gelmiştir ve popülerliği günümüze kadar devam etmektedir (Hodge, 2021, s.210). Su yardımıyla oluşturulan şeffaf yapısı sayesinde çocuk kitabı resimlemelerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Birçok illüstratör sulu boya tekniğini ince tarama uçlu kalemle birleştirerek bir kombinasyon yaratırlar. Böylelikle tarama yaptıkları kısımlarda sulu boya efektini güçlendirip koyu tonları daha da vurgulayarak ortaya çıkarırlar.

Mürekkep ve Lavi Teknikleri: Mürekkep, bir sıvı içerisinde çözülmüş maddeden oluşan, yazı yazmada ve boyamada kullanılan malzemedir (Aşkaroğlu, 2019, s.47). Mürekkep yoğun yapısı sayesinde güçlü kontrast alanları vurgularken kullanılır (Acartürk, 2019, s.35). Su ile dağılan efektler elde

edilmek isteniyorsa çini mürekkebi kullanılmalıdır. Lavi, çini mürekkebinin sulandırılmasıyla elde edilen bir tekniktir (Metan, 2008, s.30). Kullanılan mürekkebe eklenen su miktarıyla açık, orta ve koyu ton renk değerleri verilebilir. En yaygın olarak siyah ve lacivert mürekkep kullanılsa da mürekkeplerin birçok rengi bulunmaktadır.

Bu tekniklerde su önemli bir yer tuttuğu için kullanılan kâğıdın kalın tıpkı sulu boya yaparken kullanılan kâğıt gibi kalın grenli, uygulanacak suyu kalitede olması önemlidir. Ayrıca yumuşak uçlu ve doğal kıldan yapılan fırçalar sayesinde iyi sonuçlar almak mümkündür (Dağ, 2015, s.81).

Görsel. 38: Enid Blyton'ın mürekkep tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.
(<https://www.pinterest.ru/pin/627267054351694497/>, Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Pastel Boya Tekniği: “Pastel çubukları, zayıf bir tutkalla ya da sakız ağacı zamkıyla karıştırılmış toz halindeki boya maddelerinden oluşan bir hamurdan yapılır. Gerçekten de pastel adını bu hamurdan almıştır” (Arslan, 2008, s.26). İki tür pastel boya vardır: Yağlı pastel ve toz pastel. Yağlı pasteller mumsu bir yapıya sahiplerdir. Üst üste katmanlar hâlinde uygulanabilen bu pastel çeşidinin kapatıcı bir özelliği bulunmaktadır. Kontrol edilmesi zor bir çeşit olan yağlı pasteller detay gerektirmeyen daha serbest illüstrasyonları oluştururken kullanılır. Yoğun pigmentli yapısı sayesinde yağlı pastellerden canlı renkler elde

edilir, beyaz rengin dışında farklı renklerdeki kâğıdın üzerine de uygulama yapılabilme imkânı vermektedir.

Toz pasteller yağlı pastellere göre yumuşak bir etki verir. Tıpkı tebeşiri andıran tozumsu bir dokuya sahiptir. Kâğıt üzerine uygulanan rengi parmak, pamuk veya bez yardımıyla ovup yumuşak geçişler sağlamak mümkündür. Toz pasteller realistik çalışmalarda kullanım için idealdir. Natürmort çalışmalarında da sıklıkla kullanılır. Toz pastel ile yapılan çalışmaları uzun süre koruyabilmek için çalışma bitiminde üzerine sabitleyici sprey sıkılması gerekmektedir.

Görsel. 39: Rita Shatokhina'nın pastel boya tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.

(<http://www.behance.net/gallery/109828609/Film-sketches> , Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Guaj Boya Tekniği: Guaj boya, tüplerde satılan su ile inceltirme özelliğine sahip yoğun kıvamlı bir boya çeşididir. Hızlı kuruyan bir yapıya sahip olduğu için hızlı çalışılması gereken bir tekniktir. Guaj boyanın içerisindeki su ve reçine bazlı yapıştırıcılar sayesinde kapatici bir yapıya sahip olan guaj boyaya

uygulanan su miktarı artarsa sulu boyaya benzer saydam bir hâl almaya başlar (Becer, 2018, s.217).

“Düz ve dokusuz yüzeylerin boyanmasında tercih edilen guaj boya da suluboya gibi oldukça sık grafik sanatlarda kullanılmaktadır. Guaj boyalar, yüzey yağlı, kaygan bir yapıya sahip olmadıkça her türlü kâğıt, tahta, seramik, cam, kumaş, alçı yüzeye uygulanabilir. Guaj boya tekniğinde kullanılan kâğıtların parlak ve fazla emici olmayan grensiz kâğıtlar ya da fon kartonları olması gerekir. Sulu boya tekniğinde olduğu gibi fırça, sünger, su ve ilave olarak renkleri karıştırmak için palet kullanılır. Mat görünümlü olan guaj boya da renkler kurumadan üst üste sürüldüğünde çatlamlar olabilir. Bu nedenle alttaki renk kuruduktan sonra üstüne renk sürülmelidir. Beyaz suluboyanın tersine guaj boya da renkleri açmak için kullanılır. Bu nedenle renklerin karışımından zengin ara tonlar elde edilir, hataların düzeltilme olanağı vardır” (Arslan, 2008, s.25-26).

Boyanın ilk katı fırçayı yatay bir şekilde kullanarak sürüldükten sonra kurumaya bırakılır. Daha sonra ikinci katı boyarken fırçayı dik tutarak boyama işlemi tamamlanır, böylelikle yüzeyde fırça izi kalmaması sağlanabilir. Guaj boyaya kuruduktan sonra müdahale etmek mümkündür. Su bazlı yapısı sayesinde kuruduktan sonra da su ile çözünebilir.

Görsel. 40: Hyoju Park'ın guaj boya tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.
(<https://www.behance.net/gallery/61184861/Gouache-painting>, Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Akrilik Boya Tekniği: Wigan'a (2012, s.20) göre akrilik boya; sentetik reçineyle karıştırılan pigmentlerin oluşturduğu bir boya çeşididir. Katmanlı kullanımı sayesinde kâğıt, metal, plastik gibi birçok yüzeye kolayca uygulanabilir. Diğer su bazlı boyalara kıyasla daha çabuk kurur ve kurduğunda sudan etkilenmez. Kurduğunda üzerine tekrardan boya sürülebilir ve katmanlar hâlinde çalışmaya devam edilebilir. Çabuk kurumaması istenilen alanlara su püskürterek akriliklerin hızlı kuruma sorunu çözülebilir. Böylelikle kurumayan alanda işlem yapılma süresi daha fazla uzatılabilir.

Akrilik boya çok çeşitli çalışma olanağı sağlar. Su eklenirse sulu boya gibi saydamlaşabilir veya guaj ve yağlı boya gibi kapatıcı tabakalar hâlinde uygulanabilir. Yapısı gereği yağlı boyaya benzer fakat yağlı boyadaki gibi inceltici kimyasallarla birlikte kullanılmaz (Becer, 2018, s.218).

Görsel. 41: Taylor Mirabito'nun akrilik boya tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması. (<https://www.taylormirabito.com/?pgid=jldwwjeh-5be8df51-f540-467b-81d0-b7a00ad7eb78>, Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Yağlı Boya Tekniği: Yağlı boya tekniği Rönesans'tan bugüne devam eden bir tekniktir. Bu teknikte tahtalara gerilen bez tuvalerin üzerine uygulama yapılır. Yağlı boya yoğun yapılı bir boyadır bu yüzden tüpten çıktığı gibi kullanmak yerine haşhaş veya keten tohumu türündeki yağlarla inceltilerek kullanılır. Katmanlı kullanımı sayesinde hatalı kısımlar daha sonradan düzeltilebilir. Yağlı boya tekniğinde kullanılması için çeşitli incelik ve kalınlıklarda üretilen fırçalar vardır. Bunların yanında tuval üzerine farklı dokular oluşturmak için spatula da kullanılabilir.

Yavaş kuruyan bir özelliğe sahip olan yağlı boya bu dezavantajı yüzünden illüstrasyon çalışmalarında çok fazla tercih edilen bir teknik değildir (Kafa, 2019, s.36).

Görsel. 42: Shaun Tan'ın "Rules of Summer" kitabı için yağlı boya tekniği ile yaptığı illüstrasyon çalışması, 2012. (<https://www.shauntan.net/summer-book>, Erişim Tarihi: 15.05.2021)

Keçeli Kalem ve Marker Teknikleri: "Sıkıştırılmış liflerden akan mürekkeple yazı yazmak veya çizim yapmak için kullanılan araçtır" (Wigan, 2012, s.144). Bu kalemler gözenekli uçları sayesinde, içinde bulunan mürekkebi kâğıda aktarırlar. Keçeli kalem ve markerlar kolay taşınabilen, uçları keçeden yapılmış olan, çabuk kuruduğu için hızlı çalışmaya elverişli olan malzemelerdir. Keçeli kalem ve markerların içlerinde bulunan boyanın yapı olarak saydam bir görüntüye sahip olması kullanılacak renk tonlarının üst üste uygulanıp çeşitli renk değerlerinin elde edilmesine imkân sağlamaktadır. En çok kullanılan keçeli kalem ve marker çeşidi kesik uçlu olanlardır. Çok fazla renk seçeneği bulunan bu kalemler moda illüstrasyonlarında sıklıkla kullanılır (Becer, 2018, s.215).

Görsel. 43: Juamjo Jimenez'in marker tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması.
(https://www.behance.net/gallery/89917139/MIERCOLES-DE-DIRECTO-VOL-2?tracking_source=search_projects_recommended%7Cmarker%20illustration%20copic%20markers, Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Püskürtme Tekniği: Sıvı boyaları hava kompresörleri ile yüzeye aktarmada kullanılan kalem ya da tabancaya benzer araçlara pistole (airbrush) adı verilir (Becer, 2018, s. 219). Pistole, hava başlığı, boya haznesi, iğne ucu ve kumanda tetiğinden oluşan bir kalemdir. Teknik olarak sprey boyaya benzeyen püskürtme tekniğinde, pistolenin boya haznesine doldurulan boyanın istenilen yüzeylere püskürtülmesiyle boyama işlemi gerçekleştirilir (Tanrıöver, 2013, s.65).

Pistole, basıncı ayarlanabilen hava kompresörüne bağlanan plastik hava borusuna takılarak çalıştırılır. Basıncın şiddetini pistolenin pedalına basarak arttırıp azaltmak mümkündür. Boyama işlemi gerçekleştirilirken basıncın şiddeti dışında pistolenin içindeki iğnenin önemi büyüktür. Çeşitli iğne kalınlıklarına sahip olan pistolenin pedalına basıp iğne ileri alındığında yüzey üzerinde detaylar boyamalar yapılabilir, iğne geriye çekildiğinde ise geniş alanlar boyanabilir. Boyanın uygulanacağı yüzeye yakından işlem yapıldığında boyanın kontur kuvveti artar, uzaklaştıkça ise daha bulanık bir etki elde edilir. Püskürtme

teknğinde boya dar bir hazneden geçeceği için tıkanma olmaması amacıyla seyreltilmiş sıvı boyalar kullanılmaktadır. Boyama işlemi uygulanırken pistole dik bir açıyla tutulmalıdır. Aksi takdirde boya haznesindeki boya dökülebilir (Emed, 2018).

Püskürtme kalemi, tabanca ve hazır basınçlı metal kutular ile iki boyutlu ve üç boyutlu yüzeylere uygulanabilir. Püskürtme tekniği uygulanırken, açık koyu tınlarda küçük noktalarla yumuşak etkili çalışmalar ortaya çıkar (Tuna, 1997, s.17). Bu teknikte detaylı ayrıntılar resmedilebilir. Kolay bir teknik olmamakla birlikte titizlik ve ustalıkla çalışma gerektirir (Kafa, 2019, s.38).

Görsel. 44: Syd Brak'ın püskürtme tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması. (<https://folioart.co.uk/illustrator/syd-brak/#modal-artwork>, Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Kolaj Tekniği: Kolaj kelimesinin kökeni Fransızcada 'yapıştırmak' anlamına gelen coller sözcüğünden gelmektedir (Wigan, 2012, s.152). Kolaj tekniği, görüntüleri oluşturmak için çeşitli yerlerden kesilen renkli el işi

kâğıtları, gazete ve dergi sayfaları, kumaş parçaları veya farklı deneysel malzemeleri kesip veya yırtıp daha sonra yapıştırıcı kullanarak karton gibi yüzeylere yapıştırıp bir araya getirilerek oluşturulan tekniktir. Oluşturulacak görüntülerin üzerlerine sulu boya, guaj boya gibi çeşitli boyalar uygulanabilir. Kolaj tekniği özgür kullanıma uygun bir tekniktir. Aynı zamanda bu teknikte çeşitli malzemeler kullanıldığı için ortaya çıkan uygulama eğlenceli görünmektedir. Çocukların ilgisini çeken bir teknik olduğu için son zamanlarda çocuk illüstratörlerinin de kitapları hazırlarken en çok kullandıkları tekniklerden biri olmuştur. Günümüzde teknolojinin gelişimiyle birlikte dijital ortamlardaki birçok programda farklı tekniklerle kombinasyonlar oluşturulabilmeye başlanmıştır. Dijital ortamın sunduğu olanaklar sayesinde kolajı oluşturan parçalar kolaylıkla birleştirilip üzerine dijital fırçalar sayesinde boya efektleri eklemek mümkündür.

Görsel. 45: Eric Carle’ın “The Very Hungry Caterpillar” kitabı için kolaj tekniğiyle yaptığı illüstrasyon çalışması, 1969. (<https://eric-carle.com/eric-carle-book-gallery/the-very-hungry-caterpillars-1969/> Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Dijital İllüstrasyon Teknikleri

Son yıllarda her alanı etkisi altına alan teknolojik ilerlemeler dünya çapında köklü değişimlere yol açmakla beraber sanat alanını da etkilemiştir. Dijital illüstrasyon tekniğinin hızla artıp yayılmasına imkân sağlayan bu ilerlemelere illüstratörler de kayıtsız kalamayıp, bilgisayarları bir araç olarak kullanıp dijital illüstrasyonlar üretmeye başlamışlardır (Wigan, 2012, s.74).

“Teknolojik gelişmelerle birlikte sürekli olarak kendini yenileyen sanat, teknikleri karıştırarak yeni oluşumlar aramaya başlamış, yeni sanat akımları eski sanat dallarına alternatif oluşturmuştur. Sanatçının ele geçirdiği teknolojik olanaklar giderek geleneksel sanatın sınırlarını zorlamıştır” (Sağlamtimur, 2010, s.216).

80’li yılların sonunda Apple’ın Macintosh’u çıkarmasıyla illüstratörler kâğıt kalemin dışında artık mouse’u bir tasarım aracı olarak kullanmaya başlamışlardır. Mouse’lardan sonra grafik tabletlerin ortaya çıkışıyla tasarım alanına yeni bir soluk gelmiştir. İlk üretilen grafik tablet modelleri kablolar sayesinde artık kablosuz olarak pille çalışan bir hâle dönüşmüştür. Özel kalemi sayesinde kullanıcı ile bilgisayar arasında bir arayüz görevi gören grafik tabletler, serbest elle yapılan çizimleri düzenlemeye yarayan bir araç olarak da kullanılmaya başlanmıştır. 2000’li yıllarda iPad serisi ortaya çıkmış ve Apple Pencil desteğiyle kullanılabilen iPad’ler illüstratörlerin sıkça kullandığı bir araç hâline gelmeye başlamıştır. Son yıllarda geleneksel kâğıt kalemin yerini iPad-Apple Pencil ikilisinin almaya başladığı görülmektedir.

Dijital ortamda illüstrasyon yapımının geleneksel tekniğe kıyasla daha az zahmetli olması tasarımcılar için bir avantaj olmuştur. Dijital illüstrasyonlar yapmak için kullanılan Adobe Photoshop, Adobe Illustrator, Autodesk SketchBook, Procreate vb. yardımcı yazılım programlarından tıpkı geleneksel teknikte bulunan karakalem, sulu boya, yağlı boya teknikleri gibi etkiler verecek fırça ve efektler bulunmaktadır. Aynı zamanda illüstratörler fiziksel ortamda

hazırladıkları illüstrasyonları tarama yoluyla dijital ortama aktarıp bu programları kullanarak çalışmalarının üzerinde müdahalelerde bulunup, çalışma sayfasında birçok farklı tekniği bir arada deneyebilirler. İstenmeyen bir sonuç alındığında tek tuşla geriye alıp tasarımlarını düzeltebilmeleri mümkündür. Ortaya çıkan tasarımları istenilen miktarda çoğaltıp uzun süreler saklayabilmeleri de dijital ortamda çalışmanın en önemli avantajlarından biridir. Dijital illüstrasyonlar vektör tabanlı ve piksel tabanlı illüstrasyon olmak üzere iki şekilde oluşturulabilir.

Vektör Tabanlı İllüstrasyonlar: Vektör kelimesi anlam olarak, bir çizgiyi başlangıç ve bitiş noktası olan matematiksel koordinatlar sayesinde oluşturan doğru parçası anlamına gelmektedir (Wigan, 2012, s.256).

“Vektör grafikler dijital görüntüleri sunmak için tamamen matematiksel denkleme dayanan nokta, çizgi, eğri, çokgenler gibi geometrik temellerden yararlanır. Vektör grafik muhtemele en az veri miktarıyla nesne ve şekli tanımlamak için sadece gerekli bilgiyi içerir. Bir doğru parçası için bu bilgi, başlangıç ve bitiş noktalarının koordinatları, çizgi kalınlığı ve çizgi rengi kadar basit olabilir. Bu ekran ve baskıda sunmak için etkili görüntüler yaratır” (Aktaran: Selçuk, 2018, s.38).

Görsel. 46: Jorsh Pena'nın vektör tabanlı illüstrasyon çalışması, 2018.
(<https://jorshpena.com/portfolio-item/fil-mexicali-2018/> Erişim Tarihi: 31.05.2021)

Adobe Illustrator, CorelDRAW gibi vektör tabanlı programlarda yapılan vektörel illüstrasyonlardaki büyütme, küçültme gibi boyut değiştirme işlemleri çözünürlükten bağımsız olarak programdaki noktalar sayesinde yapıldığı için görsel herhangi bir görüntü kalitesi kaybına uğramaz.

Piksel Tabanlı İllüstrasyonlar: Piksel, dijital ekranda oluşan görüntünün en küçük parçasıdır. Dijital ortamda görünen her şey çok sayıda küçük karelerden oluşan piksellerin diziliminden oluşmaktadır. Her piksel imgenin yeniden üretilmesi için renklerin verilerini taşımaktadır. “Her piksel yaklaşık 16 milyon renkten biri olabilir ve illüstrasyon amaçları açısından, pikseller genellikle o kadar küçüktür ki son şekli grid kareler olarak görmekten çok devam eden bir ton olarak görürsünüz.” (Aktaran: Selçuk, 2018, s.18).

Görsel. 47: Beyza Çolak'ın piksel tabanlı illüstrasyon çalışması, 2021.

Görüntüdeki piksel sayısı ne kadar fazlaysa görüntünün kalitesi de o kadar fazladır (Aşkaroğlu, 2019, s.50). Piksel tabanlı görüntüler oluşturulurken seçilen çözünürlüğe dikkat edilmelidir. Düşük çözünürlükteki bir çalışma büyütüldükçe bozulmalara uğradığı için daha sonradan boyut değişikliği yapmak görüntünün kalitesini düşürür. Piksel tabanlı illüstrasyonlar mouse, grafik tablet gibi araçlarla Adobe Photoshop, Autodesk SketchBook, Procreate, ArtRage gibi piksel tabanlı programlarda katmanlar halinde çalışıp oluşturabilirler. Aynı zamanda iPad gibi kalem kullanımını destekleyen tabletleri kullanarak herhangi bir PC bağlantısı gerekmeden de illüstrasyonları oluşturabilmek mümkündür.

3. BÖLÜM: GEÇ KAZANILAN BİR KAVRAM: ÇOCUKLUK

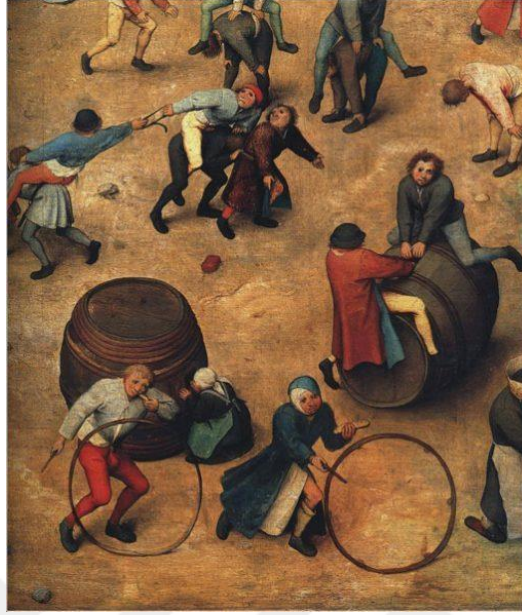
Antik dönemde çocuğa yaklaşım biçimi olarak bilinenler kısıtlı olsa da örneğin Eski Yunan toplumunda çocuk ve genç kavramları birbirleriyle iç içe geçmiş hâldeydi. Bu çağları tanımlayıcı sözcükler belirsiz olmakla birlikte bebeklik ve yaşlılık arasındaki tüm dönemleri içermekteydi. Eski Yunanlıların çocukluğa günümüzdeki gibi yaklaşmadığı bilinse de çocuklara eğitim verme konusunda atılımlar gerçekleştirmişlerdir. Boş ya da serbest zaman anlamına gelen ‘Leisure’ ismini verdikleri günümüz okul düşüncesini uygulamışlardır. Çocuklar için verdikleri bu çabaya bakılarak çocukluk düşüncesini keşfetmeye yaklaştıkları söylenebilir (Postman, 1995, s. 14-17).

Phillippe Aries (1914-1984) 1962 yılında yayımladığı çalışmasında Ortaçağ toplumunda çocuğun olmadığını belirtmiştir (Aktaran: James, 2001, s.28). Ortaçağ’da yaşayan çocukların özel bir statüye sahip olmadıklarını aktaran Aries, dönemin insanların çocuklara farklı bir şekilde yaklaşılması gerektiğinin bilincinde olmadığını söylemiştir. Bu yüzden Ortaçağ’da ‘Çocukluk’ kavramını belirten herhangi bir terim yoktu (Aktaran: James, 2001, s.29). Çocukların yetişkinlerden ayrılması gerektiğini bilmedikleri için aileler çocuklarının temel ihtiyaçlarını gidermeleri dışında çocuklara günümüzdeki gibi özel bir ilgi göstermemişlerdir. O dönemde çocuklara özgü giysiler, besinler ve oyuncaklar bulunmuyordu. Yedi yaşına kadar bebeklik döneminin sürdüğü düşünülen çocuk yedi yaşından sonra artık minyatür yetişkin sayılıyordu. Minyatür yetişkin denilen çocuklar tıpkı yetişkinlerin giyindiği şekilde giyiniyorlardı. Yedi yaşına gelmiş bir çocuk artık iyi bir biçimde konuşmaya başladığı ve yetişkinlerin söylediklerini anlayıp onlarla daha mantıklı iletişim kurma sürecine girdiği için toplum tarafından yetişkin bir birey olarak görülmeye başlanıyordu. Yedi yaş üstü çocuklar bahçe işleri, baca temizliği gibi işleri yapıp yaşamlarını tıpkı yetişkinler gibi sürdürüyorlardı (Onur, 2005, s. 101). Çocuklara bugünkü gibi ayrıcalıklı bir şekilde yaklaşmadığı için Ortaçağ

dönemi çocukları günümüze kıyasla daha ağır bir toplumsal rol oynamak zorunda kalmışlardır.

Postman'a (1995, s.50) göre; matbaa sayesinde 16 yüzyılda yaygınlaşan okuryazarlıkla gelen süreçte ortaya çıkan yayınları okuma yeterliliği olan ve olmayan iki farklı grup ortaya çıkınca, okuma yeterliliğine sahip olan kitleden yetişkinlik tanımlaması adı altında bahsedilirken, okuma yetersizliği olanlar için de bir tanımlama gerekiyordu. Matbaanın yaygınlaşmasıyla sözel kültür ortamı geri çekilirken okuryazarlığın gelişimiyle okuma yazma bilmeyen çocuklar ve yaşlılar geri planda kalmıştı. Yetişkinlik, artık sadece yaşa dayalı bir kavram değil kazanılması gereken bir başarı olarak görülmeye başlanmıştı. Çocuklar artık eğitim alıp okumayı ve yazmayı öğrendikten sonra yetişkin olarak sayılabileceklerdi. Böylelikle okul düşüncesi yeniden icat edilerek çocukluk kavramı oluşturulmuş oldu. Yetişkinler artık çocuklar için özel bir bakım gerektiği düşüncesini benimsemeye başladılar.

Çocukluk kavramının olmayışı dönemin sanat eserlerinde de göze çarpmaktadır. Ortaçağ dönemi tabloları incelendiğinde çocukların yetişkinlerden farklı olarak resmedilmediği görülmektedir. Suratları tıpkı yetişkinlerinki gibi görünen çocuklukların kendi dönemlerini belirtecek herhangi bir özelliklerinin betimlenmediği dikkat çekmektedir. Sanatçılar çocuk figürlerini tasvir ederken onları sanki küçük boyutlu yetişkin figürler olarak resmetmişlerdir. Kendilerine özgü kıyafetleri olmayan çocuklar yetişkinlerle aynı tarz kıyafetler giydikleri için tablolarındaki bu iki farklı yaş grubunu ayıran tek özellik çocukların daha küçük boyutta çizilmesiydi. Çocukluk kavramının benimsenmesiyle birlikte 16. yüzyıldan sonra artık sanat eserlerinde çocukların giyim tarzlarındaki farklılıklar görülmeye başlanmıştır. Sonraki dönem tablolarına bakıldığında artık çocuklar minyatür boyutlu yetişkin olarak resmedilmemiş, kendi özelliklerini belirten biçimde ele alınmaya başlanmıştır.

Görsel. 48: Pieter Bruegel'in 'Çocuk Oyunları' tablosundan detay, 1560.
(<https://www.jhna.org/articles/homo-ludens-pieter-bruegels-childrens-games-humanist-educators/> Erişim Tarihi: 18.02.2022)

Çocukların kendilerine ait bir sınıflandırma kazanımına sahip olma sürecine değinilmişken, pedagojinin ortaya çıkışı ile ilgili bilgi vermek de iyi olacaktır. Nafi Atuf Kansu 'Pedagoji Tarihi' isimli kitabında pedagojinin ortaya çıkış sürecini detaylı bir şekilde ele almıştır. Pedagojinin, eğitim ve öğretim işiyle uğraşmış filozof ve eğitimcilerin ortaya koydukları kuramları içerdiğini belirten Kansu, pedagoji ile çokça karıştırılan bir kavram olan eğitimi ise, insanlara bir şey öğretmek için kullanılan bilim olarak tanımlamaktadır. Çocuklara verilen eğitim çeşitli uygarlıklarda farklı şekilde görülmektedir. Eski Türklerde çocuk eğitimindeki amaç, çocukların faydacı şekilde kullanılmasını sağlamak olmuştur. Kendi hayat şartlarına göre yetiştirilen kız çocuklarına ev işleri öğretilirken, erkek çocuklarına ise avda veya savaşta kullanabilecekleri beceriler öğretilmekteydi. Sümerlerde ise çocuklara tapınakların içindeki okullarda eğitim verilmekteydi. Ticaretin geliştiği bölge olan Sümer'de yazışmaların ve hesaplama işlemlerinin önemli olmasından dolayı okuma yazma bilen insanların yetiştirilmesine ihtiyaç duyulmaktaydı. Eğitime önem veren Sümer bölgesinde bulunan tabletlerde, fiilleri ve adları öğreten gramer

yazılarına, çarpma, bölme, kök alma gibi matematik anlatımlarına rastlanmıştır. Bu uygarlıklar göz önüne alındığında eğitim eyleminin eski zamanlara dayandığı görülse de pedagoji kavramının ortaya atılması oldukça yenidir. Pedagoji kavramına ilk olarak Yunanistan'da Xenofon (MÖ 430-355), Aristo (MÖ 384-322) ve Platon (MÖ 429-347) sayesinde rastlamaktayız. Yunanistan'daki pedagoji ilerlemeleriyle ilgili çalışmalar, Hristiyanlığın ilk çağlarına gelindiğinde unutulmuştur. İnsanlar âdeta 'bilimsizlik' yaşamaktaydı. 16. yüzyıla gelindiğinde Yunan ve Roma eserleri tekrar gündeme gelmiş ve ortaöğrenim kavramı ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Erasmus (1467-1536), Rabelais (1483-1553) ve Montaigne'in (1533-1592) eserlerinde pedagoji kuramlarına rastlanmaktadır. 16. yüzyılda Martin Luther'in (1483-1546) ve 17. Yüzyılda Comenius'un çalışmaları ile ilk ve genel öğrenim kurulmuş ve anadil bu eğitimlerde önem kazanmıştır. 17. yüzyılda pedagoji kavramı için önemli gelişmeler yaşanmamıştır. 18. yüzyılda eğitimin önemi anlaşılmış ve eğitime sadece sayılı kişilerinin değil, halkın her kesiminin ulaşması için çaba verilmiştir. Eğitim, dinsel değil de laik bir şekilde ilerlemeye başlamıştır. Voltaire (1694-1778) ve J. J. Rousseau (1712-1778), bu dönemde pedagoji tarihi için önemli eserler vermişlerdir. 19. yüzyılda ise okullar çoğalmış, hükümet halkın eğitime erişmesine kendine görev edinmiş ve eğitim sınıf ayrılıksızın tüm halk için ulaşılabilir bir hak olmuştur. Yüzyıllar boyu yapılan çalışmalar sonucunda 'Pedagoji' kelimesi felsefe dalı olmaktan sıyrılmış ve kendi başına bir anlam ifade etmeye başlamıştır. 19. yüzyılın sonlarında eğitim kavramının incelenmesi için birkaç pedagoji akımı ortaya çıkmıştır. Bunlar; Klasik Pedagoji, Tolstoy Nihilizmi (Negatifler), Yeni Eğitim Akımları ve Deneysel Ruhbilime Dayalı Pedagojidir (Kansu, 2017).

Pedagojide çocukların gelişimi boyunca geçtikleri aşamaların birbiriyle benzer ve farklı kazanım süreçlerinin olduğu gözlemlenmiş ve bu süreçler yaş kategorisine ayrılarak sınıflandırılmıştır (Aliosman, 2019, s.5). Konunun uzmanları tarafından yapılan çıkarımlardan bazıları aşağıda verilmiştir:

Yavuzer (2020a, s.26), çocuğun gelişim evrelerini Prenatal Dönem (Doğum Öncesi Dönem) ve Postnatal Dönem (Doğum Sonrası Dönem) olarak ayırmıştır. Prenatal Dönemin, kendi içerisinde ‘Oyum evresi, Embriyo evresi, Fetus Evresi’ ve Postnatal Dönemin ise kendi içerisinde ‘Yeni doğan bebek, Bebeklik, İlk çocukluk, Son çocukluk, Ergenlik’ bulundurduğunu belirtmiştir. Kantemirci (2019, s. 193), çocukluk evrelerinin ‘İlk çocukluk çağı (2-6 yaş oyun çağı), İkinci çocukluk çağı (6-12 yaş okul çağı) ve Son çocukluk çağı (12-14 ergenlik öncesi- orta okul çağı) olarak ayrıldığını belirtmiştir. Kısakürek (2019, s. 53) ise, çocuk psikologlarının çocukluk evresini, doğumdan üç yaşına kadar olan devre (Birinci çocukluk devresi), dört yaşından yedi yaşına kadar olan devre (İkinci çocukluk devresi) ve sekiz yaşından on iki yaşına kadar olan devre (Üçüncü çocukluk devresi) olarak incelediklerini belirtmiştir.

Çocuklar, belirtilen yaş sınıflandırmalarının içerisinde çeşitli aşamalardan geçerek yeni kazanımlar elde ederler. Konuşma, yürüme gibi kazanımlarının yanı sıra çocukta sanatsal anlamda da yaşanan gelişmeler görülür. Tıpkı gelişim aşamasındaki yaş sınıflandırması gibi çocuğun sanatsal gelişimi de ‘çizgisel gelişim aşamaları’ adı altında çeşitli dönemlere ve bu dönemleri belirten yaş gruplarına ayrılmaktadır.

3.1. Çocukların Çizgisel Gelişim Aşamaları

Çocuklar gelişim süreçlerinde sanatla iç içe olurlar. Konuşma becerisi tam anlamıyla gelişmeyen çocuk, kendi iç dünyasını, zihninde kodladıklarını, duygu ve düşüncelerini resimlerine yansıtır. Prof Dr. Haluk Yavuzer (2019, s.11), resim yapma sürecinde çocuğun kendini özgür bir oyun ortamında hissettiği için doğal bir davranış sergilediğini söylemiştir. Çocukların çizdiği resimler ilk bakışta basit karalamalar ya da anlamsız şekiller gibi görünse de aslında her bir resmin çocuğun kendini ifade etme biçimi olduğu söylenebilir.

Çocukların tanınmasında resimlerin önemli bir araç olarak görülmesiyle çocuk resimleri ile ilgili birçok araştırma yapılmış ve görüşler ortaya atılmıştır.

Özellikle 1885-1920 yılları arasında araştırmacılar, çocuk resimlerini biriktirerek betimlemeye ve sınıflandırmaya çalışmışlardır. Gelişim aşamalarına göre çocuk resimlerini sınıflandıran ilk araştırmacıların başında Kerschensteiner, Rouma ve Luguët gelmektedir. Kerschensteiner (1905), Almanya'daki okul çocuklarının resimlerinde incelemeler yaptıktan sonra çocukların yaşlarını da dikkate alarak resimleri 'Şematik resim, Görsel görünüşe göre çizilen resim ve Üç boyutlu mekânı temsil eden resim' ismini verdiği üç kategoriye ayırmıştır. Rouma (1913), zaman içerisinde çocukların resimlerini inceleyerek insan figürünün birbirinden farklı 10 evrede resmedildiğini belirtmiştir. Luguët (1913-1927) ise çocuk resminin iç zihinsel modele dayandığını varsayarak 'Saf karalama, Yorumlu karalama, Başarısız gerçekçilik, Zihinsel gerçekçilik, Görsel gerçekçilik' diye adlandırdığı beş gelişim evresinden oluşan bir sınırlandırma yapmıştır (Yavuzer, 2019, s.22-23). Çocuk resimlerinin sınırlandırılması alanındaki en geniş kapsamlı çalışmayı Rhoda Kellogg (1898-1987) yapmıştır. 'Çocukların Sanatını Çözümleme (Analyzing Children's Art)' isimli kitabı yayımlanana kadar 1928 yılından itibaren dünyanın her tarafından biriktirdiği yarım milyona ulaşan çocukların çeşitli karamalarından oluşan resimleri incelemiş ve resimlerin arasındaki benzerlikleri yorumlayarak çocukların çizimlerindeki gelişim aşamalarını listelemeye çalışmıştır. Kellogg'un ardından birçok araştırmacı ve özellikle psikologlar çocuk resimleri üzerine çalışmalar üretmişlerdir (Çankırlı, 2018, s. 130).

Çocuklar doğdukları andan itibaren zamanla fiziksel ve bilişsel olarak birtakım değişikliklere uğramaktadırlar. Çocuklardaki bu değişiklikler sanatsal faaliyetlerinde de kendini göstermektedir. Eline kalem alan çocuk ilk başlarda düz zemin üzerine işaretler bırakır ya da rastgele çizgiler çizmeye başlar. Karalama dönemi olarak adlandırılan bu süreçle başlayan sanatsal faaliyetler çeşitli aşamalardan geçerek ergenlik dönemine kadar devam etmektedir (Gülpınar, 2010, s.4). Çocuk resimlerinin gelişim aşamalarında günümüzde hâlâ geçerliliğini korumakta olan önemli yaklaşımı Viktor Lowenfeld (1903-1960)

ortaya atmıştır. Lowenfeld'in sıralamasına göre çocuk resimlerinin gelişim aşamaları beş dönemde ele alınabilir. Bunlar sırasıyla;

1. Karalama Dönemi (2-4 yaş)
2. Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş)
3. Şematik Dönem (7-9 yaş)
4. Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9-12 yaş)
5. Mantık Dönemi (12-14 yaş)

(Aydın, 2017, s. 2217).

Karalama Dönemi (2-4 yaş): Çocuk eline kalemi aldığı anda kâğıt ya da bir zemin üzerine rastgele çizgiler çizmeye başlar. Çizgilerle ilk kez tanışan çocuğun rastgele çizgileri, el ve göz koordinasyonları gelişmeye başladıkça kontrollü bir hale gelir. Karalamaların içinde dikey, yatay, yuvarlak çizgiler göze çarpabilir. Çocuklarda yaklaşık 2 yaşında başlayan ve 4 yaşına kadar devam eden bu evre 'karalama dönemi' olarak adlandırılır.

Yavuzer (2020a, s.201), çocuğun karalama evresindeki gelişimin bir düzen içinde olduğunu belirterek ilk başlarda gelişigüzel olan çizgilerin zamanla yetişkinlerin tanıyabileceği formdaki çizgilere dönüştüğünü aktarmıştır. 1,5 yaş ile 4 yaş arası dönemdeki karalamaları üç kategoriye ayırmıştır: Kontrollü karalamalar, İsimlendirilen karalamalar, Bir rahatsızlığı dile getiren karalamalar ya da çizgiler. İlk dönemdeki tüm bu karalamalar çocuğun gelişiminin önemli bir adımı olarak görülmektedir. Birçok araştırmacı çocuğun ilk karalamalarının aslında herhangi bir düşünceyi temsil etmediğini yalnızca özgür bir oyun ortamı içinde hissederek oluşturuldukları fikrinde uzlaşmışlardır. Arnheim'de çocuğun ilk karalamalarının motor becerilerinin iç güdüsel olarak ortaya koyduğu sunuşları olduğunu belirtmiştir (Yavuzer, 2019, s.32). Motor becerileri henüz yeni yeni gelişmeye başladığı için kalem tutuşu acemice olan çocuk 2 yaşında sadece karalamalar yaparken 3 yaşının sonlarında çocuğun resimlerinde dilimli pasta formuna benzeyen yuvarlaklar gözlemlenir. 'Mandala' adı verilen bu

simgeler daha sonra güneş şekillerine en sonda insan figürüne geçiş yapar (Aktaran: Dülger, 2019, s.25). Çocuk 4 yaşına geldiğinde çizdiği ilk insan figürlerinin gövdesi bulunmamaktadır. Sadece bir baş ve baştan çıkan kol ve bacak çizgileriyle insan figürü çizilir. Figürün baş kısmına göz ve ağız belirtecek çizgilerin çizildiği görülür. Çizilen figürlerde oran-orantı yoktur. Kağıt üzerinde özgürce çizim yapan çocuğun resimlerinde perspektif ve mekân algısı bulunmamaktadır.

Şema Öncesi Dönem (4-7 yaş): 4 yaşın sonuna gelen çocuk objelerin ayrıntılarını fark etmeye başlasa da karalama yapmaya devam eder. Zaman geçtikçe objelerin gerçek formlarıyla çocuğun çizimleri arasında benzerlikler görülmeye başlanır (Artut, 2002, s.214). Şema öncesi dönemdeki çocuk artık kendini ve çevresini daha iyi tanımaya başlayarak kendi duygu ve düşüncelerini resimlerine aktarır. Bu dönemdeki çocuklar yaptıkları resimleri çevresindeki insanlara gösterip onlara resimleri hakkında açıklamalarda bulunurlar. Karalama döneminde olduğu gibi şema öncesi dönemde de resimlerde perspektif ve derinlik algısına rastlanmaz. Ancak resimlere sınır veya zemin çizgisi eklenerek mekânı belirtecek bir etki verilmeye başlandığı görülür. Resme bakıldığında genellikle bütün nesnelerin aynı boyutta çizildiği ve birbirleriyle pek fazla ilişki içinde olmadıkları farkedilir. En çok insan figürü çizilmesini yanı sıra çiçek, ağaç, hayvan çizimlerinin de yapıldığı görülür. Resimlerdeki renk kullanımına bakıldığında objelerin ya da figürlerin gerçekçi renklerde boyanmadığı görülür. 4-5 yaşlarında ana renkleri öğrenen çocuk, resimlerinde de ana renkleri, canlı ve parlak renkleri kullanmayı tercih eder (Geçen, 2018, s.65-66).

5 yaşındaki çocuğun çizdiği insan figürleri incelendiğinde başın bir gövdeye bağlanmaya başlandığı, el ve ayakların figüre dahil edildiği görülür. Figürün baş kısmına göz bebekleriyle çizilen gözler, burun, kulak ve ağız eklenmeye başlanır. Çocuk 6 yaşına geldiğinde resimlerindeki objelerin ya da figürlerin oran-orantılarında ilerlemeler görülmeye başlanır. Çevresinin farkında

olması resimlerine de yansıyan çocuk artık resimlerinde ayrıntılara yer vermeye başlar.

Şematik Dönem (7-9 yaş): Bu dönemde okula başlayan çocuk toplumun içine karıştığı için insanı ve çevresini daha yakından tanımaya başlayarak kendine özgü bir bakış açısına sahip olur ve bunu resimlerine de yansıtır. İnsanlarla olan iletişimde artış yaşayan çocuk, çizimlerinde sıkça insan figürüne yer verir.

İnsan figürlerini çizerken artık başı gövdeye boyun sayesinde bağlamaya başlar yalnız boyun ve omuz çizgilerini birbirine bitişik şekilde çizer. Figürleri artık kıyafetli olarak çizmeye başlamıştır. Dikdörtgen, kare, oval gibi şekillerde çizilen vücuda eklenen kollar yanlarına açık halde çizilirken ellere parmak detaylarının da eklenmeye başlandığı görülür. Önemli görülen şekiller normalden büyük gösterilirken önemsiz olanlar ise üzerinde durmadan çizilir. Bazı çocuklar altında yatan psikolojik sebeplerden ötürü figürlerdeki el, kol gibi bazı uzuvları abartarak çizebilir. Örneğin kekeme bir çocuğun çizimlerinde küçük bir şekilde çizilmiş ağızla karşılaşılabılır (Çankırılı, 2018, s. 189-190).

“5000 tane resim üzerinde yapılan çalışmada, 3 yaş çocuklarının sadece %1’inin resimlerinde ‘yer çizgisi’ görülmüştür. 6 yaş çocuklarında, yer çizgisi çizenlerin sayısı çizmeyenlerden fazladır. 8 yaşındaki çocukların da %96’sının resminde yer çizgisi mevcuttur.” (Aktaran: Yavuzer, 2019, s.58).

Şematik dönemdeki 7-9 yaş çocuklar figürlerin ya da nesnelerin bir zemin üzerinde bulunduğunu resimlerinde yansıtmaya başlarlar. Bu dönemdeki çizimlerde mekânsal anlamda büyük gelişmeler yaşandığı görülür. Şema öncesi dönemde birbirinden kopuk olarak betimlenen şekiller bu döneme gelindiğinde yerini birbiriyle ilişki hâlinde olan figür ve nesnelere bırakır. Çevresinin bilincinde olan çocuk, yer çizgisini (base-line) kullanmaya başlar. Çizimlerine yeri belirten düz çizgi ekleyip figürleri bu çizgilere göre yerleştirir (Yavuzer,

2019, s.57). Ayrıca nesne veya figürlerin yer-yön ilişkisine de dikkat etmeye başlar. Tıpkı şema öncesi dönemde olduğu gibi resimlerde canlı renkleri kullanmayı tercih ederler.

Gerçekçilik (Gruplaşma) Dönemi (9-12 yaş): Toplumun bir üyesi olduğunu hisseden çocuk bu dönemdeki resimlerinde nesneleri gerçek ölçülerinde çizmeye dikkat ederek objeler arasındaki oran orantıya dikkat eder. Önceki dönemlerindeki özgür yaklaşım yerini gerçekçi çizimlere bırakmaya başlamıştır. Artut'a (2004, s.210) göre; bu dönemdeki çocuk çizimlerini oluştururken "Acaba çizimlerim beğenilir mi?" kaygısını taşımaya başladığı için çocukta çekingenlik ve korku duyguları görülebilir. Ergenlik dönemi öncesinde bulunan bu dönemde konu seçimlerinde cinsiyet farklılıkları ön plana çıkabilir. Erkek çocukları kahramanlar, araba ve uçak gibi taşıtlar çizerken, kız çocukları resimlerine çiçek, bebek, kalp ya da dekoratif süslemeler eklemeyi tercih ederler.

Bu evredeki çocuklar resimlerinde detay kullanmaya önem verirler. Gözlere kirpik, ağza diş, kıyafetlere cep ya da düğme gibi detaylar eklemeye başlarlar. Çizgisel gelişimin önceki evrelerinde resimlerdeki renkler rastgele seçilip kullanılırken, mantık döneminde çocuklar artık renkleri gerçeği yansıtmak şeklinde kullanmaya başlarlar. İnsan figürlerinin yüzleri kırmızı sarı gibi renklerde boyanırken artık bu renklerin gerçeği yansıtmadığının farkına varan çocuklar, yüzleri boyarken ten rengini kullanmak isterler. (Aktaran: Dülger, 2019, s.36). Bu yaş grubundaki çocuklar ana renklerin yanı sıra ara renkleri de resimlerine eklerler. Bazen iki veya daha fazla rengi birbirine karıştırarak kullandıkları da görülebilir.

Çocukların renk kullanımındaki önemli kazanımlarından sonra bir diğer önemli kazanım da mekânsal düzlem ve nesnelerin uzayda kapladıkları yer konusunda görülmektedir. Çocuklar resimlerindeki önemli mekânsal özellik olan yer çizgisine ek olarak gökyüzünü belirten çizgiler de eklemeye başlar. Nesnelerin birbirleriyle olan oran orantıları iyice çözümlenmeye başlanmıştır ve

resimlerde perspektif kendini göstermeye başlar. Nesnelerin veya figürlerin artık yan yana sıralanmadığı arkalı önlü şekilde çizildiği görülür. Böylece bu dönemdeki çocuğun derinlik duygusunu çizimlerine yansıttığı söylenilebilir.

Mantık Dönemi (12-14 yaş): Bu dönemde çocuk artık ergenlik çağına girmeye başlar ve bu çağ bilişsel, bedensel, toplumsal değişimleri de beraberinde getirir. Mantık dönemindeki 12-14 yaş çocuklar soyut düşüncelere yönelmeye başlarlar. Duygusal değişimleri, esprili ifadeleri resimlerine de yansır. Esprili ifadeler karikatür çizimleriyle kendini gösterebilir. Gerçekçilik döneminde olduğu gibi bu dönemdeki çocuk da resimlerinde gerçeği yakalama çabası içine girer. Figür veya nesnelerin oran orantılarını, derinliklerini ve perspektifini en iyi şekilde belirtmeye çalışır. Bazı çocuklar hata yapmamak için gördükleri resimlerden kopya çekerek onları taklit etme yöntemine başvurabilirler. Renkleri iyice tanıyan mantık dönemindeki çocuk, resimlerinde gerçekçi renklerin dışında kendi duygularını yansıtacak renkleri de kullanabilir. 14 yaşına doğru renklerdeki açık-koyu değerleri ve ışık-gölge kavramlarını çözümleyecek zekâ düzeyine erişmiş olur ve resimlerine yansıtır (Geçen, 2018, s. 70-71).

3.2. Okul Öncesi Dönemde Çocuk

Öğrenerek, düşünerek sürekli gelişen insanın yaşamının büyük bir bölümünü çocukluk dönemi oluşturmaktadır. Günümüze kadar yapılan araştırmalar çocukluk döneminin on beş yaşına kadar devam ettiğini belirlemiştir. Bu dönemin zihinsel, fiziksel, psikolojik özelliklerin gelişmesi ve kişiliğin oturması bakımından en önemli dönem olduğu söylenilebilir (Aliosman, 2019, s.4).

Okul öncesi dönem, çocuğun sağlıklı bir şekilde yetiştirilmesinde rol oynayan önemli bir dönemdir. Bu dönemde çocukların psikomotor, bilişsel, sosyal-duygusal ve dilsel gelişim süreçlerinin getirdiği ihtiyaçlar iyi bilinmelidir. Bu gelişimlerinin yanı sıra, eğitim ortamlarının da çocuğa göre hazırlanması çok önemlidir. Hayatımız boyunca devam eden öğrenme durumunun temeli çocukluk dönemine dayanmaktadır. Öğrenmenin en hızlı

şekilde gerçekleştiği kritik dönemlerden biri olan çocuklukta eğitim, okul öncesi dönemde başlar (Aktaran: Tuncer, 2016, s.7). Çocuğun, yaşamının ileriki evrelerinde çevreye uyum sağlayabilecek birey haline gelmesi, öz farkındalığını keşfetmeye başlaması gibi değerlerin temeli okul öncesi dönemde atılır. Okul öncesi dönem, çocuğun 0-6 yaş arasındaki yıllarını kapsayan döneme verilen isimdir. Çocuğun yaşamının ilk altı yılı dil öğrenimi, zihinsel, bedensel ve kişilik gelişiminin gerçekleştiği önemli olayları kapsamaktadır. Bu dönemde hayal gücü gelişen çocuk, düşünce ve duygularını aktarmayı öğrenir. Çocukluk yıllarında kazanılan davranışların yetişkinlik yıllarına da etki edeceği düşünüldüğünde, bu dönemin çocuğun yaşamı için kritik rol oynadığı görülmektedir.

3.3. 4-6 Yaş Grubu Çocuk Gelişim Özellikleri

4-6 yaş çocuk, gelişimindeki önemli birçok aşamayı tamamlayarak artık yeni değişimlere ve gelişimlere hazır hâle gelmiştir (Dizdar, 2019, s.5). Sürekli merak hâlinde olduğu için etrafında olup bitene sorgulayıcı şekilde bakmaya başlar. Bu sorgulayıcılık, çevresindeki kişilere öğrenme ve merak duygusunu yansıtan sorular yöneltmesiyle fark edilebilir.

Bu dönemdeki çocuk, ilk kez plan yapmayı öğrenerek önceden bildiği oyun ve işleri planlamaktan keyif alır. Merak duygusu ona doğruyu ve yanlışlı öğretir. Çevresindeki kişilerin duygu ve düşüncelerinin farkına varmaya başlamasıyla gerçekleştirmiş olduğu davranışların diğer insanları nasıl etkileyeceğini düşünmeye başlar (Ömeroğlu ve Turla, 2001, s. 49-53). 4-6 yaş, çocuğun sanatsal beceriler kazanması için uygun yaşlardır. Özellikle 5-6 yaş çocuklar, birçok bilgi ve deneyimi kazanmış olduklarından dolayı bu yaştaki çocukların yaratıcılığını geliştirecek şekilde, ilgisi ve becerisi olduğu alanlarda sanatsal etkinlikler gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Kendi yaratıcılıklarını, hayal güçlerini özgür bir biçimde aktarmaları için uygun koşullar sağlanmalıdır (Artut, 2002, s.200).

Çocuklar doğduklarında fiziksel, bilişsel, dil, sosyal ve duygusal yetilere sahiplerdir. Bu yetiler onların sosyal ilişkilerine, öğrenmelerine, gelişmelerine ve birtakım becerilerine olanak sağlar. Bu yetiler ancak erken yıllarda farkına varılıp desteklendiği zaman çocukta kalıcı davranışlara dönüşür, desteklenmediği takdirde ise zamanla kaybolabilir. Çocuklar çevrelerine karşı sürekli merak içinde bulunurlar. Çevresindeki olaylara karşı duyduğu merak çocuğun kişilerle etkileşime girip, iletişim kurmaya yönelik davranış sergilemesini gösterebilir. Çocukların sergilediği bu davranışlar psikomotor, bilişsel, fiziksel, dil, sosyal ve duygusal gelişimleri adına deneyimler kazanmasını sağlamaktadır (Karoğlu ve Ünüvar, 2017, s. 232).

Psikomotor Gelişimi: Motor kelime anlamı olarak ‘hareket’ demektir. Anne karnındayken refleks olarak başlayan çocuğun hareketleri, bedenini kontrol edebilmeyi öğrenmeye başladığında motor becerilerine dönüşerek tüm hayatı boyunca devam eder (Aktaran: Aşkın, 2016, s.57). Özellikle çocuğun yürümeye başlamasından sonraki döneme karşılık gelen 2-6 yaşlar arası yoğun bir motor gelişim evresidir. Büyüyüp gelişen çocuk, bedeninin çeşitli kısımlarını kullanır ve oluşturduğu koordinasyonlarla yeni beceriler kazanmaya başlar. Çocukların motor gelişimini desteklemek için koşma, atlama, zıplama gibi temel hareketlerin çocuğa öğretilmesi gerekmektedir. 4 yaşındaki çocuk parmak ucunda yürüyebilir ya da geri geri yürümeyi becerebilir. Aniden durma ya da dönme gibi becerilerindeki ilerlemeler sayesinde koşma eylemini gerçekleştirebilir. 4-5 yaş arasındaki çocuğun beden kısımlarının hareketleri önceki yaşlarına göre düzgün olmaya başlamıştır. Çocuk tırmanma, bisiklet sürme, sıçrama, takla atma gibi bedensel aktivitelerden keyif alır. Topu atıp tutmayı, ip atlamayı, basit müzik aleti çalmayı başarabilir (Yavuzer, 2020a, s.87). 5-6 yaşa gelindiğinde artık çocuğun hareketlerinin koordinasyonu daha da uyumludur. İşin içine dengenin girdiği duvar ya da tahta üzerinde yürümek, iki tekerlekli bisiklete binmek gibi eylemleri rahatlıkla gerçekleştirebilirler. Çocuğun hareket gelişimi 6 yaşından sonra yavaşlar ve azalır (Aktaran: Yavuzer, 2020a, s.87).

Dil Gelişimi: Semboller veya sözcüklerden oluşan dil sayesinde iletişim kurarız. Seslerin, kelimelerin, sembollerin kazanılıp saklanması ve kurallara uygun kullanılmasıyla dilin gelişim süreci gerçekleşir. Bebeğin doğumuyla başlayan dil gelişim süreci yaşamı boyunca devam eder (Dizdar, 2019, s.8). Bebekken basit hecelemeler ile başlayan sesler daha sonra duydukları sesleri taklit etmeleriyle anlamlı sözcüklere dönüşmeye başlar.

4 yaşındaki çocuğun konuşması dilbilgisi kurallarına uygun ve anlaşılabilir. Çocuksu sesli ifade kalıplarını daha az kullanan çocuk, neredeyse bir yetişkin gibi konuşmaya başlar. Bu yaşlarda “Neden?”, “Ne zaman?”, “Nasıl?” ve “Niçin?” sorularını sıklıkla kullanırlar. Dil gelişimi, birkaç çocuk şarkısı ya da çocuk şiirlerini ezbere okuyabilecek kadar iyi gelişmiştir. Çocuk 5 yaşına geldiğinde konuşma becerilerinin gelişiminin artması çocuğun konuşma isteğindeki sürekliliği de artırır. Kuracağı cümleleri dile getirmeden önce düşünür, sonra söyler. Bu sayede yetişkinler gibi uzun cümleler kurmayı dener. Yeni bilgiler öğrenmek için çevresindeki her şeyle ilgili sorular sormaya başlar. Örneğin, “Bu araba nasıl çalışır?”, “Bu ağaç neden böyledir?” gibi. 6 yaşına gelen çocuk artık dil gelişiminde büyük bir yol katetmiştir. Günde ortalama beş yeni sözcük öğrenen çocuğun sözcük dağarcığı da bir hayli gelişmiştir. Ebeveynlerinin desteğiyle okuma ve yazmayı öğrenmek için adımlar atan çocuk, yaşına uygun kitaplardaki cümleleri okuyup, alfabedeki bazı harfleri yazmayı denemeye çalışır (Yavuzer, 2020b, s.208-225).

Bilişsel Gelişim: Bireylerin sürekli yeni bilgi alımı ve bunun üzerine gelen düşünme becerisiyle, yaşadığı çevreyi ilk kez algılayıp tanıma şekillerinin çeşitli aşamalardan geçip ilerlemesiyle ortaya çıkan zihinsel aktivitelerin gelişimine “Bilişsel Gelişim” adı verilmektedir (Aliosman, 2019, s.6). Bilişsel gelişim üzerine önemli çalışmalar yapan araştırmacılar vardır. Bunların başında Jean Piaget (1896-1980) gelmektedir. Piaget, bebeklerin ilk önce şemaları organize ederek bir gelişme yaşadığı ve bu gelişmelerin bebekleri her bir önceki aşamadan daha iyi ilerleme kaydettikleri bir aşamaya taşıdığını belirtmiştir. Bilişsel

gelişimi biyolojik ilkelere dayandırarak olgunlaşma, yaşantı, uyum, örgütleme, dengeleme ilkelerinin bilişsel gelişimi etkilediğini aktarmıştır. Piaget ile aynı dönemde yaşamış olan Rus psikolog Lev Vygotsky (1896-1934) ise çocuğun sosyal çevresinin zengin olmasının bilişsel gelişiminde pozitif rol oynayacağını aktarmıştır. Çocuğun bilişsel gelişiminde 2 yaşına kadar ‘doğal çizgi’ hâkim olsa da daha sonra yerini ‘kültürel çizgi’ nin etkilerine bırakmaya başladığını ve çocuğun çevresindeki yetişkinlerle ve diğer çocuklarla aynı ortamları paylaşarak bilişsel gelişimini beslediğini belirtmiştir. Bir başka psikolog olan Jerome Bruner (1915-2016), Piaget gibi öğrenmenin aktif bir süreç olduğunu ve bu süreçte semboller ile dilin öneminden bahsetmiştir. Ona göre dil bilişsel gelişimin yapı taşıdır (Aktaran: Kol, 2011, s.3-8).

Yavuzer’e (2020b, s.221) göre, 2-7 yaş arasındaki çocuklar, ayrıntılardan ziyade bütünü algıladıkları gibi birbiriyle ilişkisi olmayan nesne ya da kavramları da bir bütün hâlinde düşünebilir. 5 yaşındaki çocuk zihinsel kıyaslamalarda bulunamaz, parça ve bütünü aynı zamanda düşünemez. Piaget, çocuğun sayı sayma gibi becerileri kazanmaya başlamış olsa da aslında sayı ile ilgili bir kavram geliştirmemiş olduğunu söyler. Çocuk yalnızca kendisine öğretilen sesleri çıkarır. Ancak işlemsel düşünce yeteneği kazandığında kendisine öğretilen seslerden öteye geçerek sayma işlemini bilinçli şekilde gerçekleştirmeye başlar.

Sosyal ve Duygusal Gelişim: Önceki yaşlarında sürekli ebeveyn ve çevresindeki kısıtlı kişilerle iletişimde bulunan çocuk, 4-6 yaş dönemine geldiğinde okul öncesi eğitimleri için kurumlara gönderilmeye başladıklarından artık yaşlılarıyla daha sık etkileşim içinde bulunur. Arkadaşlar edinip beraber oyunlar kurmaları ve çeşitli etkinliklerde bulunmaları sosyal gelişimleri için fayda sağlar. Aynı zamanda okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuğu, kaşık ve çatalı tutarak yemek yeme, giyinme, soyunma, temizlik gibi alışkanlıklarını kazanmaya başladığı için bu beceriler çocuğun sosyal ve duygusal gelişimine etki eder.

Yavuzer (2020a, s.94-96), çocukların korku, kıskançlık, öfke, endişe, sevinç gibi duygularının heyecan durumu olduğunu aktarmıştır. Korku, kıskançlık, öfke, endişe gibi duyguların geçmişteki ya da içinde bulunulduğu zamandaki fizyolojik ve psikolojik durumlara bağlı olduğunu ve çocuğun hislerinin, dürtülerinin bu duygularda rol oynadığını belirtmiştir. Çocuğun erken yaşlarında bu duyguların sonucunda verdiği tepkilerin yaşı arttıkça yerini farklı tür tepkilere bıraktığı görülmüştür.

4. BÖLÜM: RESİMLİ ÇOCUK KİTABI

Resimli çocuk kitaplarına değinmeden önce çocuk edebiyatından biraz bahsetmek gerekirse, okul öncesi dönemden başlayarak anadilinin inceliklerini, toplumun değer yargılarını, çeşitli davranışları görsel ve dilsel olanaklar kullanarak aktaran ilk araç olan ürünleri çocuk edebiyatı adı altında değerlendirebiliriz (Aktaran: Gönen ve Aydos, 2016). Çocuk edebiyatı, masal, hikâye, şiir, fabl, roman gibi türleri kapsar. Çocuk edebiyatına ait ürün olan kitaplar, çocuk için eğitici olmasının yanı sıra bir yandan da içinde onu eğlendirecek öğeler bulundurulmalıdır. Bu yönden bakılacak olursa çocuk edebiyatı adı altında ürün vermek büyük bir sorumluluğu da içinde barındırır. Bazen çocuklara gerçekleri aktarırken bazen de sınırsız hayal güçlerini kullanmaları için imkânlar yaratılması gerekmektedir.

İllüstratör Can Göknil, okul öncesi dönem çocuk edebiyatının başlıca amaçlarının, çocuğun öğrenip algılayarak yorum yapma yeteneğini geliştirmesi, çocuğun çevresini tanımasına yardımcı olarak çevresine karşı duyarlılığını arttırması olduğunu belirtir (Aktaran: Gönen ve Uyanık Balat, 2002, s.164).

Çocukluk kavramının okul düşüncesi ile birlikte ortaya atıldığından bahsetmiştik. Ortaçağ dönemindeki çocuklar ve yetişkinler aynı oyunları oynayıp, aynı kitapları okurken çocukluk kavramının ortaya çıkışıyla çocuklar ve yetişkinlerin dünyası birbirinden ayrılmıştı. Çocuğun artık yetişkinlerden

farklı bir şekilde değer görmeye başlaması çocuklar için ayrı bir edebiyat fikrinin de ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

300 yıldan fazla geçmişi olan çocuk edebiyatının başta gelen özelliği, sınırının çocuk ve çocukluk olarak çizilmesiyle çocuğun gereksinimine uygun yazılmış bir edebiyat olmasıdır. 18. yüzyılın ortalarında çocuk edebiyatı, filozof Jean- Jacques Rousseau'nun (1712-1778) payıyla bağımsız bir edebiyat olma yoluna girmiş ve bu atılım sadece Avrupa'yla sınırlı kalmayıp tüm dünyayı etkilemiştir (Şirin, 2021, s.26-28). Matbaanın yaygınlaşmasından önce kitap halkın her kesimine hitap edemeyecek kadar pahalı bir ürün olduğu için çocuklara yönelik ilk eserler ninni, tekerleme, masal gibi sözlü geleneğe ait ürünler olmuştur. Matbaanın yaygınlaşmasıyla kitapların artık herkesin ulaşabileceği bir konuma gelmesi, okur-yazarların sayısındaki artış ve çocukların eğitime verilen değer sayesinde Batıda çocuk edebiyatı ilerleme göstermeye başlamıştır. Çocuk edebiyatına ait ilk girişimler İngiltere'de ortaya çıkmıştır. 18. yüzyılda İngiltere'de ortaya çıkan küçük boyutlu kağıtları ikiye katlayıp ip ile tutturarak hazırlanan kitapçıkların üzerine gravür tekniğiyle baskı yapılmasıyla oluşturulan 'Chapbook' adı verilen ilk çocuk kitaplarının ardından süreli çocuk yayınları ve çocuk klasikleri kendilerini gösteren çocuk edebiyatı ürünleri olmuşlardır (Şimşek ve Yakar, 2016, s.19-20).

Görsel. 49: 18. yüzyılda hazırlanmış olan ‘chapbook’ örnekleri (<https://www.irishtimes.com/culture/books/word-for-word-chapbooks-small-and-covetable-1.1585990>
Erişim Tarihi: 21.03.2022)

Türkiye’de ise çocuk edebiyatı 19. yüzyılda Tanzimat döneminden itibaren ortaya çıkmaya başlar. Tanzimat fermarıyla beraber Batı medeniyetine girildiğini ilan eden değişimler toplumu etkilemeye başlamıştır. Yabancı dil bilenlerin sayısındaki artışa paralel olarak Batı’daki eserleri çeviren kişi sayısında da artış yaşanmıştır. Çocuklara yönelik eğitici kitapların ve yayınların çevrilmeye başlanmasıyla çocuk edebiyatına ait ilk yazılı örnekler ortaya çıkmıştır (Sınar, 2006, s.178).

Yakın tarihe kadar, çocuk okuyuculara uygun olan çok fazla kitap bulunmuyordu. Çocuklar, konu, dil ve anlayış düzeyi bakımından kendilerine uymayan eserleri okumak zorunda kalıyorlardı. 19. Yüzyılın sonlarında seri üretime imkan veren yenilikler, basılan resimli kitapların sayısında ciddi bir artış yaratmıştır. Ayrıca çocuğa yönelik tutumun değişiklik göstermesiyle birlikte resimli kitap türü büyüyerek önemli ölçüde gelişme göstermiştir (Aktaran: Hladíková, 2014, s.20).

Resimli kitap terimi, bir metin ve bu metni destekleyici ardışık bir dizi resimlerin kullanıldığı kitapları anlatır. Resimli kitaplar, bahsedilen konuları resimler yardımıyla desteklediği için özellikle okuyucusu olan çocuklar için okuma kolaylığı sağlar. Şirin (2021, s.100), resimli kitapları erken çocukluk dönemi çocukları için yazılmış olan, çocuğun gelişimi için fayda sağlayan, çocuğun yaşadığı toplumun kültürel değerlerinden uzaklaşmadan kendini tanımasına ve eğitim, edebiyat, sanat açısından desteklenmesine katkı sağlayan özelliklerinin bulunduğu kitap türü olarak tanımlar.

Fransız filozof Marc Soriano (1918-1994) ise çocuk kitabını şu şekilde tanımlar: "... belirli bir toplumdaki yetişkin ile, aynı topluma ait olan ve yetişkinlerin bilgi ve deneyimlerinden ve duygusal olgunluktan yoksun bir çocuk arasında bağ kuran bir bildiri, bir tarihsel iletişimidir..." (Aktaran: Şirin, 2021, s.100).

Yukarıdaki tanımlara ek olarak resimli çocuk kitapları, çocuğun yaşı, gelişim özellikleri ve gereksinimleri doğrultusunda hazırlanan, çocuğun edebiyat ile ilk kez tanışmasında rol oynayan kitaplardır. Resimli kitaplar çocuğun anlam becerilerini geliştirmeyi ve görsel bir deneyim kazandırmayı amaçlayan hikâye ve resim birleşiminden oluşur (Aktaran: Yazıcı, Yıldız, ve Durmuşoğlu, 2018, s.1197).

Amerikalı akademisyen Barbara Bader, 'American Picturebooks from Noah's Ark to The Beast Within' isimli kitabında, resimli kitabın metinler ve çizimlerin toplamından oluşan ticari ürün, sosyal ve kültürel bir belge ve hepsinden önemlisi çocuklar için bir deneyim oluşturan 'dönen sayfaların draması' olduğunu belirtir (Aktaran: Salisbury ve Styles, 2012, s. 75). Bader'in resimli kitaplar için kullandığı 'dönen sayfaların draması' açıklaması, sayfanın sonunda kullanılan son cümlelerin bir sonraki sayfaya geçmeden önce çocuklar için metnin gidişatını tahmin etmek ve boşluğun yarattığı anlam eksikliğini

doldururken aynı zamanda zihinsel aktivitelerde bulunmasının önemini vurgular niteliktedir.

Görme duyumuz sayesinde öğrenilen bilgilerin akılda kalıcılığı ve öğrenmeye olan etkisinden daha önce bahsetmiştik. Resimli kitaplarda bulunan illüstrasyonlar da çocuğun görme duyusunu harekete geçirirken kimi zaman çocuğa yeni kavramlar öğretir kimi zaman da önceden öğrenilmiş kavramları pekiştirmesine olanak sağlar. Çocukların görseller ile desteklenen metinleri daha iyi kavramasına yardımcı olurken, aynı zamanda bir metne hayat vererek çocukların ilgisini çeker. Kitaplardaki resimlemeler, hikâyenin olay örgüsünü genişleterek hikâyeye farklı bir ortam kazandırmayı hedefler. Kimi zaman gerçekliğin ötesine geçerek bambaşka dünyaların kapısını aralamakta özgürdür.

4.1. Resimli Çocuk Kitaplarının Kısa Tarihi

2. bölümde belirtildiği gibi çocukların yaşam kalitesini etkileyen bir olgu olan çocukluk kavramının geç kazanımı, resimli çocuk kitaplarının tarihinin de çok eskilere dayanamamasına neden olmuştur.

4.1.1. Dünyada Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimi

Resimli hikâye anlatımının ilk örneklerini mağara duvarlarındaki resimlemelere dayandırabilmek mümkün olsa da çocuklar için resimli hikâye anlatımı özellikle Ortaçağ'dan sonra baskı ve üretim tekniklerinin ilerlemesiyle değişim yaşamıştır.

Kitabın lüks bir araç olduğu dönemde, çocuklar için yazılı edebiyat ürünleri üretilmeden önce masal, ninni, tekerleme, bilmece gibi sözlü edebiyat ürünlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Ortaçağ'ın okur-yazarları, filozofları ve din adamları, çocuklara dini ve ahlaki değerleri kazandırmayı amaçlayan hikâyelerin oluşturduğu çocuk edebiyatı ürünleri vermişlerdir. 18.yüzyıla kadar devam edecek olan 'Kitaplar çocukları eğlendirme amacıyla hazırlanırsa ahlaki değer kazandırmaz ve onları yanlış yönde etkileyebilir' düşüncesini

benimsedikleri için çocukların keyifle okuyabileceği kitapların yerine dini öykülerin, rahiplerin yaşantılarının ve canavarlara karşı yapılan savaştan kazanılan zafer hikâyelerinin bulunduğu kitap örnekleri görülmektedir (Araz, 2010, s. 11).

Resimli çocuk kitabı tarihinde en erken işlerden biri olarak 12.yüzyılda Japon sanatçı Toba Sōjō'nun elinden çıktığı düşünülen Görsel.50'de görülmekte olan 'Scroll of Animals' parşömenleri gösterilmektedir. Yetişkinler için hazırlanmış olan kitap ancak parşömenlerdeki tavşan, maymun gibi hayvan illüstrasyonlarının çocuklara da uygun olması sebebiyle çocuklar için ilk kitap örneklerinden sayılabilmektedir (Sarı, 2006, s.9).

Görsel. 50: Toba Sōjō'nun 'Scroll of Animals' parşömeninde yer alan illüstrasyon. (<https://www.alchetron.com/Chōjū-jinbutsu-giga#chj-jinbutsu-giga-ae319f5c-4ecb-4f96-af7d-0a2c0493be4-resize-750.jpeg> Erişim Tarihi: 09.04.2022)

14.yüzyılda Harleian El yazmalarındaki 'The Babees Book' kitabı yazılmıştır. Bu kitap eğlence için okunacak tarzda bir kitap değil kraliyet çocuklarına görgü kurallarını öğretmek amacıyla yazılan öğretici nitelikte bir kitaptır. Bu tarz kitaplar ile aileler çocuklarının eğitimi hakkında bilinçlenmeye başlamışlardır. Çocuğa gösterilen farkındalığın artışıyla birlikte 15.yüzyılda Rönesans ile kitaplara olan ilgi de artmaya başlamıştır. Daha önce de bahsedilen Avrupa'da baskı devrimini başlatan Gutenberg'in hareketli metal harflerle baskı

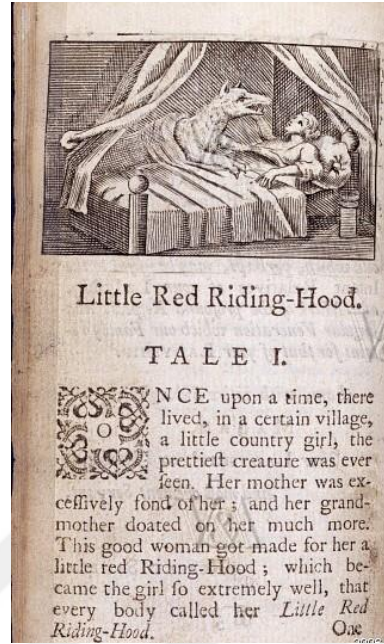
yöntemini icadı ile basılı kitap üretiminin yaygınlaşması sağlanarak, kitap sayfasında hem yazı hem de illüstrasyonun birlikte kullanımına imkân verilmeye başlanmıştır. Hem metin hem de illüstrasyonun birlikte kullanıldığı küçük boyutlardaki ucuz yayınlar olan ‘Chapbook’ isimli çocuklara yönelik eğlence amaçlı okunabilecek kitapçıklar ortaya çıkmıştır (İrten, 2016, s. 7-10). 15. Yüzyılda İngiliz matbaacı olan William Caxton (1422-1491)’ın bastığı cep masalları ile nesilden nesile sözel olarak aktarılan çocuklar için eğlendirici nitelik taşıyan ninni ve masallar yazılı bir hâle bürünmüştür (Aktaran: Akman, 2021, s.39). Çocuklar için eğlendirici olduğu kadar öğretici bir amaçla yazılan bir diğer kitap türü olan alfabe kitaplarının ilk örnekleri 16.yüzyılın başlarında görülmeye başlanmıştır. Elias Huther’ın 1593 tarihli “Künstlich Neu ABC Buch” isimli kitabı çocuklar için hazırlanan ilk örneklerindendir (Sarı, 2006, s.12).

1658’te Nürnberg’de modern pedagojinin babası olarak adlandırılan Johann Amos Comenius (1592-1670)’un yazdığı ‘Orbis Sensualium Pictus’ çocukların okuması için tasarlanmış olan ansiklopediye benzer küçük boyutlu bir kitaptır. Kitabın önsözünde içeriği anlatıcı bir şekilde “Gördüğünüz gibi bu küçük bir kitapçıktır fakat tüm dünyayı ve tüm dili kapsamaktadır, figür ya da oluşumlarla, adlandırmalarla ve betimlemelerle doludur.” cümlesi geçmektedir. Görsel 51.de örneği verilen Orbis Sensualium Pictus’un sayfalarında, metinleri destekleyici gravür ile basılmış illüstrasyonlar kullanılarak çocuklar için öğrenme süreci ilgi çekici bir hale getirilmiştir. Çocukların Latince çalışmasını kolaylaştırmak için bu kitabı hazırlayan Comenius, çocuklar için en kolay öğrenme biçiminin resimlemelere bakarak gerçekleştirilmesiyle oluştuğu görüşünü savunmuştur (Sarı, 2016, s.13; Salisbury, 2004, s. 8).

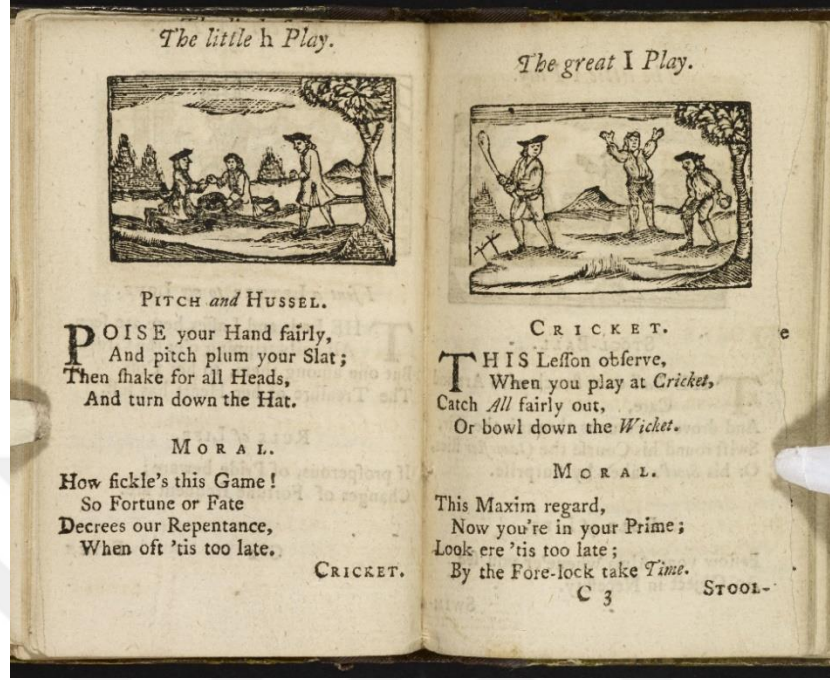
Görsel. 51: Johann Amos Comenius'un 'Orbis Sensualium Pictus' isimli kitabından alınan günümüz ansiklopedisine benzer sayfa, 1658. (<https://www.bl.uk/collection-items/orbis-sensualium-pictus-animal-ales-space> Erişim Tarihi: 09.04.2022)

Fransa'da çocuk kitaplarının babası olarak anılan Charles Pearault (1628-1703), döneminin öğretici amaçlı yazılan çocuk kitaplarının dışına çıkarak, çocukların sadece zevk için okuyacağı ilk kitap örneklerini vermiştir. 1697 yılında halk tarafından sözlü olarak aktarılan masalları, hikâyeleri derleyerek 'Mother Goose' adını verdiği kitabında masalların basit versiyonlarını yazmıştır. Bu kitabın içinde, Çizmeli Kedi, Uyuyan Güzel, Kırmızı Başlıklı Kız (Bknz. Görsel 52.), Külkedisi gibi şu anda dünya klasiği olarak sayılan birçok masal bulunmaktadır. Pearault'un kitabı sadece Fransa'da değil, İngiltere ve Almanya'da da basılmıştır. Masallar daha sonra Grimm Kardeşler ve başka yazarlar tarafından ele alınarak yeniden yazılmıştır (Aktaran: İrten, 2016, s.13).

Görsel. 52: Charles Pearson'un kitabındaki 'Kırmızı Başlıklı Kız' için gravür tekniği ile yapılmış olan illüstrasyon, 1967. (<https://www.vandaimages.com/2006AM2795-Little-Red-Riding-Hood-first-story-from-Tales-of.html> Erişim Tarihi: 10.04.2022)

J. J. Rousseau (1712-1778) resimli kitaplarının çocuğu eğitirken aynı zamanda keyifle okuyacağı çocuğu eğlendiren bir tarafı olması gerektiği düşüncesini savunmuştur. Çocuk kitaplarına olan bakış açısı, eğitici ve eğlendirici kitapların çoğaltılmasına zemin hazırlamıştır. 1700'lerin ortalarına gelindiğinde Londra'daki yayıncılar artık çocuk kitapları için bir pazar olduğunu fark etmeye başlayarak çocuklara yönelik daha fazla kitap üretmeye başlamışlardır. Dönemin tanınmış kitap yayıncısı olan John Newbery (1713-1767), 1744 yılında çocuklar için 'A Little Pretty Pocket-Book' isimli ilk resimli kitabını hazırlamıştır. Gelecek dönemdeki resimli kitaplar için yol gösterici nitelikteki kitabın sayfalarında tekerlemelere eşlik eden ahşap baskı ile hazırlanmış illüstrasyonlar bulunmaktadır (Araz, 2010, s.13; İrten, 2016, s.14).

Görsel. 53: John Newbury'nin 'A Little Pretty Pocket-Book' kitabındaki tekerlemelere eşlik eden illüstrasyonlar, 1744. (<https://www.bl.uk/collection-items/a-little-pretty-pocket-book?platform=hootsuite> Erişim Tarihi: 10.04.2022)

18.yüzyılın sonlarında İngiliz yazar ve çocuk kitabı çizeri Thomas Bewick (1753-1828), ahşap baskı tekniğine yeni bir soluk getirmiştir. Ağaç kütüğünün uç kısımlarını kesmek için bir yöntem geliştirerek baskıda çok daha ince doku ve ton kullanımına izin veren bir teknik oluşturmuştur. Bewick bu teknikle birlikte metin ve görselin aynı sayfaya yerleştirilmesini mümkün kılmıştır. 1789'da 'Songs of Innocence (Masumiyet Şarkıları)' isimli kitabını basan ressam ve şair William Blake (1757-1827), bu eserinde metin ve resim arasındaki ilişkiyi dekoratif bir şekilde aktarmayı denemiştir. Yazar ve aynı zamanda çocuk kitabı tarihçisi olan Brian Alderson, 'Sing a Song for Sixpence: The English Picture Book Tradition and Randolph Caldecott' kitabında William Blake'in dönemine göre çok farklı bir yaklaşım olarak ortaya çıkan kitabı hakkında şunları söylemiştir: "İngiliz Çocuk Edebiyatı'nın ilk başyapıtıdır. Aynı zamanda kelimeleri ve görüntüleri tek bir doğrusal bütün içerisinde birleştirme dürtüsüyle oluşturulan ilk büyük resimli kitaptır." (Salisbury, 2004, s.9; Salisbury ve Styles, 2012, s.13).

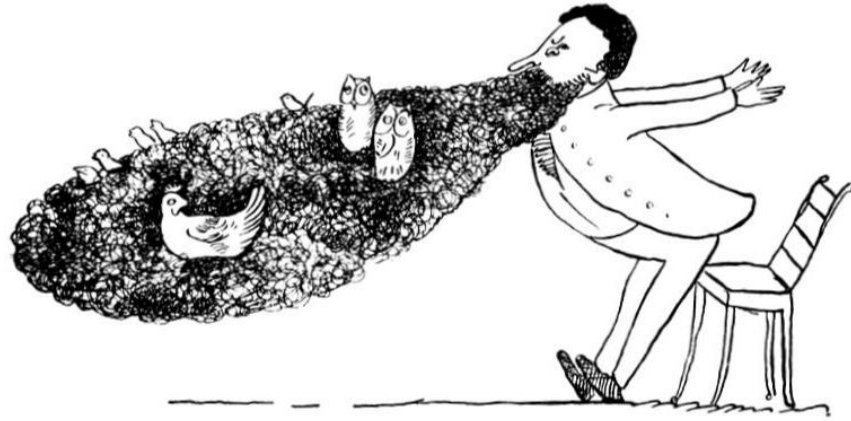

Görsel. 54: William Blake'in 'Songs of Innocence' kitabının kapak tasarımı ve iç sayfa illüstrasyonu, 1789. (<https://www.gutenberg.org/files/1934/1934-h/1934-h.htm> Erişim Tarihi: 11.04.2022)

19. yüzyıl modern resimli kitabın doğduğu ve altın çağını yaşadığı yıllar olarak bilinmektedir. George Baxter (1804-1867) ve Charles Knight (1874-1953) tarafından ahşap kalıplar ile renk ekleme tekniği icat edilmeden önce kitabın basımı sonrasında renkler el ile eklenmekteydi. 1835 yılında Baxter'in 'Baxter Süreci' diye adlandırdığı birden fazla tahta blokla uyguladığı tekniği geliştirmiştir. Ardından 18. yüzyılın sonlarında Aloysius Senefelder (1771-1834) bugün kullanılan ofset baskının temeli olan litografi tekniğini icat etmiştir. Bu sayede litografi tekniği ile basılan illüstrasyonlardaki renk ve ton çeşitliliğinde artış sağlanmıştır. 1845'te litografi tekniği ile basılan Heinrich Hoffmann'ın 'Der Struwwelpeter' isimli kitabı yayınlanmıştır (Mardi, 2006, s.36; Ünal, 2018, s.13). Yanlış davranışların oluşturduğu kötü sonuçları anlatan kitap içerdiği metin ve illüstrasyonların çocuklara uygunluğu ile Almanya'daki ilk resimli çocuk kitabı olarak anılmaktadır. Hoffmann'ın 1848'de Almanya'dan İngiltere ulaşan kitabı, İngiliz sanatçı Edward Lear'ın (1812-1888) birkaç yıl önce basılmış olan 'A Book of Nonsense' kitabı (Bknz. Görsel. 55) ile üslup ve

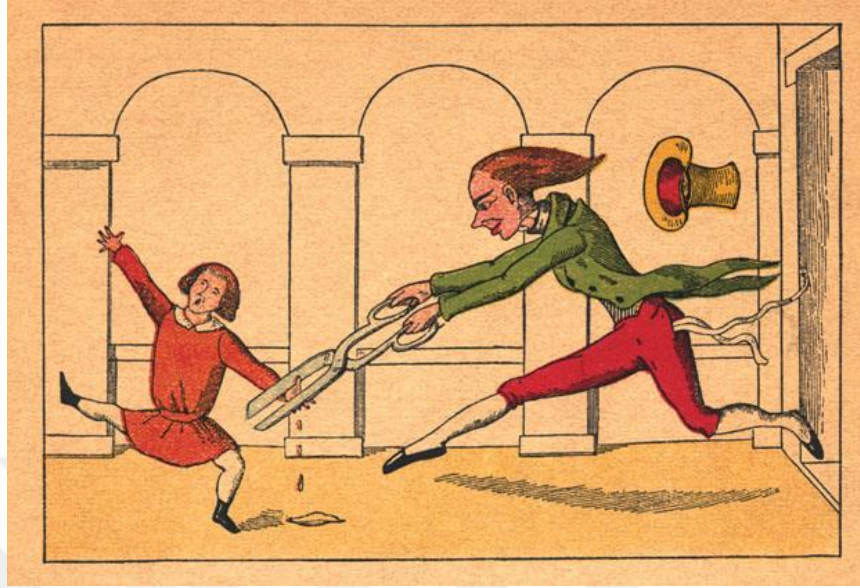
teknik anlamında benzerlik göstermektedir. İki kitap arasındaki fark Lear'ın kitabında kurallara uyma ve ahlaki ders verme durumu yokken Hoffmann'ın ahlaki ders verme amaçlı öykülerinde çocukların zulüm ve şiddet görek cezalandırıldığını anlatan rahatsız edici illüstrasyonlar (Bknz. Görsel. 56) bulunmaktadır. Bu iki kitabın basıldığı yıllarda resimli kitap için önemli bir isim olan ve ileride 'Resimli Kitabın Babası' olarak anılacak Randolph Caldecott (1846-1886) dünyaya gelmiştir. 'Where the Wild Things Are' kitabının yazarı ve çizeri olan Maurice Sendak (1928-2012) Caldecott'un resimli kitap dünyasındaki yerini şu cümleleriyle açıklamaktadır:

“Caldecott'un çalışmaları modern resimli kitabın başlangıcını müjdeliyor. Resim ve kelimenin ustaca yan yana getirilmesiyle daha önce hiç olmayan ritmik bir uyum tasarladı. Kelimeler dışarıda bırakılırken resimler, resimler dışarıda bırakılırken kelimeler hikayeyi anlatmaya devam ediyor. Kısacası resimli kitabın icadıdır.” (Salisbury ve Styles, 2012, s.16).

There was an Old Man with a beard,
Who said, “ It is just as I feared ! —
Two Owls and a Hen, four Larks and a Wren,
Have all built their nests in my beard.”

Görsel. 55: Edward Lear'ın 'A Book of Nonsense' isimli kitabından alınan illüstrasyon, 1846. (<https://www.wikiart.org/en/edward-lear/a-book-of-nonsense-1846> Erişim Tarihi: 11.04.2022)

Görsel. 56: Heinrich Hoffmann'ın 'Der Struwwelpeter' isimli kitabından alınan parmağını emdiği gerekçesiyle cezalandırılan çocuk illüstrasyonu, 1845. (<https://www.gutenberg.org/files/24571/24571-h/24571-h.htm> Erişim Tarihi: 11.04.2022)

1800'lü yıllarda litografi kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte illüstratörler çeşitli renklerin kullanımını denemeye başlamışlardır. Yaptıkları farklı denemeler ile özgün tarzlarını yakalayan dönemin illüstratörleri, birbirinden farklı tarzda üretilen ayrıntılı illüstrasyonların öne çıktığı çalışmalar ortaya çıkarmışlardır. John Tanniel'in (1820-1914) kendi üslubuyla resimlediği Lewis Carroll (1832-1898) 'un yazdığı 'Alice's Adventures in Wonderland (Alice Harikalar Diyarında)' isimli kitap etkileyici çizimleri (Bknz. Görsel.57) ile günümüze kadar ulaşmıştır. 19. yüzyılın ortalarına kadar çocuk kitaplarında metni açıklayıcı illüstrasyonlar bulunurken bu durum üç illüstratörün girişimleri sayesinde değişmiştir. Victoria döneminin matbaacısı Edmund Evans (1826-1905), çocuk kitabı resimlemeleri için Walter Crane (1845-1915), Kate Greenaway (1846-1901) ve Randolph Caldecott (1846-1886) ile anlaşarak, bu sanatçıların eserlerini basıp yayınlamaya başlamıştır. Eserlerin başarısı etkisini göstererek çocuk kitaplarının ileri bir seviyeye taşınmasına yardımcı olmuştur (Sarı, 2006, s.15). Çocuk kitaplarına yön veren üç sanatçıdan biri olan Walter Crane'in illüstrasyonlarında cesurca kullandığı renkler ve kompozisyonlar öne

çıkarmaktadır. Kullandığı kompozisyonlarda detaylıca işlenmiş dekoratif illüstrasyonlar ile ‘Arts and Crafts’ hareketinin bir parçası haline gelen çalışmalar ortaya çıkarmıştır. Bir diğer sanatçı Kate Greenaway, illüstrasyonlarında soft renkler ve bu renkleri ortaya çıkaran akıcı çizgiler kullanmıştır. Güzel giyimleriyle betimlenen masum görünümlü kadın ve çocuk illüstrasyonları ile izlemekten keyif alınacağı güzel bir atmosfer yaratmıştır. 1879’da İngiltere’de en çok satan kitap olan ‘Under the Window’ isimli kitabı hazırlamıştır. Randolph Caldecott ise modern resimli kitabın ilk örneğini verdiği eserlerinde tıpkı animasyondan alınmış gibi hareket halindeki figürleri kullanmıştır. Aksiyonlu sahnelerin bulunduğu illüstrasyonlarının yanı sıra insan özellikleri taşıyan hayvan figürleri kullanarak çocuklara hitap eden eşsiz eserler ortaya çıkarmıştır.

Görsel. 57: John Tenniel’in illüstrasyonlarını hazırladığı Lewis Carroll’ın ‘Alice’s Adventures in Wonderland’ isimli kitabı, 1865.
(<https://www.panmacmillan.com/blogs/books-for-children/john-tenniel-alice-in-wonderland-illustrations> Erişim Tarihi: 11.04.2022)

19. yüzyıl sonunda İngiltere’deki resimli çocuk kitaplarının en önemli illüstratörlerinden biri de Beatrix Potter (1866-1943) olmuştur. 1902 yılında

yayınlanan ‘The Tale of Peter Rabbit (Tavşan Peter’in Masalı)’ kitabı ile tanınan Potter, sulu boya tekniği ile resimlediği küçük vahşi hayvan illüstrasyonları ile çocuklar için eğlenceli kitaplar hazırlamıştır (Metan, 2008, s.11).

Görsel. 58: Beatrix Potter’ın ‘The Tale of Peter Rabbit’ isimli kitabından alınan illüstrasyon, 1902. (<https://www.penguin.co.uk/articles/2016/garden-the-tale-of-peter-rabbit-beatrix-potter.html> Erişim Tarihi: 12.04.2022)

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) sonrası Avrupa ve Amerika’da köklü değişiklikler yaşanmıştır. Avrupa’dan Amerika’ya göç eden sanatçılar yayıncılık adına sağlam temellerin atılmasını sağlamışlardır. 1920’lerden sonra Amerika’da çocuk edebiyatını canlandırmak adına girişimler yapılmaya başlanmıştır (Aksoy, 2019, s.116). Savaştan çıkan Avrupa, ekonomik şartlar nedeniyle yayın maliyetlerini düşürmek zorunda kalmıştır. Gelişen baskı tekniklerine rağmen dönemin şartları ele alınacak olursa kullanılan yöntemler

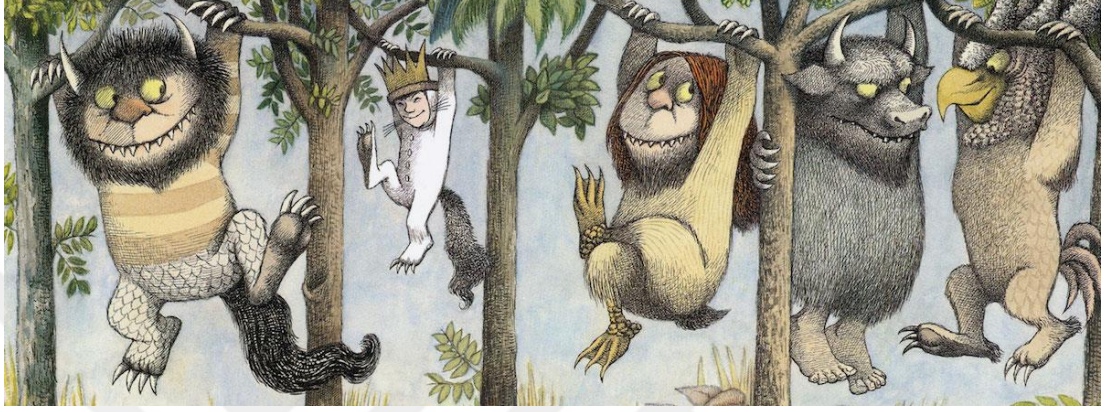
maliyetli ve zahmetli bulunmuştur. Bu sebeple basılan kitapların birçoğu kalitesiz kağıtlara basılmış ve baskıda kullanılan renk sayısı azaltılmaya çalışılmıştır (Ünal, 2018, s.22). 1950’li yıllarda ofset baskıda yaşanan gelişmeler çocuk kitapları için daha etkileyici illüstrasyonların yapılabilmesine olanak sağlamıştır. Baskı ile oluşturulan kitaplar dışında bazı sanatçılar farklı teknikler kullanarak çocuk kitapları hazırlamışlardır. Bu sanatçılardan biri olan Brian Wildsmith (1930-2016), çocuk kitaplarını oluştururken bir ressam gibi yaklaşım sergileyerek fırça darbeleri ve çeşitli dokuların eşlik ettiği sanat eseri değerinde işler ortaya çıkarmıştır. 1960’ların başında resimli kitapların gelişiminde etkisi bulunan bir diğer sanatçı da Ezra Jack Keats (1963-1916) olmuştur. Kolaj ve boyama tekniğini birleştirerek kullanan sanatçının kitaplarında farklı kültürlere ait karakterlere yer vermesi ve kent ortamını ele alması dönemin resimli çocuk kitapları için bir yenilik olarak karşımıza çıkmaktadır. (Salisbury ve Styles, 2012, s. 32-36).

Görsel. 59: Ezra Jack Keats’in ‘The Snowy Day’ isimli kitabından alınan kolaj ve boyama tekniğinin kullanıldığı illüstrasyon, 1962. (<https://www.artsy.net/article/artsy-editorial-the-snowy-day-enduring-illustration-diversity> Erişim Tarihi: 12.04.2022)

1963’te Maurice Sendak (1928-2012) tarafından hazırlanan ‘Where the Wild Things Are (Vahşi Şeyler Nerededir)’ isimli resimli çocuk kitabı fantastik ve bir o kadar da korkutucu illüstrasyonlarıyla farklı bir yaklaşım sergilemiştir.

Ünal'a (2018, s.27) göre; 20. yüzyıl resimli kitabı denilince akla gelen bu kitap, gerçeküstü illüstrasyonlarıyla ve kahramanın duygu derinliğini renk, biçim ve kompozisyonu ustaca kullanarak aktaran önemli bir eserdir.

Görsel. 60: Maurice Sendak'ın 'Where the Wild Things Are' isimli kitabından alınan illüstrasyon, 1963. (<https://www.ithub.com/our-imaginations-need-to-dwell-where-the-wild-things-are/> Erişim Tarihi: 12.04.2022)

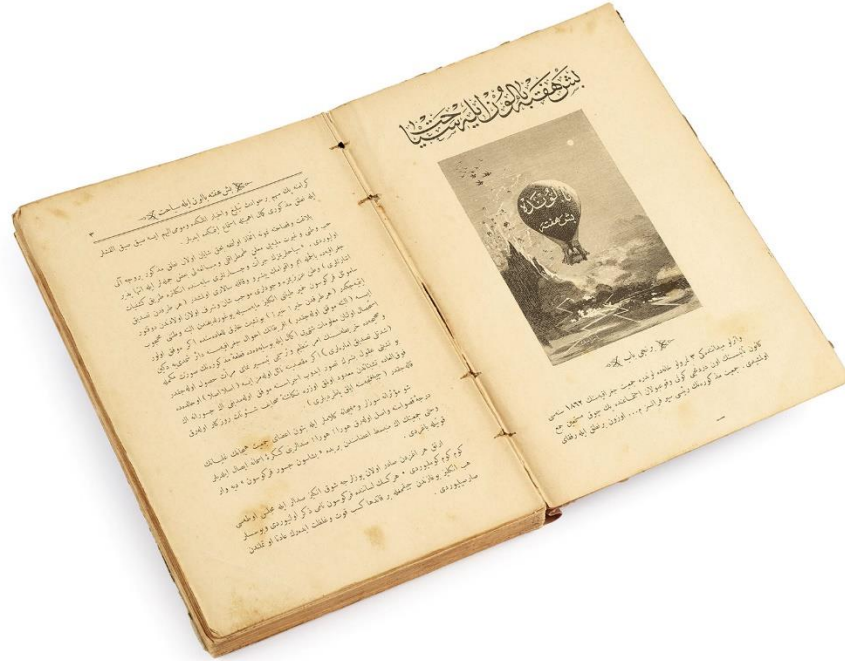
4.1.2. Türkiye'de Resimli Çocuk Kitaplarının Gelişimi

Türkiye'deki çocuk kitaplarının gelişimine bakılacak olursa çok erken tarihlere inmeye gerek yoktur. Ne yazık ki Türkiye, Batı'ya kıyasla çocuk kitapları ile daha geç bir vakitte tanışmıştır. 1839 yılında Tanzimat Fermanı'nın ilânı ile sosyal ve siyasi alanlarda yaşanan gelişmeler dışında çocuk edebiyatı alanında da önemli gelişmeler ortaya çıkmıştır.

Dönemin ilk çocuk kitabı örneklerinden biri olan 'Çocukların En Seçkini (Nuhbetü'l-Etfal)' isimli kitap 1859 yılında Doktor Mehmet Rüştü tarafından yayımlanmıştır. Alfabe kitabı olarak hazırlanan kitap, okuma yazma çağındaki çocuklara Türkçeyi öğretme amacıyla yazılmıştır. Alfabenin yanı sıra kitabın içinde hayvan öyküleri ve resimlemeler de bulunmaktadır (Aktaran: Aksoy, 2019, s.121).

Batı'da yazılı edebiyat ürünleri verilmeden önce masal, ninni, tekerleme, fıkra gibi sözlü edebiyat ürünleri çocuklara aktarılmaktaydı. Türkiye'de de tıpkı

Batı'daki gibi sözlü edebiyat ile başlayan süreç, 19. yüzyılın ikinci yarısında Tanzimat döneminde yapılan çeviriler ile yazılı edebiyat için yeni bir dönemi başlatmıştır. Çocuk kitaplarının çevirilerinin artışıyla birlikte ülkemizde çocuk edebiyatı alanındaki ilk örnekler verilmeye başlanmıştır. Çeviri çocuk kitaplarının başlangıcı sayılan ilk kitap Batı'da 1719'da yayınlanan 'Robinson Crusoe', bizde 1864'te 'Hikaye-i Robinson' ismiyle çevrilip yayınlanmıştır. Ardından 1726'da yayınlanan 'Gulliver' ise bizde 1872 yılında çevrilerek 'Gulliver Nam Müellifin Seyahatnamesi' ismiyle yayınlanmıştır. Yine bu dönemde Jules Verne'nin kitapları, 'Gizli Ada' (1869), 'Seksen Günde Devr-i Âlem' (1889), 'İki Sene Mektep Tatili' (1891), 'Merkezi Arza Seyahat' (1885), 'Beş Hafta Balon ile Seyahat' (1888) isimleriyle çevrilip ülkemizde yayınlanan eserler olmuştur (Aktaran: Neydim, 1995, s.14).

Görsel. 61: Mehmed Emin tarafından çevrilen 'Beş Hafta Balon ile Seyahat' isimli kitap, 1888. (<https://www.alifart.com/jules-vernenn-harkulade-seyahatler-4-bes-hafta-balon-le-seyahat-275208/> Erişim Tarihi: 16.04.2022)

18. yüzyılın ilk yarısında basılı kitap sayısının arttırılmış ve matbaada basılan gazete ve dergiler ile yazılı edebiyat ürünlerinin sayısında da artış yaşanmıştır. Bu dönemde çocuklar için gazete ve dergilerin basımı, çocuk edebiyatının ileri bir seviyeye taşınmasına yol açmıştır.

1869 yılında Osmanlı döneminde çocuklara yönelik yayımlanan ilk dergi ‘Mümeyyiz’ olmuştur. Hiç ara vermeden kırk dokuz sayısı çıkan bu süreli yayın, en uzun ömürlü çocuk dergileri arasında sayılabilir. Dergide bulunan hikâyeler veya şiirler hazırlanırken edebiyat kaygısı taşınmamıştır. Eserlerin hazırlanış amacının çocuklara ahlaklı, erdemli insan olmaları için öğütler vermek olduğunu söylemek mümkündür. Çocuklara yönelik dergiler arasında ‘Edebî ürün’ olarak bahsedilebilecek ilk dergi 1876 yılında Mehmed Şemseddin (1855-1917)’in çıkarmış olduğu ‘Arkadaş’ isimli dergidir. ‘Çocuklar için yazma’ düşüncesinin bilincinde olan Şemseddin, yayını sona eren ‘Arkadaş’ dergisinin ardından 1881’de ‘Çocuklara Arkadaş’ isimli dergiyi çıkarmıştır. Aynı yıl çıkarılan bir diğer dergi Mehmed Ziya tarafından yayımlanan ve eğitici bir nitelik taşıyan ‘Çocuklara Kıraat’ dergisidir (Okay, 2006, s.511-512). Çocuk edebiyatı için önemli diğer süreli yayınları da şu şekilde sıralayabiliriz: ‘Çocuklara Talim’ (1887), ‘Çocuklara Mahsus Gazete’ (1896), ‘Çocuk Bahçesi’ (1905), ‘Çocuk Dünyası’ (1913), ‘Çocuk Dostu’ (1914), ‘Hür Çocuk’ (1918) (Şimşek ve Yakar, 2016, s.24).

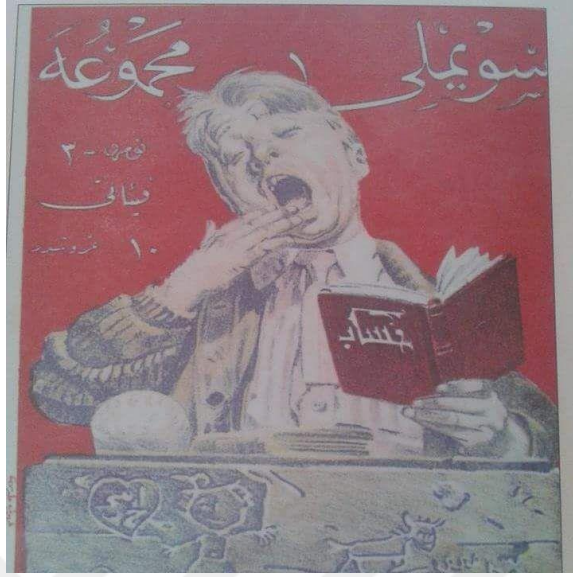
Görsel. 62: ‘Çocuk Bahçesi’ isimli çocuk dergisi.
(<https://www.eskieserler.net/dergidetayi.php?id=92> Erişim Tarihi: 16.04.2022)

2. Meşrutiyet’in ilânıyla 1908 yılından itibaren artık daha çok sayıda kitap basılmış ve basılan kitapların kalitesi arttırılmıştır. Dönemin eserleri olan Tevfik Fikret’in ‘Şermin’i, Recaizade Mahmut Ekrem’in ‘Nijat Ekrem’i, Alaettin Gövsa’nın ‘Çocuk Şiirleri’ ve ‘Çocuk Ruhü’ kitapları içerisinde tarama tekniği ile yapılmış resimlemeler içermektedir (Aktaran: Aksoy, 2019, s.123). Bu dönemlerde çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamak adına üretilen eserler yeni yeni ortaya çıkmaya başlarken Alaettin Gövsa (1889-1949), ‘Çocuk Edebiyatı [Mabad]’ isimli yazısında Türkiye’deki çocuk edebiyatı kavramının eksiklerinden ve çocuk kitaplarının özelliklerinin nasıl olması gerektiğinden bahsetmektedir.

“Gövsa’ya göre, ülkemizde çocuklara yönelik basılmış eserler yok denecek kadar azdır ve toplumumuzda kitap kültürü oluşmamıştır. Ancak Avrupa memleketlerinde bayram, isim günü gibi günlerde çocuklara aileleri tarafından kitap hediye edilmekte, her sınıfta yaşa uygun sınıf kütüphaneleri bulunmaktadır... Gövsa’ya göre çocukları hedef alan kitaplar mutlaka resimli

olmalıdır. Çocuk yedi yaşına geldiğinde artık ona hakiki kitaplar verilebilir. Dokuz yaşından itibaren daha ciddi kitaplar okutulmalıdır. Çocuk kitaplarındaki kahramanlar, çocuğun kendisi gibi güçsüz, kudretsiz olmamalıdır...” (Aktaran: Şimşek ve Yakar, 2016, s.30).

Çocuklara yönelik eserlerin ortaya çıkışıyla Cumhuriyet öncesi dönemde çocuk dergilerinin yayımlanması hem çocuk edebiyatının bugünkü temellerinin atılmasına yardımcı olmuş hem de çocuk edebiyatının önemi konusunda bilinç oluşturmuştur. 1923 yılında gerçekleşen Cumhuriyet’in ilânından sonraki yıllarda çocuk edebiyatı alanında yaşanan gelişmeler artmıştır. Eğitim alanında yeniliklerin yapılması ve 1928’de gerçekleşen harf devrimi ile yeni Türk harflerinin kabul edilmesi, okuma yazma seferberliğini de beraberinde getirmiştir. Dönemin çocuk dergilerinde Latin harflerinin kullanılmaya başlamasıyla eğlendirici içeriklerin yanı sıra eğitici içeriklere de yer verilmiştir. Bu yıllarda yayımlanan ‘Çocuk Postası’ (1923), ‘Yeni Yol’ (1923), ‘Talebe Mecmuası’ (1923), ‘Haftalık Resimli Gazetemiz’ (1924), ‘Sevimli Mecmua’ (1925), ‘Çocuk Dünyası’ (1926) ve ‘Çocuk Yıldızı’ (1927) isimli dergiler ile çocuklara yönelik hazırlanan süreli yayınlar büyük bir ivme kazanmıştır (Şimşek ve Yakar, 2016, s.24-25). Süreli yayınların yanı sıra Cumhuriyet’in ilânından sonra çocuklara uygun kitapların sayısında da artış yaşanmıştır. Güzel Sanatlar Akademisi öğrencileri yurtdışındaki eğitimlerinin ardından Türkiye’ye dönerek burada çocukların ihtiyaçlarına uygun eserler üretmişlerdir (Metan, 2008, s.14).

Görsel. 63: Osmanlı Türkçesi ile yazılmış olan ‘Sevimli Mecmua’ isimli çocuk dergisi, 1925.

([https://tr.pinterest.com/pin/393853929896390063/?amp_client_id=CLIENT_ID\(&mweb_unauth_id={{default.session}}&simplified=true](https://tr.pinterest.com/pin/393853929896390063/?amp_client_id=CLIENT_ID(&mweb_unauth_id={{default.session}}&simplified=true) Erişim Tarihi: 17.04.2022)

1937 yılında hazırlanan ‘Alfabe’ isimli ders kitabı dönemin en önemli örneklerinden biri olmuştur. 1940’lı yıllardan sonra bazı yazarlar, geçmişteki masal ve halk hikâyelerini yeniden derleyerek çocuk edebiyatı ürünleri vermişlerdir. Avrupa’da yaşanan teknik gelişmeler 1950’li yıllarda ülkemizi de etkilemiştir. Ofset baskıya geçilmesiyle birlikte renkli baskı alanında gelişmeler yaşanmaya başlanmıştır. 1950’li yıllardan sonra kitap resimlemelerinde özgün tasarımların sayısı artmıştır (Mardi, 2006, s.48-49). Bugünkü çocuk kitaplarına benzeyen ve özgün bir illüstrasyon anlayışına sahip ilk resimli hikâye kitabı ‘Tenbel Karakaçan’, 1964 yılında Mustafa Eremektar (1930-2000) tarafından hazırlanmıştır (Saçan, 1998, s. 49).

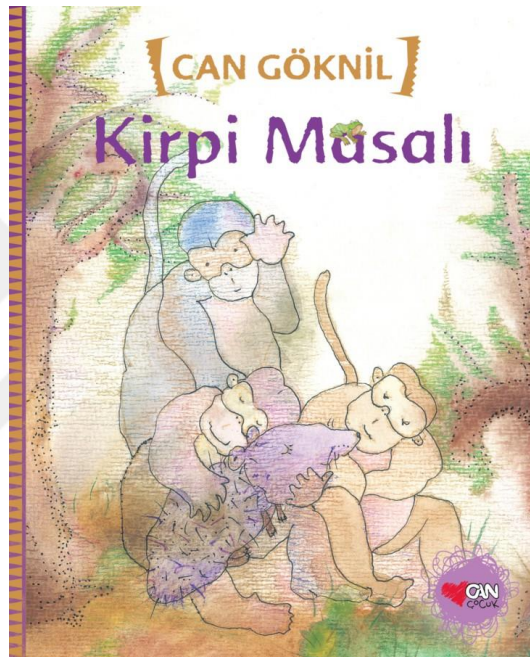

Görsel. 64: Mustafa Eremektar'ın resimlediği 'Tenbel Karakaçan' isimli çocuk kitabı, 1965. (<https://www.iyikitap.net/2021/02/26/turkiyede-resimkitaplarin-ortaya-cikisi-2/> Erişim Tarihi: 18.04.2022)

1970'li yıllara gelindiğinde çocuk kitaplarının gelişimi adına önemli etkinlikler düzenlenmeye başlanmıştır. Özellikle çocuk kitaplarının bulunduğu konumu yüceltmek ve çocuk kitaplarına olan ilgiyi arttırmak adına sergi, sempozyum, açık oturum etkinlikleri düzenlenmiştir. Konunun uzmanları tarafından çocuk kitaplarındaki sorunlar tartışılmış ve çözüm için öneriler ortaya atılmıştır. Bu gibi etkinlikler sayesinde çocuk kitaplarının, çocuğun hayatındaki yeri aktararak ebeveynlerin bilinçlenmesine katkı sağlanmıştır (Aydın, 2012, s.86).

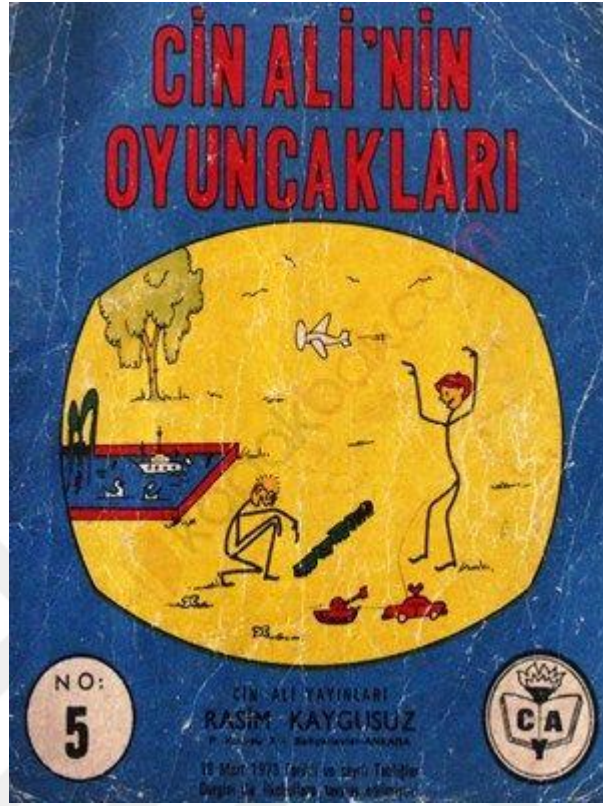
1970'lerde Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz resimli kitap alanını da etkilemiş, üretilen eserlerin sayısında azalma görülmeye başlanmıştır. Bu dönem çocuk kitaplarının gelişimi için emek harcayan sanatçılardan biri olan Can Göknil, New York'ta çocuk yayınları üzerine araştırma yaparken 1974 yılında ilk resimli hikâye kitabı olan 'Kirpi Masalı' (Bknz. Görsel. 65) eserini yayımlamıştır. Göknil, eğitimi tamamladıktan sonra ülkemize dönmüş ve

burada da okul öncesi dönem çocuklara hitap edecek eserler üretmeye devam etmiştir. Türk sanatçıların verdiği eserlerin yanı sıra resimli kitapların çevirileri de devam etmiştir. Kitap resimlemelerini Marcel Marlier (1930- 2011)'in yapmış olduğu orijinal ismi 'Martine' olan resimli çocuk kitabı ülkemizde 'Ayşegül' olarak yayımlanmıştır. Seri olarak yayımlanan eser dönemin en ünlü resimli kitapları arasında yer almaktadır (Mardi, 2006, s.50-51).

Görsel. 65: Can Göknil'in yazıp resimlediği 'Kirpi Masalı' isimli çocuk kitabı, 1974. (<https://www.cangoknil.com/tr/portfolio/kirpi-masali/> Erişim Tarihi: 18.04.2022)

1970'li ve 1980'li yıllarda çocuklara okumayı öğretmek için Rasim Kaygusuz (1910-1988) tarafından 'Cin Ali' isimli kitap serisi hazırlanmıştır. Selçuk Seğmen (1942-2021) tarafından resimlenen kitaptaki karakterlerin gövdesi çizgi şeklinde betimlenerek basit bir şekilde okuyucuya sunulmuştur. Kitap görsel bir kaygı taşımamış, ortaya çıkmasının asıl amacı çocukların okuma becerisini geliştirmek olmuştur.

Görsel. 66: Rasim Kaygusuz'un yazıp Selçuk Seğmen'in resimlediği 'Cin Ali' serisine ait kitap. (<https://www.tr.pinterest.com/pin/806918458221520985/> Erişim Tarihi: 18.04.2022)

Bu dönemde Muzaffer İzgü (1933-2017) ve Gülten Dayıoğlu, çocuklara yönelik edebiyat eserleri vererek yazdıkları kitapları resimlemeleri için illüstratörlerle çalışmışlardır. Okul öncesi dönem çocuk kitapları hazırlayan Nevide Gökaydın Cumhuriyet kuşağı sanatçılarımızın başında gelmektedir. Gökaydın, çocukların okumasını kolaylaştırmaya yönelik ders kitabı resimlemeleri yapmıştır. Bir diğer sanatçımız Selçuk Demirel, ürettiği çeşitli illüstrasyon işlerinin yanı sıra çocuk kitapları resimlemiştir. 1980'li yıllardan sonra çocuk kitabı yazar ve çizerlerinin desteklenmesiyle sanatçıların sayısı ve çocuk edebiyatı adına verilen eserler artmıştır. Ödüller ile desteklenmeye başlayan sanatçılar yenilikçi eserler üretmek için motive olmuşlardır. 1995 yılında Ferit Avcı, 'Kırmızı Fili Gördünüz mü?' isimli kitabıyla Kültür Bakanlığı tarafından ödüllendirilmiştir (Mardi, 2006, s.53-54).

Görsel. 67: Ferit Avcı'nın yazıp resimlediği 'Kırmızı Fili Gördünüz Mü?' isimli kitap, 1995. (<http://www.fatihherdogan.com/kirmizi-bir-filin-anatomisi/> Erişim Tarihi: 18.04.2022)

1900'lü yıllardan sonra yaşanan teknolojik ilerlemeler ile dijital ürünlerin yaşantımıza girmesi çocuk kitaplarındaki değişimleri de beraberinde getirmiştir. Bilgisayar programları sayesinde tasarım yapmanın kolaylaşması ile masaüstü yayıncılık gelişmiştir. Grafik tabletlerin kullanımının yaygınlaşması illüstratörlerin dijital teknikleri kullanarak eser üretmesini de beraberinde getirmiştir. Özellikle 2000'li yıllardaki resimli çocuk kitapları incelenecek olursa, kitap resimlemelerinde en çok kullanılan tekniğin dijital teknikler olduğu göze çarpmaktadır. Bu durumun en büyük sebebi dijital tekniklerin hazırlanmasındaki teknik kolaylık ve sağladığı olanak çeşitliliğinin fazla olmasıdır. Bu olanaklar hem resimli çocuk kitabı sayısında artışa neden olmakta hem de sektörde yaşanan gelişmeler ile kitap resimleme alanına yönelen illüstratörlerin sayısını arttırmaktadır.

Yazılı kültür sözlü kültürün yerini alarak Marshall McLuhan (1911-1980)'ın 'Gutenberg Galaksisi' şeklinde tanımladığı dünyayı oluşturmuştur. Matbaanın egemenliğinin azalmaya başlamasıyla okuma kültürü de ekranlara

taşınmaya başlamıştır. Neil Postman (1931-2003), 19.yüzyılın sonuna doğru ‘Gösteri Çağı’nın başladığını belirtmektedir. Şirin (2021), yazılı kültürden gösteri çağına üç aşamada geçen çocukları ‘Tipografik çocuk, Elektronik çocuk ve Enformatik çocuk’ olarak betimlemektedir. Tipografik çocuk yazı kültüründen beslenirken, elektronik ve enformatik çocuk ise dijital medya türlerinden beslenmektedir (Şirin, 2021, s.110). Çocuklar kullandıkları dijital medya araçlarından akıllı telefon, tablet, bilgisayar gibi öne çıkan cihazlarda vaktinin büyük bir bölümünü geçirmeye başlamışlardır. 1900’lerin sonunda dijital ortamda kitap okunmasını sağlayan e-kitapların ortaya çıkışıyla, çocuklara yönelik resimli e-kitaplar hazırlanmış ya da basılmış kitaplar e-kitap formatına çevrilmiştir. Böylelikle çağımızın çocukları için keyifli okuma deneyimleri gerçekleştirilmeye başlanmıştır.

4.2. Resimli Kitapların Okul Öncesi Dönem Çocukları Üzerindeki Etkisi

Eğitim ilk önce ailede başlar, çocuk öncelikle ailesinden aldığı eğitimle kendini geliştirir. Ebeveynlerini ve yakın çevresindeki insanları kendisine rol model olarak alır. Aileler çocuklarının davranışlarını, karakter özelliklerini evde verdikleri eğitim ile geliştirip şekillendirebilirler. Bu yüzden eğitim kurumlarından alacağı eğitimden önce evde verilen eğitim çocuklar için önem teşkil etmektedir. “Okul öncesi eğitim kurumu ailenin yerini almaz, alması da beklenemez.” (Artut, 2002, s.205). Aileler çocuklarının evde alacağı ilk eğitim ve öğretim için en önemli araç olan resimli çocuk kitaplarından yararlanırlar. Çünkü okul öncesi dönem çocuğun öğrenmesinde görme duyusunun yeri büyüktür. Ünen’e (2012, s.7) göre; çocuğun görsel gelişimi açısından önemli olan okul öncesi dönemde, çocuk henüz konuşmaya başlamamışken çevresine bakıp tanımayı öğrenmektedir. Böylelikle çocuğun gelişiminde görme ve öğrenme arasında bir bağ kurulmuş olur. Çocuğun görerek öğrenmesini kolaylaştıran resimli kitaplar, henüz okuma yazma bilmeyen çocuğun bile

sayfalardaki illüstrasyonlara bakarak görselleri algılayıp öğrenmesine olanak sağlar.

Çocuğun psikomotor, dil, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimi okul öncesi dönemde gerçekleşir. Okul öncesi dönem çocuğun dil öğrenmesinin ve geliştirmesinin kolaylaştırılması, zihinsel ve duygusal becerilerinin kazanımı resimli çocuk kitapları kullanılarak desteklenebilir. Çocuklar doğdukları andan itibaren hızlı gelişim gösterirler. Okul öncesi dönem çocuğa çeşitli alışkanlıklar kazandırmak onun ilerideki yılları için önemli adımlar olacaktır. Küçük yaşlardan itibaren çocuklarıyla kitap okuma etkinlikleri yapan edebeveynler çocuklarına okuma deneyimi kazandırdıkları gibi aynı zamanda dil becerilerilerinin de gelişmesine katkı sağlamış olurlar. Çocuklar kitaplardan yeni kelimeler öğrenerek kelime dağarcığını geliştirirler. Aynı zamanda resimli kitaplar bir uyaran olma özelliği taşır. Çocukların zihinlerin harekete geçirerek, zihinsel eksikliklerini tamamlamalarına yardımcı olur ve problem çözme becerilerini geliştirir. Kitaplardaki olaylar arasında ilişki kurmasını sağlayarak çocuğun hayata hazırlanmasına destek olur.

Okul öncesi dönem çocuğun dil ve zihinsel gelişimine yardımcı olabilmek için resimli kitapların kullanımına ihtiyaç duyulabilir. Çocuk dinleme aktivitesi yaparken aynı zamanda dile aşinalığını geliştirmiş olur. Kendisine okunan metinlerdeki kelimeleri taklit ederek dil ile ilgili alıştırmalar yapar. Kitaplardaki kavramları, sayfaların içinde bulunduğu illüstrasyonlar sayesinde takip ederek dikkatini yoğunlaştırır ve algılamasını geliştirir. Kitap içinde kullanılan illüstrasyonlar çocuğun yaratıcı düşünme becerisini geliştirmesine yardımcı olur. Merak duygusunu harekete geçirerek çocukta okuma isteği uyandırır. Resimli çocuk kitapları çocuğun dil ve zihinsel gelişiminin yanı sıra duygusal ve sosyal gelişiminde de rol oynar. Çocuklar her ne kadar sevgi ve güven ileten kitaplarla ilgilenip onlara ihtiyaç duysalarda bu konuların dışında çocuğa olumsuz durumlara karşı düşünceler ileterek, bu durumlar hakkında bilgi sahibi olma olanağı verilmesi gerekmektedir. Yalnızlık, ölüm, savaş, şiddet gibi

çocuklara bahsedilmesi güç olan kritik konular resimli kitaplar aracılığıyla çocuğa anlatılabilir. Kitaplardaki kahramanlarla duygusal bağ kuran çocuk, benmerkezcilikten kurtulup dünyayı başkalarının yaşamlarından görebilir (Aktaran: Aydın, 2012, s.47-48).

Yavuzer'e (2020a, s.189) göre, çocuk ilk önce içinde kısa metinler ve ilgisini çeken resimlemelerin bulunduğu, elinde tutması kolay olan küçük boyutlu kitapları sever. Bu kitapları oynucağıymış gibi görür. Üç-dört yaşına geldiğinde ebeveynlerinin ona resimli kitapları okumasını istemeye başlar. Özellikle hayali serüven içeren kitapları dinlerken hikâyedeki kahramanları benimseyerek kendisi ile özdeşleştirmekten keyif alır.

“Çocuk dört-altı yaş arasında; yaşlıları ile birlikte okunan kitabı dinlemeyi, kitap hakkındaki soruları cevaplandırmayı, aynı hikayeden başka hikayeler çıkarmayı öğrenir. Bu yaş dönemi için hazırlanmış kitaplardaki resimlerin ayrıntıları, metnin anlaşılmasını kolaylaştırdığı gibi çocuğun hayal gücünün gelişimine yardımcı olabilmektedir. Çocukların sevdikleri kitaplar arasında ise öncelikle masallar, heyecanlı ve komik maceralar yer almaktadır. Resimlendirme özellikleri açısından ise; resimlerin, hareketli, cazip ve metni destekleyecek anlatım gücüne sahip olması gerekmektedir.” (Metan, 2008, s.19).

Çocukların gelişim dönemlerindeki ihtiyaçlarının yanı sıra çeşitli istekleri de bulunmaktadır. Çocuk, resimlerini beğendiği için okuyacağı kitabı kendi seçmek isteyebilir fakat bu her resimli kitabın çocuğun gelişimi için uygun nitelik taşıdığı anlamına gelmez. Resimli kitapta anlatılan konunun, metnin, resimlemelerin çocuğa uygun olması gerekmektedir. Aynı zamanda metin ve illüstrasyon arasındaki ilişkinin de tutarlı ve sağlam olması gerekmektedir. Aksi takdirde kitaptaki metni görsellerine bakarak takip eden çocuğun hikâyeyi anlamakta zorluk çekmesine neden olabilir.

Resimli kitaplar çocuklar için eğitici özellikler taşıyan bir eğitim aracı olmasının yanı sıra bazen de çocukların sayfalarındaki resimleriyle oyalandıkları bir oyuncak olma özelliği taşır. Çocuklar kitaplarına anlam yükleyip, büyük değerler verirler. Tıpkı sevdikleri oyuncakları gibi sürekli ellerinde dolaştırır hatta kitaplarını yataklarına taşırlar. Çocukların kitabın sayfalarını çevirirken her bir sayfayı hissetmesi önemlidir. Öncelikle kitaba dokunmaktan zevk alması gerekmektedir. Çocuğun kitap ile olan ilişkisinde kitabın fiziksel özellikleri büyük bir önem taşımaktadır. Hem fiziksel açıdan hem de içerik açısından kaliteli bir kitap çocuğun elinden bırakamayacağı bir araca dönüşebilir (Aktaran: Metan, 2008, s.20).

4.3. Resimli Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler

Çocuk kitapla karşılaştığı anda ilk önce kitabın dış görüntüsünü fark eder. Bu yüzden kitabın dış görünüşünün çocuğun ilgisini çekecek ve kitabı eline alma isteğini uyandıracak şekilde olması gerekir. Daha sonra kitabı eline alan çocuk sayfaları karıştırarak resimleri inceler. Henüz okuma yazma bilmeyen küçük yaşta çocuklar kitabı sadece fiziksel özelliklerini dikkate alarak beğenirler. Yetişkinler ise çocukları için kitap seçerken fiziksel özelliklerinin yanı sıra kitabın iç yapı özelliklerine de dikkat ederler. Çocuğun yaş seviyesine uygun konuları içinde barındıran ve ona göre resimlendirilmiş kitapları almayı tercih ederler.

Çocukların ve yetişkinlerin kitap seçiminde etkili olan birbiriyle bütünleşen özellikler, biçimsel (nesnel) ve dış yapı özellikleri ve iç yapı özellikleri olarak iki ayrı başlık altında incelenebilir.

4.3.1. Biçimsel (Nesnel) ve Dış Yapı Özellikleri

Kitabın dış yapı özellikleri çocuğun ilgisini çekerek kitaba yaklaşmasını sağlar. Çocuğun kitapla olan ilişkisi önce ona dokunarak sayfalarını hissetmesiyle başlar. Kitapla etkileşim içine giren çocuk, kendisini etkileyen

kitaba karşı okuma isteği duymaya başlar. Çocuktaki okuma heyecanını arttıran resimli kitapların biçimsel ve dış yapı özellikleri boyut, sayfa düzeni, kâğıt cinsi, yazı karakteri seçimi ve punto, resimleme, kapak ve cilt içeriklerini kapsamaktadır.

Boyut: Okul öncesi dönem çocuklar için hazırlanan resimli kitapların net bir boyuta sahip olması hakkında herhangi bir kural yoktur ancak çoğu kitap büyük boyutlara sahiptir. Henüz psikomotor becerileri yeni yeni gelişmeye başlayan okul öncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplar, ellerinde rahatça tutabileceği boyutta ve kolaylıkla taşıyabileceği ağırlıkta olmalıdırlar. Okul öncesi dönem çocuğa hitap eden kitaplar dikdörtgen, kare gibi bilinen şekillerin dışında çocuğun ilgisini çekebilmek için çeşitli figürlere benzetilebilir.

Oğuzkan (2006), çocukların devamlı olarak aynı boyuttaki kitapları okumaktan keyif almadıklarını belirtmiştir. Özcivelek (1991), çocukların küçük boyutlardaki kitaplardan hoşlandıklarını aktarırken; Becker (1974) ise çocukların kitaptaki resimlemeleri daha net bir şekilde görüp takip edebilmesi için büyük boy kitapların kullanılması gerektiğini öne sürmüştür. Çakmak Güleç ve Geçgel (2006), yapmış oldukları araştırma sonucunda piyasadaki incelenen kitapların %54,1'inin orta boy olarak adlandırılan 16-22 cm'lik kitapların oluşturduğu bulgusuna ulaşmışlardır (Aktaran: Gönen, Uludağ, Tanrıbuyurdu, ve Tüfekçi, 2014, s.133).

Sayfa Düzeni: Resimli çocuk kitaplarındaki sayfa düzeninin metnin ve illüstrasyonların nereye ve ne şekilde yerleştirilmesi gerektiği hesaplanarak, güçlü bir anlayışla oluşturulması gerekmektedir. Sayfadaki illüstrasyonların her iki sayfaya yayılmış şekilde düzenlenmesi, kitaptaki illüstrasyonları takip eden çocuğun rahatça izleyebilmesine olanak sağlamaktadır. Resimli çocuk kitaplarındaki sayfaların estetik bir görünümüne sahip olması gerekmektedir. Metinler ve illüstrasyonlar çocuğun ilgisini çekecek şekilde sayfa içine

yerleştirilmelidir. Çocuğun okuma güçlüğü çekmemesi için metinlerin satır aralığı normalden fazla olabilir.

Okul öncesi dönem çocuklar için kitapta bulunan resimlemelerin yeri büyüktür. Bu yüzden bu dönem çocukları için hazırlanan kitapların sayfalarının büyük bir kısmını illüstrasyonlar kaplamaktadır. Çocukların yaşı ilerledikçe kitaplardaki illüstrasyonların sayfada kapladığı alan küçülmeye başlar. Işıtan’a (2005) göre, iki-üç yaş çocuklar için hazırlanan kitaplar sadece görsellik içerir ve genellikle sayfa içerisinde metin bulunmaz. Sever’e (1995) göre ise; “Okul öncesi ve okumaya yeni başlayan çocuklar için hazırlanan kitapların dörtte üçü resim, dörtte biri yazı; 8 yaşın üzerindeki çocuklar için hazırlanan kitapların dörtte ikisi resim, dörtte ikisi de yazı olmalıdır...” (Aktaran: Araz, 2010, s.8).

Kâğıt Cinsi: Küçük yaşlardaki çocuklar kitabı oyuncak olarak gördükleri için ona zarar verebilirler. Bu sebeple resimli çocuk kitaplarında kullanılan kâğıdın dayanıklı olması ve çabuk yırtılmaması gerekmektedir. Eğer kalitesiz kâğıt kullanılırsa kâğıdın üzerindeki mürekkep deforme olabilir veya kâğıt üzerine düşen ışık büyük oranda yansıtıldığı için okuma güçlüğüne neden olabilir. Bu tarz fiziksel engellerin oluşmaması için kâğıt seçiminde büyük oranda 1.hamur ya da mat kuşe kâğıt tercih edilmesi gerekmektedir. Kâğıdın ağırlığı 90 gramajın altına düşmemelidir (Aktaran: Yılmaz, 2016, s.61).

Gönen, Uygun, Erdoğan ve Katrancı’nın (2012) yapmış olduğu araştırmada, 2005-2010 yılları arasında yapılmış resimli çocuk kitapları incelenmiş ve örnekleme alınan bu kitapların %82,5’inde birinci hamur, %17,5’inde ise ikinci hamur kâğıt kullanıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Yazı Karakteri Seçimi ve Punto: Yazı karakteri belirli bir stil içeren birbirleriyle uyum içindeki harflerin oluşturduğu tasarım elemanıdır. Punto ise harflerin büyüklük ve küçüklüklerine verilen isimdir. Resimli çocuk kitaplarında yazı karakteri seçimi ve punto çok önemli bir yer tutar. Kitap için seçilen yazı karakteri çocuğun okumasını zorlaştırmayacak şekilde olup metni okunur

kılmalıdır. Yazı karakterinin çocuğun gözünü yormayacak şekilde seçilmesi ve tırnaklı bir yazı karakterinin kullanılmaması gerekmektedir.

Okul öncesi dönem çocukları için hazırlanan resimli çocuk kitaplarındaki yazıların 20, 22 ya da 24 punto büyüklüğünde olması gerekmektedir. Çocukların yaşları büyüdükçe kitaplarda kullanılan yazının puntosu da küçültülmelidir. Okumaya yeni başlayan çocuklar için önerilen punto büyüklüğü 16-18'dir (Aktaran: Deniz ve Gönen, 2020, s.95).

Kapak ve Cilt: Çocuk ilk olarak kitabın kapağını görür. Eğer kapak ilgisini çekerse kitabı eline alıp sayfalarını karıştırmaya başlar. Bu nedenle resimli çocuk kitabının kapağında çocuğun ilgisini üzerine toplayacak unsurların bulunması gerekmektedir. Genellikle kitapta anlatılan hikâyenin bir sahnesi ya da kitabın ana karakteri kapak çiziminde yer almaktadır. Bunun dışında kitabın adı, kitabın yazarının, çizerinin ve yayınevinin ismi de kapakta bulunması gereken özelliklerdir. Arka kapakta ise hikâyeyi anlatan kısa bir özet bulunabilir.

Okul öncesi dönem çocuğundan kitapları özenli bir şekilde kullanması beklenemez. Çocuk, kitabı çekiştirip buruşturabildiği bir oyun aracı olarak görebilir. Bu nedenle okul öncesi dönem çocuğu için hazırlanan kitaplar hazırlanırken kaliteli bir malzeme kullanılmalı ve dayanıklı olacak şekilde üretilmelidir. Kitabın kapağı için kalın mukavva veya bez kullanılabilir. Ayrıca kapağın üzerine selafon kaplaması yapılarak dayanıklılık daha da arttırılabilir (Yılmaz, 2016, s.69).

Kitap sayfalarının dağılmaması için ciltleme yönteminin iyi seçilmesi gerekmektedir. Kitap sayfaları ip dikiş, tel zimba ya da yapıştırma tekniği ile bir araya getirilebilir. Okul öncesi dönem çocuk kitaplarında ciltleme yöntemi olarak en dayanıklı yöntem olan ip dikiş kullanımı tercih edilmektedir.

4.3.2. İç Yapı Özellikleri

Kitabın dış yapı özelliklerinin dikkat çekici olması çocuğu kendine çeker. Ancak kitabın dış yapı özellikleri kadar iç yapı özelliklerinin de çocuğun ilgisini çekecek nitelikte olması gerekmektedir. Çocuğa asıl okuma alışkanlığı kazandıran kitabın konusu ve teması, karakterleri, verilmek istenilen mesaj, dil ve anlatım başlıkları altında toplanan iç yapı özellikleridir.

Konu ve Tema: Resimli çocuk kitaplarındaki konu kitabın temelini oluşturur. Çocuklara verilmek istenilen mesaj veya düşünce kitabın konusu aracılığıyla aktarılır. Okul öncesi dönem çocuğu için hazırlanan kitapların konularının, çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını destekler nitelikte olması gerekmektedir. Çocukların yaş düzeyleri dikkate alınarak seçilen konuların, eğitici ve eğlendirici olmasına dikkat edilmelidir (Aktaran: Deniz ve Gönen, 2020, s.96). Okul öncesi dönem resimli çocuk kitaplarında kullanılan konu, çocuğun gelişimi için önemli bir soruya cevap veren nitelikte olabilir. Örneğin dış fırçalama eğitimi konulu bir resimli çocuk kitabı, çocuğun gelişiminde yer tutan bir davranışı aktardığı için çocuğun bu davranışı kazanımını destekler. Bu şekilde okul öncesi dönem çocuğuna kendi gelişim dönemlerindeki davranışlarına göre kitaplar okunarak, çocuğun çeşitli davranışları benimsemesine yardımcı olunabilir.

Aksoy'a (2019, s.106) göre, resimli çocuk kitaplarının konusu heyecan verici ve merak uyandırıcı olmalıdır. Çocuğun duygularını pekiştirmek adına kitaplarda ebeveyn, kardeş, arkadaş, akraba gibi insan ilişkileri, dostluk ve sevgi gibi soyut konular işlenebilir. Seçilen konuların çocuğu mutlu etmesine ve çocuğun öğrenimine katkı sağlamasına dikkat edilmelidir. Kitapta sadece iyi konulardan bahsedilmemeli, çocuğa her iki durumu da öğretebilmek için olumsuz konu seçimi de yapılmalıdır. Ölüm, ayrılık, hastalık gibi olumsuz konular çocuğun psikolojisini kötü anlamda etkilemeyecek şekilde ele alınıp, uygun bir şekilde anlatılarak kitapta işlenebilir.

Cramer (2004), kitapta yer verilen temel düşünceye ana yönelimi tema olarak tanımlamaktadır. Hikâye ne anlama geliyor, hikâyeyi birbirine bağlayan düşünce nedir, hikâyede verilmek istenilen mesaj nedir sorularının cevabının temayı oluşturduğunu belirtmiştir. Oğuzkan (2013), çocuklar için yazılan kitaplardaki hikâyenin temasının açık seçik bir şekilde olması gerektiğinden bahsetmiştir. Eğer ortada teması belirsiz ya da farklı yorumlamaya açık bir hikâye varsa bu hikâyenin çocuğu yanlış anlamalara sürükleyebileceğini belirtmiştir (Aktaran: Deniz ve Gönen, 2020, s.96).

Karakter: Resimli çocuk kitaplarında olayı yaşayan, anlatan, hikâyeye yön veren kişi karakter olarak tanımlanabilir. Resimli kitaplarda genellikle hikâyenin bir ana karakteri olur ve bu ana karakterin etrafında diğer yan karakterler bulunur. Hikâyedeki olay örgüsü en çok ana karakterin etrafında şekillenir.

Çocuklar kitabın karakterleri ile kendisi arasında bir bağ kurarlar. Kitap karakterlerini örnek alarak onları taklit ederler. Çocuklar için hazırlanan resimli kitaplarda kullanılacak karakterlerin kusursuz bir şekilde tasvir edilmemesi gerekmektedir. Tıpkı gerçek hayatta yaşayan kişiler gibi kitap karakterlerinin de kusurları, eksiklikleri ve zaafı olmalı, çocuk için erişilmez özellikleri bulunmamalıdır. Özellikle okul öncesi dönem çocukları için hazırlanan kitaplarda karakterlerin çatışmaları çözme biçimlerine dikkat edilmesi gerekmektedir. Olayı çözerken hangi yöntemle başvurdukları, kavga ve şiddet gibi olumsuz davranışları başvurdukları yöntemler arasında kullanmamaları gerekmektedir. Aksi hâlde bu durum çocukların kendilerine kitap karakterlerini rol model almalarından dolayı olumsuz davranışlar sergilemelerine yol açabilir (Aktaran: Yılmaz, 2016, s.86-87).

Dil ve Anlatım: Resimli kitapların içerik özelliklerinin belki de en önemlisi çocuğa sunulan dildir. Çocuğun seviyesinin altında ya da üstünde olan bir dil, kitaba karşı olan düşünceleri olumsuz etkileyebilir. Dili yeni öğrenmeye

başlayan çocuklar için hazırlanan kitaplarda, çocuğun aşına olduğu, işittiği ve konuştuğu dile yakın bir dil kullanılarak çocuğun öğrenmesine katkı sağlanabilir (Dizdar, 2019, s. 24).

Resimli çocuk kitaplarında kullanılacak dilin doğal, açık ve anlaşılır bir şekilde olması, devrik cümlelerden oluşmaması gerekmektedir. Özellikle okul öncesi dönem çocuk kitaplarında, çocuğun anlamakta zorlanacağı uzun cümleler yerine kısa ve anlaması kolay cümlelerin kullanımı tercih edilmelidir. Metindeki cümlelerde yazım kurallarına dikkat edilmeli, noktalama işaretleri doğru yerde kullanılmalıdır. Akıcı bir anlatımın bulunduğu paragraflarda yabancı sözcüklere yer verilmeyip, çocuğun kelime dağarcığını zenginleştirecek sözcükler kullanılmalıdır.

Güneş (2000), somut kelimelerin soyut kelimelere kıyasla daha kolay öğrenildiğini belirtmiştir. Çocuk kitaplarında kullanılan somut kelimelere soyut kelimelerden daha çok yer verilmesi gerekmektedir (Karatay, 2011, s.111-112).

“Resimli çocuk kitapları ortalama olarak 2000 kelimedenden oluşmaktadır. Bu nedenle kelimeler çok dikkatle seçilmelidir. Kitapta bolca tekrarlara rastlanmaktadır. Bol sözcük tekrarı olan ritmik kitaplar anlatılan hikayenin çocuklar tarafından kolayca öğrenilmesini sağlar. Çocuk kitaplarında anlatım, tek özne ve tek yüklemden oluşan kısa ve yalın cümlelerle yapılmalı; cümlelerde edilgen çatılı eylemler yerine, etken çatılı eylemler kullanılmalıdır. Kitaplarda argo söyleyişlerden, bol mecaz ve istiare kullanmaktan kaçınmalı; çocukların kullanımında güçlük çektiği bağlaç ve edatlara (mademki, gerçi, aksi halde, rağmen, sanki vb.) mümkün olduğunca yer verilmemelidir.” (Aktaran: Araz, 2010, s.7).

İleti (Mesaj): İleti yazarın okura aktarmak istediği asıl düşüncedir. Her metnin altında okuyucuya aktarmak istediği bir ana düşünce yatar. Yazınsal metinlerde ana iletiyi destekleyecek yardımcı iletiler de bulunurken, okul öncesi dönem çocuk kitaplarında daha az yardımcı ileti kullanılarak çocukta kafa karışıklığına neden olunmamasına dikkat edilir. Kelimelerin anlamlarını, dili ve

okumayı yeni öğrenen çocuğa yönelik kitaplarda daha az yardımcı ileti kullanılması aktarılacak istenilen düşüncenin daha kolay kavranmasına yardımcı olmaktadır. Öğretici metinlerde iletiler doğrudan verilirken, yazınsal metinlerde iletiler satır aralarına gizlenerek örtük bir şekilde aktarılır ve okuyuculardan bu iletileri sezmesi beklenir. Çocuk kitaplarındaki iletinin de çocukların okudukları ya da kendilerine okunan metinlerden gizli anlamları çıkarmasını ve yorumlamasına sağlayacak şekilde verilmesi gerekmektedir (Yılmaz, 2016; Deniz ve Gönen, 2020).

4.4. Resimli Çocuk Kitaplarında İllüstrasyon Kullanımı

Psikolojide davranışçılığın temeli olan yaklaşım, çocukların doğdukları anda boş bir zihne sahip olduğunu söyler. İngiliz filozof John Locke (1632-1704), Latince ‘boş levha’ anlamına gelen ‘tabula rasa’ önermesiyle insanın doğduğu andaki zihnini boş bir levhaya benzetmiştir. Kişi daha sonra öğrenimleri ve deneyimleriyle bu boş levhayı doldurmaya başlar. Çocukluk döneminde boş levhayı doldurmada büyük sorumluluğu olan olan kişiler çocuğun ebeveynleridir. Ebeveynler en başından çocukları için uygun eğitim vererek onların zihinlerini olumlu bir şekilde doldurmasına katkı sağlarlar (Onur, 2005, s.100). Çocuğun evde ailesinden alacağı ilk eğitiminde resimli çocuk kitaplarının öneminden bahsetmiştik. Resimli çocuk kitaplarını oluşturan iki ana unsur bulunmaktadır; bunlar metin ve illüstrasyondur.

Çocuk kitaplarında hitap ettiği yaşa bağlı olarak minimal illüstrasyon ya da ayrıntılı illüstrasyon içeren sayfalar bulunabilir. Ancak çocuk kitaplarında mutlaka illüstrasyon bulunması beklenir (Aktaran:Gönen, 1979, s.21). İllüstrasyonsuz bir çocuk kitabı düşünülemez. Çocuk kitaplarında illüstrasyon kullanımı öğretici, açıklayıcı ve süsleyici amaçları kapsar. Kitaptaki illüstrasyonlar öğretici bir amaçla hazırlandıysa metni birebir yansıtıyor olmalıdır. Kitapta bulunan metinler ya da kelimeler, illüstrasyon kullanımıyla çocuğun zihninde görselleştirilmesine yardımcı olur. Açıklayıcı amaçla

oluşturulan illüstrasyonlar sayesinde ise çocuk metinden çıkaramadığı anlamları illüstrasyonlara bakarak çıkarabilir. Çocuk kitaplarında illüstrasyon kullanımı metni anlaşılır kılmak adına önemlidir. İllüstratörler öğretici ve açıklayıcı amaçla oluşturdukları illüstrasyonları çocuğun kolayca yorumlayabileceği şekilde hazırlamalıdır. Ancak süsleyici amaçla hazırladıkları illüstrasyonlar için aynı kaygıyı taşımayabilirler. Süsleyici illüstrasyonların bir metni aynı şekilde yansıtmaya gerek yoktur. İllüstratör metinde bulunmayan detayları süsleme amacıyla illüstrasyona ekleyebilir.

İllüstrasyonlar bulundukları kitabı ilginç hâle getirerek dikkat çekiciliğini artırır ve kitabı başka bir boyuta taşır. Kitabı inceleyen çocuk sonraki sayfada ne olacağı ile ilgili merak duymalıdır. Fang (1996), resimli çocuk kitaplarındaki illüstrasyonların hikâyenin ortamını oluşturarak, olay örgüsünü genişlettiğini belirtmiştir. Çocuk, hikâyede bulunan bilmediği ya da hatırlayamadığı kelimeleri illüstrasyona bakarak öğrenebilir ya da kelimenin anlamını pekiştirebilir. İllüstrasyonlar, kelimeleri daha uzun süre hatırlayabilmeleri için çocuğun zihninde görüntü oluşturması açısından önemlidir. Fang, çocukları resimli kitaplarla çevrelemenin, onları yeni bilgiler öğrenmeye teşvik etmenin en etkili yollarından biri olduğunu aktarmıştır. Ayrıca kitapta bulunan illüstrasyonların okumayı kolaylaştırdığını ve çocuğun çevresindeki dünya hakkında çeşitli kavramları daha kolay anlamasını desteklediğini savunmuştur. Fang'ın bu görüşlerine katılmayan araştırmacılar da bulunmaktadır. Elster ve Simons (1985), metni açıklayıcı illüstrasyonların okumaya yeni başlayan okuyucuların dikkatini dağıtabileceklerini düşündüklerini belirtmişlerdir. Aynı zamanda okuyucunun resimli kitap sayfasında bulunan metin veya illüstrasyondan birine dikkatini vermesinin okumayı daha zor hâle getireceğini aktarmışlardır. Araştırmacıların illüstrasyonların okumayı engelleyebileceği düşüncesine karşılık Read ve Barnsley (1977) tarafından yapılan bir araştırmada, uzun süreli bellek test edildiğinde kitaplardaki illüstrasyonların okumayı öğrenmede olumlu bir etkiye sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Scharff, Brookshire ve Moses, 2002, s.325-326). Resimli kitapta bulunan

illüstrasyonların faydalı olduğunu düşünen araştırmacılar, illüstrasyonların metnin anlaşılmasını nasıl kolaylaştırdığını açıklayan hipotezler geliştirmişlerdir. Bunlardan ilki olan motivasyon hipotezi çocukların okudukları resimli kitapların, onların ilgisini çekerek keyif vermesi ve bu sayede metni anlamaya çalışmak için kendi sınırlarını aşmaya çalışacaklarını belirtir. Diğer bir hipotez olan tekrar hipotezi ise aktarılacak istenilen bilgiyi hem sözlü metinle hem de illüstrasyonla verilmesiyle birlikte bilgiyi iki kez sunarak bir tekrara yol açtığını ve böylelikle bilginin çocuğun hafızasına yerleşmesini kolaylaştırdığını aktarmışlardır (Aktaran: Scharff, Brookshire ve Moses, 2002, s.327).

Renk kullanımı duygu ve düşüncüyü ifade etmenin yansımasıdır. İnsanlar üzerinde çeşitli etkileri bulunan renklerin, illüstrasyonu en etkileyici şekilde ön plana çıkarmada büyük bir önemi olduğunu söylemek mümkündür. Resimli kitaplardaki illüstrasyonların kitabın ruhunu yansıttığı düşünülürse sayfalardaki illüstrasyonları oluştururken hikâyenin temasına uygun renk paleti kullanılabilir. Ancak resimli kitap illüstrasyonlarında kullanılan renklerle ilgili katı kurallar koyulamaz. Çocuklar az renkli kitaplardan, çok renkli kitaplardan ya da siyah-beyaz kitaplardan hoşlanabilirler. Bu bağlamda kitabın hikâyesinde bulunan nesneler gerçek renkleri dışında başka renk kullanılarak resimlenebilir.

Çocukların renk tercihleri ile ilgili çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Arbuthnot (1991) ve Sutherland (1991), çocukların canlı ve parlak renkleri sevip ilgi duymalarına rağmen siyah-beyazı kullanarak da resimlemeler yaptıklarını belirtmişlerdir. Uzman (1993) araştırmasında, çocukların önce kırmızı ve mavi gibi canlı renklerden hoşlanmasına rağmen zamanla belirsiz hatları olan ve her baktıklarında başka anlam çıkarabilecekleri pastel renklerden hoşlandıklarını aktarmıştır (Aktaran: Gönen ve Güleç, 1997, s. 49). King (1967) ise yapmış olduğu araştırmada çocukların renkli resimleri siyah-beyaz resimlere tercih ettiği bulgusuna ulaşmıştır (Aktaran: Scharff, Brookshire ve Moses, 2002, s.328). Gönen ve Güleç (1997, s. 49), 1974-1993 yılları arasında basılmış olan 411 resimli çocuk kitabını inceledikleri araştırmada çocuk kitaplarında en çok canlı

renklerin, daha sonra da pastel renklerin ve en az da siyah-beyaz renklerin kullanıldığı sonucunu bulmuşlardır.

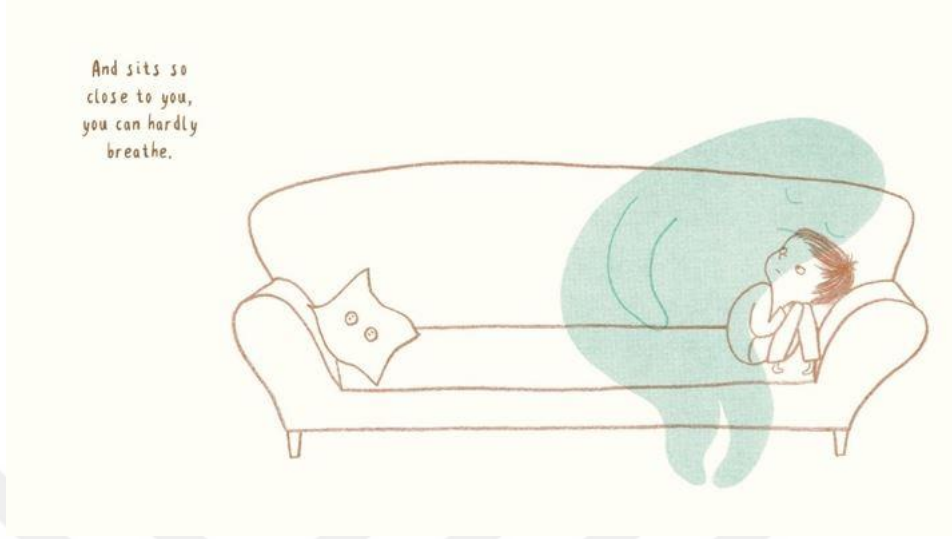
Görsel. 68: David Sierra Listón'un resimlediği 'Anna Kadabra' kitabından alınan canlı renklerden oluşan illüstrasyon örneği.

(<https://tr.pinterest.com/pin/301037556347004849/> Erişim Tarihi: 03.04.2022)

Görsel. 69: Carson Ellis'in resimlediği 'The Wildwood Chronicles' kitabından alınan siyah-beyaz illüstrasyon örneği. (<https://www.inybop.com/loves/books/wildwood-the-wildwood-chronicles-book-i> Erişim Tarihi: 03.04.2022)

Resimli çocuk kitaplarındaki hikâyeler bir tema üzerine yazılırlar. Özellikle soyut kavramlardan ve duygulardan bahsedilen temaların etkin olduğu kitaplarda illüstrasyon kullanımı, çocuğun bu kavramları zihninde doğru bir şekilde canlandırmasını ve bu sayede kavramı algılayabilmesini kolaylaştırır. Çocuklar henüz yeni karşılaştıkları kavram ve duyguları anlamlandırmakta zorlanabilirler. Resimli kitaplarda bulunan illüstrasyonlar ile bu kavramları çocuğa işlemek daha basite indirgenebilir. Soyut kavramlar ya da düşünceler farklı objeler veya farklı canlılar üzerinden çocuğa aktarılabilir. Örneğin Görsel. 70'deki Eva Eland'ın hem yazıp hem resimlediği 'Üzüntü Kapını Çaldığında' isimli çocuk kitabında üzüntü duygusu ile nasıl başa çıkılabileceği minimal illüstrasyonlar kullanılarak okuyucuya aktarılmıştır. Kitapta soyut bir kavram olan üzüntü kavramı, su yeşili renginden oluşan stilize bir karakter imgesi üzerine yüklenmiş ve şeffaf bir görünüme sahip olacak şekilde resmedilmiştir. Kitapta üzüntü durumu içinde bulunan küçük bir çocuğun üzüntüsünü gizlemeye çalışması aktarılırken, stilize edilen üzüntü karakteri ile birlikte üzüntü durumunu yönetebilmeye yardımcı tavsiyeler aktarılmıştır.

Görsel. 70: Eva Eland'ın resimlediği 'Üzüntü Kapını Çaldığında' kitabından alınan üzüntü kavramını açıklayan illüstrasyon.

(<https://www.thereadingrealm.co.uk/2019/06/24/when-sadness-comes-to-call-an-interview-with-eva-eland/>Erişim Tarihi: 03.04.2022)

Soyut kavramların dışında korku, ölüm, şiddet, boşanma, zorbalık gibi olumsuz kavramların çocuğa uygun bir dille anlatılması için resimli çocuk kitaplarına sıkça başvurulmaktadır. Özellikle okul öncesi dönem çocuklarının yaşları küçük olduğu için, onlara yukarıda bahsedilen zor durumları açıklamak çok güçtür. Çocuğu incitmeden, apaçık bir şekilde belirtmeden hatta bu kavramları telaffuz bile etmeden uygun metinler ve illüstrasyonlar kullanılarak çocuğa aktarılabilir. Bahsedilen olumsuz kavramlardan belki de çocuğa açıklaması en zor olan kavram ölüm kavramıdır. Görsel. 71'de gösterilen Benji Davies tarafından yazılıp resimlenen ödüllü bir kitap olan 'Dedemin Adası' kitabını incelediğimizde ölüm gibi bahsetmesi ağır bir durumu ne kadar naif bir şekilde aktardığını görebiliriz. Kitapta çok sevdiği dedesiyle sonsuza dek vedalaşmak zorunda kalan Sid'in dedesiyle olan son hayal ânından bahsedilmektedir. Hikâye, dedesini her yerde arayan Sid'in en sonunda onu çatı katında bulmasıyla başlıyor. Sonra dedesiyle birlikte evin çatısından açılan bir kapıdan okyanusları aştıkları bir hayal adasına ulaşıyorlar. Her yerin renkli cıvıl cıvıl hayvanlarla dolu olduğu, her bir köşede doğa harikalarının bulunduğu ada Sid'in çok hoşuna gidiyor ve sonsuza kadar bu adada kalmak istediğini

belirtiyor. Ancak dedesi Sid'e onun gitmesi gerektiğini ama kendisinin artık burada kalacağını söylüyor ve Sid dedesini çok özleyeceğini bilerek son kez ona sarılıyor. İnsanın çok sevdiği birini kaybetmeyi konu alan bu kitabın olumsuz temasının aksine sayfalarında kullanılan çok renkli ve izlemesi keyifli illüstrasyonları sayesinde olumsuz bir tema çocuklar için algılayabilecekleri normal bir kavrama dönüştürülmüştür. Bu kitap çocuğun ölüm duygusunu naif bir şekilde somutlaştırmasına yardımcı olurken, kitaptaki mutlu yüz ifadeleri olan ve rengarenk betimlenen hayvanların, yemyeşil doğanın, mavinin en güzel tonlarındaki denizin can alıcı şekilde aktarıldığı illüstrasyonlara bakan bir çocuk, dedenin orada bu güzelliklerin arasında mutlu olacağını düşünebilir. Kitap boyunca hiç ölüm kelimesi geçmeden sadece metin ve illüstrasyonlar kullanılarak sonsuza dek ayrılma olayı çok usta bir şekilde aktarılmıştır.

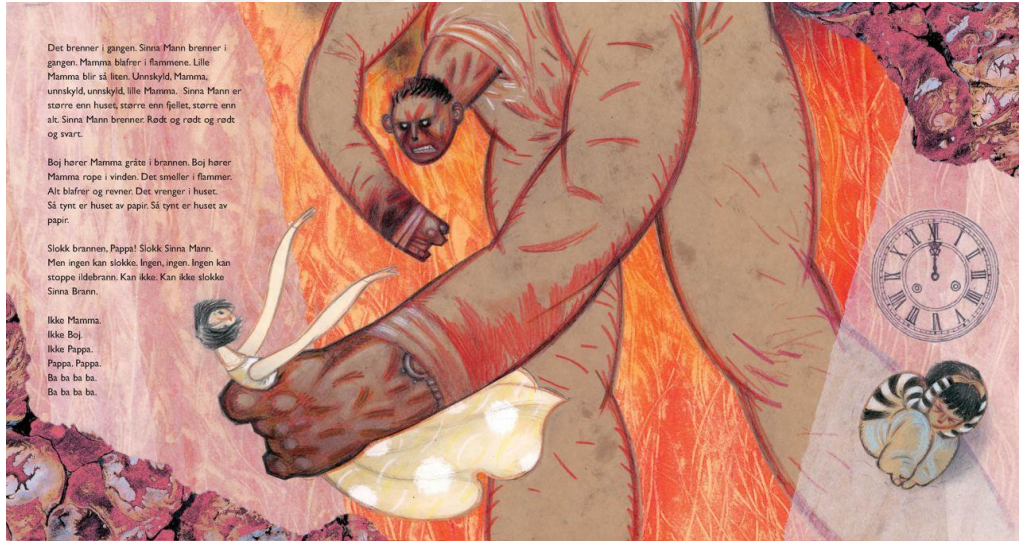

Görsel. 71: Benji Davies'in resimlediği 'Dedemin Adası' kitabında Sid ve dedesinin yolculuk ettikleri adanın illüstrasyonu.

(<https://www.benjidadavies.squarespace.com/grandads-island/>Erişim Tarihi: 03.04.2022)

Bir diğer örnek olan Norveçli illüstratör Svein Nyhus'un resimlediği ana temanın öfke ve aile içi şiddet olduğu 'Angry Man' isimli kitapta ise bir ailenin huzursuz ev ortamı tasvir edilir. Önceki kitap örneğine kıyasla bu kitaptaki illüstrasyonlar hikâyenin rahatsız edici temasını aktarırken öfke ve şiddet kavramının kötü bir kavram olduğunu kullanılan illüstrasyonların çarpıcılığı ile gözler önüne sermektedir. Görsel. 72'de verilen kitap sayfasında ailenin

babasının artan öfkesi, devasa boyutlu bir figür ve sinirli bir yüz ifadesi ile anlatılmıştır. Sayfalar ilerledikçe baba figürü, anne ve çocuğa göre daha da büyüyerek devasa bir hâle bürünmektedir. Babanın öfkesinin şiddetini belli etmek adına illüstrasyonda kırmızı gibi baskın renkler ve rahatsız edici dokular kullanılmıştır. Savunmasız çocuğun ve çaresiz anne figürlerinin korku dolu bakışlarıyla hikâyenin teması daha etkili bir şekilde okuyucunun içine işlemektedir. Son olarak babanın öfkesinin geçmesiyle birlikte duyduğu pişmanlığın anlatıldığı Görsel. 73'te baba figürünün affedilmek istemesine anne ve çocuğun önünde diz çöktüğü görülmektedir. Baba figürü artık devasa boyutta değil de önünde diz çöktüğü çocuğunun boyutundan bile daha küçük çizilerek yaşadığı pişmanlık duygusu okuyucuya aktarılmıştır.

Görsel. 72: Svein Nyhus'un resimlediği 'Angry Man' kitabındaki baba figürünün öfkesinin boyutunu anlatan illüstrasyon. (<https://www.sveinnyhus.blogspot.com/2011/04/> Erişim Tarihi: 03.04.2022)

Görsel. 73: Svein Nyhus'un resimlediği 'Angry Man' kitabındaki baba figürünün pişmanlık sahnesi. (<https://www.letstalkpicturebooks.com/2019/06/lets-talk-illustrators-110-dahle-nyhus.html> Erişim Tarihi: 03.04.2022)

İllüstratörler çocuk kitaplarını resimlemeden önce hikâyenin temasını iyice kavrayıp, en iyi şekilde yansıtmak illüstrasyonlar ortaya koymalıdır. Resimli çocuk kitaplarındaki illüstrasyonlar hazırlanırken ilk etapta yapılan çok iyi bir planlama ile etkileyici işler ortaya çıkarılabilir. Dikkat edilmesi gereken durum çocuğun anlayabileceği, yaş seviyesine ve gelişim dönemlerine uygun illüstrasyonların çizilmesinin çocuğun gelişimi için taşıdığı önemdir. Kitaptaki illüstrasyonlar söz konusu olduğunda önemli olan illüstrasyonun kullanıldığı amaca hizmet etmesidir. İllüstrasyonların anlatılan hikâyeyi nasıl tamamladığına ve hikâye ile nasıl bütünleştiğine dikkat edilmelidir. İllüstratör hikâyeyi görselleştirirken önemli sahnelerin ve fikirlerin üstünde durarak, onları çocuğa en iyi şekilde yansıtmalıdır. Çocuğun zihin gelişimdeki en önemli faktörlerden biri olan hayal gücünü harekete geçirip güçlendirecek illüstrasyonlar yapmak illüstratörün ana hedefi olmalıdır (Cianciolo, 1970, s. 12)

İllüstratörlerin kullandıkları farklı teknikler ile birbirlerinden farklı tarzda işler yapmaları çocuk kitaplarındaki illüstrasyonların yelpazesini genişletmektedir. Resimli çocuk kitaplarının resimlenmesinde sulu boya, akrilik, karakalem, pastel boya gibi birçok teknik illüstratörler tarafından kullanılabilir.

Geleneksel tekniklerin kullanımının dışında özellikle dijital teknolojide patlama yaşanması ile birlikte grafik tabletlerin ulaşılabilir olması, resimli çocuk kitabı illüstrasyonlarını oluştururken de en çok tercih edilen tekniklerin başında dijital tekniğin gelmesine yol açmıştır. Ancak son zamanlarda birçok illüstratörün teknolojik gelişmeleri bir kenara bırakıp elleriyle ürettikleri eski teknolojilere kullanmaya geri dönmeye başladığı da görülmektedir.

Resimli kitaplardaki illüstrasyonlarda kullanılan figürler veya objeler gerçek formlarının dışında betimlenebilirler. Estetik açıdan kötü görünmediği takdirde belirgin anatomiye bozarak illüstrasyonlar hazırlanabilir. Mekansal çizimlerde perspektifin birebir doğru şekilde aktarılması yerine üzerinde oynamalar yapılarak perspektif bozulabilir. Dikkat edilmesi gereken tek nokta tüm bu değişikliklere rağmen çocuklar için hazırlanan illüstrasyonların sanat formu niteliği taşımasıdır (Aksoy, 2019, s.109).

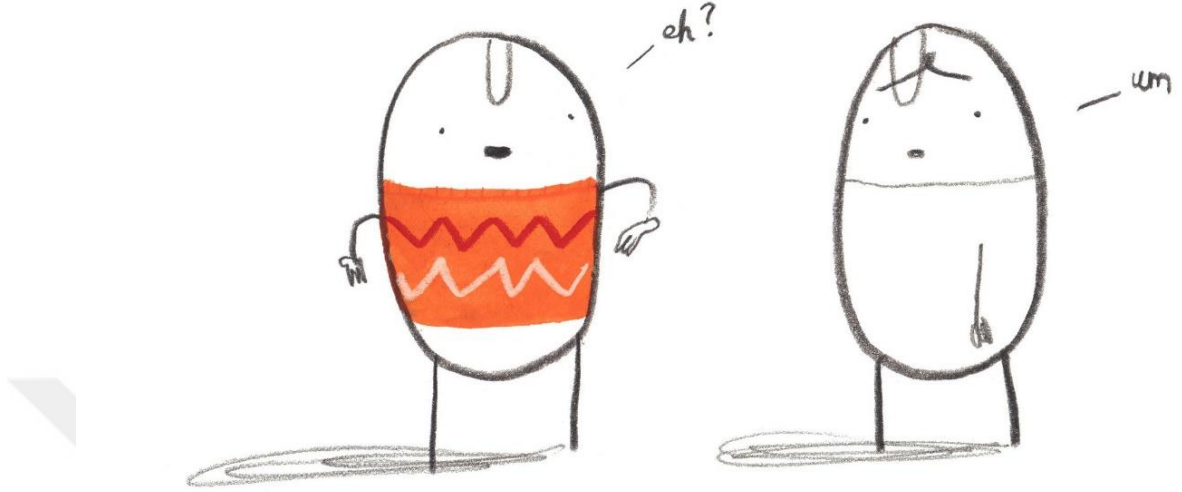
Her illüstratörün kendine özgü bir üslubu vardır. Kimi illüstratör realistlik illüstrasyon çizerken kimisi daha soyut çizimleri olan illüstrasyonlar çizerler. Resimli çocuk kitaplarında hangi tarz illüstrasyon kullanımının etkili olacağı araştırmacılar ve pedagoglar tarafından sıklıkla tartışılan bir konudur. Bir kısmı realistlik illüstrasyonların çocuğun zihin gelişimi için etkili olduğunu düşünürken bir kısmı ise stilize illüstrasyonların çocuğa fayda sağlayacağını belirtir (Aliosman, 2019, s.99). İllüstrasyonlarda kullanılan üslubun dışında çocuk kitaplarındaki resimlemeler incelendiğinde bazı kitaplar minimal bir yaklaşım ile hazırlandığından sayfa içerisinde az öğe bulunurken bazı kitaplarda çok fazla ayrıntıya yer verilerek sayfaların birçok öğe ile doldurulduğu görülmektedir.

4.4.1. Az Öğeli (Minimal) İllüstrasyonlar: Tucholsky'nin "Ein bild sagt mehr als tausend worte" (Bir resim bin kelimeye bedeldir.) sözü temelde başka bir konu için söylenmiş olsa da resimli çocuk kitaplarındaki minimal görselliğin önemini açıklamamıza yardımcı olmak adına kullanılabilecek değerde bir sözdür. Tek bir illüstrasyon bile metnin ötesine geçebilir. Resimli kitaplardaki

bir illüstrasyon aktarılmak istenen düşünceden fazlasını söyleyebilir. Karmaşık bir fikri özetleyebilir ya da düşüncenin özünü en iyi şekilde yansıtabilir. Tüm bunlar sayesinde aktarılmak istenilen fikirleri çocuğa en kapsamlı şekilde işleyebilir.

Resimli çocuk kitaplarındaki az ögeli illüstrasyonların temel amacı, gereksiz görünen ayrıntılardan kurtulup daha az öge kullanarak metni yansıtmaktır. Sadeliğin ön planda olduğu minimal illüstrasyonlarda ayrıntılar net bir şekilde verilmediği için metindeki detayları canlandırmak çocuğun hayal gücüne bırakılır. Çevresiyle ilişki içinde olup farklı deneyim yaşayan farklı çocuklar, minimal illüstrasyonları kendi algı düzeylerine göre yorumlayabilirler.

Tıpkı resim sanatının bir dönemde soyutlamaya evrilmesi gibi illüstratörler de bu değişimden etkilenip illüstrasyonlarında soyutlamaya gitmişlerdir. Illüstrasyonlarını detaylardan arındırılarak bazen tek bir figürler, bazen de bir sembolle anlatmak istediklerini aktarmışlardır. Böylelikle ortaya çıkan az ögel, illüstrasyonlar, özellikle okul öncesi dönem çocukları için hazırlanan resimli kitaplardaki illüstrasyon tarzı olarak sıklıkla karşımıza çıkmıştır. Az ögeli illüstrasyonların en çok karşımıza çıktığı kitaplar genellikle çocuklara bilgi öğretme amaçlı hazırlanan alfabe kitaplarıdır. Bu tarz kitaplarda çocuğa öğretilmek istenen kelime ve onu betimleyen tek bir görsel bulunur. Az ögeli illüstrasyonlu kitap sayfasındaki boş alanların fazla olması çizilen figür ya da nesnenin öne çıkmasını ve yaşı küçük çocuk tarafından göz yormayacak bir şekilde incelenmesini sağlaması açısından tercih edilmektedir.

Görsel. 74: Oliver Jeffers’in ‘The Hueys: The New Jumper’ isimli kitabından alınan minimal illüstrasyon örneği. (<https://oliverjeffers.com/the-hueys-none-the-number> Erişim Tarihi: 05.04.2022)

4.4.2. Orta Ögeli İllüstrasyonlar: Ne minimal illüstrasyonlardaki gibi sadece hikâyenin önemli detayını aktaran ne de çok ögeli illüstrasyon gibi sayfayı dolu dolu resimleyen bir anlayış olmayan bu illüstrasyon stilindeki amaç, hikâyedeki önemli detayları aktarmakla birlikte karışık olmamak şartıyla sayfaya çocuğun dikkatini çekecek başka unsurları da yerleştirmektir.

Görsel. 75: Kim Smith'in 'The X Files: Earth Children Are Weird' isimli kitabından alınan orta ögeli illüstrasyon örneği.

(<https://www.kimillustration.com/index.php/portfolio/x-files-earth-children-are-weird/>; Erişim Tarihi: 05.04.2022)

4.4.3. Çok Ögeli İllüstrasyonlar: Fotoğraf sanatı ortaya çıkmadan önce tıp, botanik, zooloji, mimari gibi alanlar için yapılan illüstrasyonlar, bilgi verme amaçlı yapıldığı için ayrıntılı şekilde çizilmişlerdir. Minyatür sanatında da karşımıza çıkan ayrıntılı betimlemeler zamanla çocuk kitapları için de kullanılan bir tarz olmuştur.

Resimli çocuk kitaplarında ayrıntılı illüstrasyonlar çizen illüstratörler birçok öge çizmek için anlamsız olan her unsuru sayfaya eklerlerse sadece sayfayı doldurmuş olurlar. Sayfalardaki ayrıntılar aktarılacak istenen olayların asıl amacı dışına çıkmayacak şekilde sayfada konumlandırılmalıdır. Aksi takdirde illüstrasyon etkileyici gücünü kaybedip sadece anlamsız öğelerin bir arada bulunduğu resimlemeden öteye geçemeyecektir.

Hikâyenin detaylarının eksiksiz verildiği ayrıntılı illüstrasyonlar, sayfanın büyüğü içinde kaybolan çocuğun hayal gücünü harekete geçirmek için etkilidir. Henüz okuma bilmeyen çocuklar, kitaptaki tüm ayrıntıları ile aktarılan

illüstrasyona bakarak hikâyeyi anlayabilir. Ayrıca çocuğun tüm dikkatini illüstrasyonlardaki detaylara vermesinin sağlanmasıyla çocuk ile kitap arasındaki etkileşim artırılabilir. Böylelikle âdeta detaylar içinde kaybolan çocuğun kitapla birlikte geçirdiği süre miktarında artış yaşanacaktır.

Görsel. 76: Sonja Danowski'nin 'Küçük Gece Kedisi' isimli kitabından alınan çok ögeli illüstrasyon örneği. (<https://www.sonjadanowski.com/littlenightcat.html> Erişim Tarihi: 05.04.2022)

5. BÖLÜM: YÖNTEM

Araştırmanın bu bölümünde araştırma modeli, evren ve örneklem, araştırmanın sınırlılıkları, veri toplama aracı ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler aktarılmıştır.

Araştırma Modeli

Okul öncesi dönem 4-6 yaş çocukların illüstrasyon stili eğilimi üzerine yapılan bu araştırmanın veri toplama tekniğinde, nitel araştırma yönteminin içinde yer alan görüşme tekniklerinden biri olan yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Görüşme tekniği, araştırmacı ve araştırma örneklemini oluşturan kişi veya grup ile gerçekleştirilen, örneklem ile araştırmacının sözlü bir iletişim içerisinde bulunduğu nitel araştırmalarda sıklıkla kullanılan teknikler içerisinde yer almaktadır. Görüşme tekniğindeki sözlü iletişim sürecinde araştırmacı tarafından katılımcıya konuya yönelik sorular yöneltilerek, katılımcının konu hakkındaki duygu ve düşünceleri toplanmaktadır. Görüşme süresi boyunca katılımcının kendisine yöneltilen sorulara verdiği yanıtlar, araştırmacının gerçekleştirdiği çalışma için toplaması gereken veriye ulaşmasını sağlamaktadır. Görüşme yönteminin amacı, katılımcının konuya yaklaşımında özgün bir bakış açısının ortaya konulmasına imkân vermek ve katılımcının gözlemlenemeyen bilgilerine ulaşılmasına yardımcı olmaktır. Görüşme, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve odak grup görüşmesi olarak farklı teknikleri içermektedir (Aktaran: Baltacı, 2019, s .374). Araştırma kapsamında kullanılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinde araştırmacı, katılımcıya yönelteceği soruların önceden belirlendiği bir görüşme formu hazırlamaktadır. Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin belirli düzey standartları dışında kısmen esnek bir yapıda olması sebebiyle görüşmenin gidişatına göre araştırmacı konuyu aydınlatmak adına katılımcıya, önceden hazırladığı soruların dışına çıkarak ek sorular yöneltebilmektedir. Böylece katılımcının yanıtlarını açmasını

ve ayrıntılandırmasını isteyerek görüşmenin akışını etkileyebilmektedir (Türnüklü, 2000, s.547).

Okul öncesi dönem çocukların örneklem olarak belirlendiği araştırmalarda yarı yapılandırılmış görüşme yönteminin kullanımının uygun olduğunu belirten Holmes (2005), araştırmanın içeriğine yönelik basit ve açık uçlu sorulara katılımcıların verdiği yanıtların dışında, görüşme sürecinde ‘Ne dediğini tam olarak anlayamadım, biraz daha açıklayabilir misin?’, ‘Bir örnek verebilir misin?’ gibi ek sorular ile küçük yaştaki katılımcıların yanıtlarını netleştirmelerinin istenmesinin önemli olduğunu belirtmektedir. Clark (2010), okul öncesi dönem çocuklar ile gerçekleştirdiği çalışmalarda deneyimleri ışığında, görüşmelerin çocukların kendilerini rahat hissetmeleri adına tanıdık bir ortamda gerçekleştirilmesi gerektiğini önermiştir (Şahin & Dostoğlu, 2014, s.617-618). Böylelikle çocuğun daha önceden bildiği bir ortamda kendisine yöneltilen sorulara karşısındaki kişi ile diyalog içerisindeymiş gibi hissederek cevap vermesi sağlanarak görüşme süreci doğal bir şekilde tamamlanabilmektedir.

Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Antalya ilinde bulunan ‘Özel Sevgi Çiçekleri Kreşi’ ve ‘Mini Maya Kreşi’nde eğitim gören 4-6 yaş okul öncesi dönem çocuğu oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemine, Antalya ilinde bulunan orta ve üst sosyo-ekonomik düzey çocukların öğrenim gördüğü 2 özel kreşteki 23 kız ve 27 erkekten oluşan toplamda 50 katılımcının bulunduğu 4-6 yaş okul öncesi dönem çocuk oluşturmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Piyasada bulunan resimli kitaplar hitap ettiği yaş gruplarına göre kategorilere ayrılmıştır. Araştırma kapsamında bu kitapların hitap ettiği yaş gruplarından, veri toplarken iletişim kurma açısından problem yaşamamak adına

okul öncesi dönem 4-6 yaş grubu çocuklar ele alınarak araştırmanın sınırları daraltılmıştır. Daha fazla çocuk ile görüşme hedeflenmesine karşın pandemi sebebiyle katılımcı sayısı 50 kişi ile sınırlı kalmıştır. Süreç boyunca birçok anaokulu/kreşin kapanması ve açık olanların da kendi öğrencileri haricinde dışarıdan birisini kuruma almaması sebebiyle araştırma sürecinde ancak 2 özel kreşteki 50 okul öncesi dönem çocuk ile görüşme sağlanabilmiştir.

Veri Toplama Aracı

Okul öncesi dönem 4-6 yaş çocukların illüstrasyon stili eğilimi üzerine yapılan araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından ‘Cüceler ve Ayakkabıcı’ isimli hikâyenin seçilen paragrafının betimlendiği az ögeli (minimal), orta ögeli ve çok ögeli kategorilere ait illüstrasyonların bulunduğu üç adet kart (Bknz. Görsel.77) hazırlanmıştır. Yapılan görüşmede araştırma verilerinin toplanması amacıyla üç adet soru içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu (Ek-3) hazırlanmıştır.

Görsel. 77: Araştırmacı tarafından hazırlanan illüstrasyon kartları, 2021. (Soldan sağa az ögeli, orta ögeli, çok ögeli).

Verileri toplamak için önceden izin alınan 2 özel kreşe gidilerek burada öğrenim gören, araştırmanın örneklemine alınan 4-6 yaş çocuklar ile görüşülmüştür. Çocukların illüstrasyon stili eğilimini incelemek adına hazırlanan kartlardan az ögeli olan kartta, gereksiz olan hiçbir detay verilmemiş sadece paragrafı yansıtacak figürler ve objeler betimlenmiştir. Orta ögeli illüstrasyon kartında, paragrafı aktarmanın yanı sıra bahsedilmeyen detaylara da yer verilmiştir. Sayfa planına hikâyenin temasına uygun objeler eklenerek,

figürlerdeki ve objelerdeki çeşitli ayrıntılara yer verilmiştir. Çok öğeli illüstrasyon kartında ise tüm sayfanın illüstrasyonlarla doldurulması sağlanmıştır. Diğer kartlardan farklı olarak figürlerin ayrıntıları en etkili şekilde aktarılmıştır. Hikâyeye uygun olan objelerin sayısı sıklaştırılarak birbirleriyle iç içe geçmiş objeler ile karışık bir ortam yaratılmaya çalışılmıştır. Işık ve gölge kullanımı ile üç boyut kavramının oluşturulması hedeflenmiştir. Bu üç farklı kategoride hazırlanmış olan kartlar görüşme esnasında kreşteki boş bir odanın içerisindeki masaya arkaları dönük bir şekilde yerleştirilmiştir. Sorulara yanıt verirken birbirlerinden etkilenmemeleri için katılımcıların boş odaya tek tek alınması uygun görülmüştür. Görüşme gününden önce ailelerine veli izin formu gönderilen çocuklardan formu imzalı hâlde getiren 50 çocuk araştırma kapsamına dahil edilmiştir. Kişisel verilerin gizliliği kapsamında her çocuk için bir kod verilmiştir. Çocukların yaş ve cinsiyet bilgileri dışında kişisel bilgileri alınmamış ve ‘Katılımcı-1, Katılımcı-2...’ olarak kodlanmışlardır. Bireysel olarak boş odaya alınan çocuklara görüşmenin nasıl gerçekleşeceği hakkında kısa bir bilgilendirme yapılmış, katılımcının yaşı öğrenilmiş ardından da ‘Cüceler ve Ayakkabıcı’ hikâyesindeki seçilen paragraf katılımcılara okunmuştur. Paragraf okunduktan sonra kartlar açılmış ve katılımcılara önceden hazırlanmış olan görüşme soruları sorulmuştur. ‘Hangi çizimi beğendin?’, ‘Neden bu çizimi beğendin?’, ‘Diğer çizimleri neden beğenmedin?’ sorularını içeren görüşme formu dışında katılımcılara kendi görüşlerini aktarabilme imkânı da verilmiştir. Her katılımcının verdiği yanıtlar araştırmacı tarafından not edilmiştir. Görüşme soruları, görüşmenin gerçekleştirileceği katılımcıların yaş grubu göz önüne alınarak araştırma için yeterli veriyi toplayabilecek kısalıkta tutulmuştur. Her bir katılımcı görüşme süresi 5-10 dakika arasında gerçekleştirilmiş, katılımcıların dikkatleri dağılmadan görüşmeyi tamamlayabilmek adına görüşme süreleri en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırma süreci boyunca toplanan veriler betimsel içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Betimsel içerik analizi tekniğinde elde edilen veriler, daha öncesinde belirlenmiş olan temalar altında anlamlandırılarak sunulmalıdır. Görüşme formundaki yanıtların uygun olduğu temalar belirlenip, katılımcıların sorulara verdiği yanıtlar doğrudan alıntılar ile aktarılıp, araştırmanın iç geçerliliğini artıracak şekilde temaya ilişkin olarak analiz edilmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2005; Günbayı, 2019). Araştırma kapsamındaki veriler, az ögeli illüstrasyon, orta ögeli illüstrasyon ve çok ögeli illüstrasyon temaları adı altında çözümlenmiştir. Katılımcıların sorulara verdikleri cevapları ve düşüncelerini tam anlamıyla yansıtabilmek amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

6. BÖLÜM: BULGULAR VE YORUM

Bu bölümünde okul öncesi dönem 4-6 yaş çocukların demografik özellikleri tablo şeklinde verilmiş ve çocukların illüstrasyon stili seçimleri yaşlarına göre gruplandırılarak grafik hâline getirilmiştir. Araştırmanın sorusuna ilişkin elde edilen bulgular belirlenen temaların altında sunulmuştur. Belirlenen temalar ‘Az ögeli illüstrasyon’, ‘Orta ögeli illüstrasyon’ ve ‘Çok ögeli illüstrasyon’ olarak üç grupta toplanmıştır.

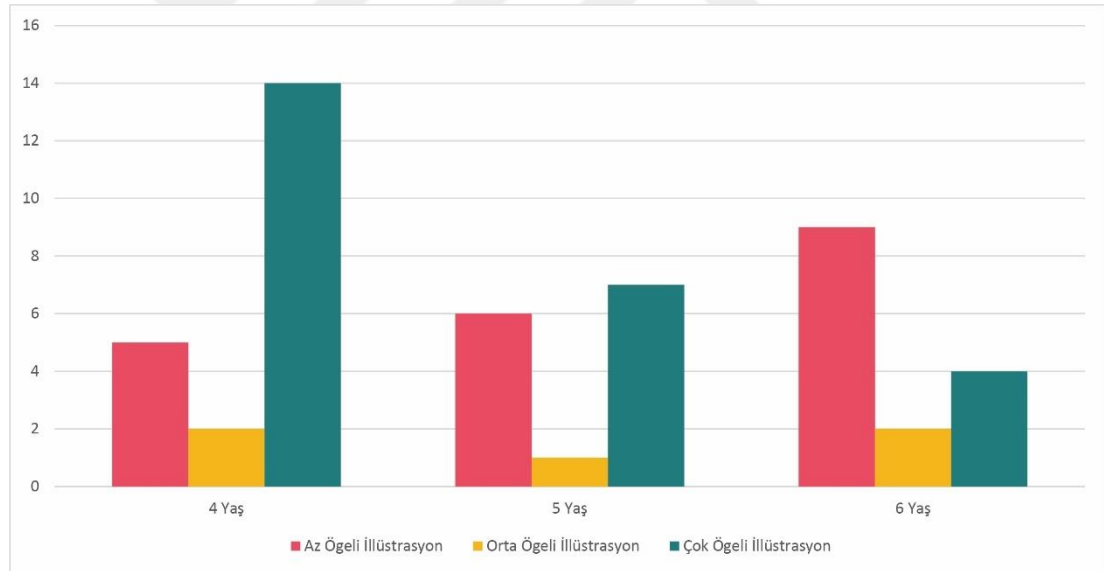
Tablo 1. Örneklem İçerisinde Yer Alan Okul Öncesi Dönem 4-6 Yaş Çocukların Demografik Özellikleri

	Grup	N	%
Yaş Grubu	4 Yaş	21	42
	5 Yaş	14	28
	6 Yaş	15	30
	Toplam	50	100
Cinsiyet	Kız	23	46
	Erkek	27	54
	Toplam	50	100

Katılımcıların yaş grubu ve cinsiyet bilgilerini içeren demografik bilgilere ait veriler analiz edilerek net sayı ve yüzde dağılımı tablolatırılmıştır. Tablo 1 incelendiğinde araştırma örnekleminde bulunan toplam çocuk sayısının 50 olduğu, bu sayının 21’inin 4 yaş grubu (%42), 14’ünün 5 yaş grubu (%28) ve 15’inin 6 yaş grubu (%30) içerisinde yer aldığı görülmektedir. Araştırma katılımcılarının 23’ü kız (%46) ve 27’si erkek (%54) çocuklardan oluşmaktadır.

Okul öncesi dönem 4-6 yaş çocukların illüstrasyon stili tercihlerini aktaran Tablo 2 incelendiğinde 4 ve 5 yaş grubunun tercihi çok ögeli illüstrasyon stilinden yana olurken, 6 yaş grubunun ise az ögeli illüstrasyon stilini tercih ettiği görülmektedir. Yaş gruplarının tercihleri ayrı ayrı değerlendirildiğinde 4 yaş grubu katılımcılarının 5'i az ögeli illüstrasyon kartını, 2'si orta ögeli illüstrasyon kartını ve 14'ü çok ögeli illüstrasyon kartını seçmişlerdir. 5 yaş grubu katılımcılarının 6'sı az ögeli illüstrasyon kartını, 1'i orta ögeli illüstrasyon kartını ve 7'si çok ögeli illüstrasyon kartını seçmişlerdir. 6 yaş grubu katılımcılarının ise 9'u az ögeli illüstrasyon kartını, 2'si orta ögeli illüstrasyon kartını ve 4'ü çok ögeli illüstrasyon kartını seçtikleri görülmektedir.

Tablo 2. Okul Öncesi Dönem 4-6 Yaş Çocukların İllüstrasyon Stili Seçimleri

4 ve 6 yaş grubu katılımcılardan toplanan veriler incelendiğinde bu iki grubun illüstrasyon stili seçimleri arasında önemli bir fark görülmüştür. 4 yaş grubunda yer alan çocukların az ögeli illüstrasyon stilini, 6 yaş grubundaki çocukların ise çok ögeli illüstrasyon stilini tercih etmesi beklenirken tam tersi bir sonuçla karşılaşmak araştırmanın beklenmeyen bulgularında bir tanesi olmuştur. Tablo 2'deki grafik incelendiğinde yaş arttıkça az ögeli illüstrasyonun

daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Yaş azaldıkça ise çok ögeli illüstrasyon stiline yönelen çocuk sayısının fazlaştığı dikkat çekmektedir.

Az Ögeli İllüstrasyon

Okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuklar ile yapılan görüşmede az ögeli illüstrasyonu seçen 20 katılımcıdan 11 tanesi neden bu stili seçtikleri sorusuna, diğer çizimlerin dağınık olması sebebiyle dağınık olmayan bu çizimi beğendikleri görüşünü belirtmişlerdir. 5 katılımcı az ögeli olan illüstrasyonu diğerlerinden daha güzel olduğu için seçtiklerini aktarırken, 4 katılımcı ise yorum yapmamayı tercih etmiştir. Az ögeli illüstrasyon stilini seçen katılımcıların %25'i 4 yaş grubu, %30'u 5 yaş grubu ve %45'i ise 6 yaş grubunda yer aldıkları belirlenmiştir. Az ögeli illüstrasyon temasına ilişkin katılımcılar tarafından aktarılan görüşler aşağıda sıralanmıştır:

“Çok dağınık olanı beğenmedim, en az dağınık olanı beğendim. Çünkü bunları toplamaya gerek kalmıyor.” (Katılımcı 8- y.6)

“Adamla prenses dans ediyor. Kızın kıyafetini sevdim, adamın kendisini sevdim. Diğerleri çok karışık bu toplanık. (Çok ögeli illüstrasyon kartını göstererek) Buradaki tahtaları sevmedim çünkü renkleri yok.” (Katılımcı 28- y.4)

“Diğerleri dolu, boş olanda kızın elbisesi daha güzel duruyor.” (Katılımcı 30- y.6)

“Sade ve gösterişsiz olduğu için beğendim.” (Katılımcı 34- y.6)

(Az ögeli illüstrasyon kartını göstererek) “Burası dağınık değil, toplamışlar ve çok eğlenmişler.” (Katılımcı 42- y.4)

“Etraf çok boş daha iyi dans ediyorlar. Kadın daha güzel.” (Katılımcı 47- y.6)

Katılımcıların görüşleri incelendiğinde büyük bir çoğunluğunun seçtiği kart için diğer illüstrasyon stili içeren kartlara göre daha az dağınık olması sebebinin belirterek seçim yaptıkları görülmektedir. Bu stilde, diğer illüstrasyon kartlarına kıyasla sadece metinde yer alan durumlar sade bir şekilde aktarılmaktadır. Bu sebeple aktarılan hikâyenin katılımcılar tarafından kolay anlaşılabilir olması, bu stili seçmelerinde etkili bir faktör olabilir.

Orta Ögeli İllüstrasyon

Araştırma bulguları kapsamında en az tercih edilen stil olan orta ögeli illüstrasyon stili, araştırma katılımcılarının yalnızca 5'i tarafından tercih edilmiştir. Bu stili seçen 5 katılımcının 3'ü neden bu stili seçtiği sorusunu yanıtlarken, 2 katılımcı ise yorum yapmamayı tercih etmiştir. Orta ögeli illüstrasyon stilini seçen katılımcıların %40'ı 4 yaş grubu, %20'si 5 yaş grubu ve %40'ı ise 6 yaş grubunda bulunmaktadır. Orta ögeli illüstrasyon temasına ilişkin katılımcılar tarafından aktarılan görüşler aşağıda sıralanmıştır:

“Aslında hepsini beğendim ama en çok bunu beğendim.” (Katılımcı 4- y.6)

“Üstleri güzel olduğu için beğendim” (Katılımcı 5- y.5)

Katılımcılar az veya çok ögeli illüstrasyon stilini seçerek uç noktalarda seçimler yapmış, orta ögeli illüstrasyonu yalnızca 5 katılımcı seçmiştir. Diğer illüstrasyon stilleri arasında en az tercih edilen bu stilde, 4 ve 6 yaş grubuna ait çocukların eşit şekilde bu stili tercih ettikleri, 5 yaş grubundan ise sadece 1 katılımcının bu stili tercih ettiği bulgusuna ulaşılmıştır. Katılımcıların görüşleri incelendiğinde diğer illüstrasyon kartlarını seçen katılımcıların yorumlarında geçen “dağınık, boş, dolu” gibi kavramları kullanmadıkları, sadece kıyafetlerinin güzelliğini ya da illüstrasyonun genelini beğenildiği belirtilerek seçim yaptıkları görülmüştür.

Çok Ögeli İllüstrasyon

Yapılan görüşmeler sonucunda en fazla tercih edilen çok ögeli illüstrasyon stilini toplamda 25 katılımcı seçmiştir. Bu stili neden seçtikleri sorusuna 10 katılımcı dağınık olduğu için beğendiği yanıtını verirken, 7 katılımcı farklı görüşler dile getirmiştir. 8 katılımcı ise kendilerine sorulan soruları yanıtsız bırakmıştır. Çok ögeli illüstrasyon stilini seçen katılımcıların %56'sı 4 yaş grubu, %28'i 5 yaş grubu ve %16'sı ise 6 yaş grubunda yer aldıkları belirlenmiştir. Çok ögeli illüstrasyon temasına ilişkin katılımcılar tarafından aktarılan görüşler alt alta sıralanmıştır:

“Eşyalar ve kızın elbisesi daha güzel, diğerleri boş gözüküyor fazla bir şey yok.” (Katılımcı 2- y.5)

“Burada her şey dağıtılmış.” (Katılımcı 10- y.6)

“Kızın ayakkabısı çok güzel. Oğlanın saçları çok yakışıklı görünüyor. (Az ögeli illüstrasyon kartını göstererek) Kızın yüzü vampire benziyor. Çok boş bir oda, hoşuma gitmedi.” (Katılımcı 25- y.5)

“Elbisesi ve saçları çok güzel ve daha mutlu güldüğü için bunu seçiyorum.” (Katılımcı 31- y.6)

“Görsel fazla olduğu için beğendim.” (Katılımcı 35- y.6)

“Her yeri resim dolu, diğerleri daha az dolu.” (Katılımcı 38- y.4)

(Çok ögeli illüstrasyon kartını göstererek) “Burada eşyalar var ve çok mutlular. Başka elbise isterlerse dikerler.” (Katılımcı 46- y.4)

En çok tercih edilen illüstrasyon stiline dair katılımcı görüşleri incelendiğinde, katılımcıların çoğu bu stili seçmelerinin sebebinin dağınık olması ve içerisinde çokça eşya bulunması olduğunu belirtmiştir. Yorum yapmayan 8 katılımcının çoğunluğu araştırmanın en küçük yaş grubu olan 4 yaş

grubuna ait çocuklar olmuştur. Bu çocuklar yalnızca seçim yapmışlar, araştırma sürecince kendilerine sorulan soruları yanıtsız bırakmayı tercih etmişlerdir.

Çok ögeli illüstrasyon stilinin içerisinde fazlaca ayrıntıya yer verilmesinin katılımcıların seçimini bu yönde yapmalarını etkilediği düşünülmektedir. Kartta bulunan illüstrasyonda kullanılan renk çeşitliliğinin, detayların gerçekçi bir şekilde aktarılmasının ve ışık-gölge ile desteklenmesinin katılımcıların ilgisini çektiği ve merak uyandırdığı görülmüştür. Görüşme süreci boyunca kartta bulunan illüstrasyonların ayrıntılarını inceleyen katılımcılara rastlanması bu görüşü destekler niteliktedir.

7. BÖLÜM: OKUL ÖNCESİ DÖNEM 4-6 YAŞ ÇOCUKLARINA YÖNELİK BİR RESİMLİ KİTAP UYGULAMASI

Araştırmanın uygulaması için Grimm Kardeşler'in iyilik, yardımlaşma, umut, mutluluk temalarını içeren 'Cüceler ve Ayakkabıcı' isimli çocuk masalının kullanılması uygun görülmüştür. 1800'lü yıllarda yazılmış olan bu hikâyenin metnine sadık kalınmış ancak Alfa kuşağına yönelik olarak hazırlanan bir resimli çocuk kitabı olduğu için hikâyenin illüstrasyonları çizilirken günümüz objeleri de illüstrasyonlara dahil edilmiştir. Hikâye metninde 1800'lü yıllarda geçtiğine dair herhangi bir zaman dilimi belirtilmediği için hikâyeye ait illüstrasyonların modernize edilmesinde bir sorun görülmemiştir. Alfa kuşağının, teknolojinin içine doğan ve sürekli öğrenmeye açık, yenilikçi bir kuşak olmasından dolayı geleneksel bir hikâyeye modern objeler içeren sahneler eklenerek tekrar ele alınması uygun görülmüştür.

Cüceler ve Ayakkabıcı masalının konusuna değinilecek olursa hikâye, kasabanın en çok satış yapan ayakkabı mağazasının sahibi olan ailenin ürettiği ayakkabıların artık modasının geçmeye başlaması ve ellerinde ayakkabı yapmaya yetecek malzeme kalmamasıyla birlikte ailenin sıkıntılı bir döneme gireceklerini düşünmeleri ile başlamaktadır. Ancak gece vakti gizlice gelen minik cücelerın masanın üzerinde bulunan malzemeler ile ayakkabı dikmeye başlamalarıyla hikâyenin seyri değişmektedir.

7.1. Resimli Kitap Uygulamasının Hikâyesi

Araştırma kapsamında sahne illüstrasyonlarının yapılmış olduğu okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuğa uygun olan değerleri içeren 'Cüceler ve Ayakkabıcı' isimli masalın tam metni aşağıda verilmiştir:

Bir zamanlar bir ayakkabıcı ve karısı şehirdeki en çok satış yapan ayakkabı mağazasına sahipmiş. Şehirdeki herkes bu mağazayı ziyaret edermiş. Ama ayakkabıcının ürettiği ayakkabıların modası zamanla geçmiş ve ayakkabıcı

gittikçe fakirleşmeye başlamış. Bir akşam elinde sadece tek bir çift ayakkabı yapacak kadar deri malzemesi kalmış. “Bunu sabah dikerim” demiş karısına. “Bu ayakkabılar da satılınca hâlimiz ne olur bilinmez” diye eklemiş. Sonra da uyumuşlar.

Ertesi sabah ayakkabıcı tezgâhın üzerinde dikilmiş hâlde duran bir çift ayakkabıyı görünce çok şaşırmış. Ayakkabıcı, ayakkabıları vitrine koyup mağazasını açmış. Daha mağaza yeni açılmış olmasına rağmen ayakkabıları denemek için bir müşteri hemen mağazaya girmiş. Kadın müşteri, ayakkabıları oldukça iyi bir fiyat ödeyerek satın almış. Ayakkabıcı ne kadar şanslı olduğuna inanamıyormuş. Artık deri alabilecek kadar parası varmış ve bu deriyle iki çift ayakkabı daha dikebilirmiş.

O gece, ayakkabıcı derileri kesip tezgâha bırakmış. Sabah olunca bunlardan yeni ayakkabılar dikecekmış. Ama sabah kalktığında tezgâhın üzerinde iki çift ayakkabı duruyormuş! Hem de önceki ayakkabılar kadar düzgün dikilmiş bir şekilde! O güzel ayakkabıların ünü tüm şehre yayılmış. Ayakkabılar satılınca, ayakkabıcının daha fazla deri satın alabilecek parası olmuş. Her gün daha da fazla ayakkabı yapıyormuş. Kısa sürede ayakkabıcı ve karısı zengin olmuşlar.

Bir akşam ayakkabıcı karısına, “Gece uyumayalım ve ayakkabıları kimin yaptığını öğrenelim, ne dersin?” diye sormuş. Karısı bunun harika bir fikir olduğunu düşünmüş Masanın üzerindeki lambayı açık bırakıp kapının arkasına saklanmışlar. Gece yarısı iki minik cüce atölyeye gelmiş. Eski püskü giysileri ve şapkaları varmış. Tezgâhın başına geçip ayakkabıları dikmeye koyulmuşlar. İki minik cüce, hem becerikli hem de hızlılarmış.

Ertesi sabah ayakkabıcının karısı, “Bu küçük cüceler sayesinde zengin olduk, onlara teşekkür etmeliyiz. Giysileri ne kadar da eski püsküydü fark ettin mi?” demiş. “Ben onlara kıyafet dikeceğim sen de iki çift minik ayakkabı yaparsın” diye eklemiş. Sonra da hemen işe koyulmuşlar. Hediyeleri tezgâhın

üzerine bırakıp, kapının arkasına geçmişler. Gece yarısı olunca cüceler gelmiş. Yeni giysileri görünce çok mutlu olmuşlar. Giysileri giyip, dans etmeye başlamışlar ve sonra da ortadan kaybolmuşlar. Ayakkabıcı ve karısı, cüceleri bir daha görmemiş. Neyse ki cücelerin bir daha gelmemelerinin artık bir önemi yokmuş. Çünkü ayakkabıcı ve karısı bundan sonra çalışmalarına gerek kalmayacak kadar para kazanmışlar ve sonsuza dek mutlu yaşamışlar.

7.2. Resimli Kitap Uygulamasının Dış Yapı Özellikleri

‘Cüceler ve Ayakkabıcı’ isimli resim kitap uygulaması hazırlanırken kitabın sayfa boyutunun 18x25 cm olarak ayarlanması uygun görülmüştür. Resimli kitapta 170 gram kuşe kâğıt kullanılmıştır. Kitabın net ağırlığı 279 gramdır. Okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuğun elinde rahat bir şekilde tutabileceği boyutta ve ağırlıkta olmasına özen gösterilmiştir. Çocukların ilgisini çekmesi açısından resimli kitabın her sayfasında illüstrasyon kullanılmıştır. Kitapta bulunan illüstrasyonların çoğu sayfanın her iki tarafına da yayılacak şekilde ayarlanmıştır. Hikâyeyi anlatan metinler, illüstrasyonlar ile birlikte aynı sayfada kullanılmış ve metinlerin okunaklı olmasına dikkat edilmiştir. Metinler için ‘Century Gothic Regular’ isimli yazı karakterinin 17 punto ile kullanılması uygun görülmüştür. 4-6 yaş çocuğun kitabı özenli bir şekilde kullanamayacağı düşünülerek kitabın dayanıklı olmasına özen gösterilmiştir. Sayfaların dağılma ihtimali göz önüne alınarak en dayanıklı ciltleme yöntemi olarak bilinen ip dikiş kullanılmıştır.

7.3. Resimli Kitap Uygulaması İçin Hazırlanan Karakter Tasarımları

Görsel. 78: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabı için hazırlanan Ayakkabıcı karakteri, 2021.

Görsel. 79: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabı için hazırlanan Ayakkabıcının Karısı karakteri, 2021.

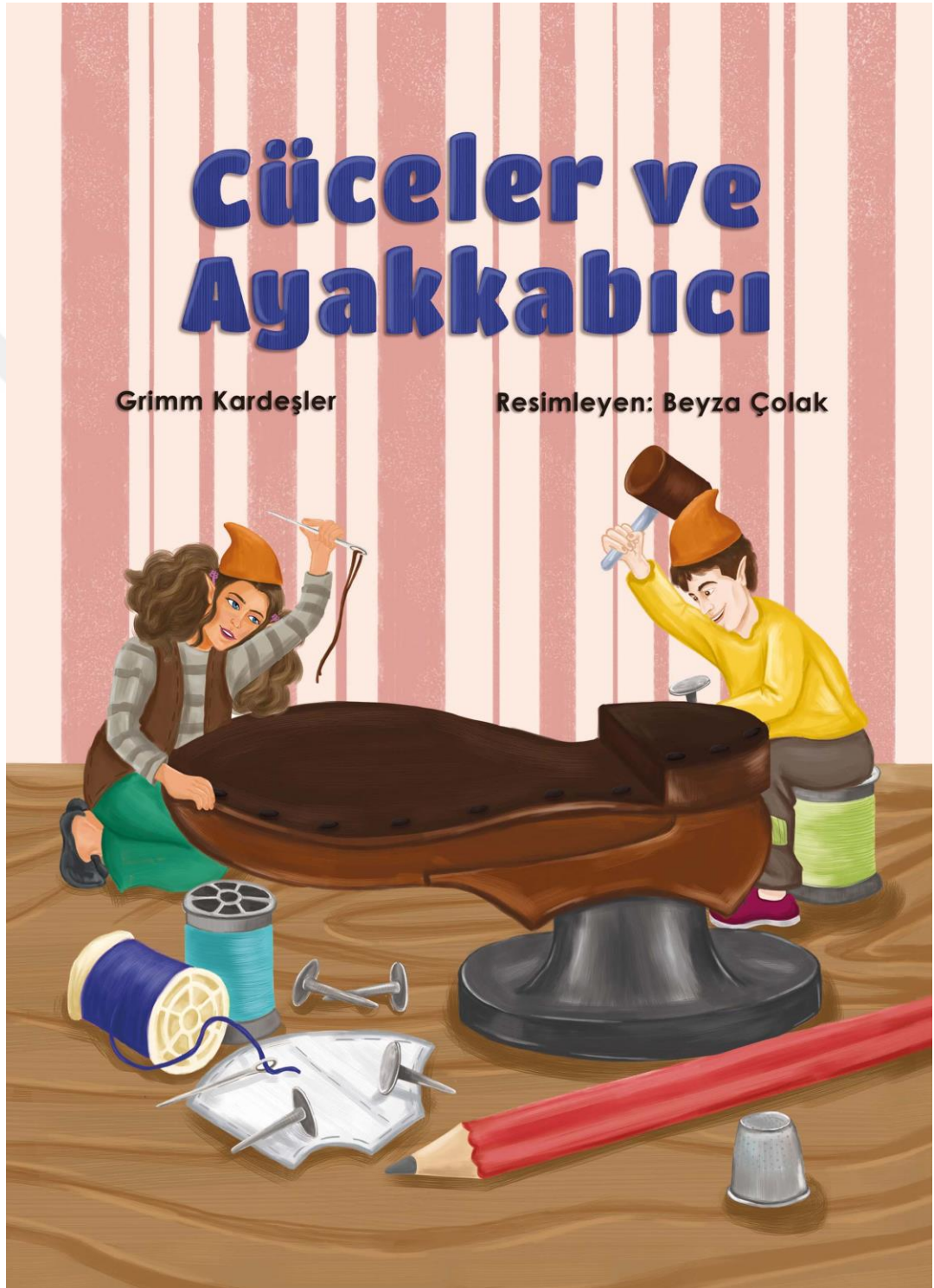

Görsel. 80: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabı için hazırlanan Cüce karakteri, 2021.

Görsel. 81: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabı için hazırlanan Cüce karakteri, 2021.

7.4. Resimli Kitap Uygulaması İllüstrasyonları

Görsel. 82: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının kapak illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 83: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının ön kapak iç illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 84: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının ön kapak iç illüstrasyonu, 2022.

Cüceler ve Ayakkabıcı

Yazan: Grimm Kardeşler

Resimleyen: Beyza Çolak

Bu kitap "4-6 Yaş Çocukların İllüstrasyon Stili Eğilimi
Üzerine Bir Araştırma ve Resimli Çocuk Kitabı Önerisi"
isimli tez için hazırlanmıştır.

Eylül 2022

Görsel. 85: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının künye sayfası, 2022.

Cüceler ve Ayakkabıcı

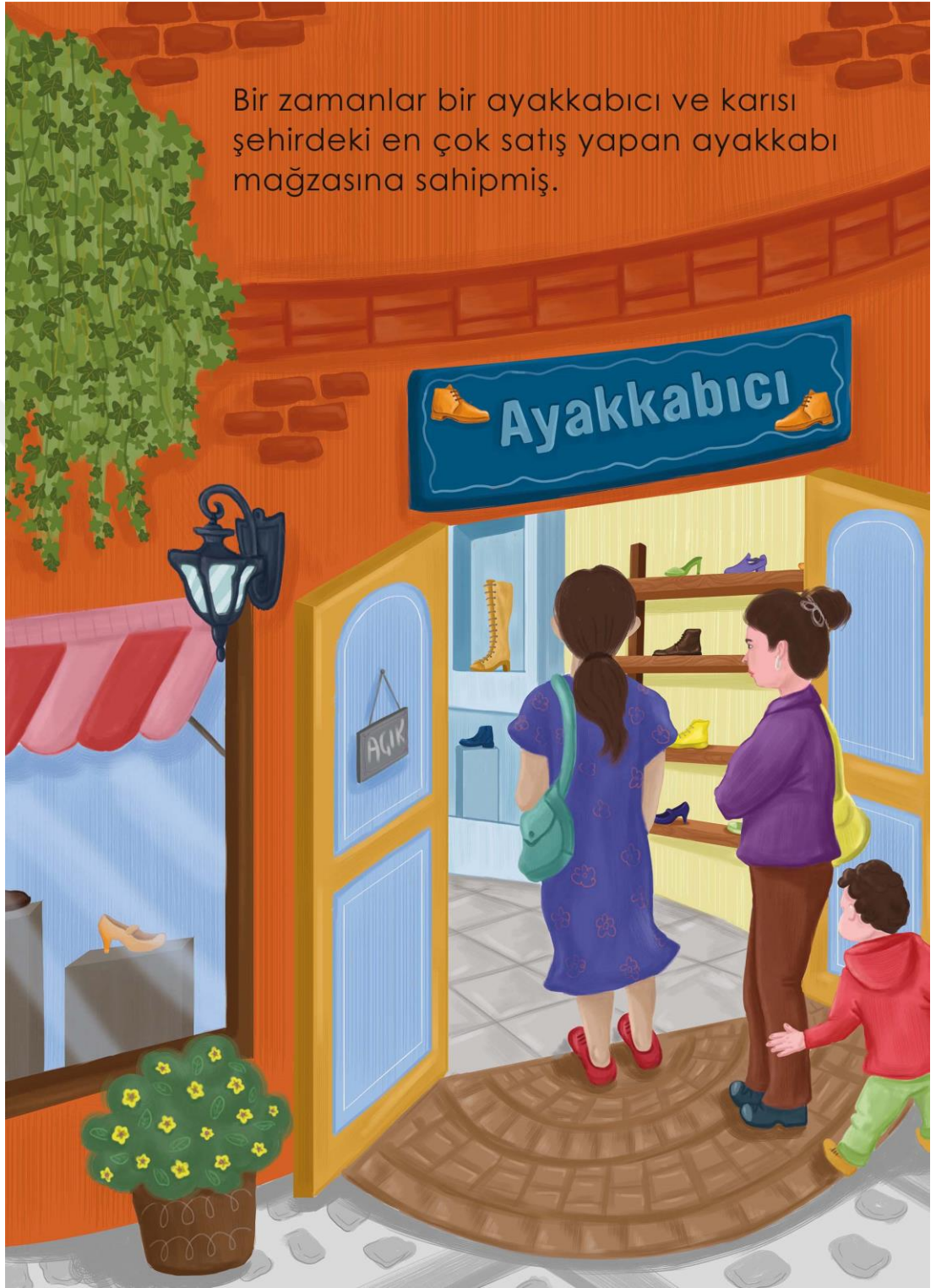
Grimm Kardeşler

Resimleyen: Beyza Çolak

Görsel. 86: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının giriş sayfası, 2022.

Bir zamanlar bir ayakkabıcı ve karısı
şehirdeki en çok satış yapan ayakkabı
mağzasına sahipmiş.

Görsel. 87: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 88: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Bir akşam elinde sadece tek bir çift ayakkabı yapacak malzemesi kalmış. “Bunu sabah dikerim, bu ayakkabı da satılırsa hâlimiz ne olur” demiş. Ertesi sabah tezgâhın üzerinde dikilmiş hâlde duran ayakkabıyı görünce çok şaşırmış.

Görsel. 89: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Ayakkabıcı,
ayakkabıları vitrine
koyup mağazasını
açmış. Mağaza
yeni açılmış
olmasına rağmen
ayakkabıları
denemek için bir
müşteri hemen
içeriye girmiş.

Görsel. 90: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Kadın müşteri ayakkabıları oldukça iyi bir fiyat ödeyerek satın almış. Ayakkabıcı ne kadar şanslı olduğuna inanamıyormuş. Artık deri alabilecek kadar parası varmış ve bu deriyle iki çift ayakkabı daha dikebilirmiş.

Görsel. 91: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 92: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 93: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Ama sabah kalktığında
tezgâhın üzerinde iki çift
ayakkabı duruyormuş. Hem
de önceki ayakkabılar kadar
düzgün dikilmiş şekilde!

Görsel. 94: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

O güzel ayakkabıların
ünü tüm şehre yayılmış.
Ayakkabılar satılınca,
ayakkabıcının daha
fazla deri satın
alabilecek kadar
parası olmuş.

Görsel. 95: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 96: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Bir akşam ayakkabıcı karısına, "Gece uyumayalım ve ayakkabıları kimin yaptığını öğrenelim, ne dersin?" diye sormuş.

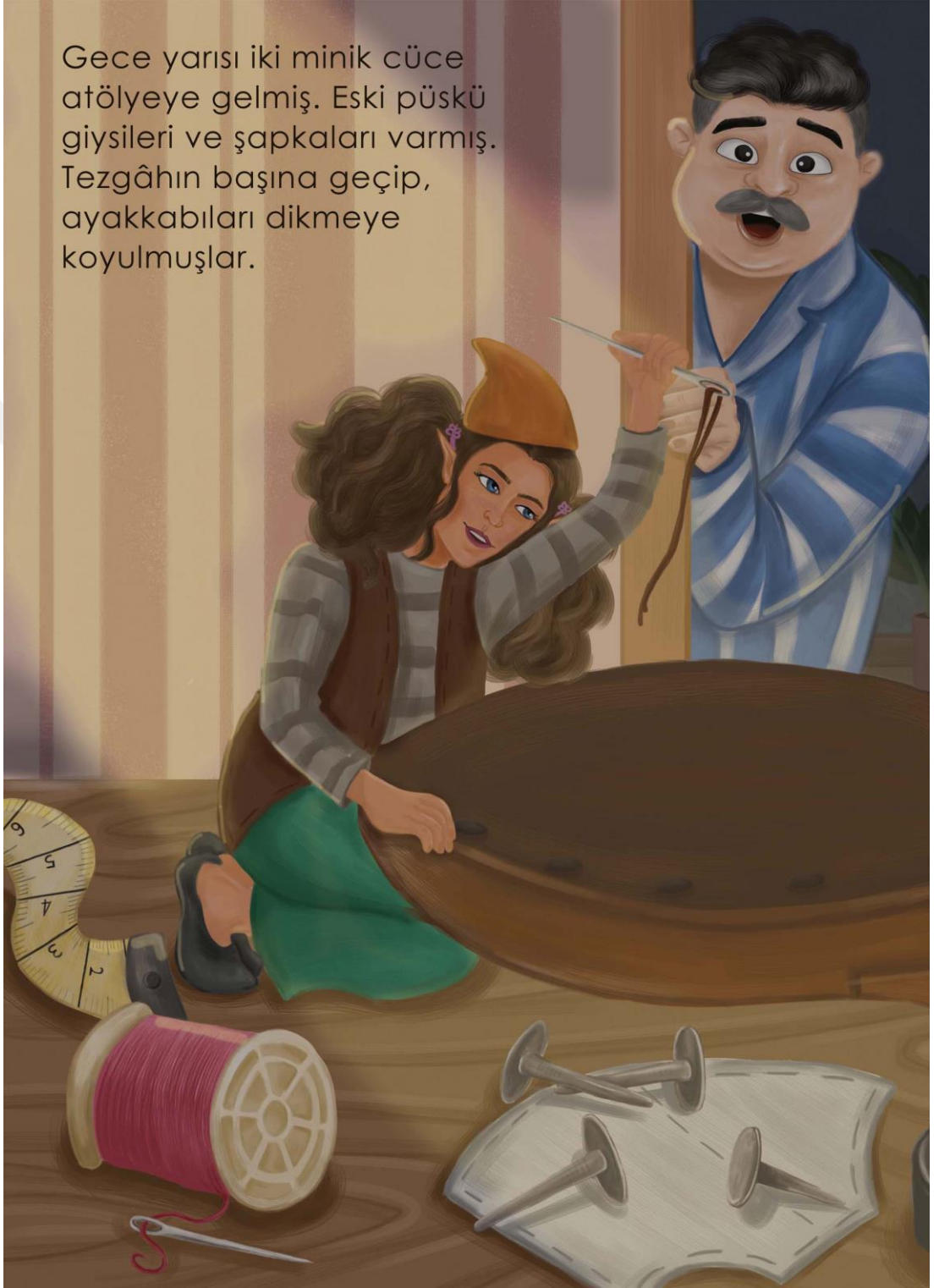
Görsel. 97: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Karısı bunun harika bir fikir olduğunu düşünmüş. Masanın üzerindeki lambayı açık bırakıp, kapının akmasına saklanmışlar.

Görsel. 98: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Gece yarısı iki minik cüce
atölyeye gelmiş. Eski püskü
giysileri ve şapkaları varmış.
Tezgâhın başına geçip,
ayakkabıları dikmeye
koyulmuşlar.

Görsel. 99: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

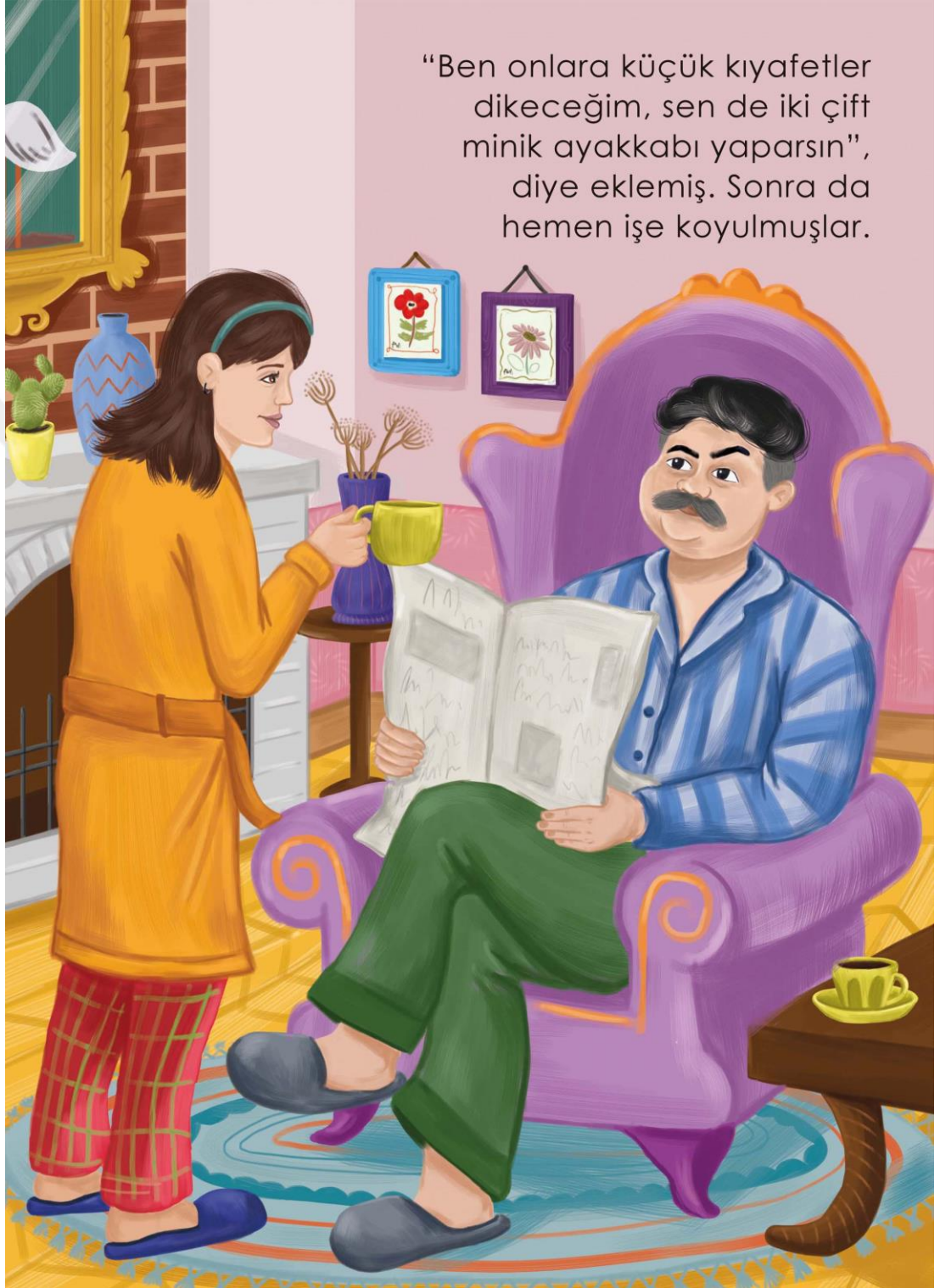

Görsel. 100: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Ertesi sabah ayakkabıcının
karısı, "Bu küçük cüceler
sayesinde zengin olduk,
onlara teşekkür etmeliyiz.
Giysileri ne kadar eski
püsküydü, fark ettin mi?"
 demiş.

Görsel. 101: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 102: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Hediyeleri tezgâhın üzerine bırakıp, kapının arkasına geçmişler. Gece yarısı olunca cüceler gelmiş. Yeni giysileri görünce çok mutlu olmuşlar. Giysileri giyip, dans etmeye başlamışlar ve sonra da ortadan kaybolmuşlar.

Görsel. 103: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 104: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Ayakkabıcı ve karısı, cüceleri artık bir daha görmemiş. Neyse ki cücelerin bir daha gelmemelerinin artık bir önemi yokmuş.

Görsel. 105: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Çünkü ayakkabıcı ve karısı
bundan sonra çalışmalarına gerek
kalmayacak kadar para kazanmışlar.
Ve sonsuza dek mutlu yaşamışlar.

Görsel. 106: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının iç sayfa illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 107: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının arka kapak iç illüstrasyonu, 2022.

Görsel. 108: Cüceler ve Ayakkabıcı kitabının arka kapak iç illüstrasyonu, 2022.

6. BÖLÜM: SONUÇ VE ÖNERİLER

Resimli çocuk kitapları, okul öncesi çocukların öğreniminin ilk aşamalarında kullanılan ve ilerideki yaşları boyunca kitaplar sayesinde öğrendikleri kazanımları ile eğitimini ve yaşamlarını şekillendirmeye yardımcı olan önemli araçlardan biridir. Resimli çocuk kitaplarının sayısında her geçen gün yaşanan artış, kitaplardaki çeşitli resimleme anlayışlarını karşımıza çıkarmaktadır. Aynı yaş grubunu kapsayan kitaplardaki çeşitli resimleme anlayışlarının çoğalması, çocuğun hangi illüstrasyon tarzını içeren kitapları tercih ettiği sorunu ortaya çıkarmıştır. Bu sorundan yola çıkılarak yapılan araştırmanın sonucunda okul öncesi dönem 4-6 yaş grubu çocukların aktardığı görüşler incelenerek çok ögeli illüstrasyon stilini tercih ettikleri belirlenmiştir. Ortaya çıkan bulgular yaş gruplarına göre incelendiğinde, 4 yaş grubu çocukların büyük bir kısmının çok ögeli illüstrasyon stilini, 5 yaş grubu çocukların az ögeli illüstrasyon stili ile arasında çok az bir fark olmasına karşın yine çok ögeli illüstrasyon stilini, 6 yaş grubu çocukların ise diğer stillere kıyasla az ögeli illüstrasyon stilini tercih ettikleri görülmektedir. Katılımcılar ile gerçekleştirilen görüşmelerde sorulan açık uçlu sorular sonucunda, katılımcıların neden bu illüstrasyon stilini seçtikleriyle ilgili farklı ve yaratıcı yanıtlar verdikleri görülmüştür. Katılımcıların sorulara verdikleri yanıtlar incelendiğinde en fazla tercih edilen stil olan çok ögeli illüstrasyonun stilini, dağınık olduğu için seçtiğini belirten yorumların sayısının fazlalığı dikkat çekmektedir.

Piyasada bulunan araştırmanın sınırlandırıldığı yaş kategorilerine ait resimli çocuk kitapları incelendiğinde 4 yaş için hazırlanan kitaplarda az öge içeren illüstrasyonların daha çok bulunması göze çarparken, yaş kategorisinin artmasıyla resimli kitaplardaki illüstrasyonlarda ayrıntıya yer verilmesinin arttığı görülmektedir. Ancak yapılan bu araştırmanın sonucunda tam tersi bir bulgu elde edilerek 4 yaş grubu çocukların çok ögeli illüstrasyon stiline olan ilgisinin açık ara fazla olması araştırma için beklenmeyen bir sonuç olarak karşımıza çıkmıştır. Daha önce yapılan benzer araştırmaların sonuçları

incelendiğinde, Bloomer (1960), Sofuoğlu (1979), Brookshire, Scharff ve Moses (2002)'in araştırmalarında okul öncesi çocukların gerçekçi illüstrasyonları beğendikleri sonucuna ulaşılmıştır. Gönen'in 'Beş ve altı yaş anaokul çocuklarının resimli çocuk kitaplarındaki değişik resimleme tarzlarına tepkileri' (1989) isimli araştırmasında 5 yaş grubuna ait 6 katılımcı ayrıntıların bulunduğu gerçekçi illüstrasyonları tercih ederken, 6 yaş grubuna ait 13 katılımcının ise ayrıntılı gerçekçi illüstrasyonları tercih ettiği görülmüştür. Gönen'in çalışması sonucunda çocukların yaşı ilerledikçe ayrıntı barındıran gerçekçi resimlemeleri tercih ettikleri görülürken, gerçekleştirilen bu araştırma sonucunda ise tam tersi bir sonuca ulaşılarak yaş ilerledikçe çocukların ayrıntıdan uzak, az öge barındıran (minimal) illüstrasyonları tercih ettikleri belirlenmiştir.

Yıldız, Yazıcı ve Durmuşoğlu (2016), çocuklar için hazırlanan illüstrasyonlarda gerçekçiliğin resimlemede kullanılan renkten daha önemli olduğunu, çocuklar tercihlerini siyah beyaz illüstrasyona kıyasla renkli illüstrasyonlardan yana kullanırken, gerçekçi şekilde betimlenen siyah beyaz illüstrasyonların ise renkli soyut illüstrasyonlara göre daha çok tercih edildiğini belirtmişlerdir. Çocukların tercih ettiği illüstrasyonlardaki gerçekçilik, detayların yer verilmesiyle ortaya çıkan bir unsurdur. Çocuklar kendilerine çeşitli kavramları aktaran, fikir veren resimli kitapları anlayacak kapasiteye sahip olsalar da açıklayıcı ayrıntıları kapsayan illüstrasyonlar çocuğun anlama gücünü arttırıcı özelliğe sahiptir. Ayrıntıları içeren ve içerisinde çok öge bulunan illüstrasyonların tercih edilmesi, teknoloji çağının da ötesinde olan sanal bir dünyanın içine doğan yeni kuşak çocukların, teknolojinin karmaşasıyla çok erken yaşta tanışmaları ile bağdaştırılabilir. Geçmiş yıllara kıyasla farklı bir teknoloji odaklı çağda yaşamın sunduğu karmaşanın içerisinde bile rahatça çıkabilen çocuğun illüstrasyon tercihinde de karmaşık olana yönelme eğiliminin, içinde yaşadığı dünyanın getirilerinin bir sonucu olduğu düşünülebilir.

Yapılan araştırmalarda, McCrindle tarafından ortaya atılan ismiyle 'Gen Alpha' (Alfa kuşağı) olarak adlandırılan çocukların bir günde ortalama 7-8

saatlerini mobilde vakit geçirerek harcadıkları, bu süre zarfını interneti kullanarak, sosyal medyada gezinerek, oyun oynayarak ve mesajlaşarak geçirdikleri ortaya çıkmıştır (Aktaran: Jha, 2020, s.6). Her gün ortalama 7-8 saatini mobilde geçiren çocuk, yoğun bir görsel bombardımanı ile karşı karşıya kalmaktadır. Geçmiş nesillere kıyasla daha önce hiç olunmadığı kadar teknoloji ile iç içe bir bağlantı içinde olan Alfa kuşağının artan ekran süreleri ile görsel malzemelerin yoğunluğuna maruz kalmaları, illüstrasyon seçimlerinde de karışık olan stile yönelmelerinin en önemli sebebi olarak gösterilebilir.

Geleceğin yapı taşları olan çocukların eğitimli bir birey olmalarının yolu kitaplardan geçer. Bu yüzden çocuklara erken yaşta okuma alışkanlığı kazandırmanın önemi büyüktür. Çocuklara okuma alışkanlığı kazandırmanın ilk adımı kitabı sevdirmekle başlar. Çocuklara kitap sevgisini aşılamak, kitabın ilgi çekiciliği ile doğru orantılıdır. İlgi çekici bir kitap çocuğun elinden düşürmediği bir obje hâline gelebilir. Ülkemizde çocukların ilgisini çeken kitaplar ya da kitap içerisindeki konular veya illüstrasyonlar ile ilgili çalışma sayısındaki yetersizlik dikkat çekmektedir. Çocukların resimli kitaplar içerisindeki resimleme, renklendirme, hikâye akışı tercihleri ile ilgili araştırmaların sayısının artırılmasıyla, gelecek için önem arz eden çocukların kitaba olan sevgisi çoğaltılabilir.

Araştırma sürecinde illüstrasyon terimini açıklayan Türkçe kaynakların az sayıda ve yetersiz olması bu alanın en büyük eksikliklerinden biridir. Ülkemizdeki kaynak kitap yetersizliği araştırmacıları zorlayan etkili bir unsur olarak karşımızda durmaktadır. Alanla ilgili daha çok çalışmalar ve çeviriler yapılarak, benzer konuları çalışan araştırmacılara katkı sağlanabilir. Ayrıca okul öncesi dönem için resimli çocuk kitabı çizen illüstratörlerin yaş gruplarına uygun şekilde, ilgi çekici ve özgün nitelikli eserler ortaya koyması alandaki çocuk kitaplarına çeşitlilik kazandırabilir.

Araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçlar, okul öncesi dönem 4-6 yaş çocuklar için resimli ocuk kitabı hazırlayacak olan illstratrlere yol gösterici ve bu yaş aralığında çocuğu bulunan ebeveynlerin çocuklarına yönelik kitap seçiminde yardımcı olması açısından yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Acartürk, G. (2009). *İllüstrasyonda Görsel Göstergelerin Anlatılması ve Mesaj: Gürbüz Doğan Ekşioğlu*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (588924).
- Aliosman, N. (2019). *Okul Öncesi Resimli Çocuk Kitaplarında İmgesel ve Yaratıcı Düşünce Uyararı Olarak Stilize İllüstrasyon*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (584428).
- Akın, F. (1994). *Türk İllüstrasyon Sanatı'nın Gelişimi ve Grafik Sanatlarda Kullanımı*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Akman, M. (2018). *Tıbbi İllüstrasyonun Türkiye'de Oluşumu ve Gelişimi Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (506496).
- Akman, Ş. (2021). *Çocuk Hikâye Kitaplarında İllüstrasyon ve İnteraktif Hikâye Kitabı Uygulaması*. (Yüksek Lisans Tezi). (679340).
- Aksoy, B. (2019). *Çocuklara Yönelik İllüstrasyonlu Sanat Terimleri Sözlüğü*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (550420).
- Araz, Y. (2010). *Çocuk Kitaplarını Resimlemede Dijital Teknolojinin Kullanılması Üzerine Bir Araştırma*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (265539).
- Arda, G. (2019). *Dijitalleşen Dünyada Grafik Tasarımda İllüstrasyonun Yeri*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (585073).

- Arslan, Ş. (2008). *İlköğretim 1. kademe Birinci Sınıf Matematik, Türkçe ve Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki İllüstrasyonların Grafikselsel Açısından İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (215658).
- Artut, K. (2002). *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri* (3 b.). Ankara: Anı yayıncılık.
- Artut, K. (2004). Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocukların Çizgisel Gelişim Düzeylerine İlişkin Bir İnceleme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 223-234.
- Aşkaroğlu, K. A. (2019). *Dijital İllüstrasyonun 2000 Yılından Günümüze Gelişimi ve Yayın Grafisindeki Yeri*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (585314).
- Aşkın, O. (2016). *Okul Öncesi Eğitimde Dijital Çocuk Kitabı Uygulamalarının Görsel İletişim Sorunları ve Uygulama Önerisi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (430574).
- Aydın, H. (2012). *Çocuk Kitaplarında Kültürün İllüstrasyona Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (342430).
- Aydın, U. Ö. (2017). Okul Öncesi Resim Eğitiminde Çocuğun Çizgisel Gelişimi (2-7 yaş). *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(6), 2215-2228.
- Balaban, A. Ç. (2017). *Yeni Başlayanlar İçin Minyatür Sanatı*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.
- Basalla, G. (2013). *Teknolojinin Evrimi* (14 b.). Ankara: Doğu Batı Yayınları.

- Başbuğ, Ö. (2007) *Türk İllüstrasyon Sanatının Tarihsel Süreç İçerisinde Teknik ve Anlatım Olarak İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (261442).
- Başoğlu, S. (2011). *Art Nouveau ve Gustav Klimt'in Sanatı*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (309492).
- Becer, E. (2018). *İletişim ve Grafik Tasarım* (11 b.). Ankara: Dost Yayınları.
- Bektaş, D. (1992). *Çağdaş Grafik Tasarımın Gelişimi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berber, N. (2019). *Başlangıcından Günümüze Batı ve Doğu Kültürlerinde İllüstrasyon Sanatı ve Varka ve Gülşah Değerlendirmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (554260).
- Bloomer, R.H. (1960). Children's Preferences and Responses as Related to Styles and Themese of Illustration. *The Elementary School Journey*, 60(6), 334-340.
- Bodur, F. (2002). Yazılı Basında Fotoğraf Dışında Kullanılan Görsel Öğeler: Grafikler ve İllüstrasyonlar. *Selçuk İletişim Dergisi*, 2, 125.
- Boztepe, D. K. (2015). *İllüstrasyonun Tarihsel Süreci ve Gelişimi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (424975).
- Brookshire, J., Scharff. L. F. V., ve Moses. L. E. (2002). The Influence of Illustrations on Children's Book Preferences and Comprehension. *Reading Psychology*, 23(4), 323-339.
- Brumm, A., Oktaviana, A. A., Burhan B., Hakim, B., Lebe, R., Sulistyarto, P. H., ve Aubert, M. (2021). *Oldest Cave Art Found in Sulawesi* içinden. Erişim Adresi: <https://www.theguardian.com/science/2021/jan/13/worlds-oldest-known-cave-painting-found-in-indonesia> Erişim tarihi: 05.07.2021

Charpin, D. (2010). *Writing, Law, and Kingship in Old Babylonian Mesopotamia*. Chicago: University of Chicago Press.

Cianciolo, P. J. (1970). *Illustrations in Children's Books*. Dubuque: Wm. C. Brown Company Publisher.

Clark, A. (2010). *Transforming Children's Spaces, Children's and Adults' Participation in Designing Learning Environments*, Abingdon, Oxon: Routledge.

Coşgun, K. (t.y.). *Ramiz Gökçe* içinden. Erişim adresi: <https://www.karikaturculerdernegi.com/onculerimiz/ramiz-gokce/> Erişim Tarihi: 03.02.2022

Craig, J., ve Barton, B. (1987). *Thirty Centuries of Graphic Design: An Illustrated Survey* (First Edition). New York, ABD: Watson- Guptill Publications.

Culinary Lore, (2014). *Was Coca-Cola the First Soda to Use Santa In Advertisements* içinden. Erişim adresi: <https://www.culinarylore.com/sodas:was-coca-cola-the-first-soda-to-use-santa-in-ads/> Erişim Tarihi: 31.05.2021

Çankırılı, A. (2018). *Çocuk Resimlerinin Dili*. İstanbul: Uğurböceği Yayınları.

Dağ, E. S. (2012). *Basın Yayın İllüstrasyonu (Editorial)*. A. T. Çam (Dü.) içinde, İllüstrasyon (s. 264). İstanbul: Alternatif Yayıncılık.

Dağ, E. S. (2015). *İllüstrasyonun İkinci Altın Çağı* (1 b.). İstanbul: Grafik Kitaplığı.

Dasgupta, S. (2016). *How many plant species are there in the world? Scientist now have an answer* içinden. Erişim adresi:

<https://www.news.mongabay.com/2016/05/many-plants-world-scientists-may-now-answer> Erişim Tarihi: 15.05.2021

Deniz, A., ve Gönen, M. S. (2020). Resimli Öykü Kitaplarını Değerlendirme Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 4(2), 88-116.

Dizdar, F. (2019). *4-6 Yaş Çocuk Kitabı Tasarımlarının Ebeveynler Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (621761).

Dönmez, A. (2010). *Türkiye'deki İllüstrasyon Sanatının Gelişimi ve Önemli Temsilcilerinin Bu Alana Katkılarının Değerlendirilmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (273344).

Dursun, N. (2013). *Evrimselen Grafık ile İllüstrasyon ve Animasyon İlişkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (375389).

Dülger, A. (2019). *Okul Öncesi Resimli Çocuk Kitaplarındaki İllüstrasyonların Çocukların Yaratıcılık ve Yaratıcı Düşünme Becerilerine Etkisi*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (566997).

Ekşioğlu, D. U. (2017). *2000 Yılından Günümüze Kadar İllüstrasyonun Genişleyen Uygulama Alanlarının ve Yeni İllüstrasyon Tekniklerinin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (454890).

Emed, C. (2018). *Airbrush Tekniği Üzerine* içinden. Erişim adresi: <https://www.nouvart.net/airbrush-teknigi-uzerine/> Erişim Tarihi: 19.05.2021

Evans, P., ve Mark Thomas . (2013). *Exploring the Elements of Design* (3 b.). New York, ABD: Delmar Cengage Learning.

- Garfield, S. (2018). *Tam Benim Tipim* (7 b.). (S. Gürses, Çev.) İstanbul: Domingo Yayınevi.
- Geçen, F. (2018). Çocuğun Gelişim Basamaklarına Göre Figürleri Ele Alma Biçimleri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 60-83.
- Geçiş dönemi tasarımcısı. (t.y.). *Geçiş Dönemi Tasarımcısı; Münif Fehim* içinden. Erişim adresi: <https://www.ekitap.ktb.gov.tr/TR-80292/gecis-donemi-tasarimcisi-munif-fehim.html> Erişim Tarihi: 01.02.2022
- Gombrich, E. H. (2020). *Sanatın Öyküsü* (12 b.). (Ö. Erduran, & E. Erduran, Çev.) İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gönen , M., Uludağ, G., Tanrıbuyurdu, E. F., ve Tüfekçi, E. (2014). 0-3 Yaş Çocuklarına Yönelik Resimli Çocuk Kitaplarının Özelliklerinin İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29(1), 126-139.
- Gönen, M., ve Aydos, E. H. (2016). Resimli Çocuk Kitaplarının İçerik ve Fiziki Özelliklerinin İncelenmesi. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1.
- Gönen, M.,ve Güleç, H. (1997). 1974-1993 Yılları Arasında Türkçe Basılmış Olan Resimli Öykü Kitaplarının Resimlendirilme ve Fiziksel Özellikleri Yönünden İncelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 11(1), 49.
- Gönen, M., ve Uyanık Balat, G. (2002). Çocuk Kitaplarına Yeni Bir Yaklaşım: İnternet’te Resimli Çocuk Kitapları (e-books). *Türk Kütüphaneciliği*, 16(2), 163-170.
- Gönen, M., Uygun, M., Erdoğan, Ö., ve Katrancı, M. (2012). Resimli Çocuk Kitaplarının Fiziksel, İçerik ve Resimleme Özellikleri Açısından İncelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(196), 258-272.

- Gönen, M. (1989). Beş ve Altı Yaş Anaokul Çocuklarının Resimli Çocuk Kitaplarındaki Değişik Resimleme Tarzlarına Tepkileri. *Türk Kütüphaneciliği*, 3(1), 32-35.
- Gönen, M. (1979). Anaokullarına Giden Beş ve Altı Yaş Çocuklarının Seçilmiş Resimli Kitaplar Hakkındaki Beğenilerinin İncelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(3), 151-156.
- Gönüllü, A. B. (2017). İllüstrasyon (Resimleme) Sanatını Tanımlamak. *Uluslararası Felsefe, Eğitim, Sanat ve Bilim Tarihi Sempozyumu*, (s. 909-919). Muğla.
- Gülpınar, F. (2010). *Görsel Kavramlar, İllüstrasyon ve Çocuk Kitapları*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (264243).
- Günbayı, İ. (2019). *Nitel Araştırmada Veri Analizi, Betimsel Analiz, İçerik Analizi ve Analitik Genelleme* içinden. Erişim Adresi: <https://www.nirvanasosyal.com/h-392-nitel-arastirmada-veri-analizi-tema-analizi-betimsel-analiz-icerik-analizi-ve-analitik-genelleme.html> Erişim tarihi: 11.05.2022
- Güneş, F. (2000). *Çocuk Kitaplarının Okunabilirlik Ölçütleri Açısından İncelenmesi*. 1. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu Kitabı, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Gürsözlü, S. (2006). *Reklam Sektöründe İllüstrasyon ve Fotoğrafın Kullanımının, Tasarım Çözümlemelerinde Gerekliliği ve Nedenleri*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (186425).
- Hagen, K. (2011). *Fashion Illustration for Designers*. (2 b.). New Jersey: Prentice Hall.

Harris, P., ve Ambrose, G. (2017). *Grafik Tasarımın Temelleri* (2 b.). (M. E. Uslu, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Hladíková, H. (2014). *Children's Book Illustrations: Visual Language of Picture Books*. CRIS Bulletin(1), 1-13.

Hodge, S. (2021). *Sanatın Kısa Öyküsü* (5 b.). (D. Öztok, Çev.) İstanbul: Hep Kitap.

İllüstrasyon (t.y.). *İllüstrasyon* içinden. Erişim adresi: <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/ilustrasyon> Erişim Tarihi: 26.02.2021

İrten, G. (2016). *Analysing The Components of a Children's Picture Book*. (Yüksek Lisans Tezi). (435917).

İşli, E. N. ve Durmaz, Ö.(2016). “Ben Türkiye’nin İlk Kadın İllüstratörüydüm” içinden. Erişim adresi: <https://www.salononline.org/en/2034/ben-turkiyenin-ilk-kadin-illustratoruydum> Erişim tarihi: 06.03.2021

James, A. (2001). *'Yeni' Çocukluk Sosyolojisinde Sorunlar, Yaklaşımlar ve Pratikler*. B. Onur içinde, Dünyada ve Türkiye'de Değişen Çocukluk (E. G. Kapçı, Çev., s. 27-36). Ankara: Ankara Üniversitesi Çocuk Kültürü Araştırma ve Uygulama Merkezi Yayınları.

Jha, A. K. (2020). *Understanding Generation Alpha*. OSF Preprints.

Kafa, G. (2019). *Kent İllüstrasyonları*. (Yüksek Lisans Tezi) YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (551236).

Kâhya , Y., Kazmaoğlu, M., Mazlum, D., Saner, T., Soysal , M., ve Tanyeli , G. (1997). *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* 3. İstanbul: Yem Yayın.

- Kantemirci, E. (2019). Çocuk Kitapları Sorunu. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 12 (1), 191-202.
- Kaptan, A. Y. (1996). *Afişte İllüstrasyonun Yeri ve Önemi*. (Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kurumsal Akademik Arşiv veri tabanından erişildi (53986).
- Kansu, N. A. (2017). *Pedagoji Tarihi*. (2 b.). Ankara: Telgrafhane Yayınları.
- Kara, C. (2004). *Günümüz İllüstrasyon Sanatı*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (149091).
- Karaata, E. (2018). Nazan Erkmén'in İllüstrasyonlarında Anadolu ve Mezopotamya Sanatının Etkisi. *Uluslararası Disiplinlerarası ve Kültürlerarası Sanat*, 3(4).
- Karatay, H. (2011). *Çocuk Edebiyatı Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler*. T. Şimşek, ve T. Şimşek (Dü.) içinde, Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı El Kitabı (s. 77-125). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Karoğlu, H., ve Ünüvar, P. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Gelişim Özellikleri ve Sosyal Beceri Düzeyleri. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 231-254.
- Keş, Y. (2001). *Görsel İletişimde İllüstrasyonun Kullanım Alanlarına Kuramsal Bir Yaklaşım*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (110598).
- Kısakürek, M. A. (2019). Çocuk ve eğitsel uğraşlar. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 12 (1) , 53-59.
- Kızılsağak, E. (2014). Minyatürden İllüstrasyona Tarihsel ve Güncel Bir Bakış. *Fine Arts*, 9(4).

- Kol, S. (2011). Erken Çocuklukta Bilişsel Gelişim ve Dil Gelişimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*(21), 1-21.
- Mardi, H.Ö. (2006). *Çocuk Kitapları Resimlemede Karakter Yaratma*. (Yüksek Lisans Tezi). (189790).
- Mcluhan, M. (2019). *Yaradığımız Medya* (1 b.). (Ü. Oskay, Çev.) İstanbul: Nora Kitap.
- Meggs, P. B., ve Purvis, A. (2012). *Meggs' History of Graphic Design*. Canada: John Wiley & Sons Inc.
- Merter, E. (2008). *Cumhuriyet'i Afişleyen Adam İhap Hulusi Görey 110 Yaşında* (2 b.). İstanbul: Literatür Yayıncılık.
- Metan, E. (2008). *Çocuk Kitabı Resimlemesinde Oyun Hamuru (Plastilin) Kullanımı ve Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (235754).
- Neydim, N. (1995). *Türkiye'de Çeviri Çocuk Edebiyatında Tarihsel Süreç İçerisinde Çizilen Çocuk Figürlerine Toplumsal Bakış Açısından Yüklenen İşlevler*. (Yüksek Lisans Tezi). (52016).
- Okay, C. (2006). Eski Harfli Çocuk Dergileri. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 511-518.
- Onur, B. (2005). Çocukluğun Dünü ve Bugünü. *Kebikeç Dergisi*, 99-112.
- Oskay, Ü. (1999). *İletişimin ABC'si*. İstanbul : Der Yayınevi.
- Ömeroğlu, E., ve Turla, A. (2001). *Okul Öncesi Dönemde Yaratıcılık Eğitimi ve Desteklenmesi*. *Milli Eğitim Temmuz- Ağustos- Eylül*, 49-53.

- Özbudun, S., ve Uysal, G. (2012). *50 Soruda Antropoloji* (1 b.). İstanbul: Bilim ve Gelecek Kitaplığı.
- Pamuklu, A. G. (2014). *Sanatsal & Bilimsel İllüstrasyonun Lisans Eğitimindeki Yeri ve Biyoloji Bölümü Öğrencilerinin Botanik İllüstrasyon Alanındaki Görüşleri* (Abant İzzet Baysal Üniversitesi Örneği). (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (373607).
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun Yokoluşu*. (K. İnal, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.
- Saçan, K. A. (1998). *Başlangıcından Günümüze Türk İllüstrasyon Sanatı*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (174969).
- Sağlamtimur, Z. Ö. (2010). Dijital Sanat. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 216.
- Salisbury, M. (2004). *Illustrating Children's Books: Creating Pictures for Publication*. New York: Quarto Inc.
- Salisbury, M., ve Styles, M. (2012). *Children's Picturebooks: The Art of Visual Storytelling*. London: Laurence King Publishing.
- Sarı, N. (2006). *Çocuk Kitapları Üzerine Bir Araştırma ve Bir Örneklem*. (Yüksek Lisans Tezi). (186549).
- Scharff, L., Brookshire, J., ve Moses, L. (2002). The Influence of Illustrations on Children's Book Preferences and Comprehension. *Reading Psychology*, 23(4), 323-339.
- Selçuk, S. (2018). *Tarihsel İllüstrasyonların Arkeolojik Müzeler Üzerinden İncelenmesi ve Hasankeyf Müzesi Üzerine Proje Çalışması*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (525487).

- Sınar, A. (2006). Türkiye'de Çocuk Edebiyatı Çalışmaları. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 4(7), 175-225.
- Sofuoğlu, M. (1979). Anaokullarına Giden Beş ve Altı Yaş Çocukların Seçilmiş Resimli Kitaplar Hakkındaki Beğenilerinin İncelenmesi. *Türk Kütüphaneciliği*, 28(3), 151-156.
- Şahin, E. B., ve Dostoğlu, N. (2014). Erken Çocukluk Döneminde Çocukların Araştırma Sürecine Katılımı. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(35), 609-620.
- Şimşek, T., Yakar, Y. M., Yılmaz, O., Aktaş, E., Özdemir Erem, N. H., Eyüp, B., . . . Uzuner Yurt, S. (2016). Çocuk Kitaplarında Bulunması Gereken Özellikler (T. Şimşek, Ed.) *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya*, içinde (s. 61-87). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şimşek, T., Yakar, Y. M., Yılmaz, O., Aktaş, E., Özdemir Erem, N. H., Eyüp, B., . . . Uzuner Yurt, S. (2016). Çocuk ve Edebiyat (T. Şimşek, Ed.) *Okul Öncesinde Çocuk Edebiyatı ve Medya*. İçinde (s.19-30). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Şirin, M. R. (2021). *Çocuk Edebiyatına Eleştirel Bir Bakış* (3 b.). İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Tanrıöver, S. (2013). *İllüstrasyon Dersindeki Zenginleştirilmiş Öğretim Ortamının Öğrenci Davranışlarına, Ürünlerine ve Görüşlerine Yansıması*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (328840).
- Tedesco, L. A. (2000). Lascaux (ca. 15,000 B.C.). *Heilbrunn Timeline of Art History* içinden. Erişim adresi: https://www.metmuseum.org/toah/hd/lasc/hd_lasc.htm Erişim tarihi: 28.02.2021

Tez, Z. (2018). *Yasaklı Sanat Olarak Minyatür, Resim ve Grafik Tarihi*. İstanbul: İnkilâp Kitabevi.

Tuna, S. (1997). *İlk Okuma ve Yazma Öğretiminde İllüstrasyondan Faydalanma*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (63192).

Tuncer, M. (2016). *Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Kullanılan Resimli Hikaye Kitaplarının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda İncelenmesi (Elazığ Örneği)*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (436946).

Türnüklü, A. (2000). *EğitimBilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24(24), 543-559.

Uçar, T. F. (2019). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım* (10 b.). İstanbul: İnkilâp Kitabevi.

Uhlig, H. (2020). *Avrupa'nın Anası Anadolu- Küçük Asya'da Batı Kültürünün Kökenleri*. (Y. Bayer, Çev.) İstanbul: Totem Yayınları.

Ünal, T. (2018). *Sessiz Resimli Kitaplarda İllüstrasyonun Rolü ve Bir Uygulama*. (Yüksek Lisans Tezi). (519509).

Ünen, Z. Y. (2012). *Okul Öncesi Çocuk Hikaye Kitaplarındaki İllüstrasyonların Biçim Dili*. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (342401).

Weill, A. (2019). *Grafik Tasarım* (6 b.). (O. Türkay, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Wigan, M. (2012). *Görsel İllüstrasyon Sözlüğü*. (M. E. Uslu, Çev.) İstanbul: Literatür Yayıncılık.

- Yavuzer, H. (2019). *Resimleriyle Çocuk* (24 b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2020a). *Çocuk Psikolojisi* (44 b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2020b). *Çocuğunuzun İlk 6 Yılı* (38 b.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yazıcı, D. N., Yıldız, C., ve Durmuşoğlu, M. C. (2018). Erken Çocukluk Dönemi Resimli Çocuk Kitaplarının Eğitsel Özelliklerinin İncelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(2), 1196-1209.
- Yıldırım, A., ve Şimşek. H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yöntem, O. (2017). *Türkiye ve Dünyada Geleneksel İllüstrasyondan Dijital İllüstrasyona Geçiş; Eğitim ve Sektörel Bağlamda Kullanımları*. (Yüksek Lisans Tezi), YÖK Tez Merkezi veri tabanından erişildi (461358).
- Zeegen, L. (2005). *The Fundamentals of Illustration*. Switzerland: Ava Publishing SA.

EKLER

EK 1. Etik Kurul İzin Yazısı

Evrak Tarih ve Sayısı: 23.12.2021-250607

T.C
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu
KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ : 23.12.2021
TOPLANTI SAYISI : 17
KARAR SAYISI : 469

Üniversitemiz Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü **Dr. Öğr. Üyesi Bekir KİRİŞCAN**'ın danışmanlığını, **Beyza ÇOLAK**'ın araştırmacılığını üstlendiği, "*4-6 Yaş Çocukların İllüstrasyon Stili Eğilimi Üzerine Araştırma ve Bir Resimli Çocuk Kitabı Önerisi*" konulu çalışmanın, fikri hukuki ve telif hakları bakımından metot ve ölçeğine ilişkin sorumluluğun başvurucuya ait olmak üzere, proje süresince uygulanmasının etik olarak **uygun olduğuna** oy birliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
Kurul Başkanı

Başkan
Prof. Dr.
Hilmi DEMİRKAYA

Başkan Yrd.
Prof. Dr.
Sibel MEHTER AYKIN

Üye
Prof. Dr.
Ebru İÇİGEN

Üye
Prof. Dr.
Nurşen ADAK

Üye
Prof. Dr.
Sibel PAŞAOĞLU YÖNDEM

Üye
Prof. Dr.
Taner KORKUT

Üye
Prof. Dr.
Gökhan AKYÜZ

EK 2. Veli İzin Formu

ARAŞTIRMAYA KATILIM İZİN FORMU

Sayın Veli,

Çocuğunuzun katılacağı yüksek lisans tezim kapsamında yürütmüş olduğum “4-6 Yaş Çocukların İllüstrasyon Stili Eğilimi Üzerine Araştırma ve Bir Resimli Çocuk Kitabı Önerisi” isimli araştırma 4-6 yaş çocukların hangi resimlemeleri tercih ettiğini öğrenmek amacıyla yapılacak olan bir çalışmadır.

Araştırma kapsamında çocuğunuza “Ayakkabıcı ve Cüceler” isimli Grimm masalının bir paragrafı okunacak ve üzerinde o paragrafın betimlemesinin yer aldığı az ögeli, orta ögeli ve çok ögeli (karmaşık) kategorilere ait resimlemelerin bulunduğu kartlar gösterilecektir. Sonra hangi kartı seçtiği ve neden o kartı seçtiği sorulup ayrıca diğer kartları neden seçmediği sorulacaktır. Alınan yanıtlar araştırmanın yürütücüsü tarafından yazılı olarak kaydedilecektir. Bu şekilde çocuğun metindeki özellikleri de dikkate alındığında bu üç kategorideki illüstrasyonlardan (resimlemelerden) hangisinin ilgisini çektiği ve hangisine yöneldiği ölçülecektir. Yapılacak görüşme yaklaşık 5-10 dakika sürecektir.

Araştırma Akdeniz Üniversitesi’nin izni ile gerçekleştirilecektir. Araştırma uygulamasına katılım tamamıyla gönüllülük esasına dayalıdır. Araştırmanın çocuğunuz için herhangi bir istenmeyen etki ya da risk taşıması beklenmemektedir.

Araştırma süresince elde edilecek tüm kişisel bilgiler gizli tutulacaktır. Elde edilen veriler yalnız istatistiki yöntemler ile araştırmanın amacına yönelik olarak kullanılacaktır. Katılımınız ve destekleriniz için teşekkür ederiz.

Beyza ÇOLAK

Akdeniz Üniversitesi

Güzel Sanatlar Enstitüsü Grafik Anasanat Dalı

Yüksek Lisans Programı

Çocuğumun çalışmaya gönüllü olarak katılmasını kabul ediyorum.

Velinin Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

Araştırmacının Adı Soyadı:

Tarih:

İmza:

EK 3. Katılımcılar İçin Hazırlanan Görüşme Soruları**Yarı Yapılandırılmış Görüşme Soruları**

1. Hangi çizimi beğendin?
2. Neden bu çizimi beğendin?
3. Diğer çizimleri neden beğenmedin?

EK 4. Görüşmede Kullanılan İllüstrasyon Kartları

Az Ögeli İllüstrasyon Kartı

Orta Ögeli İllüstrasyon Kartı

Çok Ögeli İllüstrasyon Kartı